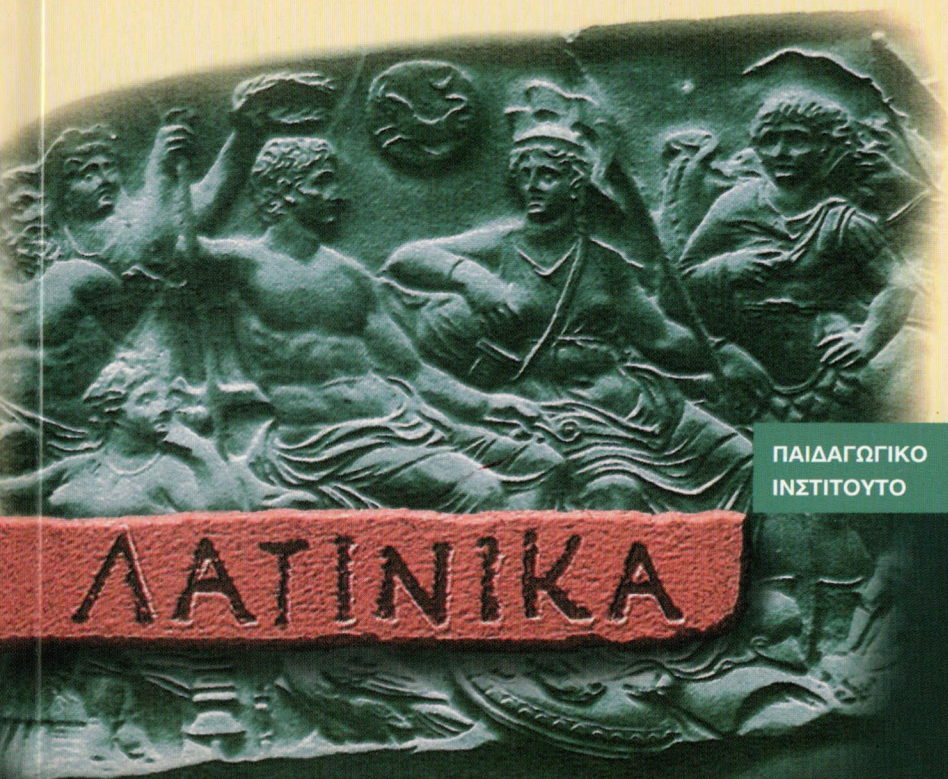

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Τάξη Γενικού
Λυκείου

Θεωρητική Κατεύθυνση

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ – Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Καλλιτεχνική επιμέλεια εξωφύλλου: Σ. Σιάκας - Ν. Γεωργίου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνέχεια και ολοκλήρωση (ως Β΄ τεύχος) του βιβλίου των Λατινικών της Β΄ Τάξης Ενιαίου Λυκείου. Περιλαμβάνει τις ενότητες XXI ως και L του ομώνυμου βιβλίου των ίδιων συγγραφέων Μ. ΠΑΣΧΑΛΗ και Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ. Σχετικά με τη διάρθρωση και τα στοιχεία που περιέχει κάθε ενότητα ισχύουν όσα αναφέρονται στον πρόλογο του βιβλίου της Β΄ Λυκείου. Τα δύο βιβλία θα πρέπει να θεωρούνται και να διδάσκονται ως ενιαίο σύνολο. Επομένως, οι μαθητές είναι απαραίτητο να διατηρούν και το βιβλίο της Β΄ τάξης.

ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- = σημασιολογική αντιστοιχία· π.χ. *curo* = φροντίζω.
- ≅ σημασιολογική και ετυμολογική αντιστοιχία· π.χ. *pes, pedis* ≅ πόδι.
- > η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα αριστερά· π.χ. *amīcus* > *amicitia*.
- < η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου παράγεται ή προέρχεται από αυτήν που βρίσκεται στα δεξιά· π.χ. *validus* < *valeo*.
- ≧ η λέξη που βρίσκεται στα δεξιά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα αριστερά και έχει την ίδια σημασία· π.χ. τραγωδία ≧ *tragoedia*.
- ≦ η λέξη που βρίσκεται στα αριστερά του συμβόλου προέρχεται από τη λέξη που βρίσκεται στα δεξιά και έχει την ίδια σημασία: *barbarus* ≦ βάρβαρος.
- << δηλώνει λέξη της νέας ελληνικής που προέρχεται από τη λατινική μέσω μιας νεότερης ξένης γλώσσας, π.χ. *cura* φροντίδα· πρβ. κούρα << ιτ.
- F δίγαμμα, γράμμα της ελληνικής που εξαφανίστηκε· συνήθως αντιστοιχεί προς το *v* της λατινικής και το προσθέτουμε σε ελληνικές λέξεις για να δείξουμε την ετυμολογική τους συγγένεια με τη λατινική (π.χ. *video* βλέπω· πρβ. *ιδεῖν* < *Φιδεῖν*).
- * ο αστερίσκος στο λατινικό κείμενο σημειώνεται πάνω από λέξεις που αφορούν το γραμματικό ή συντακτικό περιεχόμενο του συγκεκριμένου μαθήματος.
- * ο αστερίσκος στις ετυμολογίες, στην παραγωγή κτλ. δηλώνει γραμματικό τύπο αμάρτυρο (που υποθέτουμε δηλ. ότι υπήρξε αλλά δε σώθηκε)· π.χ. *eram* (ήμουν)

<*es-am. Επίσης σημειώνεται δίπλα στα ρήματα που ανήκουν στην κατηγορία του **capio**.

- το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν της λατινικής δείχνει ότι το φωνήεν είναι μακρόχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) τις μακρόχρονες παραλήγουσες (απαραίτητο για τον τονισμό), π.χ. **hōpōto** τιμώ (β) μακρόχρονο ο που στα ελληνικά αποδίδεται με ω ή αντιστοιχεί σε ω π.χ. **Didō** η Διδώ· **custōdia** φυλακή (πρβ. κουστωδία)· **Rōma** η Ρώμη (γ) μακρόχρονο ē που στα ελληνικά αποδίδεται με η ή αντιστοιχεί σε η, π.χ. **Cornēlius** ο Κορνήλιος· **cēra** κερί, κηρός. (δ) μακρόχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να την μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφη της, π.χ. **Iīber** ελεύθερος, **Iīber** βιβλίο. (ε) ριζικό φωνήεν που έχει πάθει έκταση, π.χ. **vēni** (πρκ. του **vēnio** έρχομαι) (στ) μακρόχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του, π.χ. **roēta** ποιητής.
- το σύμβολο αυτό πάνω από φωνήεν δείχνει ότι το φωνήεν είναι βραχύχρονο· το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε (α) το βραχύχρονο συνδεδειγμένο φωνήεν στο απαρέμφατο των ρημάτων της γ' συζυγίας που τη διαφοροποιεί από τη β' συζυγία, π.χ. **legēre** (απαρ. του **lego**) (β) βραχύχρονο φωνήεν που δεν αποτελεί δίφθογγο με το διπλανό του π.χ. **coētus** συνάθροιση. (γ) βραχύχρονο φωνήεν σε λέξη που υπάρχει περίπτωση να τη μπερδέψουμε με άλλη ομόγραφη της, όπως **Iīber** και **Iīber**.

αγγλ.: λέξη αγγλική.

αρχ. ή ελλ.: λέξη αρχαιοελληνική (οι αρχαιοελληνικές λέξεις δίνονται με πλάγια γράμματα)

βεν.: λέξη βενετική.

γαλλ.: λέξη γαλλική.

ιτ.: λέξη ιταλική.

βλ.: βλέπε

πρβ.: παράβαλε

(.): δίνονται πρόσθετα στοιχεία, αντιστοιχίες, επεξηγήσεις, ανάλυση λέξεων κτλ.

συνδ. φων.: συνδεδειγμένο φωνήεν.

*Έφιππος πολεμιστής που μάχεται με ένα Γαλάτη
(από επιτύμβια ετρουσκική στήλη του 3ου αι. π.Χ.).*

ΠΩΣ ΠΗΡΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΤΟ PISAURUM

Το ενδιαφέρον των Ρωμαίων, όπως και των Ελλήνων, για την αναζήτηση της ετυμολογίας των λέξεων είναι αξιοσημείωτο. Πολλές όμως από τις ετυμολογίες που πρότειναν δεν επιβεβαιώνονται από τα δεδομένα της επιστήμης της Γλωσσολογίας. Στο κείμενο που ακολουθεί ο σχολιαστής του Βιργιλίου Σέρβιος μας εξηγεί πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum (Πίσασυρο, σημ. Pesaro), μια παράλια πόλη της Ομβρικής (Umbria).

Brenno duce* Galli, apud Alliam flumen delētis* legiō-
nibus Rōmanōrum, evertērunt urbem Rōmam praeter
Capitōlium, pro quo immensam pecuniam accepērunt.
Tum Camillus, qui diu apud Ardeam in exilio fuerat
propter Vēientānam praedam non aequo iure divisam,
absens dictātor est factus; is Gallos iam abeuntes secūsus
est: quibus interemptis* aurum omne recēpit. Quod illic
appensum civitāti nomen dedit: nam Pisaurum dicitur,
quod illic aurum pensātum est. Post hoc factum rediit in
exilium, unde tamen rogātus reversus est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Brennus -i ο Βρέννος,
αρχηγός των Γαλατών που
κατατρόπωσε τους Ρωμαίους
στον ποταμό Αλία το 387
π.Χ., κατέστρεψε και λεηλά-
τησε τη Ρώμη εκτός από το
Καπιτώλιο (την ακρόπολη)
και πήρε τεράστια λύτρα για
να αποχωρήσει. Η κατα-
στροφή στον Αλία (*Allia*)
και τα γεγονότα που ακο-
λούθησαν αποτελούσαν μια
πολύ δυσάρεστη ανάμνηση
για τους Ρωμαίους

Brenno duce υπό την
ηγεία του Βρέννου, με
αρχηγό τον Βρέννο

Gallus -i ο Γαλάτης
evertō -verti -versum

-vertēre, 3 (ex + verito)
καταστρέφω εντελώς
praeter (πρόθ. + αιτ.)
εκτός

pro (πρόθ. + αφαιρ.) ως
αντάλλαγμα, ως αντίτιμο

immensus -a -um
τεράστιος, πολύ μεγάλος
pecunia -ae χρήματα⁽¹⁾

Camillus -i (Κάμιλλος) =
M. Furius Camillus:
κατέλαβε τους Βηίους,
(*Vēii*, πόλη της Ετρουρίας)
αλλά οι Ρωμαίοι τον εξόρι-
σαν με την κατηγορία ότι
οικειοποιήθηκε παράνομα
μέρος της λείας. Στη συνέ-
χεια όμως του έδωσαν έκτα-
κτες εξουσίες (**dictātor**)

για να αντιμετωπίσει τους
Γαλάτες· πράγμα που πέτυ-
χε, με αποτέλεσμα να ανα-
κληθεί από την εξορία
diu (επίρρ.) για πολύ καιρό
exilium -ii (i) η εξορία⁽²⁾
Ardea -ae η Αρδέα, πόλη
του Λατίου
praeda -ae η λεία·
Vēientāna (επίθ.)
praeda η λεία από τους
Βηίους
aequus -a -um ίσος,
δίκαιος⁽³⁾
ius, iuris (ουδ.) το δίκαιο
aequo iure ακριβοδίκαια
divido, divīsi, divīsum,
dividēre, 3 μοιράζω·
non aequo iure
divīsam (επιθ. μετοχή)
που δεν είχε μοιραστεί
ακριβοδίκαια
dictātor -ōris δικτάτορας,
αρχιστράτηγος (εκλεγόταν
για έξι μήνες με έκτακτες
εξουσίες)
abeo, -ii(īvi), -itum, -īre,
4 (ab+eo) φεύγω
sequor, secūtus sum,

sequi, αποθ. 3 ακολουθώ⁽⁴⁾
interimo, -ēmi,
-emptum, -imēre, 3
(inter+emo) εξολοθρεύω
quibus = eis
recipio, -cēpi, -ceptum,
-cipēre, 3* (re+cario)
παίρνω πίσω, επανακτώ
aurum -i χρυσάφι
appendo, -pendi,
-pensum, -pendēre, 3
(ad+pendo) ζυγίζω
quod=id
illic (επίρρ.) εκεί
penso (θαμ.του pendo), 1
ζυγίζω· ο Σέρβιος παράγει
το Pisaurum < penso+
aurum
factum -i πράξη⁽⁵⁾
unde (επίρρ.) από όπου
rogo, 1 (+αιτ. του προσ.)
παρακαλώ (κάποιον), ζητώ
revertor, reverti
(reversus sum),
reverti, 3 = επιστρέφω
(το ρήμα είναι ημιαποθετι-
κό ή αποθετικό, ανάλογα με
τον παρακειμένο).

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «ιδιοκτησία σε ζώα»· pecus-oris = ζώα, κοπάδι· 2.
exulo 3. > aequitas 4. con-sequor, socius, secundus 5. < facio

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Απόλυτη αφαιρετική.** Όταν το υποκείμενο της μετοχής δεν έχει καμιά σχέση με το υποκείμενο ή το αντικείμενο του ρήματος, τότε η μετοχή και το υποκείμενό της τίθενται σε πτώση αφαιρετική, που ονομάζεται **απόλυτη αφαιρετική** (πρβ. την απόλυτη γενική της ελληνικής: *καταστάσης ἐκκλησίας ἐς ἀντιλογίαν ἦλθον*). Η μετοχή διατηρεί και στην περίπτωση αυτή την επιρρηματική της χρήση (χρονική, αιτιολογική κτλ.) π.χ. *Tarquinius Superbo regnante Pythagoras in Italiam vēnit* Ο Πυθαγόρας ήλθε στην Ιταλία ενώ βασιλευε ο Ταρκύνιος ο Υπερήφανος (*Tarquinius* = υποκ. της μετ., *Pythagoras* = υποκ. του ρημ.).

Rōmāni urbe captā (ενν. *a Gallis*) *arcem tamen retinuērunt* Οι Ρωμαίοι κράτησαν την ακρόπολη, αν και η πόλη είχε καταληφθεί από τους Γαλάτες.

Στα λατινικά η χρήση της απόλυτης μετοχής είναι πολύ πιο συχνή από ό,τι στα αρχ. ελληνικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η λατινική **δε διαθέτει ενεργητική μετοχή για το παρελθόν**. Για να μεταφράσουμε π.χ. την αρχαιοελληνική πρόταση: *ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆλθε*, πρέπει να μετατρέψουμε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική χρησιμοποιώντας τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου σε απόλυτη αφαιρετική: *His rebus dictis discessit* = αφού αυτά τα πράγματα είχαν ειπωθεί από αυτόν, αναχώρησε = αφού είπε αυτά τα πράγματα, αναχώρησε.

Εντελώς **ιδιόμορφη** είναι η απόλυτη αφαιρετική που αποτελείται από ένα «υποκείμενο» και ένα ουσιαστικό (που δηλώνει αξίωμα, ηλικία, επάγγελμα) ή ειδικό επίθετο:

Cicerōne puero hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν παιδί

Cicerōne consule hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν ύπατος

Cicerōne vivo hoc accidit αυτό συνέβη όταν ο Κικέρωνας ήταν ζωντανός

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα σε μετοχικές με απόλυτη αφαιρετική· να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο όπου χρειάζεται. Π.χ.: *Galli urbem occupavērunt; Rōmāni discessērunt* = *Urbe occupātā a Gallis Rōmāni discessērunt*.
Galli pecuniam acceperunt; Galli abiērunt (*accipio -cēpi, -ceptum, -cipēre, 3*)
Galli legiōnes delevērunt; Galli urbem Rōmam evertērunt.
Camillus Gallos interēmī; *Camillus aurum recēpit*. (*interimo, -ēmī, -emptum, -imēre, 3*)
Antōnius Catilīnam vicit; Rōma servata est. (*vinco, vici, victum, vincēre, 3*)
Miles pedes animadvertit; Miles Claudium extraxit (*animadverto, -verti, -versum, -vertēre, 3*)
Hercules Cacum interfēcīt; *Incolae Herculem honoravērunt* (*interficio, -fēcī, -fectum, -ficēre, 3*)
- II. Να μετατραπούν οι προτάσεις που έχουν πλάγια γράμματα, στην ιδιόμορφη απόλυτη αφαιρετική π.χ. *Brennus dux Gallōrum erat*. *Galli Rōmam evertērunt* = *Brenno duce Galli Rōmam evertērunt*.
Cicero et Antōnius consules erant. *Catilīna contra patriam coniurāvit*.
Caesar imperātor erat. *Bellum Gallicum gestum est*.
Cato (-ōnis) vivus erat. *Bellum cum Perse gestum est*.
Juno (-ōnis) invīta erat. *Aenēas in Italiam navigāvit* (*invītus αντίθετος, παρά τη θέληση*)
Pater inscius erat. *Filius domo abiit* (*inscius αυτός που δε γνωρίζει*)
- III. Να χαρακτηριστούν από συντακτική άποψη όλες οι μετοχές του κειμένου (αιτιολογικές, χρονικές κτλ· βλ. το προηγούμενο μάθημα).
- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Αφού έσυρε τα βόδια στη σπηλιά (αφ. απόλυτη), ο Κάκος κρύφτηκε (*me abdo*)
Αφού νίκησε τους Γαλάτες, ο Κάμιλλος ξαναγύρισε στην εξορία.

Απ' την πολλή τη χρήση χορτάρισε ο βωμός!

Augustus audītis Tarraconensibus qui dicēbant palmam in arā eius esse enātam: «Appāret» inquit «quāam saepe accendātis».

(Κοϊντιλιανός 6,3, 77)

Όταν ο Αύγουστος άκουσε τους απεσταλμένους της Ταρραγόνας να του λένε πως στο βωμό του είχε φυτρώσει ένας φοίνικας⁽¹⁾, παρατήρησε δηκτικά: «Είναι φανερό πως κάνετε θυσίες πολύ συχνά!»

1. Οι αρχαίοι θεωρούσαν κάτι τέτοιο ως θαυμαστό, θεόσταλτο σημάδι.

ΠΡΟΤΡΟΠΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Στο κείμενο που ακολουθεί ο Κικέρων απευθύνει ορισμένες προτροπές προς τους συμπατριώτες του. Οι προτροπές αυτές περιέχουν βασικά στοιχεία της ιδεολογίας του αλλά και στοιχεία της ιδεολογίας των συγχρόνων του, όπως: θρησκευτική ευλάβεια προς τους προγόνους, πατριωτισμός, καρτερικότητα και αντοχή στις δοκιμασίες, κοινωνική καταξίωση με τη μορφή της πολιτικής και στρατιωτικής «δόξας» (gloria).

Imitēmur* nostros Brutos, Camillos, Decios, Curios, Fabricios, Scipiōnes, innumerabiles alios qui hanc rem publicam stabilivērunt; quos equidem in deōrum immortalium coētu ac numero repōno. Amēmus* patriam, pareāmus* senatui, consulāmus* bonis; praesentes fructus neglegāmus*, posteritātis gloriae serviāmus*; id esse optimum putēmus*, quod est rectissimum; sperēmus* quae volumus, sed ferāmus* quod acciderit; arbitrēmur* denique corpus virōrum fortium magnorumque hominum esse mortāle, animi vero motus et virtūtis gloriam sempiternam esse.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Imitor, 1 (αποθ.) μιμούμαι
 Brutus=L. Iunius
 Brutus (βλ. το μάθ. IX)
 Camillus=M. Furius
 Camillus, (βλ. το μάθ.
 XXI)

Decius (Δέκιος)=
 P. Decius Mus, που
 πρόσφερε τη ζωή του και τη
 ζωή του γιου του για τη
 σωτηρία της πατρίδας του
 (340 π.Χ.)

*Άγαλμα Ρωμαίου αριστοκράτη που κρατάει τις *imagines*
(= κέρνα ομοιώματα) των προγόνων του (της εποχής του Αυγούστου)*

Curius (Κούριος)=Μ'.
Curius Dentātus, νικη-
 τής των Σαβίνων, των
 Σαμνιτών και του Πύρρου
Fabricius (Φαβρίκιος)=
C. Fabricius Luscinus
 (ύπατ. το 282 και 278 π.Χ.)
 νικητής των Σαμνιτών και
 αντίπαλος του Πύρρου
Scipiōnes (Σκιπίωνες)=(α)
P. Cornēlius Scipio
Africānus ο πρεσβύτερος,
 ο νικητής του Αννίβα το 202
 π.Χ. (β) **P. Cornēlius**
Scipio Aemiliānus
Africānus ο νεότερος:
 κατέστρεψε την Καρχηδόνα
 το 146 π.Χ.
innumerabilis -is -e
 αμέτρητος⁽¹⁾
stabilio, 4 στεριώνω
quos=eos
equidem (επίρρ.) εγώ
 βέβαια
immortālis -is -e αθά-
 νατος⁽²⁾
coetus -us (αρσ.)
 «χορεία», συνάθροιση⁽³⁾
perōno, -posui,
-positum, -ponere, 3
(re + pono) τοποθετώ·
in deōrum coetu ac

numero perōno τους
 δίνω μια θέση ανάμεσα στους
 θεούς
pareo, parui, paritum, pa-
iēte 2 (+δοτ.) υπακούω
senātus -us (αρσ.) Σύγκλη-
 τος
coñsulo, 3 (+δοτ. χαρ.)
 φροντίζω για, προσέχω
boni-ōrum (πληθ.) οι καλοί
 πολίτες
praesens-ntis παρών,
 τωρινός, της στιγμής
neglego, neglexi,
neglectum, neglegere, 3
 (nec + lego) αδιαφορώ για
fructus-us (αρσ.) ωφέλεια,
 κέρδος⁽⁴⁾
posteritas -ātis (θ.) το
 μέλλον, οι μεταγενέστεροι⁽⁵⁾,
servio, 4 (+δοτ.) υπηρετώ
optimus -a -um (υπερθ.
 του bonus) άριστος
puto, 1 νομίζω, θεωρώ
rectissimus -a -um
 (υπερθ. του rectus) ο πιο
 σωστός
spero, 1 ελπίζω⁽⁶⁾
volumus. (του ανώμαλου
volo) θέλουμε⁽⁷⁾
fero υπομένω
fortis -is -e δυνατός,

Ετυμολογικά: 1. numerus 2. in + mortālis = θνητός; mors, morior 3. cum
 + eo 4. πρβ. φρούτο << ιτ. 5. post, postea, posterus 6. spes 7. βούλομαι 8. im-
 mortālis

ανδρείος
 mortālis -is -e θνητός⁽⁸⁾
 animi motus οι δυνάμεις
 της ψυχής, οι πνευματικές
 δραστηριότητες

vero (επίρρ.) όμως
 sempiternus -a -um αιώ-
 νιος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα της β', γ' και δ' συζυγίας σχηματίζεται ως εξής:

ενεστ. θέμα + χαρ. φωνήεν -ā- + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής

όπως *delea-m*, *lega-m*, *audia -m*.

Η α' συζυγία σχηματίζει την υποτακτική ως εξής:

ενεστ. θέμα (χωρίς το a) + χαρ. φωνήεν -ē - +
 βασ. καταλ. της ενεργ. φων.

όπως *ame-m*. Το χαρ. φωνήεν της υποτακτικής του *sum* είναι το -ī-: *sim*. Παραθέτουμε την υποτακτική του *amo*, του *deleo* και του *sum* (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική· για τον **τονισμό** να προσεχθούν τα μακρόχρονα -e-, -a-· το μακρόχρονο -i- ενδιαφέρει στα σύνθετα του *sum*, όπως *possimus*)

Υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα

ame-m
ame-s
ame-t
amē-mus
amē-tis
ame-nt

delea-m
delea-s
delea-t
deleā-mus
deleā-tis
delea-nt

sī-m
sī-s
sī-t
sī-mus
sī-tis
sī-nt

2. Η υποτακτική του παθητικού ενεστώτα σχηματίζεται με την προσθήκη των βασ. καταλήξεων της παθητικής φωνής στο θέμα της υποτακτικής του ενεργ. ενεστώτα *ame-r*, *delea-r*, *lega-r*, *audia-r*.

Υποτακτική του παθητικού ενεστώτα			
<i>ame-r</i>	<i>amē-mur</i>	<i>delea-r</i>	<i>deleā-mur</i>
<i>amē-ris</i>	<i>amē-mini</i>	<i>deleā-ris</i>	<i>delea-mini</i>
<i>amē-tur</i>	<i>ame-ntur</i>	<i>deleā-tur</i>	<i>delea-ntur</i>

Η χρήση της υποτακτικής είναι πιο συχνή στα λατινικά από ό,τι στα αρχαία ελληνικά. Το εγκλιτικό σύστημα της λατινικής είναι ουσιαστικά διπολικό, καθώς βασίζεται στην **αντίθεση της οριστικής με την υποτακτική**. Η υποτακτική είναι η έγκλιση της **υποκειμενικής** έκφρασης. Συγχωνεύει χρήσεις που στα αρχαία ελληνικά συναντάμε στην υποτακτική, στην ευκτική, στην προστακτική και στην οριστική. Στις κύριες προτάσεις είτε εκφράζει την υποκειμενικότητα μιας κρίσης (υποτακτική δυνητική, απορηματική, του απραγματοποίητου), είτε προσδιορίζει την υποκειμενικότητα μιας επιθυμίας (υποτακτική προτροπική, ευχετική, παραχωρητική). Παραδείγματα:

Quis hoc neget? (Ποιος μπορεί να το αρνηθεί; **Δυνητική** (πρβ. οὐδέν ἂν πάθοιμι)

Quid agam? (Τι να κάνω; **Απορηματική**· πρβ. τί πράξω;)

Amēmus patriam (Ας αγαπάμε την πατρίδα μας – **Προτροπική** (πρβ. ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός)

Utinam errem (Μακάρι να κάνω λάθος – **Ευχετική**· συνοδεύεται συνήθως με το *utinam* είτε· πρβ. εἶθε μὴ ποτε γνοίης δς εἶ)

Sint sane superbi Rhodienses (Ας δεχτούμε ότι οι Ρόδιοι είναι πράγματι αλαζόνες – **Παραχωρητική**· πρβ. ἔστω οὕτως)

Σημ.: Για την υποτακτική του απραγματοποίητου, που είναι μόνο χρόνου παρατατικού ή υπερσυντέλικου, θα μιλήσουμε με την ευκαιρία των υποθετικών λόγων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της ενεργητικής (ή παθητικής) υποτακτικής και να δηλωθεί το είδος της κάθε υποτακτικής. Προσοχή στον τονισμό!
(nos) Quid .....? (facio)
(illi) Utinam patriam .....! (amo)
(tu) Utinam gloriae .....!. (servio)
    Quis hoc .....? (negligo)
(vos) Utinam bonis .....! (consulo)
(nos) ..... pro patriā! (mior)
(illi) ..... bonum virum (sequor)
- II. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι nostros, coëtu, fructus, fortium, motus.
– Να κλιθούν (στον ενικό και πληθυντικό) τα: deōrum immortalium (για το deus βλ. τη Γραμματική, β' κλίση), coëtu, virōrum fortium.
- III. Να αναγνωρισθεί ο τύπος acciderit και να κλιθεί στον ίδιο χρόνο.
- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ας τιμωρήσουμε τους συνωμότες (coniurāti)!
Είθε να νικήσετε τους εχθρούς!

Πρόσεχε πού στέλνεις τα ποιήματά σου!

Cur non mitto meos tibi, Pontiliāne, libellos?

Ne tu mihi mittas, Pontiliāne, tuos.

(Μαρτιάλης 7,3)

Ρωτάς γιατί δε σου στέλνω τα έργα μου, Ποντυλιανέ;

Για να μη μου στείλεις κι εσύ τα δικά σου!

ΕΝΑΣ ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ο Καικίνας Παίτος (Caecina Paetus) πήρε μέρος σε μια αποτυχημένη εξέγερση εναντίον του αυτοκράτορα Κλαυδίου το 42 μ.Χ. Συνελήφθη, δικάστηκε, καταδικάστηκε και διατάχτηκε να αυτοκτονήσει. Η γυναίκα του Αρρία (Arria) πέθανε μαζί του με συγκινητικό τρόπο. Οι συγγραφείς της εποχής μιλούν με θαυμασμό για τη στάση της απέναντι στο σύντροφο της ζωής της. Όπως φαίνεται από τα δυο περιστατικά που ακολουθούν –μαρτυρία του Πλινίου του νεότερου– τη διέκρινε σπάνια ψυχική δύναμη και θάρρος και μια εξίσου ανεπτυγμένη ευαισθησία.

Aegrotābat Caecīna Paetus, marītus Arriae, aegrotābat et filius. Filius mortuus est. Huic Arria funus ita parāvit, ut ignorarētur* a marīto; quin immo cum illa cubiculum marīti intraverat, vivere filium simulābat, ac marīto persaepe interroganti, quid ageret* puer, respondēbat: «Bene quiēvit, libenter cibum sumpsit». Deinde, cum lacrimae suae, diu cohibitae, vincerent* prorumperentque*, egrediebātur; tum se dolōri dabat et paulo post siccis oculis redībat. Scribōniānus arma in Illyrico contra Claudium moverat; fuerat Paetus in partibus eius et, occīso Scribōniāno, Rōmam trahebātur. Erat ascensūrus navem; Arria milites orābat, ut simul imponerētur*. Non impetrāvit: conduxit piscatoriam naviculam ingentemque navem secūta est.

RELIVS·L
 ER·MIA
 IVS·DE·COLLE
 VIM·IN·ALE
 AEC·QVAE·ME·FA·ATO
 PRAE·CESSIT·COR·TORE
 CASTO
 ON·IV·NX·S·VN·A·M·EO
 PRAE·DITA·A·M·ANS
 A·NIMO
 DO·FIDA·VIR·OVE·IX·SI
 ST·NDIO·PAR·ILIQ·VM
 VLLA·IN·AVARITIE
 CESSIT·AB·OFFICIO
 RELIA·L·L

AVRELIA·L·L
 PHILEMATIO
 VIVA·PHILEMATIVM·SVM
 AVRELIA·NOMINITATA
 CASTA·INDENS·VOLGEI
 NESCIA·FEIDA·VIRO
 VIR·CON·LEIBERTVS·FV·II
 EIDEM·QVO·CAREO
 E·HEV
 REFFVIT·E·VERO·PLVS
 SVPER·AQVE·PARENS
 SEPTEM·ME·NA·ATAM
 ANNORVM·G·REMIO
 IPSE·RECEPIT·X·XXX
 ANNO·S·NATA·NEC·IT·OI
 ILLE·MEO·OFFICIO·S·C
 ADSIDVO·FLORE·BATA·DC

Επιτύμβιο ανάγλυφο του Αυρηλίου Ερμία και της γυναίκας του
 (από τη Ρώμη· γύρω στο 60 π.Χ.)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

aegrōto, 1 είμαι άρρωστος
huic = filio
funus -eris(ουδ.) κηδεία
ut (συμπ. σύνδ.) ώστε
ita... ut έτσι... ώστε
ignōro, 1, = αγνωώ
ignorarētur: υποκ. το fu-
nus
quin immo όχι μόνο αυτό
αλλά (ακόμη)
cubiculum -i κρεβατοκά-
μαρα
intro, 1 μπαίνω⁽¹⁾
vivo, vixi, victum, vivē-
re, 3 ζω⁽²⁾
simulo, 1 (+ απαρ.) προ-
σποιούμαι⁽¹²⁾
persaepe (επίρρ.) πολύ
συχνά⁽³⁾
ago, ēgi, actum, agēre, 3
οδηγώ· κάνω⁽⁴⁾
bene (επίρρ.) καλά⁽⁵⁾
cibus -i τροφή
sumo, sumpsī, sumptum,
sumēre, 3 παίρνω⁽⁶⁾
diu (επίρρ.) πολύ χρόνο⁽⁷⁾
cohibeo, -hibui, -hibi-
tum, -hibēre, 2 (cum
+ habeo) συγκρατώ
prorumpo, -rūpi, -rup-
tum, -rumpēre, 3 (pro
+ rumpo) ξεσπώ
egredior, egressus sum, .
egrēdi, αποθ. 3* (e +

gradior) βγαίνω
me dolōri do παραδίνομαι
στη θλίψη
siccus -a -um στεγνός⁽⁸⁾
oculus -i = μάτι⁽⁹⁾
L. Arruntius Scribōniā-
nus κυβερνήτης της επαρ-
χίας της Ιλλυρίας (Illyri-
cum -i)
arma moveo στασιάζω,
παίρνω τα όπλα
partes -ium πολιτική παρά-
ταξη· fuerat in partibus
eius είχε πάει με το μέρος
του
trahebātur τον οδηγούσαν
σιδεροδέσμιο
ascendo, ascendi, ascen-
sum, ascendēre, 3 ανε-
βαίνω⁽¹⁰⁾
navis -is (θ.) πλοίο⁽¹¹⁾
oro, 1 παρακαλώ (αντικ. η
πρότ. ut... imponerētur
ut (σύνδ. βουλευτ.) να
simul μαζί· ενν. με τον άντρα
της⁽¹²⁾
impōno επιβιβάζω· impo-
nerētur: ενν. στο πλοίο
impetro, 1, κατορθώνω κάτι
condūco -dūxi,
-ductum, -ducēre, 3
(cum + duco) νοικιάζω
piscatorius -a -um ψαρά-
δικός⁽¹³⁾

navicula -ae (υποκορ. του
navis) πλοiάριο

Ετυμολογικά: 1. intra 2. vivus 3. per + saepe 4. άγω 5. bonus, beneficum
6. prae-sumo 7. κυρ. «στη διάρκεια της μέρας» dies 8. πρβ. σέκος << ιτ.
9. oc-ulus· δπ-ωπα, δμ-μα, 10. πρβ. ασανσέρ << γαλλ. 11. ναύς, navigo· nauta
≠ ναύτης 12. similis 13. piscis = ψάρι· πρβ. πισίνα << βεν.: κυρ. «ιχθυοτρο-
φείο»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η υποτακτική του παρατατικού της ενεργητικής φωνής των
συζυγιών α', β' και δ' σχηματίζεται ως εξής:

ενεστωτ. θέμα + προσφ. -re- + βασικές καταλ.
της ενεργ. φωνής

amā -re -m, delē -re -m, audī -re -m.

Στη γ' συζυγία παρεμβάλλεται το συνδ. φωνήεν -e- μεταξύ του
ενεστ. θέματος και του προσφύματος -re-: lege re-m. (Το πρόσφυμα
-re- προέρχεται από το -se-, όπως προκύπτει από την υποτακτική
του παρατατικού του sum: es -se -m). **Πρακτικός κανόνας:** προσ-
θέτουμε τις βασικές καταλήξεις στο απαρέμφατο του ενεργητικού
ενεστώτα: amāre- m, delēre -m κτλ.

Η υποτακτική του παθητικού παρατατικού σχηματίζεται ως
εξής:

θέμα της ενεργ. υποτακτικής + βασικές καταλ. της παθ. φωνής

amāre -r, delēre -r, legere -r, audire -r. Παραθέτουμε την
υποτακτική του ενεργητικού και του παθητικού παρατατικού του
amo (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική).

Ενεργητική	Παθητική
amāre -m amarē -mus	amāre -r amarē -mur
amāre -s amarē -tis	amarē -ris (-re) amare -mini
amāre -t amāre- nt	amarē -tur amare -ntur

2. Η υποτακτική χρησιμοποιείται πολύ συχνότερα σε δευτερεύουσες προτάσεις παρά σε κύριες. Ορισμένες προτάσεις εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (πλάγιες ερωτηματικές, βουλητικές, ενδοιαστικές, τελικές, συμπερασματικές). Άλλες εκφέρονται ή με οριστική ή με υποτακτική, ανάλογα με την περίπτωση (αναφορικές, παραβολικές, χρονικές, αιτιολογικές, εναντιωματικές—παραχωρητικές, υποθετικές). Η οριστική δείχνει ένα **πραγματικό γεγονός**, ενώ η **υποτακτική** προσδίδει το στοιχείο της **υποκειμενικότητας**. Η υποκειμενικότητα έχει πιο διευρυμένη διάσταση στα λατινικά από ό,τι στα αρχαία ελληνικά. Ενώ π.χ. στα αρχαία ελληνικά οι πλάγιες ερωτήσεις εκφέρονται με οποιαδήποτε έγκλιση, αντίθετα στα λατινικά χρησιμοποιείται μόνο η υποτακτική, επειδή θεωρείται ότι πρέπει να φανεί πως μια ερώτηση δε μεταφέρεται ακριβώς όπως έγινε, άσχετα με το αν αλλοιώνεται ή όχι το περιεχόμενό της. Επίσης, στον **πλάγιο λόγο χρησιμοποιείται ή απαρέμφατο ή υποτακτική**· αντίθετα, στα ελληνικά χρησιμοποιείται και η οριστική (και φυσικά και η ευκτική).

3. **Κανόνας της ακολουθίας των χρόνων** (consecutio temporum): Στην περίπτωση που έχουμε μια δευτερεύουσα πρόταση σε υποτακτική, η εξάρτηση από το χρόνο της κύριας πρότασης είναι αποφασιστικής σημασίας (πρβ. τη χρήση της ευκτικής του πλάγιου λόγου στα ελληνικά, που όμως επιτρέπει μεγαλύτερη ελευθερία). Στο επόμενο μάθημα θα δώσουμε τον κανόνα στην πλήρη του μορφή. Εδώ θα περιοριστούμε να αναφέρουμε ότι ο **χρόνος της δευτερεύουσας πρότασης που εκφέρεται με υποτακτική** καθορίζεται από το αν ο χρόνος του ρήματος της κύριας πρότασης είναι **αρκτικός** (ενεστώτας, μέλλοντας, παρακείμενος με σημασία ενεστώτα) ή **ιστορικός** (παρατατικός, παρακείμενος με τη σημασία του ελλην.

αορίστου, υπερσυντέλικος). Ύστερα από ένα ιστορικό χρόνο, στη δευτερεύουσα πρόταση έχουμε **υποτακτική του παρατατικού για πράξη σύγχρονη και υποτακτική του υπερσυντελικού για πράξη προτερόχρονη π.χ.**

rogābat (rogāvit, rogaverat), quid agerem = ρωτούσε (ρώτησε, είχε ρωτήσει) τι έκανα.

rogābat (rogāvit, rogaverat), quid egissem = ρωτούσε (ρώτησε, είχε ρωτήσει) τι είχα κάνει.

4. Οι δευτερεύουσες προτάσεις σε υποτακτική που εμφανίζονται στο κείμενο είναι: ut ignogetur (συμπερασματική)· quid ageret (πλάγια ερωτηματική)· ut... imponeretur (βουλητική). Τις προτάσεις αυτές θα τις εξετάσουμε παρακάτω με λεπτομέρειες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του παρατατικού (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό!

Rogābat pater, quid ..... filius (facio)

Rogābat pater, ubi (που) ..... filius (sum)

Rogābat pater, quid ego amico ..... (do)

Rogābat pater, num (αν) filii ..... (quiesco)

Rogābat pater, num cena (δείπνο) ..... (paror)

Rogābat pater, num filius ..... (sequor)

II. Να αναγνωριστεί και να κλιθεί στον ίδιο χρόνο ο τύπος ascensurus erat.

III. Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις και φράσεις:

vivere, interroganti, cohibitae, se dolōri dabat, occiso Scriboniāno.

IV. Να αναγνωριστούν γραμματικά και να κλιθούν οι τύποι: funus, ingentem, navem.

- V. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου *conduxit*.
VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Η Αρρία ρωτούσε με δάκρυα αν ζούσε ο γιος της.
Η Αρρία ακολούθησε τον άντρα της με ένα ψαροκάικο.

Θάνατος κι ο ένας, θάνατος κι ο άλλος!

Hostem cum fugeret, se Fannius ipse perēmit.

hic, rogo, non furor est, nē moriāre, mori?

(Μαρτιάλης 2,80)

Για να γλυτώσει απ' τον εχθρό ο Φάννιος έγιν' αυτόχειρας:
τρέλα δεν είναι, σε ρωτώ, το θάνατο για να γλυτώσεις,
να πεθάνεις;

ΤΟ ΠΑΘΗΜΑ ΕΝΟΣ ΨΕΥΤΗ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα έξυπνο ανέκδοτο που αναφέρεται στο Ρωμαίο νομομαθή Κορνήλιο το Νασικά (Cornélius Scipio Nasica) και στον ποιητή Έννιο (Quintus Ennius: 239-169 π.Χ.)

Cum P. Cornēlius Nasīca ad Ennium poētam venisset* eique ab ostio quaerenti Ennium ancilla dixisset* eum domi non esse, Nasīca sensit illam domini iussu id dixisse et illum intus esse. Accipe nunc quid postea Nasīca fecerit*. Paucis post diēbus cum Ennius ad Nasīcam venisset* et eum a ianuā quaereret*, exclamāvit Nasīca se domi non esse, etsi domi erat. Tum Ennius indignātus quod Nasīca tam aperte mentiebātur: «Quid?» inquit «Ego non cognosco vocem tuam?» Visne scire quid Nasīca responderit*? «Homo es impudens. Ego cum te quaererem*, ancillae tuae credidi te domi non esse; tu mihi ipsi non credis?»

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ostium -ii πόρτα⁽¹⁾ ab
ostio από την πόρτα (πρβ.
a ianuā)
quaero, quaesīvi, quae-
sītum, quaerere, ζητώ

eique = Nasīcae εμμ.
αντικ. στο dixisset
ancilla -ae η υπηρέτρια
eum = Ennium
domini (γεν.) iussu με δια-

ταγή του αφεντικού της
illum = **Ennium**
intus (επίρρ.) μέσα⁽²⁾
accipio μαθαίνω· **accipe**
 προστ. του ενεστώτα, β' εν.
 προσ.
nunc (επίρρ.) τώρα⁽³⁾
facio, fēci, factum,
facēre, 3* κάνω
ianua -ae πόρτα⁽⁴⁾
exclāmo, 1 αναφωνώ⁽⁵⁾
indignor, αποθ. 1 αγανακτώ
quod ... mentiebātur
 ουσ. πρότ., αντικ. του
indignātus (quod που,
 γιατί)
tam (επίρρ.) τόσο
aperte (επίρρ.) ανοικτά,
 φανερά
mentior, αποθ. 4 λέω

ψέματα
cognosco, cognōvi,
cognitum, cognoscēre,
 3 γνωρίζω⁽⁶⁾
tuus -a -um δικός σου
vis θέλεις (β' εν. του
volo)
 -nē εγκλιτικό ερωτηματ.
 μόριο· εισάγει ερωτηματικές
 προτάσεις (μεταφράζεται με
 το «μήπως» ή παραμένει
 αμετάφραστο)
scio, 4 γνωρίζω, μαθαίνω
impudens -entis αναι-
 δής⁽⁷⁾
credo, credidi,
creditum, credēre, 3
 (+ δοτ. και απαρ.)
 πιστεύω⁽⁸⁾

Ετυμολογικά: 1. < os = στόμα 2. έντός, intra, intro, 1 3. νύν 4. < Ianus = Ιανός, ο θεός με τα δύο πρόσωπα (> Ιανουάριος) βλ. το μάθ. X, εισ. 5. inclāmo 6. co-gnosco· πρβ. γι-γνώσκω· 7. in + pudeo = ντρέπομαι· pudor 8. incredibilis

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η υποτακτική του ενεργητικού παρακειμένου σχηματίζεται ως εξής:

θέμα του πρκ. + προσφ. -eri- + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής:

amav-eri-m, dele-eri-m, leg-eri-m, audiv-eri-m. Εκτός από το α' εν. πρόσωπο, η κλίση συμπίπτει με την οριστική του ενεργ. συντε-

λεσμένου μέλλοντα (amav-er-o). Η υποτακτική του παρακειμένου του sum κάνει fu-eri-m. Παραθέτουμε την υποτακτική του παρακειμένου του amo και του sum (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική):

Υποτακτική του Ενεργητικού Παρακειμένου

amaveri-m	amaveri-mus	fueri-m	fueri-mus
amaveri-s	amaveri-tis	fueri-s	fueri-tis
amaveri-t	amaveri-nt	fueri-t	fueri-nt

2. Η υποτακτική του παθητικού παρακειμένου σχηματίζεται περιφραστικά: amatus -a -um sim· delētus -a -um sim κτλ.

3. Η υποτακτική του ενεργητικού υπερσυντελικού σχηματίζεται ως εξής:

θέμα του προκ. + προσφ. -issē + βασ. καταλ. της ενεργ. φωνής

Ένας πρακτικός τρόπος για το σχηματισμό είναι να προσθέσουμε τις βασικές καταλήξεις στο απαρέμφ. του ενεργ. παρακειμένου: amavisse-m, delevisse-m, legisse-m, audivisse-m. Η υποτακτική του υπερασ. του sum κάνει fu-isse-m. Επειδή το πρόσφ. -issē έχει το -e- μακρόχρονο, τονίζουμε amavissēmus. Παραθέτουμε την υποτακτική του υπερσυντελικού του amo και του sum (για τις άλλες συζυγίες βλ. τη Γραμματική):

Υποτακτική του Ενεργητικού Υπερσυντελικού

amavisse-m	amavissē-mus	fuisse-m	fuisse-mus
amavisse-s	amavissē-tis	fuisse-s	fuisse-tis
amavisse-t	amavisse-nt	fuisse-t	fuisse-nt

4. **Η υποτακτική του παθητικού υπερσυντελικού** σχηματίζεται περιφραστικά: *amātus -a -um essem· delētus -a -um essem* κτλ.

5. Η ακολουθία των χρόνων

Μετά από ρήμα εξάρτησης σε **αρκτικό** χρόνο, η υποτακτική του ενεστώτα εκφράζει το *σύγχρονο*, η υποτακτική του παρακειμένου το *προτερόχρονο* και η υποτακτική του ενεστώτα της ενεργ. περιφραστικής συζυγίας το *υστερόχρονο*. (Οι βασικοί αρκτικοί χρόνοι της οριστικής είναι ο **ενεστώτας**, ο **παρακείμενος με σημασία ενεστώτα**, [π.χ. *audīvi* = άκουσα και ξέρω], ο **απλός** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας**. Επίσης η προστακτική του ενεστώτα και του μέλλοντα). Π.χ.

Rogat quid agam ρωτά τι κάνω

Rogat quid egerim ρωτά τι έκανα

Rogat quid actūrus sim ρωτά τι θα κάνω

Μετά από ρήμα εξάρτησης σε **ιστορικό** χρόνο η υποτακτική του παρατατικού εκφράζει το *σύγχρονο*, η υποτακτική του υπερσυντελικού το *προτερόχρονο* και η υποτακτική του παρατατικού της ενεργ. περιφραστικής συζυγίας το *υστερόχρονο*. (Οι βασικοί ιστορικοί χρόνοι της οριστικής είναι ο **παρακείμενος με σημασία αορίστου**, ο **παρατατικός** και ο **υπερσυντέλικος**). Π.χ.

Rogābat quid agerem ρωτούσε τι έκανα

Rogābat quid egissem ρωτούσε τι είχα κάνει

Rogābat quid actūrus essem ρωτούσε τι θα έκανα

6. Για τις **διηγήσεις του παρελθόντος** χρησιμοποιείται πολύ συχνά ο σύνδεσμος *cum* με **υποτακτική παρατατικού** (για πράξη σύγχρονη) και **υπερσυντελικού** (για πράξη προτερόχρονη.) Ο *cum* αυτός, που αποδίδεται με το «όταν», είναι γνωστός ως **ιστορικός ή διηγηματικός**, και δεν έχει κάτι αντίστοιχο στα αρχαία ελληνικά.

Ο **χρονικός** *cum* με **οριστική** μας πληροφορεί απλώς για το χρόνο που έγινε κάτι π.χ. *cum vēnit* = όταν ήλθε, τότε που ήλθε. Αντίθετα, ο **ιστορικός** *cum* υπογραμμίζει τη **βαθύτερη** σχέση της δευτερεύουσας με την κύρια πρόταση· δημιουργεί μια σχέση αιτίου και αιτιατού ανάμεσά τους. Είναι φανερός εδώ ο ρόλος του υποκειμενικού στοιχείου που υπάρχει στην υποτακτική. Η πρόταση *cum venisset* σημαίνει: όταν ήλθε, ως αποτέλεσμα του ότι ήλθε.

7. Μετά από ρήματα που δηλώνουν ψυχικό πάθος (*gaudeo, amice-*

ροι, indignor κτλ.) ακολουθούν **ουσιαστικές προτάσεις** που εισάγονται με το quod, εκφέρονται με οριστική και εκφράζουν την **αιτία** π.χ. gaudeo quod urbs servāta est.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του παρακειμένου (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό!

- Rogat Paulus, quid ancilla ..... (dico)
 Rogat Paulus, quid nos ..... (facio)
 Rogat Paulus, quid ego ..... (respondeo)
 Rogat Paulus, quid tu ..... (audio)
 Rogat Paulus, quid illi ..... (paro)
 Rogat Paulus, num (av) Arria ..... (egredior).
 Rogat Paulus, num Paetus Rōmam ..... (trahor)
 Rogat Paulus, num vos domi ..... (sum)

II. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής του υπερσυντελείου (ενεργητικού και παθητικού). Προσοχή στον τονισμό!

- Rogābat Paulus, quid ancilla ..... (dico)
 Rogābat Paulus, quid nos ..... (facio)
 Rogābat Paulus, quid ego ..... (respondeo)
 Rogābat Paulus, quid tu ..... (audio)
 Rogābat Paulus, quid illi ..... (paro)
 Rogābat Paulus, num (av) Arria ..... (egredior)
 Rogābat Paulus, num Paetus Rōmam ..... (trahor)
 Rogābat Paulus, num vos domi ..... (sum)

III. Να αντικατασταθούν οι απόλυτες αφαιρετικές από τον ιστορικό cum με υποτακτική του υπερσυντελείου π.χ. Caco interfecto Hercules ex Italiā discessit: Cum Hercules Cacum interfecisset, ex Italiā discessit.

Delētis legionibus

Galli Rōmam evertērunt.

Gallis interemptis
Pedibus animadversis
Catilinā victo

Camillus aurum recēpit.
miles Claudium extrāxit.
Antōnius urbem servāvit.

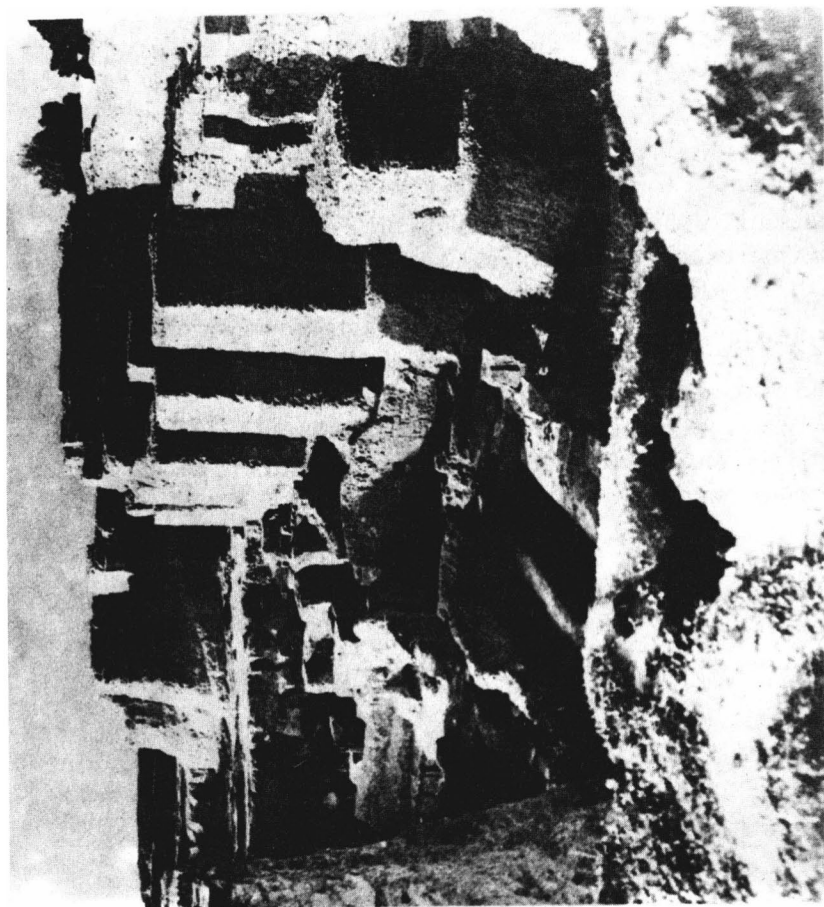
- IV. Να δικαιολογηθεί ο χρόνος των προτάσεων του κειμένου quid ... fecerit και quid ... responderit με βάση τους κανόνες της ακουλουθίας.

Γενναιότητα ή δειλία;

C. Caesar Pompōnio ostendenti vulnus ore exceptum in seditiōne Sulpiciānā, quod is se passum pro Caesare pugnantem gloriabātur, «*Numquam fugiens respexeris*» inquit.

(Κοϊντιλιανός 6,3, 75)

Όταν ο Πομπώνιος έδειξε στο Γάιο Καίσαρα ένα τραύμα που δέχθηκε στο πρόσωπο στη διάρκεια της στάσης του Σουλπικίου, καυχώμενος ότι το 'παθε πολεμώντας στο πλευρό του, ο Καίσαρας του απάντησε: «Όταν το βάζεις στα πόδια, ποτέ να μην κοιτάς πίσω!»

Τα ερείπια της Καρχηδόνας.

ΠΩΣ ΕΝΑ ΣΥΚΟ ΣΤΑΘΗΚΕ ΑΦΟΡΜΗ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΕΙ Η ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ

Ο Κάτωνας ο τιμητής (Marcus Porcius Cato censor, 234-149 π.Χ.) αγωνίστηκε με φανατισμό για να αναλάβουν οι συμπατριώτες του και τρίτο πόλεμο εναντίον της Καρχηδόνας, που έληξε με την καταστροφή της πόλης το 146 π.Χ. (βλ. τις εισ. στα μαθ. IV και XI). Τέτοιο ήταν το πάθος του, που όλοι οι πολιτικοί του λόγοι, ανεξάρτητα από το θέμα τους, είχαν πάντα την ίδια κατακλείδα: *ceterum censeo Carthaginem esse delendam* (κάνω την πρόταση να καταστραφεί η Καρχηδόνα). Χαρακτηριστικό είναι και το παρακάτω περιστατικό που διέσωσε ο Πλίνιος ο πρεσβύτερος (23-79 μ.Χ.: ο Πλίνιος υπήρξε θύμα της μεγάλης έκρηξης του Βεζουβίου).

Cato attulit quodam die in curiam ficum praecocem ex Carthagine ostendensque patribus «Interrogo vos» inquit «quando hanc ficum decerptam esse putētis ex arbore». Cum omnes recentem esse dixissent, «Atqui ante tertium diem» inquit «scitōte* decerptam esse Carthagine. Tam prope a muris habēmus hostem! Itaque cavēte* periculum, tutamini* patriam. Opibus urbis nolīte* confidere. Fiduciam, quae nimia vobis est, deponite*. Neminem credideritis* patriae consultūrum esse, nisi vos ipsi patriae consulueritis. Mementōte* rem publicam in extrēmo discrimine quondam fuisse!» Statimque sumptum est Punicum bellum tertium, quo Carthāgo delēta est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

āfferō, attulī, allātum,
afferre (ad + fero)
φέρνω (κάπου)
curia -ae το κτίριο της
Συγκλήτου, το Βουλευτήριο
ficus -ī και **ficus -us** (θ.)
σύκο
praecox -ocis πρόωμος
Carthāgo -inis η Καρχηδό-
να
ostendo, -tendi,
-tentum (-tensum),
-tendēre, 3 (obs +
tendo· + αιτ. και δοτ.)
δείχνω
patres -um οι Συγκλητικοί
quando (επίρρ.) πότε;
decerpo, -cerpsi,
-cerptum, -cerptēre, 3
(de + carpo) κόβω⁽¹⁾
arbor -oris (θηλ.) δέντρο⁽²⁾
recens -ntis πρόσφατος,
φρέσκος
atquī (σύνδ. αντιθ.) κι όμως
ante (πρόθ. + αιτ.) πριν·
ante tertium diem πριν
τρεις μέρες
tertius -a -um = τρί-
τος
scitōte βλ. παρατηρήσεις
Carthagine στην Καρχηδό-
να (βλ. το μάθ. XXVIII)
prope ab (a) + αφαιρ.
κοντά

murus -ī τοίχος, τείχος·
συνήθ. **murī -ōrum** τεί-
χη⁽³⁾
itaque (σύνδ. συμπερ.) επο-
μένως, λοιπόν
tutor, αποθ. 1 προστατεύω
opes -um (θ., μόνο πληθ.)
δυνάμεις⁽⁴⁾
nolīte βλ. παρατηρήσεις
confīdo, -fīsus sum,
-fidēre (ημιαποθ. 3
+ αφ.)·εμπιστεύομαι, έχω
εμπιστοσύνη, στηρίζομαι
nimius -a -um υπερβολι-
κός
depono, -posuī, -posi-
tum, -ponēre, 3 (de +
pono) αποβάλλω
neminem credideritis βλ.
παρατηρήσεις· ο τύπος
neminem είναι υποκ. του
consultūrum esse
nisi (σύνδ. υποθ.) αν δεν
memini, meminisse
(ελλειπτ., βλ. Γραμματ.) θυ-
μάμαι⁽⁵⁾· για το **mementō-**
te βλ. παρατηρήσεις
extrēmus -a -um έσχα-
τος⁽⁶⁾
discrīmen -inis (ουδ.) κίν-
δυνος
quondam κάποτε (εννοεί στη
διάρκεια του Β΄ Καρχηδο-
νιακού πολέμου)

statim (επίρρ.) αμέσως

bellum sumo αρχίζω πόλε-
μο

Ετυμολογικά: 1. καρπ-ός 2. πρβ. άλμπουρο << βεν. 3. moenia, munio· πρβ. μουράγιο << βεν. 4. coria < * co-oria· in-oria 5. μέμνημαι 6. πρβ. εξτρεμισμός << γαλλ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η λατινική διαθέτει **προστακτική** μόνο στον ενεστώτα και στο μέλλοντα και στις δύο φωνές. Η προστακτική του **ενεργητικού ενεστώτα** έχει β' ενικό πρόσωπο ίδιο με το ενεστωτικό θέμα (amā-,delē-, lege-, audī-,) και β' πληθυντικό, που σχηματίζεται από το ενεστωτικό θέμα και την κατάληξη -te (amā -to, delē -te, legi -te, audī-te· πρβ. λύ-ε-τε).

Σημ. Το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα των ρημάτων facio, dico, ducō είναι fac, dic, duc (με αποκοπή του -e)· του fero και του sum είναι fer και es (αθέματα).

2. Η προστακτική του **ενεργητικού μέλλοντα** σχηματίζεται ως εξής:

β' και γ' ενικό πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + καταλ. -to

(amā -to, delē -to, legi -to, audī -to πρβ. λυ-έ-τω)·

β' πληθ. πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + κατάλ. -tōte

και γ' πληθ. πρόσωπο:

ενεστ. θέμα + κατάλ. -nto

(ama -tōte, ama -nto· dele -tōte, dele -nto· legi -tōte, leg -unto και audi -tōte, audi -unto)

3. Η προστακτική του **παθητικού ενεστώτα** σχηματίζεται ως εξής: β' ενικό με την κατάληξη *-re* (*amā -re, delē -re, lege -re, audī -re*) και β' πληθυντικό ίδιο με το β' πληθ. της οριστικής (*amāmini* κτλ.).

Η προστακτική του **παθητικού μέλλοντα** έχει τρεις τύπους: β' και γ' ενικό με την κατάληξη *-tor* (*amā -tor, leg -i-tor*)· γ' πληθυντικό με την κατάληξη *-ntor* (*ama -ntor, dele -ntor*) και *-u-ntor* (*leg -u-ntor, audi -u-ntor*).

4. Η πιο συνηθισμένη προστακτική είναι η προστακτική του **ενεργητικού ενεστώτα**. Η προστακτική αυτή όμως κανονικά δεν εκφράζει την απαγόρευση (αντίθετα με την προστακτική της ελληνικής). Η **απαγόρευση** εκφράζεται με τους εξής δύο τρόπους: (α) *polī, polīte* + *απαρ. ενεστ.* (οι τύποι αυτοί είναι προστ. του *polo* δε θέλω) (β) *ne* + υποστ. του *πρκ.* (αντί του *ne* χρησιμοποιούνται διάφορες αρνητικές λέξεις, όπως *nemo, numquam* κτλ.)

5. Συχνά η προστακτική του ενεργ. ενεστώτα αντικαθιστά και την αντίστοιχη προστακτική του μέλλοντα. Το γ' εν. και το γ' πληθ. πρόσωπο της προστακτικής του μέλλοντα χρησιμοποιούνται μόνο σε νόμους και συνθήκες. Η προστακτική αυτή αναπληρώνει την προστακτική του ενεστώτα όταν λείπει, π.χ. *memento, memento* (του *memini*)· *scito, scitote* (του *scio*).

6. Η προστακτική του **παθητ. ενεστώτα** χρησιμοποιείται κυρίως με τα αποθετικά ρήματα (που, όπως ξέρουμε, έχουν ενεργητική ή μέση σημασία).

7. **Προσδιορισμός του χρόνου**. Το «πριν πόσο χρόνο» εκφράζεται με την *ante* + αιτ. π.χ. *ante paucos dies*. Το «μετά από πόσο χρόνο» εκφράζεται με την *post* + αιτ., π.χ. *post paucos dies*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι προστακτικές του κειμένου.
- II. Να συμπληρωθούν και να τονιστούν οι σωστοί τύποι της προστακτικής του ενεστώτα:
- (Tu) ..... mihi, quid faciat dominus tuus! (dico)
(Vos) ..... in cibiculum! (intro)
(Tu) ..... quid fecerit Nasica! (accipio)
(Vos) ..... opibus urbis! (confido)
(Vos) ..... rei publicae! (consulo)
(Vos) ..... virtutem Camilli! (imitor)
- III. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι: ostendens, decerptam esse, consultūrum esse, consulueritis.
- IV. Να δικαιολογηθεί με βάση τους κανόνες της ακολουθίας ο χρόνος της πρότασης: quando... rutētis (πλάγια ερώτηση).
- V. Να αναγνωριστούν από συντακτική άποψη οι τύποι: decerptam esse, consultūrum esse, fuisse.
- VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Μην έχεις εμπιστοσύνη στα λόγια του! (verba)
Κόψτε το σύκο από (ex + αφ.) το δέντρο!

Δικηγόρος να σου πετύχει!

Praetor Scipio Siculo cuidam patrōnum causae dabat hominem nobilem sed admodum stultum; Siculo hoc praetōri dixit: «Quaeso, praetor, adversario meo da istum patrōnum, deinde mihi *neminem dederis*».

(Κικέρωνας, De Oratore 2,280)

Όταν ο Σκιπίωνας ήταν πραιτορας, έδωσε σε κάποιο Σικελό ένα συνήγορο από καλή γενιά αλλά βλάκα· τότε ο Σικελός του δήλωσε: «Σε παρακαλώ, δώσε αυτό το συνήγορο στον αντίδικό μου και σε μένα μη δώσεις κανένα!».

Ο ΠΛΙΝΙΟΣ ΑΝΑΓΓΕΛΛΕΙ ΕΝΑ ΘΛΙΒΕΡΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Στην επιστολή του αυτή ο Πλίνιος ο νεότερος αναγγέλλει σε κάποιον γνωστό του το θάνατο της μικρής κόρης του φίλου του C. Minucius Fundānus. Το όνομα της κόρης ήταν Μινικία Μαρκέλλα (Minicia Marcella). Από την περιγραφή του Πλινίου αναδύεται ένα αγγελικό πλάσμα, που συνδύαζε την κοριτσίστικη χάρη με τη σοβαρότητα των μεγάλων. Από καλή τύχη έχουμε στα χέρια μας την επιτύμβια επιγραφή της κόρης, που μιλάει για αυτήν ως εξής:

D(IS) M(ANIBUS)
MINICIAE MARCELLAE
FUNDANI F(ILIAE)

V(IXIT) A(NNOS) XII M(ENSES) XI D(IES) VII

Δηλαδή: Αφιερώνεται στις ψυχές των νεκρών· η στήλη αυτή στήθηκε για τη Μινικία Μαρκέλλα, την κόρη του Φουνδανού· έζησε χρόνια 12, μήνες 11 και μέρες 7.

C. Plinius Marcellīno suo salūtem.

Tristissimus* haec tibi scribo: Fundāni nostri filia minor mortua est. Eā puellā nihil umquam festivius*, nihil amabilius* nec longiōre* vitā dignius* vidi. Nondum annos XIII impleverat, et iam illi anīlis prudentia, matronālis gravitas erat et tamen suavitas puellāris. Ut illa patris cervicibus inhaerēbat! ut nos amīcos paternos et amanter* et modeste* complectebātur! ut nutrīces, ut paedagōgos, ut praeceptōres diligēbat! quam studiōse*, quam intellegenter* lectitābat! ut parce* ludēbat! Quā illa patientiā, quā etiam constantiā novissimam* valetudinem tulit!

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

tristissimus -a -um
 υπερθ. του *tristis*
scribo, scripsi, scriptum,
scribere, 3 γράφω⁽¹⁾
minor -us συγκρ. του
parvus⁽²⁾
eā puellā αφαιρ., β' όρος της
 σύγκρισης (από αυτό το
 κορίτσι)
nihil (nullius rei,
nulli rei, nihil, nullā
re- αόρ. αντ.) τίποτα
umquam (επίρρ.) ποτέ
festivior -ius συγκρ. του
festivus -a -um
 πρόσχαρος⁽³⁾
nec = neque ούτε
amabilior -ius συγκρ.
 του *amabilis -is -e* αξια-
 γάπητος⁽⁴⁾
longior -ius συγκρ. του
longus -a -um μακρύς,
 μακρόχρονος⁽⁵⁾
dignior -ius συγκρ. του
dignus -a -um (+ αφ.,
longiōre vitā) άξιος
nondum (επίρρ.) όχι ακόμα,
 ακόμα δεν. XIII διαβάζεται
tredecim
impleo, 2 ≈ συμ-πληρώ-
 νω⁽⁶⁾
illi = filiae (δοτ. κτητ.)
anilis -is -e γεροντικός
prudentia -ae φρόνηση,

σύννεση⁽⁷⁾
matronālis -is -e που
 ταιριάζει σε δέσποινα⁽⁸⁾
gravitas -ātis (θ.) σεμνό-
 τητα, σοβαρότητα⁽⁹⁾
et tamen και όμως
suavitas -ātis (θ.)
 γλυκύτητα⁽¹⁰⁾
puellāris -is -e κοριτσι-
 στικός⁽¹¹⁾
ut (επίρρ.) πώς!
cervīces -um (θηλ.) τράχη-
 λος, λαιμός⁽¹²⁾
inhaereo, -haesi,
-haesum, -haerēre, 2
(in + haereo +
δοτ.) προσκολλιέμαι,
 κρεμιέμαι από
amīcus -i φίλος⁽¹³⁾
paternus -a -um ≈
 πατρικός⁽¹⁴⁾
amanter (επίρρ.) με
 αγάπη⁽¹⁵⁾
modeste (επίρρ.) με
 σεμνότητα⁽¹⁶⁾
complector, -plexus
sum, -plecti, αποθ. 3
 αγκαλιάζω
nutrix -īcis (θ.) τροφός⁽¹⁷⁾
paedagōgus -i ≤ παιδα-
 γωγός (δούλος που συνό-
 δευε τα παιδιά)
praceptor -ōris (αρσ.)
 δάσκαλος

diligo, -lēxi, -lectum,
 -ligēre, 3 (dis + lego)
 αγαπώ
 quam (επίρρ.) πόσο!
 studiōse (επίρρ.) με επιμέ-
 λεια⁽¹⁸⁾
 intellegenter (επίρρ.) με
 εξυπνάδα, με νόημα⁽¹⁹⁾
 lectito (θαμ. του lego), 1
 διαβάζω συχνά, με προθυ-
 μία, με προσοχή (πρβ.
 scriptito)· quam...
 lectitābat με πόση
 επιμέλεια, με πόση
 εξυπνάδα και προθυμία
 διάβαζε!

parce (επίρρ.) συγκρα-
 τημένα⁽²⁰⁾
 ludo, lusi, lusum,
 ludēre, 3 παίζω
 patientia -ae υπομονή⁽²¹⁾
 constantia -ae εγκαρτέ-
 ρηση⁽²²⁾
 quā patientiā, quā
 constantiā! με πόση υπο-
 μονή, με πόση εγκαρτέρηση!
 illa = filia
 fero υπομένω
 valetūdo -inis (θ.) (κακή)
 υγεία, αρρώστια⁽²³⁾
 novissimus -a -um
 (υπερθ. του novus)
 πρόσφατος, τελευταίος

Ετυμολογικά: 1. scriptito· πρβ. σκαρίφημα < σκάριφος = όργανο γραφής
 2. minimus· πρβ. μινόρε << ιτ. 3. πρβ. φεσιτιβάλ << γαλλ. 4. < amo 5.
 δολιχ-ός 6. com-pleo, plēnus 7. < pro-videntia < pro + video 8. <
 matrōna < mater 9. < gravis = βαρύς· graviter 10. < suavis γλυκός· άδύς
 (ήδύς) < σFαδύς· ηδονή 11. < puella 12. cer-vix· κάρα, κορυφή 13. amīca 14.
 < pater 15. < amans 16. < modestus 17. < nutrio 18. < studiosus· studium
 19. < intellegens 20. < parcus 21. pátiens· πρβ. πασιέντσα << ιτ. 22. < con-
 stans-antis· πρβ. Κωνσταντίνος 23. valeo, validus

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Στο μάθημα XIX μιλήσαμε για το σχηματισμό του υπερθετι-
 κού των επιθέτων. Ο **συγκριτικός** σχηματίζεται ως εξής:

ρίζα του επιθ. + καταλ. -ior, -ius

Η κατάληξη -ior είναι κοινή στο αρσ. και στο θηλ. γένος· η κατάληξη -ius είναι του ουδετέρου. (Για τις καταλήξεις πρβ. ἡδ-ίων ἡδ-ιον· αιτ. ἡδίω, ἡδίους)

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
longus-a-um (ρ. long-)	long-ior-ius	long-issimus-a-um
tristis-is-e (ρ. trist-)	trist-ior-ius	trist-issimus-a-um

2. Ο συγκριτικός των επιθέτων κλίνεται σύμφωνα με τα τριγενή και δικατάληκτα **τριτόκλιτα επίθετα** (brevis-is-e), με τη διαφορά ότι σχηματίζει την αφαιρετική του ενικού σε -e, τη γενική του πληθυντικού σε -um, και την ονομαστική, αιτ. και κλητ. του πληθυντικού του ουδετέρου σε -a (βλ. υποδειγματική κλίση στη Γραμματική).

3. Τα επίθετα σε -er σχηματίζουν τον υπερθετικό σε -rimus -a -um π.χ. pulcher pulchr -ior, -ius pulcher-rimus (< *pulcher-simus, με αφομοίωση)

Τα επίθετα facilis (εύκολος), difficilis (δύσκολος), similis (όμοιος), dissimilis (ανόμοιος), humilis (ταπεινός) και gracilis (ραδινός, ισχνός), σχηματίζουν τον υπερθετικό σε -limus-a-um π.χ. facilis facil-ior, -ius facil-limus (< *facil-simus, με αφομοίωση).

4. Τα παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται και με τη βοήθεια των επιρρημάτων magis (πιο), maxime (πάρα πολύ). (πρβ. φίλος, μάλλον φίλος, μάλιστα φίλος). Συνήθως σχηματίζονται περιφραστικά τα επίθετα σε -us με προηγούμενα φωνήεντα τα e, i και u π.χ. pius (ευσεβής), magis pius, maxime pius.

5. **Σχηματισμός των επιρρημάτων.** Για να σχηματίσουμε επίρρημα από δευτερόκλιτο επίθετο (είτε θετικού είτε υπερθετικού βαθμού), προσθέτουμε στο θέμα την κατάληξη *-e* π.χ. *modest-us > modest-e· modestissim-us > modestissim-e*. Όταν το επίθετο είναι τριτόκλιτο, προσθέτουμε στο θέμα την κατάληξη *-ter* π.χ. *brevi-s > brevi-ter*.

Σε ορισμένα επίθετα και μετοχές που το θέμα τους στη γενική του ενικού λήγει σε *-nt-* (*prudens, prudent-is*) φαινομενικά προσθέτουμε μόνο την κατάληξη *-er*: *prudent-er* (στην ουσία έχουμε συγκοπή του *-i-* και απλοποίηση των δύο *t*: < *prudenti-ter).

6. Τα παραθετικά των επιρρημάτων σχηματίζονται ως εξής:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
longe breviter	long-ius brev-ius	long-issime brev-issime

7. Ο β' όρος της σύγκρισης εκφέρεται είτε με απλή αφαιρετική (πρβ. ὁ Ἀλκιβιάδης ἦν νεώτερος τοῦ Περικλέους) είτε με το σύνδεσμο *quam* ακολουθούμενο από το ουσιαστικό στην ίδια πτώση που βρίσκεται και ο α' όρος (πρβ. ὁ Ἀλκιβιάδης ἦν νεώτερος ἢ ὁ Περικλῆς). π.χ.

Marcella amabilior est Porciā (ἢ quam Porcia)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν όλα τα ομαλά παραθετικά που απαντούν στο κείμενο.
- II. Να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιθέτων *modestus*,

suāvis, cventus και fortis.

- III. Να σχηματιστούν τα επιρρήματα από τα επίθετα: immensus, aequus, mirabilis, similis, constans (-ntis), και να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιρρημάτων.
- IV. Να κλιθεί ο συγκριτικός dignior -ius.
- V. Να συμπληρωθεί ο β' όρος της σύγκρισης και με τους δυο τρόπους εκφοράς:

Marcella festivior erat ..... (Porcia)

Marcellus prudentior erat ..... (Paulus)

Marcellam modestiōrem fuisse puto ..... (Porcia)

Marcellum fortiōrem fuisse puto ..... (Paulus)

Germānos fortiōres fuisse puto ..... (Galli)

Feminas Rōmanōrum modestiōres fuisse puto
(feminae Graecōrum)

- VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι φράσεις:

Η Μαρκέλλα ήταν άξια πιο μακρόχρονης ζωής (dignus + αφ.)

Οι πατρικοί φίλοι χαιρετούσαν (salūto, 1) πάντα με αγάπη την Μαρκέλλα.

Πώς ο Σέλιος κερδίζει τον επιούσιο!

Laudantem Selium cēnae cum retia tendit

accipe, sive legas sive patrōnus agas:

«*Effecte! graviter! cito! nequiter! euge! beāte!*»

hoc volui: facta est iam tibi cena, tace!

(Μαρτιάλης 2, 27)

Αν ποίηση απαγγέλλεις, αν είσαι δικηγόρος, για κλάκα
το Σέλιο πάρε, την ώρα που τα δίχτυα του για δείπνο
ρίχνει: «Πετυχημένο! Τι ήθος! Τι ετοιμότητα! Αίσχος!»⁽¹⁾

Εύγε! Λαμπρά!» Αυτό μου αρκεί: το κέρδισες
το δείπνο σου· σιωπή!

1. Για το δικηγόρο της άλλης πλευράς.

Ψηφιδωτό που απεικονίζει θεατρικές μάσκες (2ος αι. μ.Χ.)

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΡΙΜΑΖΕΙ ΟΠΩΣ ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ

Σε μεγάλη ηλικία και άρρωστος ο Ρωμαίος τραγικός ποιητής Πάκουβιος (Marcus Pacuvius· 220-130; π.Χ.) αποσύρθηκε στον Τάραντα (όπου και πέθανε). Εκεί τον επισκέφτηκε ο κατά 50 χρόνια νεότερός του ποιητής Άκκιος (Lucius Accius), το καινούριο αστέρι της τραγικής ποίησης, και του διάβασε την τραγωδία του «Ατρέας» (Atreus) – πολύ φημισμένη στην αρχαιότητα. Στην παρατήρηση του Πακουβίου ότι του φαινόταν «κάπως τραχιά και στυφή» ο Άκκιος αντέταξε πως «τα φρούτα που είναι μαλακά από την αρχή, αργότερα σαπίζουν». Το περιστατικό αυτό ίσως δείχνει την έπαρση του Ακκίου – στοιχείο του χαρακτήρα του γνωστό από διάφορες μαρτυρίες. Κυρίως όμως προβάλλει την αναμενόμενη αντίθεση ως προς το γούστο και την ευαισθησία ανάμεσα στη παλιότερη και στη νεότερη ποιητική γενιά.

Cum Accius ex urbe Rōmā Tarentum venisset, ubi Pacuvius grandi iam aetāte recesserat, devertit ad eum. Accius, qui multo* minor* natu erat, tragoediam suam, cui «Atreus» nomen est, ei desideranti lēgit. Tum Pacuvius dixit sonōra quidem esse et grandia quae scripsisset, sed vidēri tamen ea sibi duriōra* et acerbiōra. «Ita est» inquit Accius «ut dicis; neque id me sane paenitet; meliōra* enim fore spero, quae deinceps scribam. Nam quod in pomis est, idem esse aiunt in ingeniis: quae dura et acerba nascuntur, post fiunt mitia et iucunda; sed quae gignuntur statim viēta et mollia, non matūra mox fiunt sed putria».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

grandis -is -e μεγάλος
 grandi iam aetāte σε μεγάλη πια ηλικία
 devertō, -verti, -versum, -vertēre, 3 (devertor, -verti, verti, ημιαποθ. 3) καταλύω, μένω
 multo minor natu πολύ μικρότερος στην ηλικία (βλ. παρακ.)
 tragoedia -ae ≡ τραγωδία
 lego, lēgi, lectum, legēre, 3 (+ αιτ. και δοτ.) διαβάζω⁽¹⁾
 sonōrus -a -um ηχηρός⁽²⁾
 quidem (επίρρ.) βέβαια
 videor, visus sum, vidēri (+ δοτ. προσ. και απαρ.

ενν. esse) φαίνομαι, μου φαίνεται
 durus -a -um, σκληρός, τραχύς⁽³⁾
 acerbus -a -um δυσάρεστος στη γεύση, πικρός, άγουρος
 paenitet, paenituit, paenitēre, 2 (γ' πρόσ.) μετανοιώνω (me id paenitet· βλ. το μάθ. XXIX)
 sane (επίρρ.) βέβαια
 melior -ius συγκρ. του bonus
 fore (ή futūrum -am -um esse) απαρ. του μέλλ. του sum

quae = ea quae
 deinceps (επίρρ.) στη συνέ-
 χεια, αργότερα
 pomum -i καρπός, οπώρα⁽⁴⁾
 quae = ea quae (δηλ.
 poma)
 aio, ais, ait, aiunt
 (ελλείπτ.· βλ. τη Γραμμ.)
 λέγω⁽⁵⁾
 nascor, natus sum, nasci
 αποθ. 3 ≈ γεννιέμαι⁽⁶⁾

mitis -is -e γινωμένος, γλυ-
 κός
 gigno, genui, genitum,
 gignere 3 ≈ γεννώ
 statim απ' την αρχή
 viētus -a -um μαραμένος
 mollis -is -e ≈ μαλακός⁽⁷⁾
 matūrus -a -um ώριμος
 mox (επίρρ.) έπειτα, αργό-
 τερα
 puter (putris) -is -e σά-
 πιος

Ετυμολογικά: 1. > lectito 2. < sonus = ήχος· πρβ. σονάτα, σονέτο <<
 ιτ. 3. πρβ. ντούρος << ιτ. 4. πρβ. πόμολο << ιτ. (από το σχήμα) 5. ήμί, ήν
 = λέγω, είπα 6. < * gnascor· natus -i· γί-γνο-μαι, gi-gno 7. > re-mollesco

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ορισμένα επίθετα σχηματίζουν τα **παραθετικά** τους από **διαφορετικά θέματα** (πρβ. τα επίθ. *άγαθος, μικρός* κτλ. της ελληνι-
 κής).

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
bonus malus magnus parvus multum (επίρρ.) multi	melior -ius peior -ius maior -ius minor -us plus plures -a	optimus -a -um pessimus -a -um maximus -a -um minimus -a -um plurimum plurimi -ae -a

Άλλα επίθετα δεν έχουν θετικό βαθμό (στη θέση του σώζεται κάποιο επίρρημα ή πρόθεση) π.χ. (ultra) ulterior -ius, ultimus· (prope) propior -ius, proximus. Τα επίθετα novus, sacer κτλ. δεν έχουν συγκριτικό· στη θέση του χρησιμοποιούνται οι συγκριτικοί του recens (recentior) και του sanctus (sanctior).

Το επίρρημα του bonus είναι bene, του malus, male και του magnus, magnopere (βλ. τη Γραμματική για άλλες εξαιρέσεις και ανωμαλίες).

2. Οι εκφράσεις maior natu και minor natu σημαίνουν «μεγαλύτερος» και «μικρότερος» (στην ηλικία) αντίστοιχα.

3. Όταν έχουμε **απόλυτη σύγκριση**, δηλ. χωρίς το β' όρο της σύγκρισης, ο συγκριτικός εκφράζει βαθμό **μεγαλύτερο από το λογικό μέτρο**· στην περίπτωση αυτή μεταφράζουμε με τον θετικό συνοδευόμενο από το «κάπως» ή το «μάλλον» π.χ. duriora ei videbantur του φαινότουσαν κάπως τραχιά (πρβ. *εί και γελοιότερον είπειν*). Ο συγκριτικός ενισχύεται με το multo (= πολλῶ) και το paulo (= ὀλίγω): paulo minor natu, multo grandior.

4. Η αναφορική πρόταση quae scripsisset εκφέρεται με υποτακτική, γιατί στον πλάγιο λόγο (όπως ήδη αναφέραμε και θα δούμε στο μάθ. XLVIII με λεπτομέρειες) η **οριστική κανονικά δεν απαντάει**. Προσέξτε τη διαφορά:

sonōra erant, quae Accius scripserat;

Pacuvius dixit sonōra esse, quae Accius scripsisset.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν όλα τα επίθετα συγκριτικού βαθμού του κειμένου.
- II. roma acerbiōra: να κλιθούν μαζί και στους δύο αριθμούς.
- III. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του παραθετικού ή του επιρρήματος από τα επίθετα που βρίσκονται σε παρένθεση:

Apud antiquos Rōmānos concordia..... sed..... avaritia erat
(magnus, parvus) (μάθ. IV)

Puer..... quiēvit, libenter cibum sumpsit (bonus, επίρρ.) (μάθ.
XXIII)

Catilīna fuit..... generis vir sed ingenii..... (nobilis, pravus)
(μάθ. XIX)

Id esse..... putēmus, quod est..... (bonus, rectus) (μάθ. XXII)

Claudius prorepit ad solārium..... (prope) (μάθ. XX)

Eā puellā nihil erat....., nihil..... (festīvus, amabilis) (μάθ.
XXVI)

IV. Να αναγνωριστούν οι γραμματικοί τύποι lēgit (διαφορά από το lēgit;) και idem·

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Ο Πακούβιος ήταν μεγαλύτερος στην ηλικία από τον Άκκιο.

Οι τραγωδίες μου θα είναι καλύτερες από αυτήν (haec).

Σημασία έχει πόσο γρήγορα περπατάς!

Vatinio, qui pedibus aeger erat, cum vellet vidēri commodiōris valetudinis factus et diceret se iam bina milia passuum ambulāre, Cicero dixit; «Dies enim *longiōres* sunt».

(Κοϊντιλιανός 6,3,77)

Όταν ο Βατίνιος, που είχε ποδάγρα αλλά ήθελε να φανεί καλύτερα στην υγεία του, είπε πως περπατούσε ήδη δυο χιλιάδες βήματα τη μέρα, ο Κικέρωνας παρατήρησε: «Βέβαια, τώρα οι μέρες μεγάλωσαν!».

ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΕΝΟΣ ΔΡΑΠΕΤΗ ΔΟΥΛΟΥ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από μια επιστολή του Κικέρωνα προς τον αδελφό του Κόιντο, που ήταν εκείνη την εποχή κυβερνήτης της επαρχίας της Ασίας. Στην επιστολή αυτή ο Κικέρωνας εξιστορεί τη δραπέτευση και τη σύλληψη ενός δούλου του φίλου του του Αισώπου, τραγικού ηθοποιού. Παρακαλεί τον αδελφό του να φροντίσει να φέρει το δούλο πίσω στον αφέντη του. Η τιμωρία ενός δραπέτη δούλου ήταν καμιά φορά σκληρή, όπως καταναγκαστικά έργα, μαστίγωση, ακόμα και σιγματισμός με τα γράμματα FUG (= fugitivus, δραπέτης). Δεν έλειπαν όμως και οι φανές αυτών που ζητούσαν και εφάρμοζαν μια πιο ανθρωπίνη μεταχείριση των δούλων.

Aesōpi nostri Licinus servus tibi notus Rōmā* Athēnas* fūgit. Is Athēnis* apud Patrōnem Epicurēum paucos menses* pro libero fuit, inde in Asiam* abiit. Postea Plato quidam Sardiānus, cum eum fugitivum esse ex Aesōpi litteris cognovisset, hominem comprehendit et in custōdiam Ephesi* tradidit. Tu hominem investīga, quaeso, summāque diligentīā vel Rōmam* mitte vel Epheso* rediens tecum dedūc. Noli spectāre quānti homo sit. Parvi enim preti est, qui tam nihili est. Sed, propter servi scelus et audaciam, tanto dolōre Aesōpus est adfectus, ut nihil ei gratius possit esse quam recuperatio fugitīvi.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Licinus -i ο Λίκινος (το
όνομα του δούλου)

notus -a -um ≈
γνωστός (μτχ. του nosco⁽¹⁾)

Patro -ōnis ο Πάτρωνας,
σχολάρχης του Κήπου (της
Σχολής του Επικούρου στην
Αθήνα)

Epicurēus -a -um
επικούρειος

mensis -is (αρσ.) ≈
μήνας

pro libero ως ελεύθερος
(πρβ. pro templo)

inde (επίρρ.) από εκεί

Sardiānus -a -um
Σαρδιανός, από τις
Σάρδεις

fugitīvus -i δραπέτης,
φυγάς⁽²⁾

litterae -ārum επιστο-
λή (littera -ae το
γράμμα του αλφαβήτου)

custōdia -ae φυλακή⁽³⁾

Ephesus -i η Έφεσος
investīgo, 1 αναζητώ τα
ίχνη⁽⁴⁾

quaeso παρακαλώ
(μαλακώνει τον τόνο της
προστακτικής)

summus -a -um ανώ-
τατος, πάρα πολύ
μεγάλος

diligentia -ae φρο-

ντίδα, επιμέλεια⁽⁵⁾

vel = είτε

tecum = cum te

dedūco, -dūxi,

-ductum, -ducere, 3
(de + duco)

οδηγώ, φέρνω

specto, 1 κοιτάζω,

προσέχω⁽⁶⁾· **poli**

spectāre μη σε

απασχολήσει

quantus -a -um

(συσχ. αντ.) πόσος

quanti, **preti** γεν. της
αξίας

pretium -ii (i) αξία⁽⁷⁾

nihilum -i τίποτα⁽⁸⁾·

nihili γεν. της αξίας·

parvi ... est γιατί

μικρή (χρηματική) αξία

έχει όποιος είναι τέτοιος

μασκαράς

scelus -eris (ουδ.)

έγκλημα, ελεεινή πράξη

audacia -ae θράσος

tantus -a -um (συσχ.
αντ.) τόσος

dolor -ōris (αρσ.)

οργή,

tanto dolōre est

adfectus τόσο

οργίσθηκε

ut ... possit επίρρ.

συμπερ. πρόταση (βλ.

το μάθ. XXXVII)
gratus -a -um
ευχάριστος
quam (επίρρ.: εισάγει τον

β' όρο της σύγκρ.) παρά,
από
recuperatio -ōnis (θ.)
επανάκτηση

Ετυμολογικά: 1. < (g)nosco· πρβ. νότα < λατ. 2. < fugio 3. > κου-
στωδία. 4. < vestigium 5. < diligo 6. spec-ies, spec-ulātor 7. πι-πρά-σκω
8. < nihil

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ο **προσδιορισμός του τόπου** εκφέρεται γεν. με **εμπρόθετη αιτιατική ή αφαιρετική**. Η **στάση** εκφέρεται με την πρόθεση in και αφαιρετική, π.χ. in Asiā sum (πρβ. *έν τῇ Ἀσίᾳ*)· η **κίνηση** προς κάποιον τόπο εκφέρεται με την προθ. in (ad) και αιτιατική, π.χ. in Asiam eo (πρβ. *εἰς τὴν Ἀσίαν*)· η **απομάκρυνση** από κάποιον τόπο εκφέρεται με τις προθέσεις ex, de, ab και αφαιρ., π.χ. ex Asiā venio (πρβ. *ἐκ τῆς Ἀσίας*).

Τα ονόματα όμως των **πόλεων** (ή των μικρών νησιών) **δε συνοδεύονται από πρόθεση**. Η **στάση** εκφέρεται με την παλιά τοπική πτώση. Η πτώση αυτή ταυτίζεται με τη γενική του ενικού, όταν πρόκειται για ονόματα πρωτόκλιτα ή δευτερόκλιτα ενικού αριθμού, π.χ. Romae (Corinthi) sum. Για ονόματα τριτόκλιτα ή ονόματα πληθυντικού αριθμού (ανεξάρτητα από την κλίση τους), η τοπική είναι όμοια με την αφαιρετική; π.χ. Athēnis (Carthagine) sum. Η **κίνηση** προς κάποιον τόπο εκφέρεται με απλή αιτιατική, π.χ. Rōmam (Athēnas, Carthaginem) eo. Τέλος, η **απομάκρυνση** εκφέρεται με απλή αφαιρετική, π.χ. Romā, Athēnis, Carthagine venio.

Τα ονόματα πόλεων ακολουθεί και η λέξη domus (βλ. μάθημα XIII). Εδώ ανήκουν και οι στερεότυπες φράσεις: domi bellique ή domi militiaeque στην ειρήνη και στον πόλεμο.

Σημείωση. Η αφαιρετική με την οποία εκφέρεται η στάση (in Asiā) είναι αφαιρετική τοπική (locatīvus)· η αφαιρετική με την οποία εκφέρεται η απομάκρυνση (ex Asiā) είναι αφαιρετική του χωρισμού (separatīvus).

2. Σχετικά με την εκφορά του **προσδιορισμού του χρόνου** επαναλαμβάνουμε ότι η αφαιρετική δηλώνει το πότε έγινε κάτι και η αιτιατική το πόσο χρόνο διάρκεσε (βλ. το μάθ. V). Το «πριν» και το «μετά» εκφράζονται με τις προθέσεις ante και post με αιτιατική (βλ. το μάθ. XXV).

3. Το **ρήμα** eo, ii (νεότ. σχημ. ivi), itum, īre είναι ανώμαλο. Προέρχεται από τη ρίζα *ei- (πρβ. ελ-μι), που μπροστά από σύμφωνο συναιρείται σε ī. Μπροστά από φωνήεν (a, o, u) εκπίπτει το i της ρ. *ei- και το θέμα γίνεται e (για την κλίση του eo βλ. τη Γραμματική).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό προσδιορισμό του τόπου (εμπρόθετο ή απρόθετο):

Roēta epistulas ..... scriptitat (Rōma)

Aenēas ..... navigat (Italia)

Scipio bellum ..... gerēbat (Africa)

Hercules boves ..... prope Tiberim adduxit (Hispania)

Monumentum Vergili ..... iacēbat (Neapolis-is-i-im-i)

Aemilius Paulus ..... rediit (dōmus)

Cassius Parmensis ..... confūgit (Athēnae)

Silius ..... se tenēbat (Campania)

Ficus ..... decerpta est (Carthāgo)

II. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό προσδιορισμό του χρόνου:

Licinus ..... Athēnis remansit (pauci dies)

- ..... Licinus in Asiam abiit (post + pauci dies)
- ..... Cicero fratri suo scripsit (ante + tertius dies)
- ..... Aesōpus magno dolōre adfectus est (ille dies).

III. Να αναγνωριστούν οι τοπικοί και χρονικοί προσδιορισμοί του κειμένου· επίσης οι φράσεις: *poli spectāre, propter scelus et audaciam, quam recuperātio.*

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Όταν (cum + ορ. του συντελ. μέλλ.) πάω στη Ρώμη, θα σου γράψω.

Ήλθε από την Αθήνα με τον πατέρα του.

Καλή είναι κι η γροθιά!

C. Cassius, militi sine gladio *in pugnam* decurrenti dixit:

«Heus, commilito, pugno bene utēris»

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 90)

Ο Γάιος Κάσσιος είπε σ' ένα στρατιώτη που έτρεχε στη μάχη χωρίς ξίφος: «Έι, σύντροφε, κοίταξε να χρησιμοποιήσεις καλά τη γροθιά σου!»

Άγαλμα του Αυγούστου («Ο Αύγουστος της Prima Porta»· 19 π.Χ.)

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ, Ο ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΡΑΚΙ

Η ανεκδοτολογία γύρω από τους βασιλιάδες και τους αυτοκράτορες είναι παμπάλαιο φαινόμενο. Εξίσου παμπάλαιο φαινόμενο είναι και οι προσπάθειες των υπηκόων τους να επωφεληθούν από τη γενναιοδωρία τους. Το παρακάτω ανέκδοτο αφορά έναν παλουτσή που πέτυχε να πουλήσει στον Οκταβιανό – τον κατοπινό αυτοκράτορα Αύγουστο – ένα κοράκι που μιλούσε.

Cum Octaviānus post victoriam Actiacam Rōmam rediret, homo quidam ei occurrit corvum tenens; eum instituerat haec dicere: «Ave, Caesar, victor imperātor». Caesaris* multum interfuit corvum emere; itaque viginti milibus sestertium eum ēmit. Id exemplum sutōrem quendam incitavit, ut corvum doceret parem salutatiōnem. Diu operam frustra impendēbat; quotiescumque avis non respondēbat, sutor dicere solēbat «Oleum et operam perdiidi». Tandem corvus salutatiōnem didicit et sutor, cupidus pecuniae*, eum Caesari attulit. Audītā salutatiōne Caesar dixit: «Domi satis salutatiōnum* talium audio». Tum vēnit corvo in mentem verbōrum* domini sui: «Oleum et operam perdiidi». Ad haec verba Augustus risit emitque avem tanti*, quanti* nullam adhuc emerat.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Octaviānus = Augustus (ο τίτλος **Augustus** του δόθηκε από τη Σύγκλητο το 27 π.Χ.)

occurro (+ δοτ.) πηγαίνω να συναντήσω

corvus -i ≈ κόρακας

instituo, -stitui, -stitūtum, -stituēre, 3

(+ αιτ. και απαρ.) διδάσκω κάποιον κάτι⁽¹⁾

ave! χαίρε!

victor -ōris (αρσ.) νικητής⁽²⁾

interest, interfuit, interesse (inter + sum)

(+ γεν. του προσ. και απαρ.) με ενδιαφέρει να κάνω κάτι (βλ. παρατηρ.)

emo, ēmi, emptum,

emēre, 3 αγοράζω⁽³⁾

viginti ≈ είκοσι

mille (άκλ.· πληθ. **milia -ium**) χίλιοι⁽⁴⁾

sestertius -ii (γεν. πληθ. **sestertium**) ο σηστέρτιος (νόμισμα)

viginti milibus sestertium για είκοσι χιλιάδες σηστερτίους·

exemplum -i παράδειγμα

sutor -ōris (αρσ.) παπουτοστής⁽⁵⁾

incito, 1 (+ αιτ. του προσ.

και βουλ. προτ.) παρακινώ κάποιον να⁽⁶⁾

doceo, docui, doctum, docēre, 2 (+ 2 αιτ.)

μαθαίνω, διδάσκω⁽⁷⁾

salutatio -ōnis (θ.) χαιρετισμός⁽⁸⁾

par, paris όμοιος, ίδιος

opera -ae εργασία, κόπος⁽⁹⁾

impendo, -pendi, -

pensum, -pendēre, 3

(in + pendo) ξο-

δεύω⁽¹⁰⁾ **operam impendo**

κοπιάζω μάταια

quotiescumque = cum

(+ ορ.) όσες φορές, κάθε φορά που

oleum -i λάδι⁽¹¹⁾·**oleum**

et operam perdididi πάει

χαμένο το λάδι (προκειμέ-

νου για νυχτερινή δουλειά)

και ο κόπος μου, κρίμα στον

κόπο μου!

tandem (επίορ.) επιτέλους

disco, didici, discēre, 3

μαθαίνω⁽¹²⁾

cupidus -a -um (επίθ. + γεν.) αυτός που επιθυμεί⁽¹³⁾

pecunia -ae το χρήμα

affero (+ αιτ. και δοτ.)

φέρνω κάτι σε κάποιον

satis (επίορ.) αρκετά⁽¹⁴⁾

satis salutatiōnum (γεν.

διαιορ.) αρκετούς χαιρε-

τισμούς (που μου φτάνουν)

talis -is -e (αντ. δεικτ.)
τέτοιος, τέτοιου είδους
venit mihi in mentem
(+ γεν.) μου έρχεται στο
νουν κάτι (πρβ. *εισέρχεταιί*
μοι), θιμάμαι
avis -is (θ.) πουλί⁽¹⁵⁾

tanti... quanti (γεν. της
αξίας) τόσο... όσο
nullus -a -um (αντ. επίθ.)
κανένας
adhuc (ad + huc) μέχρι
τότε

· Ετυμολογικά: 1. πρβ. *ινστιτούτο* < *institutum* 2. *victoria, vinco* 3. σύνθ. *sumo* κτλ. 4. > *μίλι* 5. < *suo* = *ράβω*· πρβ. *κο-στούμι* << *ιτ.* < *con-suo* 6. *ex-cito. con-cito* 7. *δοκέω, δόγμα*· πρβ. *ντοκουμένο* << *ιτ.* 8. < *salūto* 9. πρβ. *όπερα, οπερέτα* << *ιτ.* 10. *ar-pendo* 11. *έλαιον* 12. *δι-δάσκομαι* 13. < *cupio* 14. *άδην* < *σαδ-ην 15. *αετός, αϊετός* < *αFi-ετός*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **γενική πτώση** ενός ουσιαστικού δηλώνει, όπως και στα ελληνικά, τη σχέση του (1) με άλλο ουσιαστικό (ή άλλη λέξη που ισοδυναμεί με ουσιαστικό)· (2) με ρήμα· (3) με επίθετο ή επίρρημα (ή άλλη λέξη που ισοδυναμεί με επίθετο ή επίρρημα).

2. Η **γενική με ουσιαστικά** περιλαμβάνει διάφορα είδη: (α) **υποκειμενική** ή **αντικειμενική** π.χ. *salutatio Caesaris* (= *αντικ.*) (πρβ. *ή νίκη τών Έλλήνων* = *υποκ.*) (β) **επεξηγηματική** π.χ. *nomen Asiae* (= το όνομα «Ασία»)· (γ) **κτητική** π.χ. *cornus sudōris* (πρβ. *ή οίκια του Μιλτιάδου*) (δ) **της ιδιότητας** π.χ. *homo ingentis magnitudinis· puer annōrum trium*· (πρβ. *παίς τριών έτών*) (ε) **διαιρετική** π.χ. *pars exercitus* (= μέρος του στρατού)· *quis hominum?* (πρβ. *άνηρ του δήμου*).

3. Η **γενική με ρήματα**: (α) **Γενική της αξίας**: με ρήματα που σημαίνουν εκτιμώ, υπολογίζω (*aestimo, facio, duco* κτλ.) ή αγοράζω, πουλάω (*emo, vendo* κτλ.) και με το *sum*· η γενική αυτή δηλώνει την αφηρημένη αξία (υλική ή ηθική) π.χ. *avem emit tanti, quan-*

ti nullam adhuc emerat (πρβ. τὸ βιβλίον τιμᾶται δραχμῆς). Η συγκεκριμένη αξία δηλώνεται με αφαιρετική· π.χ. avem viginti milibus sestertium emit. (β) Γενική του **εγκλήματος**: με ρήματα που σημαίνουν κατηγορώ (accūsō) και καταδικάζω (condemno)· π.χ. proditiōnis accusātus est (κατηγορήθηκε για προδοσία· πρβ. *διώξομαί σε δειλίας*). Η ποινή στην οποία καταδικάζεται κάποιος τίθεται σε αφαιρετική· π.χ. pater morte eum multāvit (ο πατέρας του τον καταδίκασε σε θάνατο· βλ. μάθ. XXXI.) Εξαιρείται το capitis = σε θάνατο. (γ) Κοντά στα απρόσωπα ρήματα interest και refert (ενδιαφέρει) η γενική δηλώνει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο· το τι ενδιαφέρει κάποιον εκφράζεται με απαρέμφατο, με ουσιαστική πρόταση ή με το ουδέτερο αντωνυμίας· π.χ. Caesaris interfuit corvum emere. (Σημ. το «με ενδιαφέρει, σε ενδιαφέρει» κτλ. λέγεται meā interest, tuā interest κτλ.) (δ) Κοντά στα απρόσωπα ρήματα miseret (λυπάμαι), paenitet (μετανιώνω), pudet (ντρέπομαι), riget (με ενοχλεί) και taedet (απεχθάνομαι, αηδιάζω, βαριέμαι) έχουμε μια αιτιατική του προσώπου που λυπάται, μετανιώνει κτλ. και μια γενική του πράγματος για το οποίο αισθάνεται κανείς λύπη, μετάνοια κτλ.· π.χ. me paenitet verbōrum meōrum (μετανιώνω για τα λόγια μου). (Σημ. Αντί της γενικής αυτής μπορεί να χρησιμοποιηθεί απαρέμφατο ή ουδέτερο αντωνυμίας ως υποκείμενο).

(ε) Γενική χρησιμοποιείται και με ρήματα ή φράσεις **μνήμης** και **λήθης**· π.χ. vēnit corvo in mentem verbōrum domini sui (πρβ. *μείμνησο τῆς κοινῆς τύχης*). (στ) Τέλος, η γενική με το ρήμα sumi δηλώνει το **χαρακτηριστικό γνώρισμα**· π.χ. sapientis est, sapientiae est (είναι γνώρισμα του σοφού, δείγμα σοφίας).

4. Η γενική χρησιμοποιείται επίσης ως **συμπλήρωμα επιθέτων** που δηλώνουν: επιθυμία (cupidus pecuniae· πρβ. *ἐπιθυμητικός σοφίας*), εμπειρία, γνώση, μνήμη, πλησμονή κτλ. (π.χ. belli peritus· πρβ. *ἐμπειρος πολέμου*) και τα αντίθετά τους. Ως γενική διααιρετική συνηθίζεται με **επιρρήματα** (π.χ. ubi terrarum sumus? σε ποιο μέρος της γης είμαστε; satis salutatiōnum audio) και κυρίως με το **ουδέτερο αντωνυμιών και επιθέτων**, όπως multum, nihil, aliquid κτλ. multum pecuniae πολλά χρήματα (πρβ. *πολύ τοῦ στρατεύματος*).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Θυμόσαστε τις παρακάτω γενικές;
Epistulae plenae querelārum sunt (μάθ. I)
Aenēas filius Anchīsae est (μάθ. II)
Rōmāni in suppliciis deōrum magnifici erant (μάθ. IV)
Judices legum interpretes sunt (μάθ. VI)
Magnus numerus hostium capitur (μάθ. XVI)
Rei militāris perīti erant (μάθ. XVII)
Bovum mugitus Herculem convertit (μάθ. XVIII)
Catilīna fuit nobilissimi generis vir (μάθ. XIX)
Parvi enim preti est, qui tam nihili est (μάθ. XXVIII)
- II. Να αντικατασταθεί η γενική της ιδιότητας μαζί με το επίθετο που τη συνοδεύει από επίθετο στον υπερθετικό βαθμό· π.χ. homo magnae sapientiae = homo sapientissimus (το αντίστοιχο επίθετο δίνεται μέσα σε παρένθεση)
homo magnae nobilitātis (nobilis) =
homo magnae pravitātis (pravus) =
homo magnae stultitiae (stultus) =
homo magnae peritiae (perītus) =
homo magnae cupiditātis (cupidus) =
- III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου ēmit.
- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ο παπουτσής ενδιαφέρεται πολύ να πουλήσει (vendo, vendidi, venditum, 3) το κοράκι
Ο Καίσαρας αγόρασε το πουλί σε υψηλή τιμή (magnum pretium)

Ένας φθονερός άνθρωπος

Publium Mucium in primis malevolum cum vidisset Cicero solito tristidorem: «Aut Mucio» inquit «nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui *aliquid boni*».

(Μακρόβιος 2,2)

Όταν ο Κικέρωνας είδε τον Πόπλιο Μούκιο, έναν πολύ φθονερό άνθρωπο, πιο θλιμμένο από ό,τι συνήθως, παρατήρησε: «Ή στο Μούκιο έτυχε κάποια συμφορά, ή σε κάποιον άλλο έτυχε κάτι καλό!»

**Τοιχογραφία με παράσταση χορευτή (saltator)
από ετρουσκικό τάφο της Ταρκυνίας (γύρω στο 470 π.Χ.)**

Ο ΛΙΚΙΝΙΟΣ ΜΟΥΡΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΗΘΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τις υπατιχικές εκλογές του 63 π.Χ. κέρδισαν –σε βάρος του Κατιλίνα (βλ. την εισ. στο μάθ. XIX) και του Σουλπικίου Ρούφου– ο Ιούνιος Σιλανός και ο Λικίνιος Μουρήνας (Licinius Murēna). Ο τελευταίος κατηγορήθηκε από το Σουλπίκιο για ανηθικότητα, για έλλειψη προσόντων για το αξίωμα και για «νοθείες» στην «προεκλογική εκστρατεία». Ο Κικέρωνας, που ανέλαβε την υπεράσπισή του, απορρίπτει στο παρακάτω κείμενο την κατηγορία της ανηθικότητας με συγκεκριμένη αναφορά στην παραμονή του στην Ασία, όπου πήρε μέρος στους Μιθριδατικούς πολέμους. Διάχυτη ήταν η αντίληψη στη Ρώμη ότι η παρακμή των ηθών των πολιτών της υπήρξε συνέπεια των κατακτήσεών της. Στο μάθημα IV είδαμε την άποψη του Σαλλουστιίου για τη σημασία της καταστολής της Καρχηδόνας· η κατανόηση του παρακάτω κειμένου προϋποθέτει μια άλλη ευρύτερα διαδομένη αντίληψη, ότι δηλαδή η παρακμή των ηθών υπήρξε συνέπεια της επέκτασης της Ρώμης στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου.

Hic vero, iudices, et fuit in Asiā et viro fortissimo, patri suo, magno adiumento* in periculis, solacio* in laboribus, gratulatiōni* in victoriā fuit. Et si habet Asia suspiciōnem quandam luxuriae, Murēnam laudāre debēmus, quod Asiam vidit sed in Asiā continenter vixit. Quam ob rem accusatōres non Asiae nomen Murēnae* obiecērunt, ex quā laus familiae*, memoria generi* honos et gloria nomini* constitūta est, sed aliquod flagitium ac dedecus aut in Asiā susceptum aut ex Asiā deportātum. Meruisse vero stipendia in eo bello virtūtis fuit; patre imperatōre libentissime meruisse pietātis fuit; finem stipendiōrum patris victōriam ac triumphum fuisse felicitātis fuit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

adiumentum -i βοήθεια⁽¹⁾

solacium -ii(i) παρηγοριά

labor-ōris (αρσ.) μόχθος

gratulatio-ōnis (θ.)

έκφραση συγχαρητηρίων⁽²⁾

patri fuit adiuvento,

solacio, gratulatiōni

βοήθησε, παρηγόρησε και

συγχάρηκε τον πατέρα του

suspicio -ōnis (θ.) υποψία

luxuria -ae τρυφή⁽³⁾

laudo, 1 επαινώ⁽⁴⁾

continenter (επίρρ.) με

εγκράτεια

quam ob rem γι' αυτό το

λόγο

accusātor -ōris (αρσ.)

κατήγορος

nomen Asiae το όνομα

«Ασία»

obicio, -iēci, -iectum,

-icere, 3* (ob + jacio·

+ αιτ. και δοτ.) προσάπτω

μομφή σε κάποιον, μέμφομαι

για

ex quā = ex Asiā

laus, laudis (θ.) έπαινος·

familiae δοτ.· **familia** -ae

οικογένεια⁽⁵⁾

memoria -ae μνήμη·

υστεροφημία

honus (honor) -ōris

(αρσ.) τιμή⁽⁶⁾

constituo δημιουργώ

flagitium-ii(i) όνειδος

dedecus -oris (ουδ.)

ντροπή

suscipio, -cēpi, -ceptum,

-cipēre, 3*

(subs + capio) παρα-

λαμβάνω, «φορτώνομαι»

deporto, 1 φέρνω από

κάπου⁽⁷⁾ (ο Μουρήνας

κατηγορήθηκε ως χορευτής

(saltātor), πράγμα που

εθεωρείτο «ντροπή» και

«όνειδος» σύμφωνα με τη

ρωμαϊκή αντίληψη περί

ηθικής και συνδεόταν αυτό-

ματα με τα «ελαφρά ανατο-

λίτικα ήθη»

mereo, merui, meritum,

merēre, 2 αξίζω⁽⁸⁾

stipendium -ii(i) μισθός·

(stipendia) mereo

υπηρετώ στο στρατό·

stipendia (πληθ.) θητεία·

τα απαρ. **meruisse** (2

φορές) και **fuisse** είναι

υποκείμενα του **fuit**

virtutis fuit υπήρξε δείγμα

ανδρείας

pietas -ātis (θ.) ευσέβεια,

σεβασμός (κυρ. τα καθήκο-

να απέναντι στους γονείς,

στους θεούς, στην πατρίδα

κτλ.)

pietātis fuit υπήρξε δείγμα

σεβασμού (προς τον πατέρα)
felicitas -ātis (θ.) ευτυχία,
καλή τύχη·
finem ... fuit το ότι το τέλος

της θητείας του συνέπεσε με
τη νίκη και το θρίαμβο του
πατέρα του υπήρξε δείγμα
(ένδειξη) καλής τύχης

Ετυμολογικά: 1 < iuno 2. gratus 3. πρβ. λούσο << ιτ. 4. < laus
5. πρβ. φαμίλια << ιτ. 6. > honōro· πρβ. ονόρε << ιτ. 7. porto, adporto
8. κυρ. «παίρνω το μερίδιό μου»· μέρ-ος, μείρ-ομαι

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **δοτική** χρησιμοποιείται ως έμμεσο αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν «λέγω» (dico· π.χ. hoc Ennio dixit· πρβ. τάδε λέγει τοῖς φίλοις), «δίνω» (do· π.χ. signa Caesari tradunt· πρβ. τῇ στρατιᾷ ἀπέδωκε μισθόν) και τα συγγενικά ή αντίθετά τους· επίσης ως συμπλήρωμα ρημάτων και επιθέτων που δηλώνουν **ένωση, προσέγγιση, ομοιότητα** κτλ. (coniungo, appropriquo, similis· π.χ. similis effigiēi mortui· πρβ. οἱ πονηροί ἀλλήλοις ὁμοιοί εἰσιν) και ως συμπλήρωμα ρημάτων που δηλώνουν **φιλική ή εχθρική διάθεση, υπακοή, απείθεια** κτλ. καθώς και των αντίστοιχων επιθέτων. Τέλος, αποτελεί το έμμεσο αντικείμενο ρημάτων σύνθετων με τις προθέσεις ob, prae, pro, in κτλ. π.χ. marmor Phidiae obtulit· imagines fortium virōrum mihi proponēbam.

2. Η **δοτική** δηλώνει επίσης το πρόσωπο για το οποίο υπάρχει ή γίνεται κάτι (δοτική **προσωπική**). Περιλαμβάνει κατηγορίες γνωστές και από τα αρχαία ελληνικά: την **κτητική** (filius mihi est)· τη **χαριστική ή αντιχαριστική** (ille mihi errat κάνει σφάλμα σε βάρος μου· η δοτική αυτή ακολουθεί επίσης μετά από ρήματα όπως consulo = φροντίζω, metuo = φοβάμαι για κάποιον κτλ.)· την **ηθική**· τη **δοτική της αναφοράς** (ille mihi mortuus est όσο με αφορά

αυτός είναι νεκρός): τη δοτική του **ποιητικού αιτίου** (συνηθέστερη με το γερονδιακό· βλ. το μάθ. XXXIII).

Τέλος, η δοτική προσωπική μπαίνει κοντά σε ορισμένα **απρόσωπα ρήματα** (placet, licet κτλ.).

3. Ιδιομορφία της λατινικής είναι η **δοτική** του **σκοπού** (ή του αποτελέσματος). Είναι δοτική αφηρημένου ουσιαστικού (πρόκειται για στερεότυπες δοτικές όπως: *exemplo, auxilio, usui* κτλ.) και τη συναντάμε συνήθως μαζί με το ρήμα *sum* (κατηγορηματική). Μπορεί να προσδιορίζεται από επίθετο· δίπλα της μπορεί να υπάρχει και άλλη δοτική (χαριστική, αντιχαριστική, ηθική ή του έμμεσου αντικειμένου). Η μετάφραση ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση π.χ.

Mirēna patri (δοτ. χαρ.) *magno adiumento* fuit ο Μουρήνας πρόσφερε μεγάλη βοήθεια στον πατέρα του.

Mirēna patri solacio fuit ο Μουρήνας ήταν η παρηγοριά του πατέρα του.

Caesar equitatum auxilio legionibus (έμμ. αντικ.) *misit* ο Καίσαρας έστειλε το ιππικό σε βοήθεια των λεγεώνων (για να βοηθήσει τις λεγεώνες).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Θυμόσαστε τις παρακάτω δοτικές;

Delecti patriae consultābant (μάθ. IV)

Eis corpus infirmum erat (μάθ. IV)

Silius gloriae Vergili studēbat (μάθ. V)

Caesar legionibus hiemāre imperat (μάθ. VII)

Licēbit tibi pugillāres adportāre (μάθ. VIII)

Brutus Tarquinio imperium adimit (μάθ. IX)

Equites Gallis occurrunt (μάθ. XVI)

In diaetam recessit, cui nomen est Hermaeum (μάθ. XX)

Pareāmus senatui, consulāmus bonis (μάθ. XXII)

Ancilla Nasīcae dixit Ennium domi non esse (μάθ. XXIV)

Cato patribus ficum ostendit (μάθ. XXV)

Tristissimus haec tibi scribo (μάθ. XXVI)

Nihil ei gratius potest esse (μάθ. XXVIII)

II. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Ο φίλος μου με βοήθησε (adiumento sum + δοτ.)

Τα βιβλία μάς είναι πολύ χρήσιμα (magno usui sum + δοτ.)

Γενναιόδωρος μόνο με τους ξένους!

Cum donavisset Pompēius transfugam civitatē Rōmānā, Cicero exulans dixit: «Bellum hominem! *Gallis* civitatē *promittit* aliēnam, qui *nobis* nostram non potest *reddere*.

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 46)

Όταν ο Πομπήιος είχε δώσει τη ρωμαϊκή υπηκοότητα σε κάποιο λιποτάκτη, ο Κικέρωνας, που ήταν εξόριστος, δήλωσε: «Για κοίτα τον! Υπόσχεται να δώσει στους Γαλάτες ξένη υπηκοότητα, ενώ δεν μπορεί να μου δώσει πίσω τη δικιά μου!»

Η ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΤΑ ΔΕ ΒΓΑΙΝΕΙ ΠΑΝΤΑ ΣΕ ΚΑΛΟ

Ρωμαίοι και Έλληνες ιστορικοί εντόπισαν τη σιδερένια πειθαρχία του ρωμαϊκού στρατού ως μία από τις βασικές αιτίες της αποτελεσματικότητάς του, και ως θεμελιώδη παράγοντα για τη δημιουργία της αυτοκρατορίας. Ενδεικτικό στοιχείο της πειθαρχίας είναι το γεγονός ότι, όπως παρατηρεί ο Σαλλούστιος, στους πρώτους αιώνες της Ρώμης ήταν συχνότερη η τιμωρία για συμμετοχή στη μάχη αντίθετα με τις διαταγές, παρά για εγκατάλειψη θέσης και υποχώρηση. Σχετικό είναι και το κείμενο που ακολουθεί: Ο ύπατος Τίτος Μάνλιος (Titus Manlius) στη διάρκεια του Λατινικού πολέμου (340-338 π.χ.) τιμώρησε το γιο του με θάνατο, γιατί, παρά τη ρητή διαταγή του, μονομάχησε με τον αρχηγό των αντιπάλων και τον σκότωσε, τρέποντας το εχθρικό στράτευμα σε φυγή!

Bello* Latīno T. Manlius consul nobili genere* natus exercitui Rōmanōrum praefuit. Is cum aliquando castris* abīret, edixit ut omnes pugnā* abstinērent. Sed paulo* post filius eius castra hostium praeterequitāvit et a duce* hostium his verbis* proelio lacessītus est: «Congrediāmur, ut singulāris proelii eventu* cernātur, quanto* miles Latīnus Rōmāno virtūte* antecellat». Tum adulescens, viribus* suis confisus et cupiditatē* pugnandi permōtus, iniussū* consulis in certāmen ruit; et fortior hoste*, hastā* eum transfixit et armis* spoliāvit. Statim hostes fugā* salūtem petivērunt. Sed consul, cum in castra revertisset, adulescentem, cuius operā* hostes fugāti erant, morte* multāvit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

bello Latīno στο Λατινικό
πόλεμο· **Latīnus -a -um**
Λατινικός, Λατίνος

nobili genere (αφ. της
καταγωγής) **natus** κατα-
γόμενος από αριστοκρατική
γενιά

praesum, -fui, -esse
(+ δοτ.) προϊσταμαι, έχω
την αρχηγία

aliquando (επίρρ.) κάποτε
edīco, -dixi, -dictum,
-dicere, 3 (e + dico·
+ βουλητ. πρότ.) διατάζω
να (ut)

abstineo, -tinui, -ten-
tum, -tinere, 2 (abs
+ teneo· + αφ.) απέχω
από, κρατιέμαι μακριά

praeterequito, 1 (praeter
+ equito ιπεύω) περνώ
έφιππος μπροστά από

laccio, lacessīvi, laces-
sītum, lacessere, 3
(+ αιτ. και δοτ.) προκαλώ
κάποιον σε (μάχη = proe-
lio)

congridior, -gressus
sum; -gredi, αποθ. 3*
(cum + gradior)
συγκρούομαι, μονομαχώ·
congrēdiāmur προτρ.
υποτ.⁽¹⁾

singulāris -is -e μόνος,
μοναδικός· **proelium**
singulāre μονομαχία
eventus -us (αρσ.) έκβα-
ση⁽²⁾
cerno, crevi, cretum*,
cernere, 3 ≈ κρίνω, απο-
φασίζω· ut... **cernatur**
για να φανεί από την έκβαση
της μονομαχίας

quanto (αφ.) πόσο
antecello, -ere, 3
(+ δοτ. και αφ.) ξεπερνώ
κάποιον σε κάτι⁽³⁾

adulescens -ntis (αρσ. και
θ.) νεαρός -ή

cupiditas -ātis (θ.) επιθυ-
μία⁽⁴⁾

pugno, 1 μάχομαι⁽⁵⁾

pugnandi για μάχη
(γερούνδιο· βλ. το μάθ.

XXXII)

permoueo -mōvi -mō-
tum, -movere, 2
(per + moueo)

παρακινώ, παρασύρω

iniussu + γεν.: αντίθετα με
τη διαταγή κάποιου (πρβ.
iussu domini)

certāmen -inis (ουδ.)
αγώνας, μάχη⁽⁶⁾

ruo, rui, rutum, ruere, 3
ορμώ

transfigo, -fixi, -fixum,
-figere, 3 (trans +

figo = καρφώνω) δια-
περνώ
spolio, 1 (+ αιτ. του προσ.
και αφ.) απογυμνώνω,
σκυλεύω
salus -ūtis (θ.) σωτηρία⁽⁷⁾
peto, petīvi (petii), pe-
tītum, petēre, 3 ορμώ·
ζητώ⁽⁸⁾

fugā salūtem petere ζητώ
τη σωτηρία στη φυγή
fugo, 1 τρέπω σε φυγή⁽⁹⁾
operā (+ γεν. του προσ.)
με τις ενέργειες κάποιου,
χάρη σε κάποιον
multo, 1 τιμωρώ (+ αφ. της
ποινής)

Ετυμολογικά: 1. πρβ. κογκρέσο << ιτ. = συνέλευση· e-gredior 2. < e-
venio < e+venio 3. *-cello = υπερέχω· πρβ. collis, κολωνός 4. < cupidus
< cupio 5. < pugna 6. < certo 7. > salūto > salutatio 8. πετ-ώ, πί-πτ-ω
< *πι-πετ-ω 9. < fuga· fugio.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η **αφαιρετική** απλή ή εμπρόθετη συγκεντρώνει τις λειτουργίες τριών παλαιότερων πτώσεων: της κυρίως αφαιρετικής (separatīvus), της οργανικής (instrumentālis) και της τοπικής (locatīvus). Στην ελληνική οι χρήσεις της κυρίως αφαιρετικής υπάρχουν στη γενική, ενώ της τοπικής και της οργανικής στη δοτική.

2. Η **κυρίως αφαιρετική** δηλώνει την αφητηρία, εννοούμενη ως (α) **Τοπική προέλευση** (βλ. μάθ. XXVIII) (β) **Καταγωγή** (nobili genere natus· πρβ. πατρός έσθλου πέφυκα· βρίσκεται και εμπρόθετη), (γ) **Υλική αφητηρία ενός πράγματος** (αφαιρετ. της ύλης): roculum ex augo· πρβ. τό ξρυμα λίθων έποίησατο (δ) **Σημείο της απομάκρυνσης και του χωρισμού** (απλή ή εμπρόθετη): με ρήματα που σημαίνουν απέχω, απομακρύνω, ελευθερώνω, χωρίζω, στερώ, εμποδίζω (π.χ. castris abeo, pugnā abstineo· πρβ. άπείχον άλλήλων παρασάγγην· δεί χρημάτων) (ε) Το αίτιο που προκαλεί το πάθος

του υποκειμένου (**ποιητικό αίτιο**) (ζ) Σημείο εκκίνησης για σύγκριση (αφαιρετική **συγκριτική**): *fortior hoste*· πρβ. *νεώτερος τοῦ Περικλέους* (η) Σημείο εκκίνησης για **εκτίμηση, κρίση**, κτλ. *singularis proelii eventu cernētur, quanto...* (θ) **το διαιρεμένο όλο** (*pauci ex militibus*).

3. Η **οργανική** εκφράζει (α) Τη **συνοδεία** (π.χ. *cum elephantis Alpes transiit*· πρβ. *ἦλθον ναυσὶ τριάκοντα*) (β) Τον **τρόπο** (*Tarquinius hoc modo imperium perdit*· πρβ. *τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐτείχισαν την πόλιν*) (γ) Την **ιδιότητα** (*homo squalidā facie*) (δ) Το **όργανο** ή το **μέσο** (*hastā eum transfixit*· πρβ. *τὴν θύραν τῆ βακτηρίᾳ ἔκρουε*)· όταν πρόκειται για πρόσωπο, χρησιμοποιείται ή η πρόθ. *per* + αιτ. ή οι αφαιρετικές *operā, beneficio, auxilio* + γεν. του προσώπου, π.χ. *operā adolescentis* (ή *per adolescentem*) *hostes fugātī erant*. Το **μέσο** δηλώνουν επίσης οι αφαιρετικές που συνοδεύουν ρήματα όπως το *compleo* (*militibus murum complēvit*), το *afficio* (*supplicio est adfectus*), το *confido* (*viribus suis confisus*)· επίσης επίθετα όπως το *dignus* (*longiōre vitā dignus erat*) και το *fretus* (*fretus viribus suis*) (ε) Το **μέτρο** (*quanto miles Latinus Romano virtūte antecellit*· *paulo maior natu*· πρβ. *πολλῶ κρείττον ἔστιν*)(στ) Την **αναφορά** (*virtūte antecellit*· πρβ. *ἄνθρωπος ξυνέσει ὑπερέχει τῶν ἄλλων ζώων*) (ζ) Την αιτία (**εσωτερικό αίτιο**) (*cupiditate pugnandi permōtus*)· εδώ ανήκουν και οι στερεότυπες φράσεις *iussu, iniussu, rogātu* + γεν. (*iniussu consulis*) (η) Την **ποινή** (βλ. XXIX Π3β) (θ) Την **αξία** (βλ. XXIX Π3α).

4. Η **τοπική** προσδιορίζει την πράξη τοπικά ή χρονικά (αφ. του **τόπου** και του **χρόνου**· βλ. το μάθ. XXVIII).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μήπως θυμόσαστε τις παρακάτω αφαιρετικές:
Roēta epistulis contra iniuriam repugnat (μάθ. I)
Aenēas cum sociis ad Italiam navigat (μάθ. II)

Ultimis annis vitae suae in Campaniā se tenebat (μάθ. V)
 Quattuor ex legionibus in hibernis conloeat (μάθ. VI)
 Augustus ab Iūlo ortus erat (μάθ. X)
 Homo ingentis magnitudinis et facie squalidā (μάθ. XIV)
 Octaviānus supplicio capitis eum adfēcit (μάθ. XIV)
 Germāni lacte nuntriuntur (μάθ. XV)
 Germāni pedibus proeliantur (μάθ. XV)
 Cacus fretus viribus suis erat (μάθ. XVIII)
 Cātīlīna ab Antōnio victus est (μάθ. XIX)
 Opibus urbis nolīte confidere (μάθ. XXV)
 Eā puellā nihil festivius erat (μάθ. XXVI)

II. Να αναγνωριστούν οι αφαιρετικές του κειμένου: *hastā, armis, operā*

III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση των τύπων: *abiret, cernātur, revertisset.*

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Παρά τη διαταγή του πατέρα του ο νέος πολέμησε με το Λατίνο στρατιώτη

Ο νέος τιμωρήθηκε από τον πατέρα του με θάνατο.

Και ποδάγρα και... χεράγρα!

Litigat et podagrā Diodōrus, Flacce, labōrat.
sed nil patrōno porrigit: haec cheragra est.

(Μαρτιάλης 1,43)

Ο Διόδωρος έχει δίκη, Φλάκκε, έχει και ποδάγρα·
 αλλά στο δικηγόρο του... δεκάρα· αυτό θα πει...
 χεράγρα!

ΕΝΑΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ο Αρχίας (Aulus Licinius Archia) ήταν Έλληνας ποιητής από την Αντιόχεια. Άπέκτησε τη ρωμαϊκή υπηκοότητα, αλλά ο Γράτιος προσέβαλε τη σχετική απόφαση για τεχνικούς -στην ουσία για πολιτικούς- λόγους. Τον ποιητή υπερασπίστηκε με επιτυχία ο Κικέρωνας το 62 π.Χ. Ο λόγος του αυτός είναι ένας από τους πιο λαμπρούς πανηγυρικούς της λογοτεχνίας που γράφτηκαν στην αρχαιότητα. Στο απόσπασμα που ακολουθεί η οπτική γωνία του ρήτορα είναι κύρια ρωμαϊκή: τα λογοτεχνικά κείμενα μας διασώζουν την υποδείγματική συμπεριφορά (exempla) των μεγάλων ανδρών, για να μπορούν να τη μιμούνται οι νεότεροι.

Pleni omnes sunt libri, plenae sapientium voces, plena exemplōrum vetustas; quae iacērent in tenebris omnia, nisi litterārum lumen accederet. Quam multas imagines fortissimōrum virōrum—non solum ad intuēndum*, verum etiam ad imitandum*—scriptōres et Graeci et Latīni nobis reliquērunt! Quas ego, cupidus bene gerendi* et administrandi* rem publicam, semper mihi proponēbam. Colendo* et cogitando* homines excellentes animum et mentem meam conformābam. Sic enim—laudem et honestātem solum expetendo*, omnes cruciātus corporis et omnia pericula mortis parvi esse ducendo*— me pro salūte vestrā in tot ac tantas dimicatioēs obicere potui.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Plēni... plēnae ... plēna
+ γεν. **exemplōrum**

sapiens -ntis (αρσ.)

σοφός⁽¹⁾

vox, vocis (θ.) λόγος

vetustas -ātis (θ.) αρχαιώ-
τητα⁽²⁾

iacērent: του **iaceo**

tenebrae -ārum (μόνο

(πληθ.) σκοτάδι, αφάνεια

nisi (σύνδ. υποθ.) αν δεν (ο

υποθ. λόγος **nisi ...**

accederet, iacērent ...

δηλώνει το αντίθετο του

πραγματικού· βλ. το μάθ.

XXXIX)

litterae -ārum τα γράμ-
ματα, η λογοτεχνία

lumen -inis (ουδ.) φως⁽³⁾

accēdo, -cessi,

-cessum, -cedēre, 3

(**ad + cedo**) πλησιάζω·

προστίθεμαι, συνοδεύω

imāgo -inis (θ.) εικόνα

non solum ... verum

etiam όχι μόνο ... αλλά και

intueor, -tuitus sum,

-tuēri, αποθ. 2 (in +

tueor) ατενίζω, κοιτάζω⁽⁴⁾

scriptor -ōris (αρσ.)

συγγραφέας⁽⁵⁾

relinquo, -līqui, -lictum,

-linquēre (re + linquo)

αφήνω, κληροδοτώ⁽⁶⁾

**quas = eas = imagi-
nes**

gero διοικώ

administro, 1 διαχει-

ρίζομαι⁽⁷⁾

semper (επίρρ.) πάντοτε⁽⁸⁾

propōno, -posui,

-positum, -ponēre, 3

(**pro + pono· + αιτ.**

και **δοτ.**) βάζω μπροστά μου

ως παράδειγμα (**quas ...**

mihī proponēbam)

colo, colui, cultum,

colēre, 3 καλλιεργώ·

λατρεύω⁽⁹⁾

cogito, 1 σκέφτομαι, αναλο-

γίζομαι

excellens -ntis (μτχ. του

excello) διακεκριμένος,

έξοχος⁽¹⁰⁾

conformo, 1 (cum +

formo) διαμορφώνω,

διαπλάθω⁽¹¹⁾

sic (επίρρ.) έτσι, με τον τρόπο

αυτό

honestas -ātis (θ.) τιμή,

δόξα⁽¹²⁾

ex̄peto, -petīvi(petii),

-petitum, -petēre, 3

(**ex + peto**) επιδιώκω

cruciātus -us (αρσ.)

βάσανο, ταλαιπωρία⁽¹³⁾

duco, dūxi, ductum,

ducēre, 3 θεωρώ·

aliquid parvi (γεν.)

duco θεωρώ ότι κάτι

έχει μικρή αξία, δεν
υπολογίζω

pro (προθ. + αφ.) για χάρη

pro salūte vestra για τη
σωτηρία σας

tot (άκλ. δεικτ. αντ.) τόσοι
πολλοί

dimicatio-ōnis (θ.) αγώνας⁽¹⁴⁾

obicio, -iēcī, -iectum,

-icēre, 3* (ob + iacio)

ρίχνω· **me obicio** ρίχνομαι

(σύνταξη: **me potui**

obicēre in tot ac tantas

dimicatiōnes pro

salūte vestra)

Ετυμολογικά: 1. > sapientia 2. vetus-eris = παλιός· πρβ. veterānus ≥
βετεράνος 3. luna, il-lustris 4. > tutor 5. < scribo 6. λείπ-ω, ἔ-λιπον
7. minister 8. > sempiternus 9. agri-cultura 10. ante-cello 11. < forma
12. honor, honōro 13. ex-crucio 14. < dimico

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το **γερούνδιο** είναι **ρηματικό ουσιαστικό** ουδέτερου γένους με **ενεργητική** σημασία. Διαθέτει τέσσερις πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική και αφαιρετική). Ισοδυναμεί με τις πλάγιες πτώσεις του έναρθρου απαρέμφατου της ελληνικής. Σχηματίζεται από το θέμα του ενεστώτα, και οι καταλήξεις του είναι: -ndi, -ndo, -ndum, -ndo (όπως δηλ. των δευτερόκλ. ουσιαστικών). Τα γερούνδια των 4 συζυγιών στη γενική είναι αντίστοιχα:

---

ama-ndi, dele-ndi, lege-ndi, audie-ndi

Γεν. pugna-ndi

τοῦ μάχεσθαι

Δοτ. pugna-ndo

εἰς (πρὸς) τὸ μάχεσθαι

Αιτ. pugna-ndum

τὸ μάχεσθαι

Αφ. pugna-ndo

τῷ μάχεσθαι (ἢ εμπρόθετο
έναρθρο απαρ.)

Η **γενική** του γερονδίου χρησιμοποιείται ως συμπλήρωμα ουσιαστικών και επιθέτων και των προθέσεων *causā* και *gratiā* (για να)· π.χ. *cupiditas pugnandi* (= *pugnae*) επιθυμία για μάχη. Η **δοτική** εκφράζει σκοπό και χρησιμοποιείται κυρίως με επίθετα που σημαίνουν «κατάλληλος», «χρήσιμος» (*aptus, idoneus, commodus, utilis*)· π.χ. *locus pugnando* (= *pugnae*) *idoneus* τόπος κατάλληλος για μάχη. Η **αιτιατική** του γερονδίου είναι πάντοτε εμπρόθετη (*ad, in*) και δηλώνει **σκοπό** ή **προορισμό** [π.χ. *dux milites ad pugnandum* (= *ad pugnam*) *hortātus est* ο στρατηγός εμπύχωσε τους στρατιώτες για να πολεμήσουν] ή αναφορά (XXXIV A3).

Τέλος, η **αφαιρετική** του γερονδίου χρησιμοποιείται χωρίς πρόθεση για να δηλωθεί ο **τρόπος**, και εμπρόθετη (*de, ex, in* και *ab*) για να δηλωθεί η αναφορά, η αφετηρία κτλ. π.χ. *Rōmāni fortiter pugnando* (= *forti pugnā*) *castra cepērunt* οι Ρωμαίοι κατέλαβαν το στρατόπεδο πολεμώντας γενναία· *liber de beāte vivendo* βιβλίο για (σχετικά με) την ευτυχισμένη ζωή. Υπενθυμίζουμε ότι τα αποθετικά ρήματα διαθέτουν γερούνδιο λόγω της ενεργητικής σημασίας τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να γίνει γραμματική και συντακτική αναγνώριση των γερονδίων του κειμένου.
- II. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος του γερονδίου
Adulescens cupidus ..... *erat* (*proelior*)
Adulescens ad ..... *ruit* (*certo*)
Hostes ..... *salūtem petivērunt* (*fugio*)
Ars (τέχνη) ..... *difficilis est* (*scribo*)
Adversarius perītus ..... *erat* (*bello*)
- III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: *exemplōrum, virōrum, parvi*.
- IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου *reliquērunt*. *Homines excellentes*: να κλιθούν μαζί

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Παραδείγματα για μίμηση

Ο νους τρέφεται (alor) με το διάβασμα (lego, 3)

Όταν το ανάστημα των παιδιών μικραίνει διαρκώς...

P. Oppius dixit de genere Lentulōrum, cum assidue minōres parentibus liberi essent, *nascendo interitūrum esse.*

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 67)

Ο Πόπλιος Όππιος είπε αναφερόμενος στην οικογένεια των Λεντούλων, που τα παιδιά τους γεννιόντουσαν από γενιά σε γενιά όλο και πιο κοντά, ότι η αναπαραγωγή θα την οδηγούσε στην εξαφάνιση!

ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Ο Μάρκελλος (Marcus Claudius Marcellus) υπήρξε πολιτικός αντίπαλος του Ιουλίου Καίσαρα. Δυο χρόνια μετά την ήττα του Πομπηίου στα Φάρσαλα (48 π.Χ.) ο Καίσαρας του επέτρεψε να επιστρέψει στη Ρώμη από τη Μυτιλήνη, όπου είχε αυτοεξοριστεί. Ο Μάρκελλος όμως δολοφονήθηκε στον Πειραιά το 45 π.Χ., πριν προλάβει να γυρίσει. Λίγο νωρίτερα ο Κικέρωνας είχε αναλάβει να ευχαριστήσει τον Καίσαρα γι' αυτή του την απόφαση με το λόγο του «Pro Marcello». Με αφορμή το Μάρκελλο ο Κικέρωνας εκφράζει την άποψή του για το ευαίσθητο, όσο και οδυνηρό, θέμα του εμφύλιου ανάμεσα στον Καίσαρα και τον Πομπηίο. Επισημαίνοντας τις ευθύνες και των δυο προτείνει ταυτόχρονα στον Καίσαρα ένα ευρύ πρόγραμμα ανασυγκρότησης «για να γιατρευτούν οι πληγές του πολέμου» (βλ. και την εισ. στο μάθ. XXXVII)

Omnia sunt excitanda* tibi uni, C. Caesar, quae iacēre sentis perculsa atque prostrāta impetu belli ipsius, quod necesse fuit: constituenda* iudicia, revocanda* fides, comprimendae* libidines, propaganda* suboles; omnia quae dilapsa iam diffluxērunt, sevēris legibus vincienda* sunt. In tanto civili bello, in tanto ardōre animōrum et armōrum, quassāta res publica multa perdidit et ornamenta dignitātis et praesidia stabilitātis suae; multaque uterque dux fēcit armātus, quae idem togātus fieri prohibuisset. Quare subveniendum* reipublicae est et omnia nunc belli vulnera tibi sananda* sunt, quibus praeter te medēri nemo potest.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

excito, 1 αποκαθιστώ,
ανασυγκροτώ
unus μόνος
sentio αισθάνομαι, ξέρω
percello, -culi,
-culsum, -cellēre, 3
(per + cello) ανατρέπω
prosterno, -strāvi,
-strātum, -sternēre, 3
(pro + sterno) ρίχνω
κάτω, καταλύω
impetus -us (αρσ.) ορμή⁽¹⁾.
impetu belli από τη λαί-
λαπα του πολέμου
necesse (άκλ.) αναγκαίο,
αναπόφευκτο
constituo αναδιοργανώνω
iudicium -ii(i) το
δικαστήριο, η δικαιοσύνη⁽²⁾
revoco, 1 (re + voco)
ανακαλώ· αποκαθιστώ⁽³⁾
fides η εμπορική πίστη
comprimo, -pressi,
-pressum, -primēre, 3
(cum + premo)
περιορίζω, χαλιναγωγώ
libīdo -inis (θ.) πάθος
propāgo, 1 αφήνω απογό-
νους, διαιωνίζω το είδος⁽⁴⁾
suboles -is (θ.) οι απόγονοι
propaganda suboles
πρέπει να επιδιωχθεί η αύξη-
ση του πληθυσμού

dilābor, -lapsus sum,
-lābi (dis + labor),
αποθ. 3, καταρρέω
diffluo, -flūxi, -fluctum,
-fluēre, 3 (dis + fluo)
= διαρ-ρέω· καταλύομαι⁽⁵⁾
sevērus -a -um αυστηρός
vincio, vinxi, vinctum,
vincīre, 4 δένω, στερεώνω
civīlis -is -e εμφύλιος⁽⁶⁾
ardor -ōris (αρσ.) πάθος
quasso, 1 συντρίβω·
quassāta res publica η
ρημαγμένη πολιτεία
ornamentum -i στολίδι,
διακριτικό
dignitas -ātis (θ.) κύρος⁽⁷⁾
praesidium -ii(i) στήριγμα
stabilitas -ātis (θ.) σταθε-
ρότητα⁽⁸⁾
uterque, utraque,
utrumque (αντων. επίθ.)
ἐκάτερος, και ο ένας και
ο άλλος· uterque dux και
οι δύο αρχηγοί (ενν. ο
Καίσαρας και ο Πομπήιος)
armātus οπλισμένος· στον
πόλεμο
togātus τηβεννοφόρος
(toga τήβεννος)· στην
ειρήνη
prohibuisset (υποτ. του
απραγματοποίητου) θα είχε
εμποδίσει

quāre (σύνδ. συμπ.)
επομένως
subvenio, -vēni,
-ventum, -venīre, 4
(sub + venio· + δοτ.)
βοηθώ

sano, 1 θεραπεύω⁽⁹⁾
medeor, medēri, αποθ. 2
(+ δοτ.) γιατρεύω (αντικ.
είναι το quibus =
vulneribus)⁽¹⁰⁾

Ετυμολογικά: 1. < peto 2. < iudex 3. vox 4. πρβ. προπαγάνδα < de propaganda fide = για τη διάδοση της πίστης 5. fluvius, flumen 6. < civis· civitas 7. < dignus 8. < stabilio 9. πρβ. σανατόριο < λατ. 10. κυρ. «φροντίζω»· πρβ. μήδ-ομαι

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το **γερονδιακό** είναι **ρηματικό επίθετο** με **παθητική** σημασία. Σχηματίζεται από το ενεστωτικό θέμα με την προσθήκη των καταλήξεων: -ndus, -nda, -ndum και κλίνεται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα: ama-ndus (-a -um), dele-ndus (-a -um), lege-ndus (-a -um), audie-ndus (-a -um). Αντιστοιχεί στα ρηματ. επίθετα της ελληνικής σε -τέος.

2. Μαζί με το sum το γερονδιακό σχηματίζει τη λεγόμενη **παθητική περιφραστική σύζυγία** (μεταφράζουμε με το «πρέπει να»). Στην περίπτωση αυτή η σύνταξη μπορεί να είναι προσωπική ή απρόσωπη. **Προσωπική** σύνταξη έχουμε όταν το γερονδιακό ανήκει σε ρήμα ενεργητικό μεταβατικό που συντάσσεται με αιτιατική. Το γερονδιακό συμφωνεί με το υποκείμενο του sum στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση (όπως δηλ. το επιθετικό κατηγορούμενο) π.χ. Qmnia sunt excitanda πρέπει να ανασυγκροτηθούν τα πάντα (πρβ. *διαβατέος ἐστὶν ἡμῖν ὁ ποταμός*). **Απρόσωπη** σύνταξη έχουμε όταν το ρήμα, στο οποίο ανήκει το γερονδιακό, είναι αμετάβατο ή συντάσσεται με πτώση διαφορετική από την αιτιατική.

Στην περίπτωση αυτή το γερουνδιακό βρίσκεται στην ονομαστική του ενικού του ουδετέρου π.χ. *subveniendum est reipublicae* (*subvenio* + *δοτ.*) πρέπει να βοηθήσουμε την πολιτεία (πρβ. *μεθεκτέον ἐστὶν τῶν πραγμάτων*).

3. Η προσωπική περιφραστική συζυγία σε όλους τους τύπους της οριστικής έχει ως εξής:

<i>fides revocanda est</i>	η πίστη πρέπει να αποκατασταθεί
<i>fides revocanda erat</i>	η πίστη έπρεπε να αποκατασταθεί
<i>fides revocanda erit</i>	η πίστη θα πρέπει να αποκατασταθεί
<i>fides revocanda fuit</i>	η πίστη έπρεπε να έχει αποκατασταθεί
<i>fides revocanda fuerat</i>	η πίστη έπρεπε να είχε αποκατασταθεί
<i>fides revocanda fuerit</i>	η πίστη θα πρέπει να έχει αποκατασταθεί

στο απαρέμφατο: *puto fidem revocandam esse* νομίζω ότι η πίστη πρέπει να αποκατασταθεί

και στην υποτακτική: *fides revocanda sit, ... revocanda esset, ... revocanda fuerit, ... revocanda fuisset.*

4. Το ποιητικό αίτιο του γερουνδιακού τίθεται σε πτώση **δοτική**: *omnia tibi sananda sunt* (όπως με τα επίθετα σε **-τέος** της ελληνικής).

5. Το *sum* είναι δυνατό να παραλείπεται και να υπονοείται σε διαφορετικό τύπο κάθε φορά: π.χ. *constituenda iudicia (sunt)· revocanda fides (est)· comprimendae libidines (sunt)· propaganda suboles (est).*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να γίνει γραμματική και συντακτική αναγνώριση των γερουνδιακών του κειμένου.
- II. Να αντικατασταθεί το *debeo* + *απαρ.* (οφείλω να, πρέπει να) από τον αντίστοιχο τύπο της παθητικής περιφραστικής συζυ-

γίας. Να δηλωθεί και το ποιητικό αίτιο· π.χ. *vulnera sanāre debēmus* = *vulnera nobis sananda sunt*.

Fortes viros imitāri debēmus =

Rem publicam bene gerere debent (illi) =

Animum conformāre debeo =

Homines excellentes colere debētis =

Honestātem expetere debet (ille) =

Vulneribus medēri debes =

- III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: *iacēre, impetu, legibus, dignitātis*
- IV. Να κλιθεί το *uterque*· να γίνει χρονική αντικατάσταση του *prohibuisset*.
- V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Πρέπει να αποφεύγουμε (*vito*, 1) τους πολέμους.
Πρέπει να επιδιώκουμε (*expeto*, 3) την ειρήνη (*pax, pacis*).

Δώρο για μικρούς και μεγάλους.

*Inducenda rota est; das nobis utile munus:
iste trochus pueris at mihi canthus erit.*

(Μαρτιάλης 14, 168)

Στον τροχό πάει στεφάνι σιδερένιο· χρήσιμο το δώρο σου:
εγώ θα το 'χω ρόδα και τα παιδιά για τσέρκι!

Ο ΣΚΙΠΙΩΝΑΣ Ο ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΗΣΤΑΡΧΟΙ

Ο Σκιπίωνας ο Αφρικανός ο πρεσβύτερος (Publius Cornēlius Scipio Africānus maior) υπήρξε ο νικητής του Αννίβα στο Β΄ Καρχηδονιακό πόλεμο (βλ. την εισ. στο μάθ. XI). Οι αντίπαλοί του, με επικεφαλής τον Κάτωνα (βλ. την εισ. στο μάθ. XXV), αγωνίστηκαν να αμαυρώσουν την αίγλη του για πολιτικούς λόγους. Εντούτοις, ο Σκιπίωνας παρέμεινε μια εξαιρετικά δημοφιλής προσωπικότητα, όπως διαπιστώνουμε και από το παρακάτω κείμενο: σε αυτό ο Σκιπίωνας γίνεται κυριολεκτικά «αντικείμενο λατρείας» από τους λήσταρχους. Το επεισόδιο αυτό είναι ενδεικτικό για την τάση των Ρωμαίων να διοχετεύουν ένα μέρος – ίσως το πιο χαρακτηριστικό – της θρησκευτικότητάς τους στη «θεοποίηση» των μεγάλων μορφών του παρελθόντος τους (βλ. και την εισ. στο μάθ. V).

Cum Africānus in Literno esset, complūres praedōnum duces forte salutātum* ad eum venērunt. Tum Scipio, cum se ipsum captum* venisse eos existimasset, praesidium domesticōrum in tecto conlocāvit. Quod ut praedōnes animadvertērunt, abiectis armis ianuae appro-

Αργυρός δηνάριος με τη μορφή Σκιπίωνα του Αφρικανού του πρεσβύτερου(;) (γύρω στο 105 π.Χ.)

pinquavērunt et clarā voce Scipiōni nuntiavērunt (incredibile audītu!) virtūtem eius admirātum* se venisse. Haec postquam domestici Scipiōni rettulērunt, is fores reserāri eosque intromitti iussit. Praedōnes postes ianuae tamquam sanctum templum venerāti sunt et cupide Scipiōnis dextram osculāti sunt. Cum ante vestibulum dona posuissent, quae homines deis immortalibus consecrāre solent, domum revertērunt.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Liternum -i το Λίτερνο της Καμπανίας
complūres -es -(i)a πολλοί
praedo -ōnis (αρσ.) ληστής⁽¹⁾
forte (επίρρ.) κατά τύχην⁽²⁾
salūto, 1 χαιρετίζω επίσημα
praesidium φρουρά
domestici -ōrum (πληθ.) οι δούλοι του σπιτιού⁽³⁾
tectum -i σπίτι
abicio, -iēci, -iectum, -icēre (ab + iacio) πετώ μακριά· καταθέτω (τα όπλα)
clarus καθαρός, δυνατός⁽⁴⁾
incredibile auditu απίστευτο στο άκουσμα, να το ακούς και να μην το πιστεύεις!
haec = verba praedō-

num, τα λόγια των ληστών
admīror, αποθ. 1 (ad + miror) θαυμάζω⁽⁵⁾
resero, 1 ανοίγω
intromitto, -mīsi, -missum, -mittēre, 3 (intra + mitto) βάζω μέσα
postis -is (αρσ.) παραστάδα
sanctus -a -um ιερός⁽⁶⁾
tamquam (επίρρ. παραβολ.) όπως, ως, σαν
veneror, αποθ. 1, προσκυνώ, λατρεύω
cupide (επίρρ.) με πάθος⁽⁷⁾
dextra -ae ≈ το δεξί (χέρι)⁽⁸⁾
osculor, αποθ. 1 φιλώ⁽⁹⁾
vestibulum -i πρόδομος, είσοδος

dōnum -ī ≈ δῶρο⁽¹⁰⁾
pono, posui, positum,
ponere, 3 τοποθετώ

consecro, 1 αφιερώνω,
προσφέρω⁽¹¹⁾

Ετυμολογικά: 1. < praeda 2. fortuna 3. < domus 4. prae-clārus 5. mirabilis
6. sacer 7. < cupidus < cupio 8. dex-ter = δεξιός 9. < osculum 10. < do
11. < sacer

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το σουπίνο είναι ρηματικό ουσιαστικό αρσενικού γένους.
Έχει μόνο δύο τύπους, αιτ. σε -um και αφ. σε -u: amāt-um /
amāt-u, delēt-um / delēt-u, lect-um / lect-u, audīt-um / audīt-u.
(Για το σχηματισμό του βλ. το μάθ. XI).

2. Ο τύπος σε -um δείχνει το σκοπό της κίνησης, με ρήματα
όπως eo, venio, mitto κτλ. π.χ. Praedōnes venērunt salutātum οι
ληστές ήρθαν για να χαιρετήσουν (πρβ. την τελική μετοχή της ελλη-
νικής: *τούτο λέξων έρχομαι*).

3. Εφόσον το σουπίνο ανήκει σε ρήμα μεταβατικό, μπορεί να
έχει και αντικείμενο· π.χ. Praedōnes venērunt Scipiōnem salutātum.

4. Ο σκοπός με ρήματα που δείχνουν κίνηση μπορεί να εκφρα-
στεί με διαφορετικούς τρόπους· π.χ. (βλ. και το μάθ. XXXVI)

Praedones venērunt salutātum (σουπίνο)

Praedones venērunt ad salutāndum (εμπρόθετη αιτ. του
γερονδίου)

Praedones venērunt salutāndi causā· (γεν. του γερονδίου με
την causā (gratiā)· βλ. και το μάθ. XXXVI).

5. Ο τύπος του σουπίνου σε -u εκφράζει την αναφορά. Τον
συναντάμε με επίθετα όπως facilis, difficilis, iucundus (ευχάριστος),
incredibilis (απίστευτος), mirabilis (θαυμαστός, περίεργος κτλ.). Τα

σουπίνα σε -u είναι συνήθως στερεότυπα: dictu, factu, auditu, visu κτλ. (πρβ. το απαρ. της αναφοράς: *εὐπρεπῆς ἰδεῖν, ἡδὺς ἀκούειν* κτλ.) Π.χ.

hoc facile dictu est είναι εύκολο να το πει κανείς

hoc incredibile auditu est είναι απίστευτο που το ακούει κανείς

hoc mirabile visu est το θέαμα σου προξενεί το θαυμασμό.

Σημ. Σουπίνο διαθέτουν και τα αποθετικά ρήματα, επειδή έχουν κυρίως ενεργητική σημασία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να γίνει αναγνώριση των σουπίνων που υπάρχουν στο κείμενο.
- II. Να αντικατασταθεί από σουπίνο σε -um το εμπρόθετο γερούνδιο· π.χ. *venērunt ad spectandum* = *venērunt spectātum*
Legātos misērunt ad orandum (ογο παρακαλώ) =
Ad dormiendum eunt =
Legiōnes veniunt ad hiemandum =
Praedōnes venērunt ad spectandum =
- III. Να αντικατασταθεί το εμπρόθετο γερούνδιο από το σουπίνο σε -u· π.χ. *facile est ad credendum* = *facile est creditu*
Facile est ad intellegendum =
(ρ. intellego)
Difficile est ad iudicandum =
(ρ. iudico)
Facile est ad cognoscendum =
(ρ. cognosco)
- IV. Να συνταχτεί η περίοδος: *cum... venērunt*
- V. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου: *rettulērunt* (γράφεται συνήθως με δύο t, γιατί προέρχεται από παρακείμενο με αναδιπλασιασμό: < *retetulērunt)

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις (με σουπίνο):
Πήγαμε (eo) για να τον χαιρετήσουμε
Είναι ευχάριστο να το βλέπει κανείς

Δεν ξεκολλάει!

Mirāris, quare *dormitum* non eat Afer?
accumbat cum quā, Caediciāne, vides.

(Μαριτιάλης 10,84)

Απορείς που ο Άφρος δεν πάει για ύπνο;
Αφού βλέπεις τι παρέα έχει στο τραπέζι!

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Ο Λούκιος Ανναίος Σενέκας (Lucius Annaeus Seneca) υπήρξε ίσως η πιο πολυσύνθετη φυσιογνωμία του λεγόμενου «αργυρού αιώνα» (1ος μ.Χ.) της ρωμαϊκής λογοτεχνίας. Από την πολυτάραχη ζωή του αναφέρουμε την εξορία του, την αποτυχημένη προσπάθεια διαπαιδαγώγησης του μελλοντικού αυτοκράτορα Νέρωνα και την αυτοκτονία του το 65 μ.Χ., μετά από διαταγή του πρώην μαθητή του. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από ένα παρηγορητικό κείμενο (consolatio), που ο Σενέκας απευθύνει στη μητέρα του Ελβία από την εξορία, για να της απαλύνει τον πόνο του χωρισμού. Ως Στωικός φιλόσοφος (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXIX) ο Σενέκας υποστηρίζει πως οι ταλαιπωρίες της εξορίας δεν μπορούν να αγγίξουν τον σοφό. Αναφερόμενος ειδικότερα στη φτώχεια, αντλεί παραδείγματα (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXII) από τη ρωμαϊκή ιστορία, για να δείξει πως η φτώχεια υπήρξε ο μόνιμος σύντροφος των μεγάλων ανδρών.

Unum fuisse Homēro servum, tres Platōni, nullum Zenōni tradunt. Nemo vero eos miserētur, quod* infelicitater vixerint. Menēnius Agrippa, qui inter patres ac plēbem publicae gratiae sequester fuit, aere collāto funerātus est. Atilius Rēgulus, cum Poenos in Africā funderet, ad senātum scripsit mercenarium suum discessisse et ab eo desertum esse rus; id senatui publice curārī placuit, quoniam* Rēgulus aberat. Scipiōnis filiae ex aerario dotem accepērunt, quia* nihil illis reliquerat pater. Aequum mehercule erat populum Rōmānum tribūtum Scipiōni conferre, cum* a Carthagine semper tribūtum ipse exigeret. O felīces viros puellārum, quibus populus Rōmānus loco soceri fuit!

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Homērus -i ο Όμηρος

Plato -ōnis ο Πλάτωνας

Zeno -ōnis ο Ζήνωνας

nemo eos miserētur
(υποτ. προτρ.) κανείς ας
μην τους λυπηθεί

infeliciter (επίρρ.) στη
δυστυχία⁽¹⁾

Menēnius Agrippa ο

Μενήνιος Αγρίππας

patres οι πατρίκιοι

plebs, plebis

(**plebes -ēi**) (θ.)

οι πληβείοι

publicus -a -um

δημόσιος

gratia -ae χάρη,

συμφιλίωση⁽²⁾

sequester -stris (αρσ.)

μεσολαβητής⁽³⁾.

publicae gratiae

sequester μεσολα-

βητής για την κοινή συμφι-

λίωση (για τη συμφιλίωση των

τάξεων: ο Μενήνιος Αγρίπ-

πας έπεισε τους πληβείους

να σταματήσουν την

«απεργία» τους το

494 π.Χ.)

aes, aeris (ουδ.) χαλκός,

μπρούντζος· χρήματα

confero, -tuli,

-lātum, -ferre

(**cum + fero**)

συγκεντρώνω·

aere collāto με έρανο

funero, 1 κηδεύω⁽⁴⁾

Atilius Rēgulus ο

Ατίλιος Ρήγουλος

(Ρωμαίος ύπατος·

νίκησε αρχικά τους

Καρχηδόνιους στον Α΄

Καρχηδονιακό πόλεμο,

αλλά αργότερα

ηττήθηκε και πιάστηκε ,

αιχμάλωτος)

Poeni -ōrum οι

Καρχηδόνιοι⁽⁵⁾

fundo, fudi, fusum,

fundere, 3 ≈ χύνω·

τρέπω σε φυγή⁽⁶⁾

mercenārius -ii

μισθωτός εργάτης⁽⁷⁾

desero, deserui,

desertum, deserere, 3

εγκαταλείπω

rus, ruris (ουδ.) αγρός

publice (επίρρ.) με τη

φροντίδα του κράτους

placet (+ δοτ. προσ.

και απαρ.) αποφασίζω

id (= rus) senatui

publice curāri placuit

η Σύγκλητος αποφάσισε να

αναλάβει το κράτος τη

φροντίδα του αγρού (να

καλλιεργηθεί με τη φροντίδα

του κράτους)
quoniam (σύνδ. αιτ.)
επειδή
aerarium -ii(i) το
δημόσιο ταμείο⁽⁸⁾
dos, dōtis (θ.) προίκα⁽⁹⁾
quia (σύνδ. αιτ.) επειδή
aequum est (+ απαρ.)
είναι δίκαιο
mehercule (επιφ.) μα
τον Ηρακλή!
tribūtum -i φόρος,

εισφορά
confero πληρώνω
cum (σύνδ. αιτ.) αφού
exigo, -ēgi, -actum,
-igere, 3 (ex + ago)
εισπράττω
felix -īcis ευτυ-
χισμένος⁽¹⁰⁾
vir = marītus άντρας
socer -eri πεθερός⁽¹¹⁾.
loco (αφ.) soceri fuit
πήρε τη θέση του πεθερού.

Ετυμολογικά: 1. in-felici-ter < felix· felicitas 2. gratus, gratulatio 3. < se-
quor 4. < funus 5. < Φοίνικες: η Καρχηδόνα ήταν αποικία των Φοινίκων·
πρβ. Punicus 6. con-fundo 7. mercātor 8. < aes 9. < do· ≈ δωτ-ίνη
δώρο 10. > feliciter 11. έκυρός = πεθερός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **αιτιολογικές προτάσεις** είναι προτάσεις **επιρρηματικές**. Δηλώνουν την **αιτία** του περιεχομένου μιας άλλης πρότασης, συνήθως της κύριας. Εισάγονται με τους συνδέσμους quod, quia, quoniam (quando). Όταν η αιτιολογία είναι αντικειμενικά αποδεκτή, τότε η έγκλιση που αναμένεται είναι η **οριστική**. Αντίθετα, όταν η αιτιολογία είναι υποθετική ή υποκειμενική (δηλαδή εκφράζει την άποψη του υποκειμένου της κύριας πρότασης), η έγκλιση είναι λογικά η **υποτακτική**. Στα αρχαία ελληνικά έχουμε αντίστοιχα (α) οριστ., δυνητ. οριστ., δυνητ. ευκτική (β) ευκτ. του πλάγιου λόγου, για υποκειμενική αιτιολογία.

Συχνά ο σύνδ. quod (αλλά και ο quia) συνοδεύεται από διάφορα επιρρήματα ή εμπρόθετους προσδιορισμούς που σημαίνουν

«γι' αυτό το λόγο» (π.χ. propterea quod), οπότε ξέρουμε σίγουρα ότι η πρόταση είναι αιτιολογική και όχι αναφορική. Παραδείγματα:

Tacent quia periculum metuant = σιωπούν επειδή φοβούνται τον κίνδυνο

Socrates accusatus est quod iuvenes corrumpere = ο Σωκράτης κατηγορήθηκε γιατί τάχα διέφθειρε τη νεολαία (πρβ. αρχ. οι Ἀθηναῖοι τὸν Περικλέα ἐκάκιζον, ὅτι στρατηγὸς ὦν οὐκ ἐπεξάγοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους)

Hoc facio non quod mihi placeat, sed quod debeo: το κάνω όχι επειδή μου αρέσει αλλά επειδή πρέπει.

2. Αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται και με το σύνδεσμο cum και εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική** (όπως δηλαδή και ο διηγηματικός cum· βλ. το μάθ. XXIV). Ο λόγος που έχουμε την υποτακτική είναι επειδή συνήθως η αιτιολογία είναι το αποτέλεσμα μιας εσωτερικής, λογικής διεργασίας. Παράδειγμα:

Cum sis mortālis, quae sunt mortalia, cura αφού είσαι θνητός, φρόντιζε για ό,τι αφορά τους θνητούς, Συχνά ο αιτιολογικός cum συνοδεύεται από μόρια ή επιρρήματα (π.χ. όπως το praesertim) που μας βοηθούν να τον ξεχωρίσουμε από τον ιστορικό ή τον παραχωρητικό.

Όταν στην αιτιολογική πρόταση υπάρχει υποτακτική, τηρείται γενικά η **ακολουθία των χρόνων** (βλ. μαθ. XXIII και XXIV).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι αιτιολογικές, προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, έγκλιση και ακολουθία).
- II. Να αντικατασταθεί ο προσδιορισμός του αιτίου που δηλώνεται με εμπρόθετο ή αφαιρετική από αιτιολογική πρόταση· π.χ. homo punitus est propter suam audaciam (θράσος) = homo punitus est (τιμωρήθηκε), quod audax (θρασύς) erat. Να

δικαιολογηθεί η έγκλιση της αιτιολογικής πρότασης και η ακολουθία των χρόνων (αν χρειάζεται):

Milites timōre arma abiciunt (timeo) =

Virum propter virtūtem admirāmur (fortis sum) =

Adulescens cupiditāte pugnandī periit (cupio pugnāre) =

Propter mortem patris infeliciter vixērunt (morior) =

III. Να συνταχτεί η πρόταση: *id senatui publice curārī placuit*.

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου *exigeret*· να κλιθεί το ουσ. *aes*.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Κατατρόπωσε (*fundo*, 3) τους Καρχηδονίους, επειδή ήταν γενναίος

Δεν του έδωσαν χρήματα (*pecunia -ae*), γιατί δήθεν ήταν πλούσιος (*dives*)

Αφού δε θέλουν να φάνε, ας πιουν!

P. Claudius bello Punico, cum proelium navāle committere vellet auspiciāque petisset et pullarius non exīre caveā pullos nuntiasset, abici eos in mare iussit dicens, «quia esse nolunt, bibant».

(Βαλέριος Μάξιμος 1, 4, 3)

Ο Πόπλιος Κλαύδιος, στη διάρκεια του Α΄ Καρχηδονιακού πολέμου, πριν να ναυμαχήσει κατέφυγε στην ορνιθομαντεία· ο φύλακας των ιερών ορνίθων του ανάγγειλε ότι οι όρνιθες δεν έβγαιναν από το κλουβί τους· τότε ο Κλαύδιος διέταξε να τις πετάξουν στη θάλασσα λέγοντας: «Αφού δε θέλουν να φάνε, ας πιουν!»⁽¹⁾

1. Οι Ρωμαίοι ερμήνευαν τη θέληση των θεών ανάλογα με τον τρόπο που τα πουλιά έτρωγαν (βλ. και την εισ. στο μάθ. XII).

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ

Ο Μάνιος Κούριος Δεντάτος (Manius Curius Dentātus· βλ. την εισ. στο μάθ. XXII) υπήρξε μια θρυλική φυσιογνωμία της ρωμαϊκής ιστορίας. Ολιγαρχής και αδιάφθορος έδωσε -όπως μας πληροφορεί το παρακάτω χωρίο- μια περήφανη απάντηση στους πρέσβεις των Σαμνιτών που προσπάθησαν να τον δωροδοκήσουν με χρυσάφι. Η εγκράτεια και η ολιγαρχία διέκρινε γενικότερα -έτσι τουλάχιστον υποστήριζαν οι Ρωμαίοι- τους ήρωες των πρώτων αιώνων της Ρώμης. Στην αντίληψη των Ρωμαίων ιστορικών η ηθική παρακαμή (βλ. τις εισ. στα μαθ. XI και XXX) συνδέθηκε κύρια με τα ελαττώματα της απληστίας (avaritia) και της τρυφής (luxuria).

Manius Curius Dentātus maximā frugalitāte utebātur, quo* facilius divitias contemnere posset. Die quodam Samnitium legāti ad eum venērunt. Ille se in scamno assidentem apud focum et ex ligneo catillo cenantem eis spectandum* praebuit. Samnitium divitias contempsit et Samnītes paupertātem eius mirāti sunt. Nam cum ad eum magnum pondus auri publice missum attulissent, ut* eo uterētur, vultum risu solvit et protinus dixit: «Supervacaneae, nē* dicam ineptae, legatiōnis ministri, narrāte Samnitibus Manium Curium malle locupletibus imperāre quam ipsum fieri locuplētē; et mementōte me nec acie vinci nec pecuniā corrumpi posse».

*Ρωμαίοι και Σαμνίτες που συνάπτουν συνθήκη
(ταφική τοιχογραφία από τη Ρώμη· 4ος αι. π.Χ.).*

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

frugalitas-ātis (θ.) ολιγάρο-
κεια

utor, usus sum, uti, αποθ.

3 (+ αφ.) χρησιμοποιώ⁽¹⁾.

frugalitāte utor είμαι

ολιγαρκής

quo (σύνδ. τελ.) για να· **quo**

facilius ... posset για να

μπορεί ευκολότερα

facilis -is -e εύκολος⁽²⁾

divitiae -ārum (μόνο πληθ.)

πλούτη⁽³⁾

contemno, -tempſi,

-temptum, -temnĕre,

3 περιφρονώ

Samnĭtes -iŭm οι Σαμνίτες

scamnum -i ≧ σαμνί⁽⁴⁾

assideo, -sēdi, -sessum,

-sidĕre, 2 (ad + sedeo)

κάθομαι (δίπλα)

focus -i εστία, φωτιά· **apud**

focum δίπλα στη φωτιά

ligneus -a -um ξύλινος

catillus -i πιάτο

ceno, 1 δειπνώ, γευματίζω

praebeo, -bui, -bitum

-bĕre, 2 (prae +

habeo) παρέχω, προσφέρω

se spectandum (γερουν-

διακό του σκοπού)

praebuit παρουσιάστηκε για

να τον δουν, στα μάτια τους

paupertas -tātis (θ).

φτώχεια⁽⁵⁾

miror, αποθ. 1 θαυμάζω⁽⁶⁾

pondus -eris (ουδ.)

βάρος⁽⁷⁾

aurum -i χρυσάφι·

magnum pondus auri

πολύ χρυσάφι

publice δημόσια, από την

πολιτεία (το δημόσιο ταμείο)

risus -us (αρσ.) γέλιο⁽⁸⁾

solvo, solvi, solūtum,

solvĕre, 3 λύνω,

χαλαρώνω⁽⁹⁾. **vultum risu**

solvit χαλάρωσε (μαλάκω-

σε) το (αυστηρό του) πρό-

σωπο με το γέλιο (γελώντας)

protinus (επίρρ.) αμέσως

supervacaneus -a -um

περιττός, ανώφελος

nĕ (τελ. σύνδ.) για να μη·

supervacaneae, ne

dicam ineptae,

legatiōnis της περιττής

-για να μην πω ανόητης-

πρεσβείας

ineptus -a -um άκαιρος,

ανόητος

legatio -ōnis (θ.) πρε-

σβεία⁽¹⁰⁾. **legatiōnis**

ministri απεσταλμένοι,

πρεσβευτές

malo, malui, malle προ-

τιμώ⁽¹¹⁾

locuples -plĕtis πλού-

σιος⁽¹²⁾

acies -ēi παραταγμένος
στρατός· μάχη⁽¹³⁾. acie
στη μάχη
corrupto, -rūpi,

-ruptum, -rumpere, 3
διαφθείρω⁽¹⁴⁾
pecuniā (αφ. του μέσου) με
χρήματα

Ετυμολογικά: 1. > usus 2. < facio. 3. «αγαθά-προσφορά των θεών»·
divus, δῖος 4. πρβ. σκίμπους· πρβ. σκαμπό << γαλλ. 5. < pau-per = φτω-
χός· πρβ. raucus, παῦ-ρος 6. ad-miror, mirabilis 7. ar-pendo 8. < rideo
9. πρβ. σβέλτος << ιτ. 10. < legātus 11. < magis-volo 12. < locu-plēs
= «πλούσιος σε γή»· plē-nus 13. επίσης «αιχμή»· πρβ. άκ-ρη, ακ-μή κτλ. 14.
pro-rumpo

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι τελικές προτάσεις είναι προτάσεις επιρρηματικές. Εκφράζουν το σκοπό για τον οποίο γίνεται η πράξη μιας άλλης πρότασης, συνήθως της κύριας. Εισάγονται με το σύνδεσμο ut, αν είναι καταφατικές, και με το σύνδεσμο nē, αν είναι αρνητικές. Εκφέρονται πάντοτε με υποτακτική (στα ελληνικά μπορεί να έχουμε ακόμη ευκτική του πλάγιου λόγου ή οριστική).

Ιδιομορφία ως προς την ακολουθία των χρόνων: εκφέρονται μόνο με την υποτακτική του ενεστώτα (σε εξάρτηση από αρκτικό χρόνο) και του παρατατικού (σε εξάρτηση από ιστορικό χρόνο)· π.χ.

Legāti aurum adferunt, ut Curius eo utātur.

Legāti aurum attulērunt, ut Curius eo uterētur.

2. Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με το quo, όταν ακολουθεί συγκριτικός βαθμός επιθέτου ή επιρρήματος· π.χ. quo facilius divitias contempnere posset για να μπορεί ευκολότερα να περιφρονεί τα πλούτη. Επίσης χρησιμοποιούνται παρενθετικά (nē dicam...). Τέλος, στην κύρια πρόταση μπορεί να προηγούνται επιρρήματα ή φράσεις που σημαίνουν «γι' αυτό το σκοπό», «με αυτή την πρόθεση» (eo consilio, ut... eā mente, ut ...), πράγμα που δείχνει ότι η πρόταση είναι τελική.

3. Μετά από ρήματα που σημαίνουν «δίνω, παραδίδω, παρέχω», το **γερουνδιακό** εκφράζει **σκοπό** (πρβ. το απαρέμφατο του σκοπού της ελληνικής: *τὴν πόλιν οἰκεῖν αὐτοῖς ἔδοσαν*)· π.χ.

Legātis se *spectandum* graebuit

Ο **σκοπός** εκφράζεται και με εμπρόθετο γερούνδιο ή εμπρόθετο γερουνδιακό (βλ. τα μαθ. XXXII, XLIX)· επίσης με τη δοτική του σκοπού (βλ. το μάθ. XXX), με το σουπίνο σε -um (XXXIV Π4) και με εμπρόθετο ουσιαστικό σε αιτιατική πτώση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι τελικές προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, έγκλιση, ακολουθία)
- II. Να αντικατασταθεί το σουπίνο ή το εμπρόθετο γερούνδιο από τελική πρόταση· π.χ. *spectātum* veniunt = veniunt, ut spectent.
Να εφαρμοστεί η ακολουθία των χρόνων:
Praedōnes salutātum venērunt =
Legātos misērunt ad orandum =
Pueri venērunt spectātum =
Legātos mittunt orātum =
Praedōnes salutātum veniunt =
- III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του *ut* *bātur*· να κλιθεί το *acies*.
- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Είναι φτωχός (*pauper*), για να μπορεί να περιφρονεί τα πλούτη
Ήταν φτωχός, για να μπορεί να περιφρονεί τα πλούτη

Verba volant, scripta manent!

(Τα λόγια χάνονται, τα γραφτά μένουν)

Hominem ingeniōsum, M. Antōnium, aiunt solitum esse dicere, *idcirco* se nullam umquam oratiōnem scripsisse, *ut*, si aliquando erravisset, *posset* negāre se dixisse.

(Κικέρωνας, Pro Cluentio, 140)

Λένε πως ο Μάρκος Αντώνιος, ένας ευφυής άνθρωπος, συνήθιζε να δηλώνει πως δεν είχε δώσει ποτέ σε κανένα λόγο του γραπτή μορφή, για να μπορεί, αν κάποτε έκανε λάθος, να αρνηθεί ότι το είχε πει αυτός!

Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Η ρωμαϊκή δημοκρατία γνώρισε στις τελευταίες δεκαετίες της μια ατέλειωτη αλυσίδα από εμφύλιους πολέμους, που έληξαν το 31 π.Χ. με τη νίκη του Οκταβιανού επί του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας στη ναυμαχία του Ακτίου. Οι εμφύλιοι πόλεμοι αποτέλεσαν μια πικρή εμπειρία για τους συγχρόνους και μια τραυματική ανάμνηση για τους μεταγενέστερους. Στο παρακάτω κείμενο ο Κικέρωνας προσφέρει μια ανάλυση από πρώτο χέρι της οδυνηρής πραγματικότητας των εμφύλιων συγκρούσεων, συγκεντρώνοντας την προσοχή του στην ψυχολογία των αντιπάλων και ειδικότερα στη συμπεριφορά του νικητή.

In eum locum res deducta est, ut*, nisi qui deus vel casus aliqui subvenerit, salvi esse nequeāmus. Equidem, ut vēni ad urbem, non destiti omnia et sentire et dicere et facere, quae ad concordiam pertinērent; sed tantus furor omnes invaserat, ut* pugnāre cuperent, etsi ego clamābam nihil esse bello civili miserius. Omnia sunt misera in bellis civilibus, sed nihil miserius quam ipsa victoria: ea victōres ferociōres impotentioresque reddit, ut*, etiamsi natūrā tales non sint, necessitāte esse cogantur. Bellōrum enim civilium exitus tales sunt semper, ut* non solum ea fiant, quae velit victor, sed etiam ut* victor obsequātur iis, quorum auxilio victoria parta sit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

locus σημείο
in eum locum res de-

ducta est σε τέτοιο σημείο
έχουν οδηγηθεί τα πράγματα

ut (σύνδ. συμπερ.) ώστε
qui (επιθ. αόρ. αντ.) = ali-
qui, κάποιος
casus -us τύχη, τυχαίο περι-
στατικό⁽¹⁾. nisi qui deus

...subvenerit αν κάποιος

θεός δε βοηθήσει

salvus -a -um σώος

nequeo, -quīni (-ii),

-quīre, 4 δεν μπορώ

equidem (επίρρ.) εγώ βέ-
βαια

urbem ενν. τη Ρώμη

desisto, -stiti, -sistēre, 3

(de + sisto· + απαρ.)

σταματώ

pertineo, -tinui, -ten-
tum, -tinēre, 2 (ad

+ αιτ.) αφορώ· στοχεύω

furor -ōris (αρσ.) μανία

clamo, 1 φωνάζω⁽²⁾

miser -era -erum άθλιος,

δυστυχής, αξιοθρήνητος⁽³⁾

impotens -ntis ανίκανος

να κυριαρχηθεί, αχαλίνω-

τος⁽⁴⁾

ferociōres impotentio-

resque αγριότερους και

πιο αχαλίνωτους από ό,τι

συνήθως (βλ. μάθ. XXVII)

reddo, -didi, -ditum,

-dēre, 3 (red + do·

+ 2 αιτ.) καθιστώ, κάνω

etiamsi (σύνδ. παραχ.) ακόμη

κι αν

natūrā από τη φύση τους⁽⁵⁾

necessitas -ātis (θ.) ανά-

γκη⁽⁶⁾

necessitāte (αφ. της αιτ.)

από ανάγκη

cogo, coēgi, coactum,

cogēre, 3 (cum + ago·

+ απαρ.) εξαναγκάζω

exitus -us (αρσ.) έκβαση⁽⁷⁾

velit, υποτ. του ενεστ. του

volo θέλω

obsequor, -secūtus sum,

-sequi, αποθ. 3 (ob +

sequor· + δοτ.) κάνω το

χατίρι κάποιου

auxilio (+ γεν.) με τη βοή-

θεια κάποιου, χάρη σε

κάποιον (βλ. το μάθ. XXXI)

pario κερδίζω· sed etiam

... sit αλλά ακόμη... ώστε

ο νικητής να κάνει το χατίρι

εκείνων, με τη βοήθεια των

οποίων κερδίστηκε η νίκη

Ετυμολογικά: 1. < cado· πρβ. κάζο << ιτ. 2. ex-clamo 3. miseria, miseror
4. in-potens· πρβ. potestas, pos-sum 5. naturalis = φυσικός· πρβ. νατουραλι-
σμός << γαλ. 6. < necesse 7. < exeo

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι **επιρρηματικές συμπερασματικές** προτάσεις δεν πρέπει να συγχέονται με τις ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις (που ισοδυναμούν με ουσιαστικό, υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος, βλ. το μάθ. XLVI). Οι επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις εισάγονται με το σύνδεσμο *ut* (άρνηση: *ut non, ut nemo, ut nihil* κτλ. Προσοχή! Οι αρνητικές τελικές προτάσεις εισάγονται με το *nē, nē quis* κτλ.). Ενώ στα αρχ. ελληνικά εκφέρονται με διάφορες εγκλίσεις και με απαρέμφατο, στα λατινικά εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική** (δυννητική). Αυτό συμβαίνει επειδή στη λατινική το **αποτέλεσμα** θεωρείται πάντα μια **υποκειμενική** κατάσταση. Στην κύρια πρόταση προηγούνται συνήθως επιρρήματα (*sic, ita, tam, adeo* κτλ. = αρχ. *οὕτως*) ή αντωνυμίες (*talis, tantus* κτλ. = αρχ. *τοιούτος, τοσουτός*), που μας ειδοποιούν ότι θα ακολουθήσει συμπερασματική πρόταση. Οι συμπερασματικές προτάσεις εκφέρονται συνήθως, όπως και οι τελικές, με υποτακτική του **ενεστώτα** (για το παρόν–μέλλον) και με υποτακτική του **παρατατικού** (για το παρελθόν). Παραδείγματα:

Tantus furor omnes invādit, ut pugnāre cupiant
Tantus furor omnes invāsīt, ut pugnāre cuperent

Σημ. Όταν το ρήμα της κύριας πρότασης είναι σε χρόνο ιστορικό, τότε στη συμπερασματική πρόταση μπορεί να έχουμε υποτακτική του παρακειμένου όταν, κατά την άποψη του ομιλητή, το αποτέλεσμα θεωρείται ως πράξη ολοκληρωμένη (στο παρελθόν): π.χ.

Tantus terror omnes invāsīt, ut nemo arma caperet
(ώστε κανείς να μην παίρνει τα όπλα)
Tantus terror omnes invāsīt, ut nemo arma cepert
(ώστε κανείς δεν πήρε...)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι συμπερασματικές προτάσεις του κειμένου (έγκλιση, ακολουθία).
- II. Να συμπληρωθεί το ρήμα της συμπερασματικής πρότασης και να δικαιολογηθεί η ακολουθία των χρόνων:
Tam magnum periculum est, ut salvi esse non .....
(possum)
Tam magnum periculum erat, ut salvi esse non .....
(possum)
Tam miserum bellum civīle est, ut multi ..... (pereo)
Tam misera bella civilia erant, ut multi ..... (pereo)
Tantus furor eis est, ut omnes (αιτ.) ..... (interficio)
Tantus furor eis erat, ut omnes (αιτ.) ..... (interficio)
- III. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων: sentire, ipsa victoria, quorum auxilio.
- IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του τύπου: parta sit· να κλιθεί (στα τρία γένη) το επίθετο ferox.
- V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Τους πιάνει τέτοια μανία, ώστε κάνουν πόλεμο (bellum gero)
Τους έπιασε τέτοια μανία, ώστε έκαναν πόλεμο

Οι αιώνιοι ψεύτες!

Gabba, dicente quodam victoriāto se uno in Siciliā quinque pedes longam murēnam emisse: «Nihil, inquit, mirum; nam ibi tam longae nascuntur, ut iis piscatōres pro restibus utantur».

(Κοϊντιλιανός 6,3,80)

Όταν κάποιος είπε στο Γάββα πως με μισό δηνάριο αγόρασε στη Σικελία ένα ψάρι πέντε πόδια μακρύ, αυτός παρατήρησε: «Καθόλου περίεργο· εκεί γίνονται τόσο μεγάλα, που οι ψαράδες τα χρησιμοποιούν για σχοινιά!»

Η ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΚΑΙΚΙΛΙΑΣ

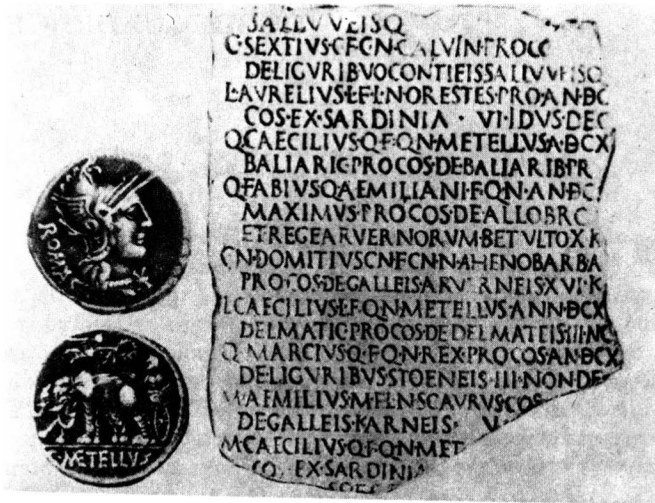
Οι Ρωμαίοι πίστευαν ότι οι τυχαίες κουβέντες μπορούσαν να αποδειχτούν σημαδιακές (βλ. και την εισ. στο μάθ. XII). Ενδεικτικό είναι το περιεχόμενο του κειμένου που ακολουθεί. Η Καικιλία θέλησε να προκαλέσει την εμφάνιση ενός οιωνού, για να πληροφορηθεί κάτι σχετικό με το μελλοντικό άντρα της κόρης της αδελφής της, που βρισκόταν σε ηλικία γάμου. Στη διάρκεια της ολονυκτίας μέσα στο ναό η κοπέλα κουράστηκε από την ορθοστασία και ζήτησε από τη θεία της «να της παραχωρήσει τη θέση της για να καθήσει». Η Καικιλία της «παραχώρησε ευχαρίστως τη θέση της». Αργότερα η Καικιλία πέθανε και το κορίτσι «πήρε τη θέση της» και στη ζωή, αφού έγινε γυναίκα του Μετέλλου.

Caecilia, uxor Metelli, dum* more prisco omen nuptiāle petit filiae sorōris, ipsa fēcit omen. Nam in sacello quodam nocte cum sorōris filiā persedēbat expectabatque dum* aliqua vox congruens proposito audirētur. Tandem puella, longā morā standi fessa, rogāvit materteram, ut sibi paulisper loco cederet. Tum Caecilia puellae dixit: «ego libenter tibi meā sede cedo». Hoc dictum paulo post res ipsa confirmāvit. Nam mortua est Caecilia, quam Metellus, dum* vixit, multum amāvit; postea is puellam in matrimonium duxit.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Metellus -i ο Μέτελλος
dum (σύνδ. χρον.) ενώ
mos, moris (αρσ.) έθιμο
priscus -a -um αρχαίος⁽¹⁾.

more prisco σύμφωνα με
τα αρχαία (πατροπαράδοτα)
ήθη (έθιμα, συνήθειες)
nuptiālis -is -e γαμήλιος

Αργυρός δηνάριος με παράσταση θριάμβου του Γαίου Καικιλίου Μετέλλου.
(125-120 π.Χ.) Η επιγραφή αναφέρεται στο θριάμβο του ίδιου (στ. 6)
και άλλων μελών της οικογένειας των Μετέλλων (στ. 13 και 15).

omen -inis (ουδ.) οιωνός·
omen peto επιδιώκω την
εμφάνιση οιωνού (αναζη-
τώ οιωνό)

soror -ōris (θ.) αδελφή·
filiae (δοτ.) **sorōris** για
την κόρη της αδελφής της

omen facio δημιουργώ
οιωνό

sacellum -i μικρό ιερό,
μικρό τέμενος⁽²⁾

nocte (αφαιρ. χρον.) τη νύχτα

persedeo, -sēdi,
-sessum, -sedēre, 2
(per + sedeo) κάθομαι
για πολλή ώρα

expecto, 1 (ex + specto)
περιμένω

dum (σύνδ. χρον.) μέχρι να
congruens -ntis (μτχ. του
congruo) σύμφωνος

propositum -i σκοπός·
vox congruens

proposito φωνή που να
ανταποκρινόταν στο σκοπό
(για τον οποίο ήταν εκεί)

tandem (επίρρ.) στο τέλος,
κάποτε

mora -ae χρονοτριβή,
καθυστερήση· **longā**
morā standi από την
πολλή ορθοστασία

rogo (+ βουλ. πρότ.) ζητώ
να (ut)
matertera -ae = θεία
(αδελφή της μητέρας)⁽³⁾
paulisper (επίρρ.) για λίγο
sedes -is (θ.) κάθισμα⁽⁴⁾
cedo, cessi, cessum,
cedere, 3 (+ αφ.) παρα-

χωρώ (τη θέση μου: loco)
dum όσο (χρόνο)
matrimonium ii(i) γά-
μος⁽⁵⁾· puellam in
matrimonium duco (για
άντρα) παίρνω την κοπέλα
γυναίκα μου (πρβ. *άγομαι*
γυναίκα)

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «προγενέστερος»: πρβ. pri-mus, prin-ceps, πριν 2. υπο-
κορ. του sacrum 3. < mater = μήτηρ 4. *έδ-ρα*, sed-eo 5. < mater = μήτηρ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Οι χρονικές προτάσεις.** Όπως οι χρονικές μετοχές έτσι και οι δευτερεύουσες προτάσεις προσδιορίζουν χρονικά την πράξη ή την κατάσταση που περιγράφει το ρήμα μιας άλλης πρότασης (συνήθως της κύριας). Η έγκλιση με την οποία εκφέρονται είναι η **οριστική**, εφόσον εκφράζουν μόνο το χρόνο και τίποτα άλλο· αν όμως ο καθορισμός του χρόνου χρωματίζεται με άλλες έννοιες (όπως αυτή της προσδοκώμενης πράξης) ή αν η σχέση της χρονικής πρότασης με την προσδιοριζόμενη δεν είναι μόνο καθαρά χρονική, τότε οι χρονικές προτάσεις εκφέρονται με **υποτακτική**. Στην περίπτωση αυτή ισχύει γενικά η **ακολουθία των χρόνων**.

2. Σε σχέση με την πρόταση που προσδιορίζουν, οι χρονικές προτάσεις εκφράζουν:

i. **Κάτι το σύγχρονο.** Στην περίπτωση αυτή εισάγονται με τους συνδέσμους: dum, quoad και quamdiu και εκφέρονται με **οριστική**. Ειδικότερα, ο συγχρονισμός περιλαμβάνει δύο κατηγορίες:

α. **Παράλληλη διάρκεια** (= εφόσον, όσο)· π.χ. Dum Caecilia vixit, Metellus eam multum amāvit όσο έζησε η Καικιλία, ο Μέτελλος την αγαπούσε πολύ.

β. Μια *συνεχιζόμενη πράξη* (= χρονική πρόταση), στη διάρκεια της οποίας συμβαίνει μια *άλλη πράξη* (= κύρια πρόταση). Η χρονική πρόταση εισάγεται μόνο με το *dum* (= ενώ) και εκφέρεται πάντα με την **οριστική του ενεστώτα**, οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χρόνος της κύριας πρότασης (για γεγονότα του παρελθόντος στην κύρια πρόταση υπάρχει συνήθως παρακείμενος ή ιστορικός ενεστώτας): π.χ. *Dum omen petit, ipsa fecit omen* ενώ αναζητούσε (κυρ. «αναζητά») κάποιο σημάδι, δημιούργησε η ίδια τον οιωνό.

ii. **Κάτι το προτερόχρονο.** Στην περίπτωση αυτή οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους: *postquam* (= αφού), *ubi, ut* (= όταν, μόλις), *simulac* (*simul atque*), *cum primum* (= μόλις). Εκφέρονται με **οριστική**, που για το παρελθόν είναι συνήθως η οριστική του παρακειμένου (ή του υπερσυντελικού): *Ubi in sacellum venērunt* (*venerant*), *omen petiverunt* όταν ήλθαν στο ναό, αναζήτησαν κάποιον οιωνό.

iii. **Κάτι το υστερόχρονο.** Στην περίπτωση αυτή οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους συνδέσμους: *antequam* (ή χωριστά: *ante ... quam*) πριν· *priusquam* (*prius ... quam*) πριν· *dum, donec, quoad* μέχρι. Εκφέρονται με **οριστική**, όταν η πράξη ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη, και με **υποτακτική**, όταν η πράξη περιγράφεται ως προσδοκία ή επιδίωξη· π.χ.

expectābam, dum vox audirētur περίμενα μέχρι να ακουστεί η φωνή (= με την προσδοκία να ακουστεί)

discēdam, priusquam Caesar redeat θα φύγω πριν γυρίσει ο Καίσαρας (εκφράζεται η επιθυμία να τον προλάβω).

3. Συμπληρωματικά προς όσα έχουμε ήδη πει σχετικά με τη χρήση του *cum* θα προσθέσουμε εδώ τα εξής: (α) Ο *cum* με **υποτακτική** (ιστορικός *cum*) χρησιμοποιείται μόνο για το παρελθόν (βλ. μάθ. XXIV)· ο *cum* με **οριστική** χρησιμοποιείται και για το παρόν και για το παρελθόν και για το μέλλον· (β) ο *cum* με **οριστική** έχει μια σειρά από ιδιαίτερες χρήσεις, στις οποίες δεν μπορεί να τον αντικαταστήσει ο ιστορικός *cum*. Εκφράζει δηλαδή την επανάληψη (**επαναληπτικός**: μάθ. XV), το ξαφνικό γεγονός (**αντίστροφος cum**: μάθ. XIV) κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Αναγνωρίστε τις παρακάτω χρονικές προτάσεις.

Cum in venatiōnibus eris, pugillāres adporta (μάθ. VIII)

Ubi in Italiā fuit, copias Rōmanōrum profligāvit (μάθ. XI)

Ut domum rediit, filia ad eum cuccurrit (μάθ. XII)

Vix animum sollicitum somno dederat, cum repente apparuit species (μάθ. XIV)

Cum civitas bellum gerit, magistrātus creantur (μάθ. XV)

Postquam bovum vestigia vidit, gregem amovēre coepit (μάθ. XVIII)

Cum illa cubiculum intraverat, filium vivere simulābat (μάθ. XXIII)

Cum lacrimae suae vincerent, egrediebātur (μάθ. XXIII)

Cum Nasīca ad Ennium venisset, ancilla dixit eum domi non esse (μάθ. XXIV)

Cum Africānus in Literno esset, praedōnes ad eum venērunt (μάθ. XXXIV)

II. Να συμπληρωθεί ο σωστός ρηματικός τύπος:

Dum Curius ....., legāti Samnitium venērunt (ceno)

Legati expectavērunt, dum Curius aliquid ..... (di-co)

Dum Curius ....., divitias contempsit (vivus sum)

III. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Ενώ κάθονταν, ακούστηκε μια φωνή

Όσο αναπνέω (spiro), ελπίζω (spero)

Ρήτορας να σου πετύχει!

*Cum clamant omnes, loqueris tunc, Naevole, tantum,
et te patrōnum causidicumque putas.*

*Hac ratiōne potest nemo non esse disertus;
ecce, tacent omnes: Naevole, dic aliquid.*

(Μαρτιάλης 1, 92)

Μόνο όταν όλοι φωνάζουν εσύ μιλάς, Ναίβoλε, και

νομίζεις πως είσαι συνήγορος και δικηγόρος. Μ' αυτή τη μέθοδο όλοι περνάνε για ρήτορες. Να, έπαψαν όλοι: πες κάτι λοιπόν, Ναίβολε!

ΕΝΑ ΠΡΟΤΥΠΟ ΙΔΑΝΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ο «σοφός» (sapiens) –ο ιδανικός άνθρωπος για τους Στωικούς– αντιμετωπίζει με τη δύναμη της γνώσης τις συμφορές της ζωής. Προσαρμόζεται με ευκολία σε όλες τις καταστάσεις, ευχάριστος και δυσάρεστος, και ξέρει να τις χρησιμοποιεί. Η αντίληψή του για τη ζωή δεν είναι παθητική: ο φιλόσοφος δηλ. δεν κηρύσσει την αποχή από τις διάφορες δραστηριότητες. Γι' αυτό και η Στωική φιλοσοφία ρίζωσε στη Ρώμη, όπου –τουλάχιστον μέχρι το τέλος της δημοκρατίας– οι εκπρόσωποι της ανώτερης τάξης έβλεπαν ως κύριο τρόπο καταξίωσης της ύπαρξής τους την πολιτική και στρατιωτική δραστηριότητα. Μαζί με την πολιτειακή αλλαγή όμως, φάνηκαν και οι εγγενείς αδυναμίες αυτής της αντίληψης. Η «προσαρμοστικότητα» του Στωικού, η πίστη του σε ένα πρότυπο καλού άρχοντα και η τάση του να αντιμετωπίζει τις αντιξοότητες οχυρωμένος πίσω από τις πεποιθήσεις του, δεν του επέτρεψαν να υιοθετήσει μια αποφασιστική, και κυρίως αποτελεσματική, στάση απέναντι στο νέο καθεστώς.

Sapientem nec paupertas nec dolor prohibet, nec eae res, quae imperitōs avertunt et praecipites agunt. Tu illum premi putas malis? Utitur! Non ex ebores tantum Phidias sciēbat facere simulacra; ex aere quoque faciēbat. Si* marmor illi obtulisses, si* viliōrem materiam, fecisset tale, quale ex illā fieri optimum posset. Eōdem modo sapiens virtūtem, si* licēbit, in divitiis explicābit, si minus*, in paupertāte; si* poterit, in patriā, si minus*, in exilio; si* poterit, imperātor, si minus*, miles; si* poterit, integer, si minus*, debilis. Quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

nec... nec... nec... ούτε...
ούτε... ούτε...

prohibeo εμποδίζω, μπαίνω
στο δρόμο κάποιου

nec eae res ενν. prohibent
imperītus -a um ≈ άπει-
ρος⁽¹⁾

averto, -verti, -versum,
-vertēre, 3 (a + verto)
βγάζω κάποιον από το
δρόμο του

praiceps -cipitis αυτός
που πέφτει με το κεφάλι⁽²⁾.

aliquem praecipitem ago
σπρώχνω (ρίχνω) κάποιον με
το κεφάλι (στον γκρεμό),
γκρεμοσακίζω

premo, pressi, pressum,
premere, 3 καταβάλλω⁽³⁾

mala -ōrum οι συμφορές·
malis ποιητ. αίτιο

utitur (αντίθετα) τις
χρησιμοποιεί!

ebur -oris (ουδ.) ελεφαντό-
δοντο· ex ebore βλ. μάθ.

XXXI

tantum (επίρρ.) μόνο

simulacrum -i ≈ ομοίω-
μα· εικόνα, άγαλμα⁽⁴⁾

quoque (επίρρ.) επίσης
marmor -oris (ουδ.) ≤
μάρμαρο

obfero (offero), -tuli,
-lātum, -ferre (ob +

fero· + δοτ.) φέρνω
κάτι σε κάποιον

vilis -is -e ευτελής, φτηνός
materia -ae υλικό⁽⁵⁾

talis -is -e ...

qualis -is -e (συσχ. αντ.)
τέτοιος ... όποιος

ex illā = ex materiā illā

virtus-ūtis (θ.) αρετή

si licēbit (ενν. ei

explicāre) αν μπορέσει
(να αναπτύξει)

explico, 1 αναπτύσσω, εκ-
φράζω, δείχνω

si minus = si non licēbit

ei in divitiis virtūtem

explicāre = αν όχι

si poterit ενν. virtūtem

explicāre in patriā ενν.

virtūtem explicābit

si minus = si non

poterit = αν όχι

imperātor ως στρατηγός·

miles ως στρατιώτης

integer -gra -grum υγιής,
αρτιμελής

debilis -is -e αδύναμος,
ανάπηρος

quicumque, quaecum-

que, quodcumque (αντ.

αναφ. αοριστολ.) οποιοσδή-

ποτε· quamcumque for-

tūnam acceperit όποια

τύχη κι αν του λάχει

memorabilis -is -e αξιο-
μνημόνευτος⁽⁶⁾
efficio, -fēci,

-fectum, -ficere, 3*
(ex + facio) κατορθώνω,
δημιουργώ

Ετυμολογικά: 1. im-perītus· periculum, πείρα 2. < prae-caput = κεφάλι
3. κυρ. πιέζω· πρβ. πρέσα 4. simul, similis 5. κυρ. «ξύλο»· πρβ. μαδέρι <<
βεν. materiālis = υλικός· πρβ. ματεριαλισμός (= υλισμός) << γαλλ.
6. memoria

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Όπως στην ελληνική έτσι και στη λατινική υπάρχουν διάφορα είδη υποθετικών λόγων:

I. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υπόθεση ανοικτή -χωρίς δηλαδή να δηλώνεται αν αληθεύει ή όχι- εκφέρεται ως εξής:

υπόθεση: si (αρν. nisi) + ορ. κάθε χρόνου·
απόδοση: οποιαδήποτε έγκλιση

Οι συνηθισμένες μορφές του είναι οι παρακάτω:

Si hoc facis, erras (για το παρόν)· *εί τοῦτο ποιεῖς, ἁμαρτάνεις*

Si hoc fecisti, erravisti (για το παρελθόν)· *εί τοῦτο ἐποίησας, ἤμαρτες*

Si hoc facies (feceris συντ. μελλ.) errābis (για το μέλλον)·

εί τοῦτο ποιήσεις,

εἰάν τοῦτο ποιήσης,

→ *ἁμαρτήσει*

II. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υπόθεση αντίθετη προς την πραγματικότητα (ή το απραγματοποίητο) εκφέρεται ως εξής:

si (αρν. nisi) + υποτ. του παρατ. (υπόθεση και απόδοση):
για το παρόν.

si (αρν. nisi) + υποτ. του υπερσ. (υπόθεση και απόδοση):
για το παρελθόν.

Si hoc faceres, errares *εί τούτο έποίεις, ήμάρτανες άν*

Si hoc fecisses, erravisses *εί τούτο έποίησας, ήμαρτες άν*

(Παρατηρούμε ότι στη δυνητική οριστική της ελληνικής αντιστοιχεί η υποτακτική του παρατατικού ή του υπερσυντελικού της λατινικής)

III. Το είδος του υποθετικού λόγου που εκφράζει υπόθεση δυνατή ή πιθανή εκφέρεται συνήθως ως εξής:

---

si (αρν. nisi) + υποτ. του ενεστ. (υπόθεση και απόδοση):
για το παρόν-μέλλον

Si hoc facias, erras *εί τούτο ποιήεις, άμαρτάνεις άν*

(Παρατηρούμε ότι στη δυνητική ευκτική της ελληνικής αντιστοιχεί η υποτακτική του ενεστώτα της λατινικής).

Σημ. Όταν σε καταφατική υπόθεση αντιπαρατίθεται η αρνητική της, τότε η δεύτερη αυτή υπόθεση εισάγεται με το si non (ελλειπτικά με το si non ή si minus· πρβ. *εί δέ μή*):

Si poterit, in patriā explicābit;

si non (poterit),

in exilio explicābit

si minus,

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι υποθετικοί λόγοι του κειμένου (εκφορά και είδος)· να συμπληρωθούν οι ελλειπτικοί υποθετικοί λόγοι.
- II. Αναγνωρίστε τους παρακάτω υποθετικούς λόγους:

Nisi vos ipsi patriae consulueritis, nemo patriae consullet (Μάθ. XXV)

Si habet Asia suspiciōnem luxuriae, Murēnam laudāre debēmus (Μάθ. XXX)

Exempla iacērent in tenebris, nisi litterārum lumen accederet (Μάθ. XXXII)

III. Μετατρέψτε τις προτάσεις σε υποθετικούς λόγους ανάλογα με το είδος που ζητιέται

Marmor Phidiae obferes. Simulacrum faciet (ανοικτή υπόθ.)

Marmor Phidiae obfers. Simulacrum facit (δυνατή υπόθεση)

Marmor Phidiae obtulisti. Simulacrum fēcit (ανοικτή υπόθ.)

Marmor Phidiae obtulisti. Simulacrum fēcit (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα)

IV. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του *efficiet*· να κλιθεί το *ebur*.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω υποθετικοί λόγοι:

Αν λέει αυτό το πράγμα (*hoc*), κάνει λάθος (ανοικτή υπόθεση)

Αν είπε αυτό το πράγμα, έκανε λάθος (ανοικτή υπόθ.)

Αν έλεγε αυτό το πράγμα, θα έκανε λάθος (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα)

Μια έξυπνη πρόταση

Gabba *raenulam* roganti respondit: «Non pluit, non opus est tibi: *si pluet, ipse utar*»·

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 66)

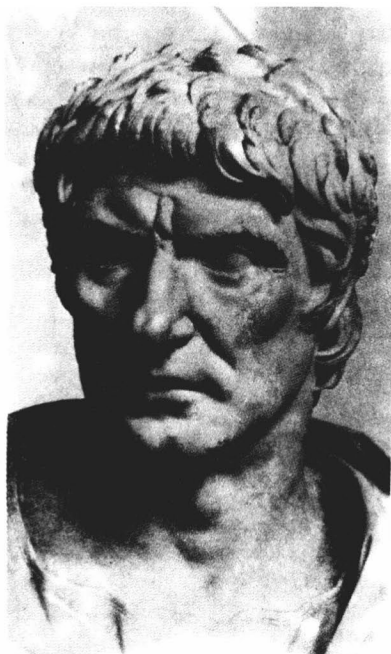
Ο Γάββας απάντησε έτσι σε κάποιον που του ζητούσε το πανωφόρι του: «Δε βρέχει και δε σου χρειάζεται· αν βρέξει, θα μου χρειαστεί εμένα».

ΑΚΛΟΝΗΤΗ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΤΟΡΑ

Ο Σύλλας (Lucius Cornēlius Sulla) κυβέρνησε τη Ρώμη ως δικτάτορας από το 82 μέχρι το 79 π.Χ. Εξόντωσε με προγραφές χιλιάδες αντιπάλους του. Από το παρακάτω κείμενο πληροφορούμαστε ότι, όταν κατέλαβε τη Ρώμη, προσπάθησε να κηρύξει, με απόφαση της Συγκλήτου, «εχθρό του κράτους» (hostis publici Rōmāni) τον κυριότερο αντίπαλό του, τον Γάιο Μάριο (Gāius Marius). Πρόκειται για μια μέθοδο που χρησιμοποίησαν και άλλοι στα ταραγμένα χρόνια των τελευταίων δεκαετιών της δημοκρατίας, προκειμένου να πετύχουν την απομόνωση και την εξόντωση των πολιτικών τους αντιπάλων. Στα σχέδια του δικτάτορα πρόβαλε όμως σθεναρή αντίσταση, παρά τη μεγάλη του ηλικία, ο νομομαθής και Συγκλητικός Κίντος Μούκιος Σκαιούλας ο οιωνοσκόπος (Quintus Mucius Scaevola augur).

Sulla, occupāta urbe, senātum armātus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicārētur. Cuius voluntāti nemo obviam ire audēbat; solus Quintus Mucius Scaevola augur de hac re interrogātus sententiam dicere noluit. Quin etiam cum Sulla minitans ei instāret, dixit is Sullae: «Licet* mihi ostendas agmina militum, quibus curiam circūsedisti; licet* mortem minitēris, numquam tamen ego hostem iudicābo Marium. Etsi* senex et corpore infirmo sum, semper tamen meminero urbem Rōmam et Italiam a Mario conservātam esse.

Μαρμάρινη προτομή του Σύλλα
(1ος αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

cogo συγκαλώ
ut... iudicārētur τελική
πρόταση
quam (επίρρ. επιτ. του
υπερθ.) **celerrime** όσο
γίνεται γρηγορότερα
iudico, 1 κρίνω, κηρύσσω⁽¹⁾
cuius = eius = Sullae
voluntas -ātis βούληση,
θέληση⁽²⁾
obviam (επίρρ.) αντίθετα·
obviam eo + δοτ.
(**voluntāti**) πηγαίνω αντί-
θετα (στη θέληση κάποιου)
audeo, ausus sum,
audēre, ημιαποθ. 2 (+
απαρ.) τολμώ⁽³⁾

solus -a -um μόνος⁽⁴⁾
augur -uris (αρσ.) οιονο-
σκόπος
interrogo, 1 ζητώ τη γνώμη
κάποιου (στη Σύγκλητο)
sententia άποψη, απόφαση·
sententiam dico λέω επί-
σημα τη γνώμη μου, ψηφίζω
(στη Σύγκλητο)
nolo, nolui, nolle δε θέ-
λω⁽⁵⁾
minitor, minitātus sum,
minitāri, αποθ. 1 απειλώ·
minitans απειλητικός
insto, -stiti, -stāre, 1
(**in + sto· + δοτ.**)
ασκώ πίεση σε κάποιον

cum... instāret χρον. πρό-
ταση
agmen -inis (ουδ.) ≈
άγημα· στρατός⁽⁶⁾
circumsedeo, -sēdi,
-sessum, -sedēre, 2
περικυκλώνω⁽⁷⁾
licet (σίνδ. παραχ.) και αν
minitor mortem alicui

απειλώ κάποιον με θάνατο
numquam (επίρρ.) ουδέπο-
τε, ποτέ
senex, senis (αρσ.) γέρος⁽⁸⁾
corpore infirmo αφ. της
ιδιότητας
conservo, 1 σώζω⁽⁹⁾

Ετυμολογικά: 1. iudex, iudicium 2. < volo 3. > audacia 4. solum· πρβ.
σόλο << ιτ. 5. < ne + volo· πρβ. malo 6. < ago 7. < circum-sedeo =
κάθομαι ολόγυρα 8. > senātus κυρ. («συνέλευση γερόντων») 9. πρβ. κον-
σέρβα << ιτ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις.

1. Οι **εναντιωματικές** προτάσεις είναι δευτερεύουσες επιρρη-
ματικές προτάσεις. Εκφράζουν μια πραγματική κατάσταση παρά
την οποία ισχύει το περιεχόμενο της κύριας πρότασης. Εισάγονται
με τους συνδέσμους etsi, tametsi, quamquam + οριστική και με
τους συνδέσμους cum και licet + υποτακτική. Τους συνδέσμους
αυτούς τους μεταφράζουμε με το «αν και, παρόλο που, μολονότι»
(αρχ. *εί καιί*). Στην κύρια πρόταση υπάρχει συχνά το tamen (η
παρουσία του οποίου μας βοηθάει να αντιληφθούμε ότι η δευτε-
ρεύουσα πρόταση είναι εναντιωματική). Π.χ.

etsi hoc negat (cum hoc neget), verum tamen est αν και το
αρνιέται, εντούτοις είναι αλήθεια.

Σημ. Ο σύνδεσμος licet συντάσσεται με υποτακτική, γιατί
προήλθε από το απρόσωπο ρήμα licet = επιτρέπεται, με παρά-
λειψη του ut + υποτακτική.

2. Οι **παραχωρητικές** προτάσεις εκφράζουν μια υποθετική κατάσταση που, κι αν δεχθούμε ότι αληθεύει, δεν αναιρεί το περιεχόμενο της κύριας πρότασης. Εισάγονται κυρίως με το σύνδεσμο *etiāmsi* + υποτακτική ή οριστική· επίσης με τους συνδέσμους *licet*, *quamvis*, *ut* + υποτακτική. Στην ουσία πρόκειται για μια κατηγορία υποθετικών προτάσεων. Η παρουσία του *tamen* στην κύρια πρόταση είναι επίσης συχνή. Π.χ. *etiāmsi hoc negat (neget), verum tamen est* ακόμη και αν το αρνιέται (το αρνιόταν), εντούτοις είναι αλήθεια.

Σημ. Η χρήση του συνδέσμου *quamvis* προτιμάται μπροστά από επίθετα και επιρρήματα· π.χ. *quamvis ille felix sit* όσο ευτυχισμένος και αν είναι.

3. Όταν στην παραχωρητική πρόταση υπάρχει υποτακτική, τότε οι προτάσεις αυτές ακολουθούν γενικά τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις του κειμένου (σύνδεσμος, εκφορά, ακολουθία).
- II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις (σύνδεσμος, εκφορά, ακολουθία):
Etiāmsi natūrā tales non sint, necessitāte esse coguntur (Μάθ. XXXVII).
Etsi Sulla Marium hostem iudicāri volēbat, Scaevola negāvit sententiam dicere.
Quamquam mihi mortem minitāris, numquam tamen Marium hostem iudicābo.
(ποια η διαφορά με την αντίστοιχη πρόταση του κειμένου;)
- III. Να γίνει χρονική αντικατάσταση του *iudicāretur*· να κλιθεί το ουσ. *senex* (βλ. τη Γραμματική στις ανωμαλίες των τριτοκλίτων).

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Αν και είναι οπλισμένος, δε με τρομάζει (τετρεο, 2· πραγματικό γεγονός)

Ακόμη κι αν είναι οπλισμένος, δε με φοβίζει (κάτι το υποθετικό)

Δε φταίει ο κάπελας, αλλά η βροχή...

Continuis vexāta madet vindemia nimbis:

non potes, ut cupias, vendere, copo, merum.

(Μαρτιάλης 1,56)

Τ' αμπέλι σου, κάπελα, μούλιασε απ' την πολλή βροχή:
ανέρωτο κρασί, κι αν το 'θελες, αδύνατο είναι να πουλήσεις!

ΜΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΣΕ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΟΥΝ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΝΑ ΜΙΛΑΣ

Στην κλασική και στη μετακλασική λατινική ποίηση και πεζογραφία επιβίωσαν αρχαϊστικά γλωσσικά στοιχεία –όπως άλλωστε συνέβη και στην Ελλάδα–, η συχνότητα των οποίων ποίκιλλε από εποχή σε εποχή, από το ένα λογοτεχνικό είδος στο άλλο και από συγγραφέα σε συγγραφέα. Στην ποίηση υπήρχε πάντοτε μεγαλύτερη ελευθερία στη χρησιμοποίηση τέτοιων στοιχείων από ό,τι στην πεζογραφία: η μετρομένη χρήση τους π.χ. στο έπος έδινε στο λόγο επισημότητα και σοβαρότητα. Το 2ο αιώνα μ.Χ. παρατηρείται μια γενική στροφή προς τον αρχαϊσμό. Πάντοτε όμως αποτελούσε ακραία περίπτωση ο αρχαϊσμός στον καθημερινό λόγο. Ο νεαρός π.χ. του παρακάτω κειμένου προκάλεσε με τον παθιασμένο «καθαρευουσιανισμό» του τη δικαιολογημένη αγανάκτηση κάποιου φιλόσοφου, που φροντίζει να τον βάλει στη θέση του.

Curius et Fabricius, antiquissimi viri, et his antiquiores Horatii plane ac dilucide cum suis locuti sunt: non Sicanōrum aut Pelasgōrum, qui primi coluisse Italiam dicuntur, sed aetātis suae verbis utebantur. Tu autem, proinde quasi* cum matre Evandri nunc loquāris, sermōne abhinc multis annis iam obsolēto uteris, quod neminem scire atque intellegere vis, quae dicas. Quin, homo inepte, taces, ut consequāris, quod vis? Sed antiquitātem tibi placēre dicis, quod honesta et bona et modesta sit. Sic ergo vive, ut* viri antiqui, sed sic loquere, ut* viri aetātis nostrae; atque id quod a C. Caesare scriptum est, habe semper in memoriā et in pectore: «tamquam* scopulum, sic fugias verbum insolens atque inaudītum».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Curius βλ. το μάθ. XXXVI,
εις.

Fabricius βλ. το μάθ. XXII

antīquus -a -um
αρχαίος⁽¹⁾

his αφ. συγκριτική

Horatii (οι Οράτιοι)

τρεις Ρωμαίοι αδελφοί που
νίκησαν σε μάχη τους
Curiatii (Κουριάτιοι),
τρια αδέρφια από την
Alba Longa, όταν στη
Ρώμη ήταν βασιλιάς ο
Tullus Hostilius

plane (επίρρ.) καθαρά⁽²⁾

dilūcide (επίρρ.) με διαύ-
γεια⁽³⁾

loquor, locūtus sum,
loqui, αποθ. 3 μιλώ· **cum**
aliquo συνομιλώ με κά-
ποιον· **cum suis** με τους
συγχρόνους τους.

Sicāni -ōrum οι Σικανοί

aetas -ātis (θ.) εποχή

Pelasgi -ōrum οι

Πελασγοί

primus -a -um ≈ πρώτος

colo κατοικώ

proinde quasi (παραβολ.

σύνδ.) σαν να

Evander -ndri βλ. το μάθ.

XVIII, εις.

sermo -ōnis (αρσ.) λόγος,
λόγια

abhinc multis annis εδώ
και πολλά χρόνια

obsoletus -a -um

απαρχαιωμένος, ξεπερα-
σμένος, σε αχρηστία⁽⁴⁾

tamquam scopulum βλ. τις
παρατηρήσεις

quod... intellegere vis

αιτιολ. πρόταση

vis β' ενικό του **volo** θέλω

intellego, -lexi,

-lectum, -legere, 3

(**inter + lego**) καταλα-
βαίνω⁽⁵⁾

taceo, tacui, tacitum,

tacere, 2 σωπαίνω

quin... taces? (ρητ. ερώτ.·

ισοδυναμεί με προτροπή)

γιατί δε σωπαίνεις;

consequor, -secutus

sum, -sequi, αποθ. 3

(**cum + sequor**) πετυ-
χαίνω

ut consequāris τελ. πρό-
ταση

quod vis = id, quod vis

antiquitas -ātis αρχαιό-
τητα

quod... sit υποκειμ. αιτιολο-
γία

honestus -a -um τιμημέ-

νος· ευπρεπής, αξιοπρεπής

modestus σεμνός, κόσμιος⁽⁶⁾

ergo (σύνδ. συμπερ.) επομέ-
νως

a C. Caesare scriptum
est στο έργο (του Γαίου
Ιουλίου Καίσαρα) «De
Analogia».
pectus -oris (ουδ.) στήθος,
καρδιά⁽⁷⁾

fugio αποφεύγω· fugias
προτρειπ. υποτακτική
insolens -ntis ασυνήθι-
στος⁽⁸⁾
inaudītus -a -um ανή-
κουστος, πρωτάκουστος⁽⁹⁾

Ετυμολογικά: 1. > antiquitas· πρβ. αντίκα << ιτ. 2. < planus = ομα-
λός· σαφής 3. < di-lucidus· πρβ. lu-men, lux κτλ. 4. μτχ. του obsolesco 5. intel-
legens, intellegenter 6. < modus = μέτρο· πρβ. modeste (επίρρ.) 7. πρβ. πέτο
<< ιτ. 8. in + solens, μτχ. του soleo 9. in + audītus, μτχ. του audio.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι **παραβολικές** (συγκριτικές) προτάσεις είναι προτάσεις **επι-
ρηματικές** που λειτουργούν ως β' όρος της σύγκρισης· ο πρώτος
όρος είναι μια άλλη πρόταση, συνήθως η κύρια. Διακρίνονται σε
δύο είδη, ανάλογα με το περιεχόμενό τους: (1) **Απλές παραβολικές**.
Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται κανονικά με **οριστική**, επειδή η
σύγκριση αφορά δύο πράξεις ή καταστάσεις που είναι (ή θεωρού-
νται ως) αντικειμενική πραγματικότητα. Εισάγονται

(α) με τους συνδέσμους atque (= ac) και et, μετά από επί-
θετα ή επιρρήματα που δηλώνουν ισότητα, ομοιότητα και τα αντί-
θετά τους: similis, par, aequus, idem; dissimilis, alius: similiter, pari-
ter, aequē; aliter, contra κτλ. π.χ. similiter scribo ac sentio γράφω
έτσι όπως (= σύμφωνα με αυτά που) πιστεύω· alia (aliter) scribo
ac sentio γράφω διαφορετικά από ό,τι πιστεύω (πρβ. *παραπλήσια
έπεπόνθησαν οι Ἀθηναῖοι ἐν Συρακούσαις καὶ ἔδρασαν ἐν Πύλῳ*).

(β) με τους συνδέσμους ut, sicut (= ὡς, ὥσπερ, ὅπως)· στην
κύρια πρόταση υπάρχουν συνήθως τα επιρρήματα ita, sic κτλ. (= *οὕτως, ὡδε*)· οι προτάσεις αυτές εκφράζουν τον τρόπο· π.χ. sic

dicit, ut sentit μιλάει έτσι όπως (= σύμφωνα με αυτά που) πιστεύει (πρβ. *οὕτω λέγει, ὡς φρονεῖ*)

(γ) με τον quam και επίθετα ή επιρρήματα *θετικού βαθμού*, και επίσης με ρήματα (προηγείται το tam)· με τους quanto, quo και επίθετα ή επιρρήματα *συγκριτικού βαθμού* (στην κύρια πρόταση υπάρχουν τα tanto, eo) (πρβ. *τοσοῦτω “τόσον”... ὄσω “ὄσον”*). Οι προτάσεις αυτές εκφράζουν την ποσότητα, την ένταση, το βαθμό και το μέγεθος (= τόσο... όσο)· π.χ. *nemo tam stultus est quam ille κανείς δεν είναι τόσο ανόητος όσο εκείνος· quanto celerius, tanto melius όσο γρηγορότερα τόσο καλύτερα* (πρβ. *ὄσω θάπτον ἐλεύσεται, τοσοῦτω ἀπαρασκευαστοτέρω βασιλεῖ μαχέσεται*).

(2) **Υποθετικές παραβολικές.** Οι προτάσεις αυτές *εκφέρονται με υποτακτική*, επειδή η σύγκριση αφορά μια υποθετική πράξη ή κατάσταση. Πρόκειται ουσιαστικά για υποθετικούς λόγους που παραλείπεται η απόδοσή τους. Οι σύνδεσμοι με τους οποίους εισάγονται αποτελούν συνδυασμό του si με κάποιον από τους παραπάνω συνδέσμους: ut si, velut si, tamquam (si), quasi, proinde (perinde) quasi κτλ. (πρβ. *ὥσπερ ἂν (εἰ) + ευκτική ή οριστική ιστορικού χρόνου*) π.χ.

sic loqueris quasi omnia scias μιλάς σαν να τα ξέρεις όλα (= όπως θα μιλούσες, αν τα ήξερες όλα· πρβ. *Κῦρος εὐθύς ἠσπάζετο αὐτόν, ὥσπερ ἂν εἶ τις πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο*).

Στις προτάσεις αυτές τηρείται γενικά η **ακολουθία των χρόνων** (όπως στις υποθετικές).

Σημ. Η φάση tamquam scorulum (σαν σκόπελο) *ισοδυναμεί με την πρόταση tamquam scorulus sit*. Τα tamquam, sicut και quasi μπορεί να χρησιμοποιούνται με ουσιαστικά (όπως παραπάνω) ή μετοχές· π.χ. *obvia turba quasi moritūrum eum miserātur* (μάθ. XX).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι παραβολικές προτάσεις του κειμένου (εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία).
- II. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί: Ille plane loquitur. Ego plane loquor => ille tam plane loquitur quam ego.
Tu dilucide loqueris. Nos dilucide loquimur.
Paulus modeste loquitur. Marcella modeste loquitur.
Paulus studiōse lectitat. Marcella studiōse lectitat.
- III. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί:
Ille plane loquitur. Ille plane scribit = ille *similiter* loquitur ac scribit.
Tu dilucide loqueris. Tu dilucide scribis
Paulus modeste loquitur. Paulus modeste vivit.
Paulus studiōse lectitat. Paulus studiōse discit.
- IV. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί:
Ille hoc dicit, quod sentit = ille *sic* dicit, *ut* sentit.
Nos hoc dicimus, quod intellegimus.
Vos hoc dicitis, quod intellegitis.
Illi hoc dicunt, quod intellegunt.
- V. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί (προσοχή στην ακολουθία των χρόνων):
Tu multum loqueris de Paulo. Tu eum non cognoscis = Tu *sic* loqueris de Paulo *quasi* eum cognoscas.
Tu multum loquebāris de Paulo. Tu eum non cognoscēbas.
Paulus sumptuōse (πολυδάπανα) vivit. Paulus dives non est.
Paulus sumptuōse vivēbat. Paulus dives non erat.
- VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:
Ο Σκαιοίλας μίλησε σαν να ήταν νέος (iuvenis)
Οι Συγκλητικοί (Patres) μιλούσαν έτσι όπως ήθελε ο Σύλλας.

Έκανε πως δεν την ήθελε!

Domitius Afer Didio Gallo, qui provinciam ambitiosissime petierat, deinde, impetratā eā, *tamquam coactus esset querebātur*:

«Age» inquit «aliquid et rei publicae causā».

(Κοϊντιλιανός 6,3,68)

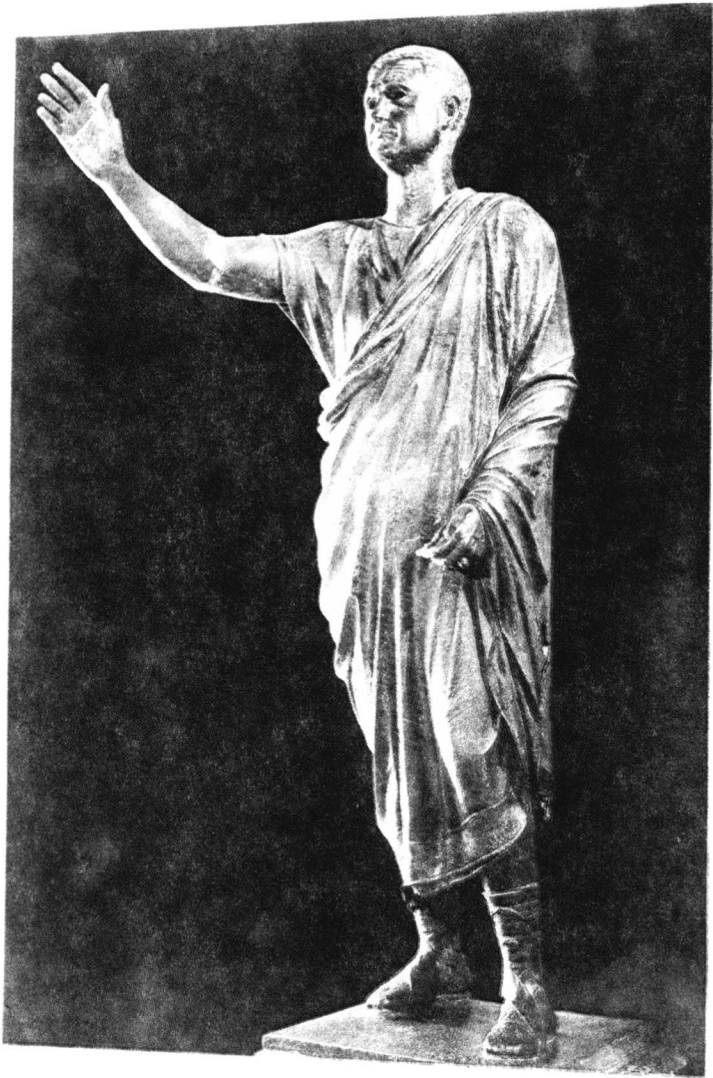
Ο Δομίτιος Άφρος είπε (ειρωνικά) στο Δίδιο Γάλλο που πρώτα διεκδίκησε με πολλή φιλοδοξία τη θέση του κυβερνήτη μιας επαρχίας και έπειτα, όταν την κέρδισε, παραπονιόταν σαν να του την επέβαλαν με το ζόρι: «Ε, κάνε κάτι και για την πατρίδα!»

Ο ΚΙΚΕΡΩΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΙΛΙΝΑ

Στο διάστημα από τις 8 Νοεμβρίου μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου του 63 π.Χ. ο Κικέρωνας εκφώνησε εναντίον του Κατιλίνα και των υπόλοιπων συνωμοτών (βλ. την εισ. στο μάθ. XIX) 4 βιαιότατους λόγους· οι λόγοι αυτοί είναι γνωστοί ως «Κατιλινιακοί» και αποτελούν ένα από τα καλύτερα δείγματα της ρητορικής του δεινότητας. Η συνωμοσία στο σύνολό της αποτέλεσε επίσης το θέμα μιας μονογραφίας του ιστορικού Σαλλουστίου (βλ. την εισ. στο μάθ. IV). Ακόμη, ο ίδιος ο Κικέρωνας συνέθεσε δύο ποιήματα με θέμα την υπατεία του – στη διάρκεια της οποίας εκτυλίχθηκε η συνωμοσία – και κατά καιρούς ζήτησε από διάφορους φίλους του να συγγράψουν την ιστορία της με τρόπο εγκωμιαστικό για τον ίδιο. Την καταστολή της συνωμοσίας του Κατιλίνα τη θεωρούσε ως τη σημαντικότερη πράξη στην πολιτική του καριέρα, αλλά και ως το σπουδαιότερο γεγονός στην ιστορία της Ρώμης(!). Ήδη στους Κατιλινιακούς λόγους είναι φανερή η τάση του να «μυθοποιήσει» τα γεγονότα της συνωμοσίας και να υπερτονίσει το δικό του το ρόλο. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον πρώτο Κατιλινιακό λόγο.

Nonnulli sunt in hoc ordine, qui* aut ea, quae* imminent, non vident, aut ea, quae* vident, dissimulant: qui* spem Catilīnae mollibus sententiis aluērunt coniurationemque nascentem non credendo confirmaverunt; quorum* auctoritātem secūti multi, non solum improbi verum etiam imperīti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie id factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste in Manliāna castra pervenerit, quo* intendit, neminem tam stultum fore, qui* non videat coniuratiōnem esse factam, neminem tam improbum, qui* non fateātur.

Άγαλμα Ρωμαίου ρήτορα (από το Sanguinetto· μετά το 89 π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

nonnulli sunt... qui
(αναφ. συμπερ. προτ.) =
υπάρχουν μερικοί που
ordo -inis (αρσ.) τάξη·
η τάξη των Συγκλητικών
(**ordo senatōrius**), οι
Συγκλητικοί, η Σύγκλητος
immineo, -ēre, 2 = πλη-
σιάζω απειλητικά
dissimulo, 1 προσποιούμαι
ότι δεν...⁽¹⁾
mollis επιεικής
qui = ii
alo, alui, alitum (altum),
alēre, 3 (εκ)τρέφω⁽²⁾
coniuratio -ōnis = συνω-
μοσία⁽³⁾
non credendo (αφ. του γε-
ρουνδίου): ενν. (eam)
nasci
quorum = eōrum
auctoritas -ātis (θ.) κύρος,
επιρροή⁽⁴⁾. **auctoritatem**
alicūius sequor ενεργώ
κάτω από την επιρροή
κάποιου
si ... animadvertissem,
... dicerent, υποθ. λόγος
που εκφράζει το αντίθετο
του πραγματικού
animadverto in aliquem
τιμωρώ κάποιον

crudeliter (επίρρ.) με
σκληρότητα⁽⁵⁾
regie (επίρρ.) τυραννικά⁽⁶⁾
si ... pervenerit (υποτ. του
πρκ.), **intellego ...**
neminem... fore υποθετ.
λόγος του α' είδους σε
πλάγιο λόγο
pervenio, -vēni,
-ventum, -venīre, 4
(per + venio) φθάνω
Manliāna castra το στρατό-
πεδο του Μανλίου· Ο Γάιος
Μάνλιος ήταν ένας από τους
συνωμότες, οργανωτής του
στρατού του στην πόλη
Faesulae
intendo, -tendi,
-tentum (-tensum)
-tendēre, 3 (in +
tendo) κατευθύνομαι·
quo (τοπ. επίρρ.) όπου
intendit (βλ. το μάθ.
XLVIII Π3) όπου κατευθύ-
νεται
stultus -a -um ανόητος
fateor, fassus sum,
fatēri, ομολογώ⁽⁷⁾.
qui non fateātur ενν.
coniuratiōnem esse
factam

Ετυμολογικά: 1. dis-simulo 2. ἀλ-δαίνω· sub-oles, ad-olescens 3. < con-
iūro 4. augeo = αύξάνω 5. < crudēlis = σκληρός· πρβ. cru-entus 6. < re-
gius (βλ. την εισ. στο μάθ. IX) 7. φη-μί, φά-σκω, φατός, φάτις

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι αναφορικές προτάσεις

1. Οι **αναφορικές προτάσεις** διακρίνονται σε **επιθετικές αναφορικές προτάσεις**, σε **επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις** και σε **ουσιαστικές αναφορικές προτάσεις**.

Οι **επιθετικές αναφορικές προτάσεις** προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό ή αντωνυμία (= όρος της αναφοράς) όπως ο επιθετικός προσδιορισμός· π.χ. *civitas libera* = *civitas, quae libera est*. Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα. Τα κυριότερα είδη των επιθετικών αναφορικών προτάσεων είναι τα εξής:

(α) Οι **αναφορικές προσδιοριστικές**. Οι προτάσεις αυτές προσδιορίζουν ειδικότερα την έννοια της λέξης στην οποία αναφέρονται· π.χ. *ea, quae video* τα πράγματα που βλέπω (πρβ. *ταῦτ' ἐστὶν ἃ ἐγὼ δεομαι*). Εκφέρονται με **οριστική** ή με **υποτακτική** ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Συχνά η υποτακτική που υπάρχει στις προτάσεις αυτές οφείλεται σε **έλλξη** (επηρεάζεται δηλ. από μια άλλη υποτακτική που προηγείται ή ακολουθεί· π.χ. *Quis miser esse possit, qui talia bona habeat?* (αντί για *habet*) ποιος άνθρωπος που έχει τέτοια αγαθά μπορεί να είναι δυστυχής;

(β) Οι **προσθετικές αναφορικές**. Οι προτάσεις αυτές προσδιορίζουν όχι την έννοια ενός συγκεκριμένου ουσιαστικού αλλά ολόκληρο το περιεχόμενο μιας πρότασης. Εισάγονται με το *quod* (= πράγμα που) και συνήθως εκφέρονται με **οριστική**· π.χ. *existimāvit se victūrum esse, quod accidit* πίστεψε ότι θα νικήσει, πράγμα που έγινε (πρβ. *οἱ αὐτοὶ πολέμοιο ἡμῖν ἦσαν, ὅπερ σαφειστάτη πίστις*).

2. Οι **επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις** ισοδυναμούν με απλές επιρρ. προτάσεις. Διακρίνονται σε **αναφορικές τελικές**, **αναφορικές συμπερασματικές**, **αναφορικές αιτιολογικές**, **αναφορικές υποθετικές** και **αναφορικές παραχωρητικές-εναντιωματικές**. Οι προτάσεις αυτές ακολουθούν ως προς την έγκλιση τις αντίστοιχες επιρρηματικές προτάσεις· π.χ.

Legātum miserunt, qui (= *ut is*) *pacem peteret* έστειλαν πρεσβευτή, για να ζητήσει ειρήνη (πρβ. *ἐπεμψαν κήρυκα ὃς ἀπαγγελεῖ*)

is sum, qui (= ut) numquam mentiar είμαι άνθρωπος (τέτοιος) που δε λέω ποτέ ψέματα (πρβ. τίς οὕτω μαινεται ὅστις οὐ βούλεται σοί φίλος είναι;)

stulti sumus, qui (= cum) hoc faciāmus είμαστε ανόητοι ποι (επειδή) κάνουμε αυτό το πράγμα (πρβ. θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν οὐδὲν δίδως)

qui (= si quis) hoc dicit, errat ὅποιος το λέει, κάνει λάθος (πρβ. ἃ μὴ προσήκει μὴτ' ἄκουε μὴθ' ὄρα)

ego, qui (= etsi) sum fortior, pereō fame εγώ που (= αν και) είμαι δυνατότερος, πεθαίνω της πείνας.

3. Οι **ουσιαστικές αναφορικές** προτάσεις ισοδυναμούν με ουσιαστικά που χρησιμεύουν ως υποκείμενο, αντικείμενο κτλ. π.χ. Quidquid oritur, causam habet στιδήποτε γεννιέται, έχει κάποια αιτία

Dicam quidquid sentio θα πω ὅ,τι πιστεύω.

Σημ. Στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου η αναφορική αντωνυμία ή το αναφορικό επίρρημα που αναφέρονται στα προηγούμενα εισάγουν **κύρια** πρόταση. Στην περίπτωση αυτή το qui ισοδυναμεί προς το (et) is, το ubi προς το (et) ibi κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι αναφορικές προτάσεις του κειμένου (είδος, εισαγωγή και εκφορά)
- II. Να μετατραπούν οι επιθετικοί προσδιορισμοί με τα πλάγια στοιχεία σε αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις.
homines *improbi* atque *imperiti*
factum *crudele*
sententiae *molles*
- III. Στις παρακάτω τελικές και συμπερασματικές προτάσεις να αντικατασταθεί ο σύνδεσμος ut από τον κατάλληλο τύπο της αναφορικής αντωνυμίας qui, quae, quod.

Praedōnes venērunt, ut Scipiōnem admirarentur

Ea femina vēnit, ut Paulum vidēret

Nemo tam stultus est, ut hoc dicat

Ea femina non tam stulta est, ut hoc dicat

IV. Confirmavērunt, animadvertissent: να γίνει χρονική αντικατάσταση.

V. Να μετατραπούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:

Λες ότι είσαι Ρωμαίος, πράγμα που δεν είναι αλήθεια.

Κανείς δεν είναι τόσο ανόητος που να μη βλέπει τη συνωμοσία.

Έξυπνη απάντηση.

Eques Rōmānus Augusto, *qui ei obiciēbat quod patrimonium comedisset*: «Meum» inquit «putāvi».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 74)

Όταν ο Αύγουστος κατηγορήσε ένα Ρωμαίο ιππέα γιατί κατασπατάλησε την πατρική περιουσία του, αυτός του απάντησε: «Νόμισα πως ήταν δικιά μου!»

Η ΟΡΓΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Γύρω στο 493 π.Χ. ο αριστοκράτης Γναίος Μάρκιος Κοριολανός (Gnaeus Marcus Coriolanus) εξαργίωσε τους πληβείους που λιμοκτονούσαν, απαιτώντας την από μέρους τους πλήρη υποταγή στην εξουσία των πατρικίων αν ήθελαν να τους διανεμηθεί σιτάρι. Στη συνέχεια αυτοεξορίστηκε στη χώρα των Βόλσκων, για να επιστρέψει επικεφαλής του στρατού τους εναντίον της Ρώμης· μόνο η παρέμβαση της μάνας του Βετουρίας (Veturia) στάθηκε ικανή να τον πείσει να αποχωρήσει. Στην ιστορία του Κοριολανού – που αποτέλεσε και το θέμα μιαςσαιξπηρικής τραγωδίας – μύθος και ιστορική πραγματικότητα συγχέονται αξεδιάλυτα. Στην παρουσίασή της από το Ρωμαίο ιστορικό Τίτο Λίβιο κυριαρχεί το έντονο δραματικό στοιχείο, όπως φαίνεται και από το λόγο της μάνας που ακολουθεί. Επίσης, στην προσπάθειά του να φωτίσει τα γεγονότα του απώτερου παρελθόντος μέσα από τη σύγχρονή του πραγματικότητα των εμφύλιων συγκρούσεων (βλ. την εισ. στο μάθ. XXXVII), ο ιστορικός βλέπει ως πυρήνα της ιστορίας την αποκατάσταση της ομόνοιας στο εσωτερικό της Ρώμης (που σπαράσσεται από τις συγκρούσεις των πληβείων με τους πατρικίους) μπροστά στον εξωτερικό κίνδυνο.

Num* ad hostem vēni et captīva in castris tuis sum? In hoc me longa vita et infēlix senecta traxit, ut primum exsulem deinde hostem te vidērem? Qui* potuisti populāri hanc terram, quae te genuit atque aluit? Non tibi ingredienti fines patriae ira cecidit? Quamvis infesto et mināci animo perveneras, cur*, cum in conspectu Rōma fuit, tibi non succurrit: «intra illa moenia domus ac penātes mei sunt, mater coniunx liberique»? Ergo ego nisi peperissem, Rōma non oppugnarētur; nisi filium habērem, liberā in liberā patriā mortua essem. Ego nihil iam pati possum nec diu miserrima futūra sum: at contra hos, si pergis, aut immatūra mors aut longa servitus manet.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

num (ερωτ. μόριο) μήπως;
captivus -a -um αιχμάλωτος⁽¹⁾
in hoc σε τέτοιο σημείο
infelix -īcis δυστυχισμένος⁽²⁾
senecta -ae τα γερατειά⁽³⁾
ut... vidērem συμπ. πρόταση
exsul(exul) -is εξόριστος⁽⁴⁾
primum ... deinde πρώτα ... έπειτα
qui (ερωτ. επίρρ.) πώς;
populor, αποθ. 1, λεηλατώ
ingredior, -gressus sum, -grēdi, αποθ. 3* εισβάλλω, εισέρχομαι⁽⁵⁾
finis -is (αρσ.) σύνορο (τέλος)⁽⁶⁾
ira -ae οργή⁽⁷⁾
cado, cecīdi, casum, cadēre, 3 πέφτω⁽⁸⁾. **non tibi ira cecidit?** δε σου πέρασε η οργή;
quamvis (σύνδ.) αν και, παρόλο που
minax -ācis απειλητικός⁽⁹⁾
cur (ερωτ. επίρρ.) γιατί;
conspectus -us (αρσ.) θέα, όψη⁽¹⁰⁾. **cum in conspectu Rōma fuit** όταν είδες τη Ρώμη
succurrit, -currit, -cursum, -currēre, 3

(sub + curro· γ' προσ. + δοτ. προσ.) μου έρχεται κάτι στο μυαλό (πρβ. *εισέρχεται μοι*)
intra (προθ. + αιτ.) μέσα
domus -us (θηλ.) σπίτι⁽¹¹⁾
penātes -ium (αρσ.) οι θεοί του σπιτιού, το σπίτι
coniunx (coniux) -gis = σύζυγος (ο,η)⁽¹²⁾
līberi -ōrum (μόνο πληθ.) τα παιδιά
nisi ... reperissem, nisi... habērem υποθ. λόγιοι που δηλώνουν το αντίθετο του πραγματικού
ego ... sum εννοεί ότι δεν μπορεί πια να περιμένει τίποτε χειρότερο και ότι η δυστυχία της θα τελειώσει, αφού σύντομα θα πεθάνει
patior, passus sum, pati αποθ. 3* υπομένω, υφίσταμαι, παθαίνω⁽¹³⁾
at (συνδ. αντιθ.) αλλά (η αντίθεση είναι πολύ έντονη)
contra (επίρρ.) αντίθετα
hos ενν. τη γυναίκα και τα παιδιά του Κοριοιανού
si pergis αν συνεχίσεις (από το σημείο που βρισκεσαι)
immatūrus -a -um πρόωρος⁽¹⁴⁾
servitus -ūtis (θ.) σκλαβιά⁽¹⁵⁾

maneo, mansi, mansum,
manēre, 2 (περι)μένω⁽¹⁶⁾.

Ετυμολογικά: 1. < captus του capio. 2. felix, infeliciter 3. < senex 4. > ex(s)ulo· ex(s)ilium 5. in + gradior = βαδίζω· πρβ. con-gredior 6. > finālis· πρβ. φινάλε << ιτ. 7. irātus 8. πρβ. κάζο << ιτ. 9. minitor 10. < conspicio 11. δόμος, δῶμα 12. con-iux· πρβ. iugum = ζυγός 13. > patientia = υπομονή· πάσχω, πάθ-ος, ἔ-παθ-ον 14. in-matūrus 15. < servus 16. re-maneo.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Οι ευθείες ερωτήσεις** είναι κύριες προτάσεις. Περιέχουν ερώτηση που εκφράζεται απευθείας από αυτόν που ρωτάει, χωρίς εξάρτηση από κάποιο ρήμα (στην περίπτωση που υπάρχει εξάρτηση από κάποιο ρήμα ονομάζονται πλάγιες: βλ. το μάθ. XLIV). Μια ερώτηση είναι πραγματική, όταν αυτός που ρωτάει περιμένει απάντηση· αλλιώς είναι ρητορική και ισοδυναμεί με έντονη άρνηση ή κατάφαση, με υπόθεση κτλ.

2. Οι ευθείες ερωτήσεις εκφράζουν (α) **μερική άγνοια**, όταν η ερώτηση αφορά μέρος μόνο του περιεχομένου της πρότασης (β) **ολική άγνοια**, όταν η ερώτηση αφορά όλο το περιεχόμενο της πρότασης (η απάντηση στην ερώτηση είναι ή «ναι» ή «όχι»).

3. Οι ερωτήσεις που εκφράζουν **μερική άγνοια** εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα, όπως: quis (ποιος;) quantus (πόσος;), ubi (πού;), quando (πότε;), cur (γιατί;), quin (γιατί δεν; βλ. το μάθ. XLI) κτλ.

Π.χ. Quid facis? Ubi es? Quando vēnisti?

4. Οι ερωτήσεις που εκφράζουν **ολική άγνοια** διακρίνονται σε απλές και διμελείς. Οι απλές ερωτήσεις εισάγονται (α) με το εγκλιτικό -nē, όταν δε γνωρίζουμε την απάντηση που περιμένουμε (= ἦ, ἄρα) (β) Με το num (= μή), όταν περιμένουμε αρνητική απάντηση

(ρητορική ερώτηση) (γ) Με το *nonne* (= οὐ, οὐκοῦν), όταν περιμένουμε καταφατική απάντηση (ρητορική ερώτηση). Π.χ.

Estne frater tuus intus? Είναι μέσα ο αδελφός σου; (πρβ. ἄρα σὺ εἶ Σωκράτης;)

Num est una omnium facies? Μήπως οι άνθρωποι έχουν όλοι το ίδιο πρόσωπο; (Και βέβαια όχι! πρβ. μή τι νεώτερον ἀγγέλλεις;)

Nonne canis similis lupo est? Μήπως δεν είναι ο σκύλος όμοιος με το λύκο; (Βέβαια! πρβ. ἄρ' οὐχ ὕβρις τάδε;)

5. Οι **διμελείς ερωτήσεις** εισάγονται με το *utrum* (-nē)...an (πότερον...ἢ) ή με μόνο το an. Το «ή όχι;» εκφράζεται με το «an non»· π.χ.

Utrum est frater tuus intus an exiit? Είναι μέσα ο αδελφός σου

Estne frater tuus intus an exiit? ή βγήκε;

Est frater tuus intus an exiit?

(πρβ. πότερον δέδρακεν ἢ οὐ;)

6. Ερωτήσεις **ολικής άγνοιας** εκφέρονται και χωρίς να προηγείται κανένα μόριο, όταν θέλουμε να δώσουμε έμφαση (το ίδιο συμβαίνει και στην ελληνική). Στις ερωτήσεις ολικής άγνοιας απαντάμε καταφατικά με τα επιρρήματα: *ita (est)*, *sic (est)*, *sane (quidem)*, *certe* κτλ. (πρβ. πάνυ γε, πάνυ μὲν οὖν) και αρνητικά με τα μόρια *non (vero)*, *minime (vero)* κτλ. (πρβ. οὐδαμῶς, οὐ δῆτα)· και στη μία και στην άλλη περίπτωση μπορούμε να επαναλάβουμε τη λέξη στην οποία πέφτει το βάρος της ερώτησης· π.χ. *vēnistīne solus solus!* *Fēcistīne hoc?* *Non fēcī!*

7. Οι ευθείες ερωτήσεις εκφέρονται γενικά με **οριστική**. Με **υποτακτική** (απορηματική) εκφέρονται κυρίως όταν εκφράζουν απορία (βλ. το μάθ. XXII)· π.χ. *Quid faciam?* *Τί πράξω;* τι να κάνω; Επίσης όταν εκφράζουν δυνατότητα (δυνατική υποτακτική· βλ. το μάθ. XXII)· π.χ. *Quis hoc dubitet?* Ποιος μπορεί να αμφιβάλλει γι' αυτό;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν όλες οι ευθείες ερωτήσεις του κειμένου (εισαγωγή και εκφορά)
- II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις (εισαγωγή, εκφορά)
Quid est, mea Tertia? Cur tristis es? Quid tibi accidit (μάθ. XII)
Ego non cognosco vocem tuam? (μάθ. XXIV· γιατί λείπει το ερωτ. μόριο;)
Visne scire quid Nasīca responderit? (μάθ. XXIV)
Tu mihi ipsi non credis? (μάθ. XXIV· γιατί λείπει το ερωτ. μόριο;)
Quin, homo inepte, taces? μάθ. XLI
- III. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις σε διμελείς ευθείες ερωτήσεις όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί: Puer scribit. Puer legit = *Utrum scribit puer an legit?* (και με τους άλλους δύο τρόπους).
Mea vita felix est. Mea vita infelix est.
Illa mater Pauli est. Illa soror Pauli est.
- IV. Να μετατραπούν οι παρακάτω προτάσεις σε ευθείες ερωτήσεις με το num ή το nonne ανάλογα με το περιεχόμενό τους.
Deum ipsum vidisti.
Vita nostra brevis est.
Pacem amamus.
Bellum odimus (μισούμε)
- V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι παρακάτω προτάσεις:
Μήπως δεν είναι δυστυχισμένα τα γερατειά;
Αυτός είναι ο αδελφός σου ή ο φίλος σου;

Μια βολική εξήγηση!

Augustus praefecto, quem cum ignominiā mittēbat, subinde interponenti precibus: «*Quid respondēbo patri meo?*» dixit «*Dic me tibi displicuisse*».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 64)

Ένας αξιωματούχος, που ο Αύγουστος τον απέλυσε με ατιμωτικό τρόπο, είπε ικετευτικά στον αυτοκράτορα: «Τι εξήγηση θα δώσω στον πατέρα μου;» Τότε ο Αύγουστος του απάντησε: «Πες του πως σε απογοήτευσα!»

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΤΥΡΑΝΝΩΝ

Στα χρόνια του Κικέρωνα η λέξη «τύραννος» (tyrannus) έχει πάψει πια να ορίζει το φορέα της συγκεκριμένης μορφής πολιτεύματος που συναντάμε στην Ελλάδα του 7ου, 6ου, και 5ου αιώνα π.Χ. Ο όρος χρησιμοποιείται σχεδόν ως συνώνυμο του γαχ (βλ. την εισ. στο μάθ. ΙΧ.), για να χαρακτηρίσει αυτόν που –σύμφωνα με την άποψη κάποιου– επιβουλεύεται τη δημοκρατία ή ασκεί την πολιτική εξουσία σε βάρος του λαού και χωρίς τον παραμικρό ηθικό φραγμό. Ο ίδιος ο Κικέρωνας χαρακτηρίζει ως «τυράννους» πολλούς σύγχρονούς του πολιτικούς και αναγκάζεται να υπερασπίσει τον εαυτό του απέναντι στην ίδια κατηγορία.

Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Κικέρωνα «Για τη φιλία» (De amicitia), γραμμένο το 44 π.Χ. Στο χωρίο αυτό ο φιλόσοφος εξηγεί πως οι σχέσεις των τυράννων με το περιβάλλον τους είναι από τη φύση τους καταδικασμένες στην αμοιβαία καχυποψία, που αποκλείει τη δημιουργία δεσμών πραγματικής φιλίας.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinius dixisse ferunt exulantem: «Tum intellexi, quos* fidos amīcos habuissem, quos* infidos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

tyrannus -i ≤ τύραννος
fides -ei (θ.) εμπιστοσύνη
caritas -ātis (θ.) αγάπη,
στοργή⁽¹⁾

fiducia -ae πίστη

benevolentia -ae ευμέ-
νεια, καλή θέληση, εύνοια⁽²⁾.

nulla fiducia stabilis
benevolentiae (γεν.)
καμία πίστη σε σταθερή
(διαρκή) φιλία

stabilis -is -e ≈ σταθε-
ρός⁽³⁾

suspectus -a -um (μτχ.
του **suspicio**) ύποπτος⁽⁴⁾

nullus locus amicitiae
eis est δεν έχει θέση η φιλία
σε αυτούς

nescio, 4 (**ne** + **scio**)
αγνώω, δεν ξέρω⁽⁵⁾

metuo, **metui**, **metūtum**,
metuēre, 3 φοβάμαι⁽⁶⁾

colo σέβομαι· **coluntur** ενν.
οι τύραννοι

simulatio -ōnis προσποι-
ηση, υποκρισία⁽⁷⁾· **simula-**
tiōne (αφ.) υποκριτικά
dumtaxat (επίρρ.) μόνον,
τουλάχιστον

ad tempus για κάποιο χρονι-
κό διάστημα· **coluntur**...
ad tempus στους τυράν-
νους δείχνουν (οι γύρω τους)
εντούτοις υποκριτικό σεβα-

σμό, τουλάχιστον για κάποιο
χρονικό διάστημα
quodsi (σύνδ. υποθ.) αν όμως
forte ίσως

ut fit plerumque (παρενθ.
παραβολική πρόταση) όπως
συμβαίνει συνήθως

quodsi... cecidērunt,
tum intellegitur υποθ.

λόγος του πραγματικού
inops -opis (+ γεν.) αυτός
που έχει έλλειψη από κάτι⁽⁸⁾

quam... **amicōrum** πόσο
τους έλλειπαν οι φίλοι

Tarquinius βλ. το μάθ. IX,
εισ.

fīdus -a -um πιστός⁽⁹⁾

infīdus -a -um άπιστος,
αβέβαιος, ψεύτικος⁽⁹⁾

neuter -tra -trum (αντ.
επίθ.· βλ. το μάθ. L) ούτε ο
ένας ούτε ο άλλος· **neu-**
tris δοτ.

gratia -ae εύνοια, χάρη
refero ανταποδίδω· **gra-**
tiam refero alicui αντα-
ποδίδω τη χάρη σε κάποιον
tum... **cum** (χρον. πρότ.)
τότε... όταν

Ετυμολογικά: 1. < carus = αγαπητός 2. < bene-volo 3. > stabilitas·
 πρβ. stabilio 4. suspicio -ōnis = υποψία 5. nescius 6. < metus 7. < simulo·
 πρβ. dis-simulo 8. inopia, copia, opes 9. fides, fiducia, con-fido· πείθω, πίστις·
 πιθανός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **πλάγιες ερωτήσεις** περιέχουν ερώτηση εξαρτημένη από ρήματα ερωτηματικά (rogo), λεκτικά (doceo), γνωστικά (scio), αποπειρατικά (tempto) κτλ. Είναι προτάσεις **ουσιαστικές**: ισοδυναμούν δηλ. με ουσιαστικό και χρησιμεύουν ως αντικείμενο, υποκείμενο ή επεξήγηση. Εισάγονται με ερωτηματικά μόρια και με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα (βλ. τις ευθείες ερωτήσεις, μάθ. XLIII). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί θεωρείται ότι η εξάρτηση δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενο της πρότασης (αντίθετα στα ελληνικά χρησιμοποιούνται διάφορες εγκλίσεις, ανάλογα με το περιεχόμενο της πρότασης). Ισχύουν οι κανόνες της **ακολουθίας των χρόνων** (βλ. το μάθ. XXIII). Παραδείγματα:

Ευθεία ερώτηση

Πλάγια ερώτηση

Quid facis?

Rogat (-ābit) quid facias

Rogābat (-āvit, -averat) quid faceres

Quid fecisti?

Rogat (-ābit) quid feceris

Rogābat (-āvit, -averat) quid fecisses

Quid facies?

Rogat (-ābit) quid factūrus sis

Rogābat (-āvit, -averat) quid factūrus esses

2. Στις πλάγιες ερωτήσεις το num και το -nē χρησιμοποιούνται χωρίς διαφορά στη σημασία (= αν)· το nonnē (αν δεν) χρησιμοποιείται συνήθως μόνο μετά το ρήμα quaero. Στις διμελείς πλάγιες ερωτήσεις το «ή όχι» εκφράζεται με το necnē (στις ευθείες με το an non)

Ευθεία ερώτηση

Πλάγια ερώτηση

Estne frater tuus intus?

Rogat sitne (num sit) frater tuus intus

Num est una omnium facies?

Rogat sitne (num sit) una omnium facies

Nonne canis lupo similis est?

Quaerit ex te nonne canis lupo similis sit.

3. Πλάγιες ερωτήσεις εισάγονται και με το *si* (στην ελληνική με τα *εί, εάν, αν, ήν*) μετά από ρήματα που σημαίνουν αναμονή (*exspecto*) ή απόπειρα (*conor, tempto*). Επίσης εισάγονται με το *an non* μετά τα: *haud scio, nescio* (αγνώω), *dubito* (αμφιβάλλω), *incertum est* (είναι αβέβαιο).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία)
- II. Να μετατραπούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου σε ευθείες.
- III. Να μετατραπούν σε πλάγιες οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις (εξάρτηση πρώτα από το *rogat* και μετά από το *rogavit*).
Quae est tyrannorum vita?
Num est ulla fides in tyrannorum vitā?
Utrum tyrannis omnia suspecta sunt an non?
Cur tyrannis omnia suspecta sunt?
Nonne tyrannis omnia suspecta sunt? (εξάρτηση από το *quae-rit, quaerēbat ex te*)
- IV. *Intellegitur, ferunt*: να γίνει χρονική αντικατάσταση
- V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ρωτά αν οι τύραννοι έχουν φίλους.
Ρωτούσε αν οι τύραννοι έχουν φίλους.

Το δίλημμα του Κικέρωνα

Cicero Attico scripsit de Pompēio et Caesare: «Habeo quem fugiam, quem sequar non habeo»

(Κοϊντιλιανός 6,3,109)

Ο Κικέρωνας έγραψε στον Αττικό για τον Πομπήιο και τον Καίσαρα: «Ξέρω ποιον ν' αποφύγω, αλλά δεν ξέρω με ποιον να συμπαραταχθώ».

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΕΡΩΝΕΙ ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

Μετά την κατάκτηση της Ελλάδας οι Ρωμαίοι όχι μόνο δεν προχώρησαν σε διωγμό της ελληνικής γλώσσας αλλά, αντίθετα, της έδωσαν μια ισότιμη θέση δίπλα στη δική τους γλώσσα. Η πολιτική αυτή της Ρώμης υπαγορεύτηκε, ανάμεσα στα άλλα, και από λόγους πρακτικούς, δεδομένου ότι οι νότιες και ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας ήταν ελληνόφωνες. Από το 2ο αιώνα π.Χ. μέχρι και το τέλος της αυτοκρατορίας ίσχυε η διγλωσσία στην εκπαίδευση, και μάλιστα η εκμάθηση της ελληνικής και της λατινικής γινόταν παράλληλα. Κάθε καλλιεργημένος Ρωμαίος έπρεπε να γνωρίζει άπταιστα τις δύο γλώσσες και συχνά συνέχιζε τις σπουδές του στα διάφορα κέντρα του ελληνοισμού με τους καλύτερους Έλληνες δασκάλους. Στο παρακάτω κείμενο ο Ιούλιος Καίσαρας, άριστος γνώστης της ελληνικής – παραδίδεται ότι τη στιγμή της δολοφονίας του απευθύνθηκε στο Βρούτο με τα λόγια «καί σὺ, τέκνον;»– στέλνει επιστολή γραμμένη (για λόγους ασφάλειας) στην ελληνική στον αξιωματικό του Κόιντο Τύλλιο Κικέρωνα, που το στρατόπεδό του πολιορκείται από τον Αμβιδόριγα κάποιον στο σημερινό Βέλγιο.

Caesar ex captivis cognoscit quae apud Cicerōnem gerantur quantōque in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis persuādet ut* ad Cicerōnem epistulam deferat. Curat et providet nē*, interceptā epistulā, nostra consilia ab hostibus cognoscantur. Quam ob rem epistulam conscriptam Graecis litteris mittit. Legātum monet ut*, si adīre non possit, epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat. In litteris scribit se cum legionibus celeriter adfore. Gallus, periculum veritus, constituit ut* tragulam mitteret. Haec casu ad turrim adhaesit et tertio post die a quodam milite conspicitur et ad Cicerōnem defertur. Ille epistulam perlegit militesque adhortātur ut* salūtem sperent.

Ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας (από
την Αίγυπτο· μέσα του 1ου αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

quae... gerantur,
quantōque... sit πλάγιες
ερωτήσεις
apud Cicerōnem στο στρα-
τόπεδο του Κικέρωνα
persuadeo, -suāsi,
-suāsum, -suadēre, 2
(per + suadeo· + δοτ.
και βουλ. πρόταση) πείθω
κάποιον να κάνει κάτι⁽¹⁾
defero μεταφέρω
curo (+ βουλητ. πρότ.)
φροντίζω να
provideo, -vīdi,
-vīsum, -vidēre, 2
(+ βουλητ. πρότ.) προνοώ,
μεριμνώ⁽²⁾
nē (σύνδ. βουλητ.) να μη

intercipio, -cēpi,
-ceptum, -cipēre, 3
(inter + capio) αρπάζω
κάτι πριν φθάσει στον
προορισμό του
consilium -ii (i) σχέδιο
conscribo, -scripsi,
-scriptum, -scribēre, 3
γράφω
Graecis litteris (με ελλη-
νικά γράμματα) στα
ελληνικά
moneo συμβουλευώ, καθο-
δηγώ (+ βουλητ. πρότ.)
adeo, -ii, -itum, -īre, 4
πλησιάζω
amentum -i μάντας, λουρί
tragula -ae είδος ακοντίου

(δεμένο με λουρί, με τη βοήθεια του οποίου το έριχναν⁽³⁾)
 celeriter (επίρρ.) γρήγορα⁽⁴⁾
 adsum, -fui, -esse
 (ad + sum) είμαι παρών· έρχομαι· adfore = adfutūrum esse
 vereor, veritus sum, verēri, αποθ. 2 φοβάμαι⁽⁵⁾
 constituo (+ βουλευτ. πρότ.) αποφασίζω
 casu (αφ. του casus) τυχαία
 turris -is (θ.) πύργος⁽⁶⁾
 adhaeresco -haesi, -haesum, -haerescere,

3 (ad + haeresco) προσκολλιέμαι, καρφώνομαι
 tertio post die = post tertium diem
 conspicio, -spexi, -spectum, -spicere, 3* (cum + *specio)
 βλέπω (πέφτει το βλέμμα μου)⁽⁷⁾
 perlego, -lēgi, -lectum, -legere, 3 (per + lego)
 διαβάζω μέχρι το τέλος
 adhortor, αποθ. 1 (ad + hortor· + βουλευτ. πρότ.) προτρέπω

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «παρουσιάζω κάτι ως ευχάριστο» πρβ. suavis = ήδύς 2. πρβ. prudentia < providentia 3. < traho 4. < celer = γρήγορος· πρβ. κέλητας = γρήγορο άλογο· 5. κυρ. «βλέπω με φόβο» πρβ. όράω < φοράω. 6. = τύρις, τύρις 7 > conspectus.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **βουλευτικές προτάσεις** είναι **ουσιαστικές** προτάσεις εξαρτώμενες από ρήματα που σημαίνουν βούληση, της οποίας το περιεχόμενο εκφράζουν. Χρησιμεύουν ως **υποκείμενο ή αντικείμενο** ρημάτων (ή εκφράσεων) που σημαίνουν: διατάζω, ζητώ, παρακαλώ, προτρέπω, πείθω, αποφασίζω, επιτρέπω, φροντίζω κλπ. Εισάγονται με το **ut** (= να) και οι αρνητικές με το **nē** (σπανιότερα με το **quominus**), όπως δηλ. και οι τελικές προτάσεις. Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί το περιεχόμενό τους είναι απλώς επιθυμητό.

2. **Ακολουθία των χρόνων.** Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται με την υποτακτική του **ενεστώτα** (μετά από αρκτικό χρόνο) ή με την υποτακτική του **παρατατικού** (μετά από ιστορικό χρόνο), όπως δηλ. και οι τελικές. Π.χ.

hortor te ut scribas σε προτρέπω να γράψεις

hortābar te nē scriberes σε προέτρεπα να μη γράψεις.

3. Οι βουλευτικές προτάσεις **δεν πρέπει να συγχέονται** με τις **τελικές** που είναι επιρρηματικές. Αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της αρχ. ελληνικής· οι βουλευτικές που ακολουθούν μετά από ρήματα που σημαίνουν φροντίζω αντιστοιχούν προς τις πλάγιες ερωτηματικές της ελληνικής· π.χ. curat ne prostra consilia cognoscantur φροντίζει να μη μαθευτούν τα σχέδιά μας· πρβ. *ἐπιμελείται ὅπως βέλτιστοι ἔσονται οἱ πολῖται*. Αρκετά από τα ρήματα από τα οποία εξαρτώνται βουλευτικές προτάσεις συντάσσονται και με **τελικό απαρέμφατο**· π.χ. constituit ut tragulam mitteret = constituit tragulam mittere.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι βουλευτικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία).
- II. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι τελικές και ποιες βουλευτικές;
Id exemplum sutōrem incitāt. ut corvum doceret (μάθ. XXIX)
Senātum coēgerat, ut C. Marius hostis iudicaretur (μάθ. XL)
Tace, ut consequāris, quod vis (μάθ. XLI)
- III. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε βουλευτικές εξαρτώμενες από το ρήμα που είναι μέσα σε παρένθεση. Προσοχή στην ακολουθία των χρόνων!
Epistulam conscriptam Graecis litteris mittit (Caesar constituit πρκ.)

Coriolānus ab urbe castra movit (Mater persuādet + δοτ.)

Coriolānus ab urbe castra movit (Mater orāvit)

Cavēte periculum! (Moneo vos)

Fidūciam deponite! (Hortor vos)

Oribus urbis nolīte confidere! (Moneo vos)

Noli Rōmam oppugnāre! (Moneo te)

Σημ. Για την προσταγή και την απαγόρευση βλ. το μάθ. XXV.

βλ. επίσης το μάθ. XLVIII Π2β.

IV. Cognoscantur: να γίνει χρονική αντικατάσταση.

Quodam milite να κλιθούν μαζί στον ενικό.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Σε παρακαλώ (ογο) να έρθεις

Σε παρακάλεσα να μην έρθεις

Τα θέλει τζάμπα!

Exigis *ut donem* nostros tibi, Quinte, libellos.

Non habeo, sed habet bibliopōla Tryphon.

(Μαριάλης 4, 72)

Με πιέζεις να σου δώσω τα ποιήματά μου, Κόιντε.

Δεν τα'χω, τα'χει όμως ο Τρύφωνας ο βιβλιοπώλης!

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΜΠΑΙΝΕΙ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΙΚΟ

Στην αρχή του παρακάτω αποσπάσματος από το έργο του «De Finibus» ο Κικέρωνας αναπτύσσει τη φιλοσοφική θεωρία –που ήταν ιδιαίτερα προσφιλής στους Στωικούς– ότι το σύμπαν αποτελεί ένα είδος πολιτείας κοινής για τους θεούς και τους ανθρώπους, και συμπεραίνει πως υποχρέωση του κάθε ατόμου είναι να τοποθετεί το καλό του συνόλου πάνω από την ατομική του ωφέλεια. Την υποχρέωση αυτή την εξειδικεύει στη συνέχεια αναφερόμενος στην τήρηση των νόμων, που αποσκοπούν στη γενική ευημερία, και στην αυτοθυσία για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας της πατρίδας (βλ. και τις εισ. στα μαθ. VI και XXII).

Philosophi mundum censent regi numine deōrum; eum esse putant quasi commūnem urbem et civitātem hominum et deōrum, et unum quemque nostrum eius mundi esse partem; ex quo illud natūrā consequitur, ut* commūnem utilitātem nostrae antepōnāmus. Ut enim leges omnium salutem singulōrum salutī antepōnunt, sic vir bonus et sapiens et legibus parens consulit utilitāti omnium plus quam unīus alicuius aut suae. Nec magis vituperandus est proditor patriae quam proditor commūnis utilitātis, aut commūnis salutis desertor propter suam utilitātem et salutem. Ex quo fit, ut* laudandus is sit, qui pro re publicā cadat, quod decet cariōrem nobis esse patriam quam nosmet ipsos.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

philosophus -i ≦ φιλό-
σοφος

mundus -i κόσμος

censeo, censui, censum,
censēre, 2 (+ απαρ.)

πιστεύω, νομίζω

regi απαρ. του παθ. ενεστ. του

rego, rexi, rectum,

regēre, 3 κυβερνώ⁽¹⁾

numen -inis (ουδ.) η

βούληση της θεότητας⁽²⁾.

numen deorum η θεία

βούληση· **numine** ποιητ.

αίτιο

eum = mundum

quasi (κάτι) σαν

unusquisque, unaquae-
que, unumquidque

(**unumquodque**) (αντ.

αόρ.) ο καθένας ξεχωριστά

nostrum (γεν. διαιωρ.) από
εμάς

ex quo από αυτό το δεδομένο

consequitur (απρόσ.) προ-
κύπτει, συνεπάγεται

natūrā από τη φύση·

ex quo ...consequitur:

από αυτό το δεδομένο προ-

κύπτει (αυτό συνεπάγεται)

ut ... antepōnāmus ουσ.

συμπερ. πρόταση ως επεξή-

γηση του **illud**

utilitas -ātis (θ.) ωφέλεια,

το καλό, ευημερία⁽³⁾

antepōno, -posui,

-positum, -ponēre, 3

(ante + pono· + αιτ.

και δοτ.) προκρίνω, βάζω

κάτι πάνω από κάτι άλλο

ut ... antepōnāmus (την

υποχρέωσή μας) να βάζουμε

το γενικό καλό πάνω από

το ατομικό

ut ... antepōnunt παρα-

βολ. πρόταση

singuli -ae -a το κάθε

άτομο ξεχωριστά⁽⁴⁾.

omnium salus η γενική

ευημερία (αντίθ. **singulō-**

rum salus)

unus aliquis ένας οποιοσ-

δήποτε

plus quam περισσότερο

παρά

vir bonus ... suae ο σωστός

άνθρωπος φροντίζει

περισσότερο για την ευημε-

ρία του συνόλου παρά για

την ευημερία ενός οποιου-

δήποτε ατόμου ή τη δική του·

magis πιο πολύ

vitupero, 1 επικρίνω

proditor -ōris (αρσ.) =

προδότης⁽⁵⁾

desertor -ōris (αρσ.)

λιποτάκτης⁽⁶⁾

nec magis ... salūtem και

δεν πρέπει να επικρίνεται

περισσότερο ο προδότης της
πάτριδας παρά ο προδότης
του κοινού συμφέροντος ή
όποιος λιποτακτεί από τη
γενική ευημερία για χάρη
της ατομικής του ωφέλειας
και ευημερίας
fit (απρόσ. + ουσ. συμπ.
πρόταση) συμβαίνει ώστε
quod ... ipsos αιτιολ.
πρόταση

decet, decuit, decēre, 2
(απρόσ. + απαρ.)
αρμόζει⁽⁷⁾
carus -a -um αγαπητός⁽⁸⁾
nobis σε εμάς (δοτ. στο
cariōrem)
nosmet (met επιτ.) ipsos
εμείς οι ίδιοι.

Ετυμολογικά: 1. rex, regīna 2. κυρ. «νεύμα»· πρβ. νεύ-ω, νεύ-μα. 3. < utilis· πρβ. utor, usus 4. > singulāris 5. prodo = προδίδω 6. < desero 7. πρβ. dedecus 8. > caritas

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **ουσιαστικές συμπερασματικές** προτάσεις (πρβ. τις επιρρηματικές συμπερασματικές, μάθ. XXXVII) εισάγονται με το **ut** (οι αρνητ. με το **ut non**, **ut nemo**, **ut numquam** κτλ.). Εκφέρονται με την **υποτακτική του ενεστώτα** (μετά από αρκτικούς χρόνους) ή του **παρατακτικού** (μετά από ιστορικούς χρόνους), όπως δηλ. και οι τελικές, επιρρ. συμπερασματικές και βουλευτικές προτάσεις.

2. Οι προτάσεις αυτές εκφράζουν (α) Αποτέλεσμα ή συνέπεια: χρησιμεύουν ως **αντικείμενο** ρημάτων που σημαίνουν «κατορθώνω»· π.χ. **facio, efficio, perficio**, κτλ.· επίσης χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «προκύπτει ότι» ή «βγαίνει το συμπέρασμα», όπως **efficitur, (con)sequitur** κτλ. (β) Γεγονός, συμβάν: χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «συμβαίνει», όπως **fit, accīdit, evenit, contingit** κτλ. (γ) Κάτι που απομένει ή υπολείπεται: χρησι-

μεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων που σημαίνουν «απομένει» ή «υπολείπεται», όπως *restat, relinquitur, reliquum est* κτλ. (δ) Τέλος χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων εκφράσεων όπως *satis est* (φτάνει), *tempus est* (είναι καιρός), *lex est* (είναι νόμος), *mos (consuetudo) est* (είναι συνήθεια) κτλ. Π.χ. *Effēcit ut nautae inter se pugnārent* (τα) κατάφερε ώστε οι ναύτες να πολεμήσουν μεταξύ τους.

Accidit ut ego ipse illis manērem συνέβη να μείνω εγώ ο ίδιος εκεί

Restat ut Brutum videāmus απομένει να δούμε το Βρούτο

Tempus est ut legāti abeant είναι καιρός να φύγουν οι απεσταλμένοι.

Οι προτάσεις αυτές αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της ελληνικής, που χρησιμεύει ως αντικείμενο ή υποκείμενο ρημάτων και εκφράσεων όπως: *διαπράττομαι, κατεργάζομαι, ποιῶ· συμβαίνει· ὥρα (καιρός) ἐστὶ* κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων)
- II. Να μετατραπούν οι κύριες προτάσεις σε ουσιαστικές συμπερασματικές ως υποκείμενο ή αντικείμενο των ρημάτων ή εκφράσεων που βρίσκονται μέσα σε παρένθεση.
Vituperandus est proditor patriae (sequitur)
Cicero in periculo erat (evēnit πρκ.)
Epistula ad Cicerōnem pervēnit (Gallus effēcit)
Pauca de sapiente dicam (relinquitur)
(Germāni) in fluminibus lavantur (Est consuetudo Germanōrum)
- III. *Eum...deōrum*: να γίνει συντακτική ανάλυση

- IV. Ut... antepōnunt: τι είδους πρόταση είναι; ποια λέξη της κύριας πρότασης μας βοηθάει να τη χαρακτηρίσουμε;
- V. Να μεταφραστούν οι παρακάτω προτάσεις στα λατινικά:
Συμβαίνει να μη βρίσκεται σπίτι (domi sum)
Ο Κάμιλλος κατόρθωσε να ελευθερωθεί (liberor) η Ρώμη.

Πώς να μην πεθάνετε απ' την πείνα!

Profēcit potō Mithridātes saepe venēno
toxica *ne possent*⁽¹⁾ saeva nocēre sibi.

Tu quoque cavisti cenando tam male semper
ne possis umquam, Cinna, perīre fame.

(Μαρτιάλης 5, 76)

Με το να παίρνει συχνά δηλητήριο ο Μιθριδάτης
κατάφερε να μην τον πιάνουν οι τοξικές ουσίες.

Έτσι κι εσύ, Κίννα: φρόντισες πάντα να υποσιτίζεσαι,
για να μη φοβάσαι το θάνατο από πείνα!

1. *ne possent* (ποιητ.) = *ut non possent*.

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΣ

Η Ιουλία ήταν το μοναχοπαίδι του Αυγούστου από τον πρώτο του γάμο. Η ίδια έκανε τρεις γάμους –όλους στα πλαίσια της επιδίωξης του Αυτοκράτορα να λύσει το πρόβλημα της διαδοχής του. Το έτος 2 π.Χ. ο Αύγουστος την εξόρισε για λόγους «ανηθικότητας» στην Pandateria, ένα νησάκι στο Τυρηνικό πέλαγος. Αργότερα της επιτράπηκε να εγκατασταθεί στο Ρήγιο. Πέθανε στην εξορία το 14 μ.Χ. Η υπερβολική σκληρότητα του Αυγούστου απέναντί της ίσως κρύβει πίσω της κάποια πολιτική σκοπιμότητα: πιθανόν να θέλησε να τιμωρήσει παραδειγματικά ένα μέλος της οικογένειάς του που η συμπεριφορά του ερχόταν σε αντίθεση με την ηθική νομοθεσία του· είναι επίσης πιθανό ότι η Ιουλία είχε αποκτήσει πολιτική δύναμη που την έκαμε επικίνδυνη στα μάτια του αυτοκράτορα. Ο Μακρόβιος (5ος αιώνας μ.Χ.) επαινεί την Ιουλία για τη μεγάλη της μόρφωση και για την ευγένεια και την ηπιότητα του χαρακτήρα της. Ακολουθεί ένα χαριτωμένο στιγματότυπο ανάμεσα στον αυτοκράτορα και την κόρη του, από το οποίο φαίνεται η αδυναμία που της είχε ο Αύγουστος αρχικά.

Julia, Augusti filia, matūre habēre cōeperat canos, quos legere secrēte solēbat. Hac re audītā Augustus voluit filiam deterrēre quominus* id faceret. Eo consilio aliquando repente intervēnit oppressitque ornatrīces. Etsi super vestem eārum deprehendit canos, tamen Augustus dissimulāvit eos vidisse et aliis sermonibus tempus extraxit, donec induxit mentiōnem aetātis. Tum interrogāvit filiam, utrum post aliquot annos cana esse mallet an calva. Cum illa respondisset «ego, pater, cana esse malo», mendacium illi pater obiēcit: «Non dubito quin* calva esse nolis. Quid ergo non times nē* istae te calvam faciant?»

*Παράσταση από την Αγα Ραcis όπου απεικονίζονται
ο Αγκρίππας, ο Γάιος Καίσαρας, η Ιουλία και η Λιβία (13-9 π. Χ.).*

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

matūre (επίρρ.) πρόωρα¹⁾
canus -a -um άσπρος·
 ασπρομάλλης· **cani -ōrum**
 άσπρες τρίχες
legō μαζεύω, κόβω, βγάζω
secrēte (επίρρ.) (στα) κρυ-
 φά²⁾
deterreo, -terrui, -ter-
ritum, -terrēre, 2 (de
 + **terreo**) αποθαρρύνω³⁾
eo consilio με αυτό το σχέδιο
intervenio, -vēni, -ven-
tum, -venīre, 4 παρεμ-
 βαίνω· εμφανίζομαι απρό-
 οπτα
opprimo, -pressi,
-prēssum, -primēre, 3
 (ob + **premo**) πιάνω
 επ' αυτοφώρω
ornatrix -trīcis (θ.) κομ-
 μώτρια⁴⁾
super (προθ. + αι.) πάνω
 σε⁵⁾
vestis -is (θ.) φόρεμα⁶⁾
deprehendo, -ndi,
-nsum, -ndēre, 3 (de
 + **prehendo**) πιάνω·
 ανακαλύπτω
dissimulo, 1 προσποιούμαι
 ότι δεν⁷⁾

extraho παρατείνω·
aliis sermonibus με άλλες
 κουβέντες
tempus -oris (ουδ.) χρό-
 νος⁸⁾
donec ωσότου, ώσπου
indūco, -duxi, -ductum,
-ducēre, 3 (in + **duco**)
 εισάγω, φέρνω για συζήτηση
mentio -ōnis (θ.) μνεία·
indūxit aetātis
mentiōnem έφερε τη
 συζήτηση στην ηλικία (της
 Ιουλίας)
utrum... an (διμελ. ερωτ.)
 αν... ή
utrum... an (διμελ. ερώτ.)
 μερικοί
calvus -a -um φαλακρός
mendacium -ii(i) ψέμα
obicio, -iēcī, -iectum,
-icēre, 3* προβάλλω
 αντίρρηση (αντίθετο επιχεί-
 ρημα)· **mendacium**
obiēcit πρόβαλε ψεύτικο
 επιχείρημα
dubito, 1 αμφιβάλλω
quid ergo γιατί λοιπόν;

Ετυμολογικά: 1. < matūrus· πρβ. immatūrus 2. < secrētus, μτχ. του se-
 cerno 3. terror 4. ornamentum· orno = κοσμάω 5. > supero 6. = έσθήης· έν-νυ-
 μι < *Φεσ-νυ-μι*· πρβ. βεσιτάριο < vesti-arium 7. simulo 8. πρβ. τέμπο << ιτ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Ενδοιαστικές προτάσεις** λέγονται οι **ουσιαστικές** προτάσεις που εκφράζουν φόβο για ενδεχόμενο κακό ή δυσάρεστο γεγονός. Χρησιμεύουν ως αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν «φοβάμαι» (vereor, metuo, timeo κτλ.) 'Όταν ο φόβος είναι **μήπως γίνει** κάτι, εισάγονται με το *nē* (= μη, μήπως· αρχ. *μη*). 'Όταν ο φόβος είναι **μήπως δε γίνει** κάτι, εισάγονται με το *nē non* ή το *ut* (= μη δεν, μήπως δεν· αρχ. *μη ού*). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή, όπως αναφέρεται παραπάνω, το περιεχόμενό τους αφορά κάτι το ενδεχόμενο ή πιθανό. (Οι ενδοιαστικές προτάσεις της ελληνικής εκφέρονται με υποτακτική, ευκτική του πλάγιου λόγου, ακόμα και με οριστική). Π.χ. *timeo nē veniat* φοβάμαι μήπως έλθει (πρβ. *δέδοικα μη έπιλαθώμεθα τής οδού*· *verēbar nē non (ut) veniret* φοβόμουνα μήπως δεν έλθει (πρβ. *δέδιμεν μη ού βέβαιοι ήτε*).

2. Από ρήματα που σημαίνουν «**εμποδίζω**» (*impedio, prohibeo, deterreo*) ή «**αρνούμαι**» (*recūso*) εξαρτώνται ουσιαστικές προτάσεις που εισάγονται με το *quominus* (να) ή το *nē* (να) (ανάλογα με το ρήμα). 'Όταν τα ρήματα αυτά συνοδεύονται από **άρνηση**, συχνά (και πάλι ανάλογα με το ρήμα) οι σύνδεσμοι *quominus* και *nē* αντικαθίστανται από το *quin* (να). Οι προτάσεις αυτές δεν έχουν μια ειδική ονομασία: μπορούμε να τις λέμε «**προτάσεις του quominus και του quin**» (στην ελληνική μετά από τέτοια ρήματα ακολουθεί τελικό απαρέμφατο). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή το περιεχόμενό τους εκφράζει την πρόθεση του υποκειμένου του ρήματος της κύριας πρότασης; π.χ. *impedio illum quominus (ή nē) veniat* τον εμποδίζω να έλθει· *non prohibui illum quominus (ή quin) veniret* δεν τον εμπόδισα να έλθει.

3. Προτάσεις του *quominus* και του *quin* ακολουθούν και μετά από εκφράσεις όπως: *per me stat quominus* (χάρη σε μένα δεν...), *non multum abest quin* (λίγο λείπει να...), *facere non possum quin* (δεν μπορώ να μη...). Τέλος, προτάσεις του *quin* ακολουθούν μετά από ρήματα ή εκφράσεις που σημαίνουν «δεν αμφιβάλλω (ότι)», όπως *non dubito quin, non est dubium quin* κτλ.

4. **Ακολουθία των χρόνων:** Οι παραπάνω προτάσεις (ενδοιαστικές και προτάσεις του *quominus* και του *quīn*) εκφέρονται κατά κανόνα με την **υποτακτική του ενεστώτα** (μετά από αρκτικό χρόνο) ή **του παρατατικού** (μετά από ιστορικό χρόνο), όπως δηλαδή και οι τελικές, βουλευτικές και συμπερασματικές (επιρρηματικές και ουσιαστικές) προτάσεις. Ο φόβος και η βούληση (πρόθεση) είναι δηλ. ιδωμένα τη στιγμή που εμφανίζονται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής τους.

Συμβαίνει όμως να έχουμε και άλλους χρόνους, όπως την υποτακτική του **παρακειμένου**, όταν θεωρείται ότι το περιεχόμενο της δευτερ. πρότασης έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Ειδικά όσον αφορά τις **ενδοιαστικές** προτάσεις, ενώ η αρχαία ελληνική χρησιμοποιεί την οριστική όταν ο φόβος προβάλλεται ως βεβαιότητα, αντίθετα η λατινική διατηρεί την υποτακτική και αποδεσμεύει το χρόνο (πρβ. και τις επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις). Προσέξτε τη διαφορά: *vereor nē hoc dicat* φοβάμαι μήπως το πει (δεν ξέρω αν θα το πει)· *vereor nē hoc dixerit* φοβάμαι μήπως το είπε (πράγματι το είπε) (πρβ. *φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ἦ* -φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ἐστίν).

5. **Ανακεφαλαίωση των δευτερευουσών προτάσεων που εισάγονται με το *ut***

ut + οριστική
Χρονικές
Παραβολικές

ut + υποτακτική
Τελικές
Επιρρηματικές συμπερασματικές
Ουσιαστικές συμπερασματικές
Βουλευτικές
Ενδοιαστικές
Παραχωρητικές

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν οι ενδοιαστικές προτάσεις και οι προτάσεις του *quominus* και του *quīn* που υπάρχουν στο κείμενο (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων).
- II. Να μετατραπούν σε ενδοιαστικές ή προτάσεις του *quominus* και του *quīn* οι παρακάτω κύριες προτάσεις (το ρήμα εξάρτη-

σης υπάρχει στην παρένθεση)

Proditor patriae est (vereor nē)

Utilitāti omnium consulit (recusābat quominus)

Vir bonus est (non dubitābam quin)

- III. Να προσδιοριστεί το είδος των παρακάτω προτάσεων που εισάγονται με το ut:

Gallo persuādet, ut epistolam ad Cicerōnem deferat (μάθ. XLV)

Senātum coēgerat, ut Marius hostis iudicārētur (μάθ. XL)

Tantus furor omnes invaserat, ut pugnāre cuperent (μάθ. XXXVII)

Aurum Manio Samnītes attulērunt, ut eo uterētur (μάθ. XXXVI)

Ita est, ut dicis.

Ut legāti ad Caesarem venērunt, pacem petivērunt.

Ut leges omnium salutem singulōrum salutī antepōnunt, sic vir bonus utilitāti omnium consulit (μάθ. XLVI)

- IV. Etsi... canos, utrum... calva: Να αναγνωριστούν οι προτάσεις.

V. Voluit, mallet: Να γίνει χρονική αντικατάσταση (για την κλίση του volo, του volo και του malo βλ. τη Γραμματική).

- VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:

Φοβάμαι μήπως δεν πει την αλήθεια (veritas, θ.)

Τον εμπόδισα να φύγει (abeo)

Όταν είσαι ο Αύγουστος, δε φοβάσαι μη χάσεις τη θέση σου
στο θέατρο!

Eques Rōmānus, ad quem in spectaculis bibentem misisset Augustus, quī ei diceret «Ego, si prandere volo, domum eo» «Tu enim» inquit «non times nē locum perdas».

(Κοϊντιλιανός 6,3,63)

Ένας Ρωμαίος ιππέας έπινε στη διάρκεια κάποιου δημόσιου θεάματος. Ο Αύγουστος του έστειλε έναν ακόλουθό του για να του πει πως ο ίδιος, όταν θέλει να φάει, πηγαίνει σπίτι του. Τότε ο ιππέας απάντησε: «Εσύ όμως δε φοβάσαι μήπως χάσεις τη θέση σου!».

ΤΟ ΕΛΑΦΙ ΤΟΥ ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ

Ο μονόφθαλμος Ρωμαίος στρατηγός Σερτώριος υπήρξε μια γοητευτική προσωπικότητα της ρωμαϊκής ιστορίας. Γύρω στο 80 π.Χ. οργάνωσε μεγάλο μέρος της Ιβηρικής χερσονήσου σε ανεξάρτητη επικράτεια του, όπου βρήκαν καταφύγιο πολλοί Ρωμαίοι, κυρίως αντίπαλοι του Σύλλα (βλ. την εισ. στο μάθ. XL). Κέρδισε τη συμπάθεια των ιθαγενών κατοίκων με τη γενναιότητα, τη μετριοπάθεια, τη δικαιοσύνη του και με την ικανότητά του να εκμεταλλεύεται τη δεισιδαιμονία τους, όπως δείχνει και η παρακάτω ιστορία με το ελάφι. Χάρη στις αναμφισβήτητες στρατιωτικές του ικανότητες και ακολουθώντας κυρίως την τακτική του ανταρτοπολέμου, κατόρθωσε να νικήσει επανειλημμένα τις ρωμαϊκές λεγεώνες που στάλθηκαν εναντίον του. Δολοφονήθηκε το 73 ή το 72 π.Χ από τον Περπέννα.

Cerva alba eximiae pulchritudinis Sertōrio a Lusitāno quodam dono data erat. Sertōrius omnibus persuāsit cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre*, quae utilia factu essent*. Si quid durius ei videbātur, quod imperandum militibus esset, a cervā sese monitum esse* praedicābat. Ea cervā quodam die fūgit et perisse* credita est. Cum aliquis Sertōrio nuntiavisset cervam inventam esse*, Sertōrius eum iussit tacēre*; praeterea praecēpit ut eam postero die repente in eum locum emitteret*, in quo ipse cum amīcis futūrus esset*. Postridie eius diēi Sertōrius, admissis amīcis in cubiculum suum, dixit eis visum in somno sibi esse* cervam, quae perisset*, ad se reverti*. Cum cervā emissa a servo, in cubiculum Sertōrii introrupisset, admiratio magna orta est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

<i>cerva</i> -ae ελάφι ⁽¹⁾	(<i>per</i> + <i>eo</i>) χάνομαι,
<i>albus</i> -a -um άσπρος ⁽²⁾	πεθαίνω
<i>eximius</i> -a -um	<i>invenio</i> , - <i>vēni</i> ,
εξαιρετικός	- <i>ventum</i> , - <i>venīre</i> , 4
<i>pulchritūdo</i> - <i>inis</i>	βρίσκω
ομορφιά ⁽³⁾	<i>praeterea</i> (επίρρ.) επιπλέον
<i>Lusitānus</i> -i ο Λουζιτανός,	<i>praecipio</i> , - <i>cēpi</i> ,
κάτοικος της σημερινής	- <i>ceptum</i> , - <i>cipēre</i> , 3*
Πορτογαλίας	(<i>prae</i> + <i>capio</i>) καθο-
<i>dono</i> (δοτ. του σκοπού)	δηγώ ⁽⁷⁾
ως δώρο	<i>emitto</i> , - <i>mīsi</i> - <i>missum</i> ,
<i>persuadeo</i> (+ δοτ. και	- <i>mittēre</i> , 3
απαρ.) πείθω ότι	(<i>e</i> + <i>mitto</i>) αφήνω
<i>instinguo</i> , - <i>stinxi</i> ,	ελεύθερο
- <i>stinctum</i> , - <i>stinguēre</i> ,	<i>postridie eius diēi</i> =
3 παρορμώ· κατευθύνω ⁽⁴⁾	<i>postero die</i>
<i>conloquor</i> , - <i>locūtus</i>	<i>admitto</i> , - <i>mīsi</i> ,
<i>sum</i> , - <i>loqui</i> , 3 συζητώ,	- <i>missum</i> , - <i>mittēre</i> , 3
μιλάω	(<i>ad</i> + <i>mitto</i>)
<i>secum</i> = <i>cum se</i>	αφήνω κάποιον να
<i>doceo</i> (+ πλαγ. ερώτ.)	περάσει,δέχομαι
υποδεικνύω	<i>introrumpo</i> , - <i>rūpi</i> ,
<i>utilis</i> - <i>is</i> - <i>e</i> χρήσιμος ⁽⁵⁾	- <i>ruptum</i> , - <i>rumpēre</i> , 3
<i>factu</i> βλ. το μάθ. XXXIV	(<i>intra</i> + <i>rumpo</i>)
<i>durus</i> -a -um σκληρός ⁽⁶⁾ .	εισβάλλω
<i>durius</i> βλ. το μάθ. XXVII	<i>admiratio</i> - <i>ōnis</i> (θ.)
<i>vidētur</i> (+ δοτ. προσ. και	θαυμασμός, κατάπληξη ⁽⁸⁾
απαρ.) (μου) φαίνεται ότι·	<i>orior</i> , <i>ortus sum</i> , <i>orīri</i> , 4
<i>si quid... videbātur ενν.</i>	ανατέλλω· γεννιέμαι,
<i>esse</i>	εμφανίζομαι ⁽⁹⁾
<i>pereo</i> , - <i>ii</i> , - <i>itum</i> , - <i>īre</i> , 4	

Ετυμολογικά: 1. κέρ-ατο 2. > άλμπουμ 3. < *pulcher* 4. κυρ. «κεντρίζω»· αἰχ. *σίζω*· πρβ. ένστικτο < *instictus* 5. > *utilitas*· *utor* 6. πρβ. ντούρος << ιτ. 7. > *praceptor* 8. < *admiror* 9. *δρ-νυμι*.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο πλάγιος λόγος (oratio obliqua)

1. Πλάγιο λόγο έχουμε όταν τα λόγια κάποιου δεν τα ακούμε ή τα πληροφορούμαστε όπως ακριβώς τα είπε, αλλά μας ανακοινώνονται εξαρτημένα από ένα ρήμα λεκτικό, δοξαστικό ή ερωτηματικό (dico, sentio, rogo κτλ.) και τροποποιημένα (ως προς τις εγκλίσεις, τους χρόνους, τις αντωνυμίες και ορισμένα επιρρήματα).

2. Ένας γενικός κανόνας που αφορά τις εγκλίσεις είναι ότι στον πλάγιο λόγο υπάρχει πάντα ή **υποτακτική** ή **απαρέμφατο**. (Στα αρχαία ελληνικά έχουμε οριστική, υποτακτική, ευκτική ή απαρέμφατο.). Συγκεκριμένα: (α) οι **ανεξάρτητες προτάσεις** που περιέχουν **κρίση** μετατρέπονται σε **απαρεμφατικές**: σε σχέση με το ρήμα της εξάρτησης το απαρέμφατο του ενεστώτα εκφράζει το σύγχρονο, του παρακειμένου το προτερόχρονο και του μέλλοντα το υστερόχρονο (βλ. και τα μάθ. VII και XVIII). Π.χ.

Ευθύς λόγος

Πλάγιος λόγος

Hostes discēdunt Dicit (dixit) hostes *discedere*

Hostes discessērunt Dicit (dixit) hostes *discessisse*

Hostes discēdent Dicit (dixit) hostes *discessūros esse*

(β) **Οι ανεξάρτητες προτάσεις** που εκφράζουν **επιθυμία** μετατρέπονται σε δευτερεύουσες **βουλητικές** προτάσεις που εισάγονται με το *ut* (αρν. *nē*) και εκφέρονται με υποτακτική. (Ανάλογα με το ρήμα της εξάρτησης μπορούν να μετατραπούν και σε **απαρεμφατικές**: βλ. το μάθ. XLV)

Ευθύς λόγος:

Πλάγιος λόγος

Veni! (έλα!) peto a te *ut venias* (petēbam... *ut venīres*)

Noli timēre! Peto a te *nē timeas* (petēbam... *nē timēres*)

(γ) **Οι ευθείες ερωτήσεις** γίνονται **πλάγιες** (βλ. τα μάθ. XLIII, XLIV)

Ubi est Antōnius? Rogat ubi *sit* Antōnius (Rogābat ubi *esset*...)

3. Οι προτάσεις που στον ευθύ λόγο είναι **εξαρτημένες** διατηρούν στον πλάγιο λόγο το απαρέμφατο ή την υποτακτική, αλλά

μετατρέπουν την **οριστική σε υποτακτική**. (Σημ. Η οριστική διατηρείται σε σπάνιες περιπτώσεις, όταν θεωρείται ότι η πρόταση λειτουργεί ανεξάρτητα από τον πλάγιο λόγο· βλ. π.χ. το κείμενο του μαθ. XLII, στ. 8: *quo intendit*). Παραδείγματα:

Ευθύς λόγος

Πλάγιος λόγος.

Nescio quid faciam: dicit se nescire quid faciat

credo, quia verum est dicit se credere quia verum sit.

4. Οι **χρόνοι** στον πλάγιο λόγο συμμορφώνονται προς τους κανόνες της **ακολουθίας των χρόνων**, που μας είναι ήδη γνωστοί (βλ. το μάθ. XXIII).

5. Οι προσωπικές και κτητικές **αντωνυμίες** μετατρέπονται ως εξής: του α' προσώπου (*ego, meus*) γίνονται *se, suus* (ή *ipse, ipsius*, όταν υπάρχει αντίθεση ή κίνδυνος σύγχυσης)· του β' προσώπου (*tu, tuus*) γίνονται *ille, illius*· το *hic* ή *iste* γίνεται επίσης *ille* (ή *is*). Ακόμη, για λόγους ευνόητους, αλλάζουν και ορισμένα **επιρρήματα**: τα *nunc, hodie* (σήμερα), *cras* (αύριο) γίνονται *tunc, illo die, postero die*· το *hic* γίνεται *ibi* κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστεί ο πλάγιος λόγος στις παρακάτω προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, έγκλιση, ακολουθία)

α) *...cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre, quae utilia factu essent.*

β) *...a cerva sese monitum esse.*

γ) *...cervam inventam esse*

δ) *...tacēre.*

ε) *ut eam postero die repente in eum locum emitteret, in quo ipse cum amicis futūrus esset.*

ς) *...visum esse sibi in somno cervam, quae perisset, ad se reverti*

- II. Ο πλάγιος λόγος στις παραπάνω προτάσεις να μετατραπεί σε ευθύ, όπως στην περίπτωση (α): *Cerva, instincta numine Dianae, conloquitur mecum et docet, quae utilia factu sunt.*
- III. Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις και φράσεις: *eximiae pulchritudinis, omnibus, numine, factu, imperandum esset, admissis amīcis.*

Κακεντρέχεια!

Cicero querenti quod uxor sua ex fico se suspendisset:
«Rogo (ut) *des* mihi surculum ex illā arbore, ut inseram».

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 88)

Ο Κικέρωνας είπε σε κάποιον που κλαψούριζε γιατί η γυναίκα του είχε κρεμαστεί από μια συκιά. «Δώσ' μου σε παρακαλώ, ένα κλαδί απ' το δέντρο αυτό, για να το φυτέψω!»

Η ΠΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Ο ΒΡΟΥΤΟΣ

Οι Ρωμαίες γυναίκες της αριστοκρατίας είχαν ενεργή ανάμιξη στην πολιτική. Στα χρόνια της δημοκρατίας οι γάμοι τους ρύθμιζαν τις συμμαχίες ανάμεσα στις διάφορες οικογένειες και διαμόρφωναν την πολιτική σκηνή. Οι γυναίκες αυτές στέκονταν ισότιμα δίπλα στους άντρες τους. Μια τέτοια περίπτωση είναι η Πορκία. Υπήρξε κόρη ενός φανατικού αντιπάλου του Ιουλίου Καίσαρα, του Κάτωνα του νεότερου, που αργότερα στην αυτοκρατορική περίοδο η «αντιπολίτευση» τον πρόβαλε ως σύμβολο της αντίθεσής προς το καθεστώς. Το 45 π.Χ. παντρεύτηκε το Μάρκο Βρούτο, τον μετέπειτα τυραννοκτόνο (βλ. και την εισ. στο μάθ. XLV). Συμμεριζόταν τις πολιτικές αντιλήψεις του πατέρα της και του άντρα της και ήταν ενήμερη για τη συνωμοσία εναντίον του Ιουλίου Καίσαρα, όπως φαίνεται και από το κείμενο που ακολουθεί. Λίγο πριν από το θάνατο του Βρούτου –ή, σύμφωνα με άλλες πηγές, μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του– αυτοκτόνησε.

Porcia, Bruti uxor, cum viri sui consilium de interficiendo* Caesare cognovisset, cultellum tonsorium quasi unguium resecandōrum* causā poposcit eōque velut forte elapso se vulnerāvit. Clamōre deinde ancillarum in

Αργυρός δηνάριος με τη μορφή του Βρούτου και τα εγχειρίδια των συνωμοτών (μετά το 44 π.Χ.).

cubiculum vocātus Brutus ad eam obiurgandam* vēnit, quod tonsōris praeripuisset officium. Cui secrēto Porcia «non est hoc» inquit «temerarium factum meum, sed certissimum iudicium amōris mei erga te tale consilium molientem: experīri enim volui, quam aequo animo me ferro essem interemptūra, si tibi consilium non ex sententiā cessisset».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

consilium -ii (i) σχέδιο

cultellus -i μαχαιράκι·

ξυράφι⁽¹⁾

tonsor -ōris (αρσ.) κουρέας

(εδώ «μανικιουρίστας»)

tonsōrius -a -um του

μανικιουρίστα

unguis -is (αρσ.) νύχι⁽²⁾

reseco; -secui, -sectum,

-secāre, 1 (re + seco).

κόβω⁽³⁾

quasi... causā δήθεν για να

κόψει τα νύχια της

posco, poposci, poscēre,

3 ζητώ

eo = cultello (αφ. του

οργάνου)

velut forte δήθεν κατά τύχη

elābor, -lapsus sum,

-lābi, αποθ. 3 (ξε)-

γλυστρώνω⁽⁴⁾

vulnero, 1 πληγώνω⁽⁵⁾

clamor -ōris (αρσ.)

κραυγή⁽⁶⁾

voco 1 καλώ⁽⁷⁾

obiurgo, 1 μαλώνω

praeripio, -ripui,

-reptum, -ripēre, 3*

(prae + rapio) αρπά-

ζω, κλέβω

officium -ii(i) καθήκον·

δουλειά, τέχνη

cui = ei = Bruto (δοτ.

του έμμ. αντικ.)

secrēto (επίρρ.) κρυφά⁽⁸⁾

temerārius -a um

ασυλλόγιστος

factum -i πράξη⁽⁹⁾

certus -a um βέβαιος

indicium -ii(i) απόδειξη,

τεκμήριο

amor -ōris (αρσ.) αγάπη

erga (προθ. + αιτ.) προς

molior, molītus sum,

molīri, 4 μηχανεύομαι,

σχεδιάζω

experior, -pertus sum,

-perīri, αποθ. 4 δοκιμά-

ζω⁽¹⁰⁾

quam... interemptūra
πλάγια ερωτημ. πρόταση
quam aequo animo με
πόση αταραξία (ηρεμία)
ferrum -i σίδηρο, σιδερένιο
εργαλείο (όπλο)
ex sententiā κατ' ευχήν·

consilium ex sententiā
cedit το σχέδιο πάει κατ'
ευχήν
si ... cessisset,
interemptūra essem:
εξαρτημένος υποθ. λόγος

Ετυμολογικά: 1. υποκορ. του cul-ter· σάλ-λω, σκαλίζω 2. δυναξ 3. πρβ. σέγα << ιτ. 4. di-lābor 5. < vulnus 6. < clamo 7. < vox· πρβ. con-voco 8. 'secrēte 9. < facio 10. peri-tus, peri-culum, πείρα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μετά από ρήματα που δηλώνουν **κίνηση** (eo, venio, mitto κτλ.) ο **προσδιορισμός του σκοπού** μπορεί να εκφραστεί με τους παρακάτω τρόπους (βλ. τα μαθ. XXXII, XXXIV, XXXVI, XLII):

1. Legātum misērunt, ut nuntiāret (τελ. πρότ.)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ἵνα ἀπαγγείλῃ.*

2. Legātum misērunt, qui nuntiāret (αναφ. τελ. πρότ.)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ὅστις (ὅς) ἀπαγγελεῖ.*

3. Legātum misērunt nuntiātum (σουπ. σε -um)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ἀπαγγελοῦντα.*

4. Legātum misērunt nuntiandi causā (causā ή gratiā + γεν. του γερουνδίου)· πρβ. *ἔπεμψαν κήρυκα ὑπὲρ (ἔνεκα) τοῦ ἀπαγγεῖλαι.*

5. Legātum misērunt ad nuntiandum (ad + αιτ. του γερουνδίου).

Το ρήμα nuntio (αναγγέλλω) παίρνει αντικείμενο σε αιτιατική· έτσι μπορούμε να προσθέσουμε το αντικείμενο victoriam (τη νίκη) στο τέλος των παραπάνω παραδειγμάτων: έστειλαν πρεσβευτή για να αναγγείλει τη νίκη (τους). Αυτό δε συνεπάγεται καμιά συντακτική μεταβολή για τους τρόπους εκφοράς 1, 2 και 3. Αντίθετα,

στα παραδείγματα 4 και 5, όπου υπάρχει **εμπρόθετος τύπος του γερονδίου** με αντικείμενο σε **αιτιατική** (victoriam) πρέπει να γίνει **μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης** (= γερονδίου· βλ. το μάθ. XXXII) σε **παθητική** (= γερονδιακό· βλ. το μάθ. XXXIII). Η μετατροπή αυτή ονομάζεται **γερονδιακή έλξη**. Πρακτικά η μετατροπή γίνεται ως εξής: (α) το αντικείμενο του γερονδίου παίρνει την **πτώση του γερονδίου**· (β) το γερονδίο (nuntiandi, nuntian-dum) μετατρέπεται σε **γερονδιακό** (nuntiandus -a -um) που συμμορφώνεται προς τον **αριθμό και το γένος του ουσιαστικού**.

Έτσι στην τελική μορφή θα έχουμε: legātum misērunt victorīae nuntiandae causā (περίπτωση 4)· legātum misērunt ad victoriam nuntiandam (περίπτωση 5).

Για τη διαδικασία της μετατροπής πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής: (α) το αντικείμενο του γερονδίου (ενεργ. σύνταξη) μετατρέπεται σε υποκείμενο του γερονδιακού (παθ. σύνταξη) (β) το γερονδιακό ως επίθετο πρέπει να συμφωνεί με το ουσιαστικό (το υποκείμενό του) στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση (γ) το γένος και ο αριθμός του ουσιαστικού δεν μπορούν να μεταβληθούν (δ) η πτώση του ουσιαστικού καθορίζεται πάντοτε από τη σύνταξη (που στην περίπτωσή μας είναι η σύνταξη των προθέσεων με συγκεκριμένες πτώσεις).

Σημ. Στη μετάφραση διατηρούμε την ενεργητική σύνταξη σαν να μην υπήρχε η έλξη· μεταφράζουμε δηλ. «για να αναγγείλει τη νίκη».

Η **γερονδιακή έλξη** είναι **υποχρεωτική** (α) όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε **εμπρόθετο** τύπο του γερονδίου (causā, gratiā με γεν.· ad, in με αιτ· de, ex, in και ab με αφ.) με αντικείμενο σε πτώση **αιτιατική** (β) όταν η σύνταξη επιβάλλει να χρησιμοποιήσουμε τη **δοτική του γερονδίου** (συνήθως με επίθετα που σημαίνουν «κατάλληλος») με αντικείμενο στην **αιτιατική**. Άλλα παραδείγματα:

campus proelio committendo aptus (όχι: proelium committendo)
πεδιάδα κατάλληλη για τη σύναψη μάχης.

scripsit librum de corpore curando (όχι: de curando corpus) έγραψε βιβλίο για τη θεραπεία του σώματος.

Στις περιπτώσεις που θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε **απρόθετη**

γενική ή αφαιρετική γερονδίου η γερονδιακή έλξη δεν είναι υποχρεωτική – αν και η κλασική λατινική την προτιμούσε. Την *αποφεύγουμε* όταν το αντικείμενο του γερονδίου είναι το *ουδέτερο αντωνυμίας ή επιθέτου*. Παραδείγματα:

ars gerendi rem publicam (ή ars gerendae rei publicae) η τέχνη της διακυβέρνησης της πολιτείας

oratiōnis elegantia augētur legendo oratōres (ή legendis oratoribus) η χάρη του λόγου αυξάνεται (καλλιεργείται) με τη μελέτη των ρητόρων.

in narrando aliquid breves esse debēmus όταν αφηγούμαστε κάτι πρέπει να είμαστε σύντομοι.

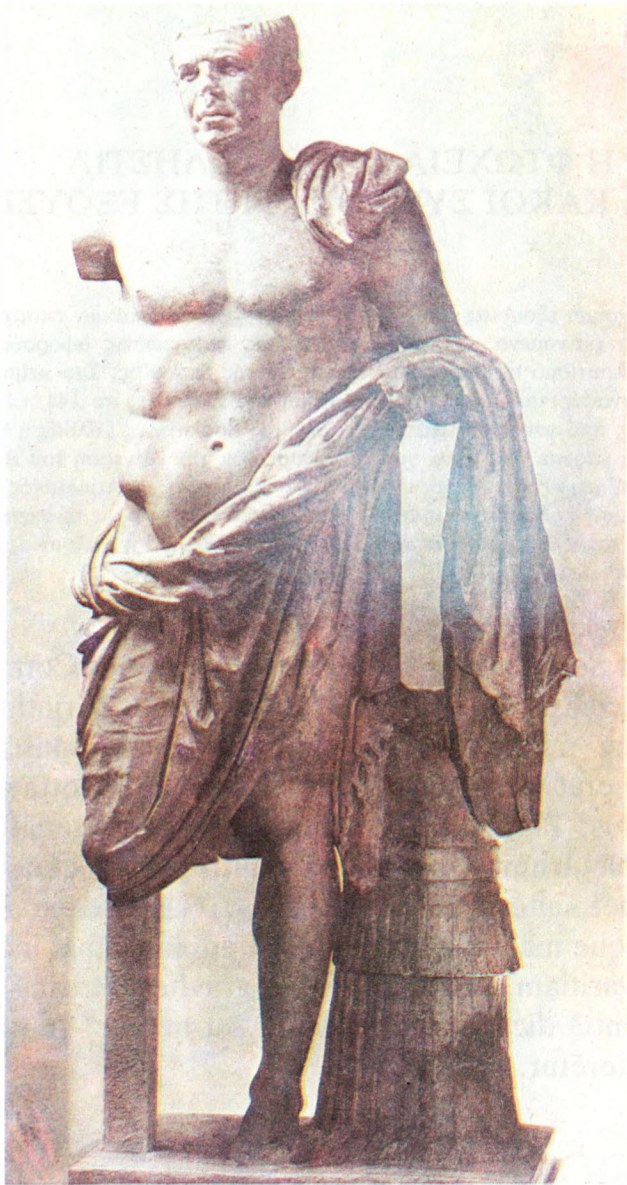
ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να εντοπιστούν οι περιπτώσεις της γερονδιακής έλξης που υπάρχουν στο κείμενο. Να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι.
- II. Στα παρακάτω παραδείγματα να προστεθεί στο γερόνδιο το αντικείμενο που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση και να γίνει η γερονδιακή έλξη· να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι:
Rōmam vēnimus *ad videndum* (Paulam)
Iuvenes cupidi erant *videndi*(puellas)
Rōmae adfuiimus *ad parandum* (magnas divitias)
Vēnit (libros) *legendi causā*
Discimus *legendo* (libros)
Hoc genus (είδος) armōrum aptum est *tegendero* (corpora) (tego καλύπτω)
- III. Να μεταφραστεί στα λατινικά η πρόταση «ήλθαν πρέσβεις, για να ζητήσουν (peto) ειρήνη (pax)» με τους πέντε διαφορετικούς τρόπους που υποδεικνύουμε στις παρατηρήσεις.

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΛΗΣΤΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η κατάχρηση εξουσίας από τους κυβερνήτες των ρωμαϊκών επαρχιών δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο. Οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις αφορούσαν τον παράνομο πλουτισμό σε βάρος των κατοίκων της επαρχίας. Στο κείμενο που ακολουθεί αναφέρεται μια έντονη συζήτηση στη Σύγκλητο το 144 π.Χ. γύρω από το ποιος από τους δύο υπάτους, ο Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας ή ο Αυρήλιος Κόττας, έπρεπε να σταλεί για να καταστείλει την εξέγερση του Βιριάθου στην Ιβηρική χερσόνησο. Παρεμβαίνοντας ο Σκιπίωνας ο Αιμιλιανός (βλ. το μάθ. XXII, εισ.) πρότεινε να μη σταλεί κανείς από τους δύο, με το σκεπτικό ότι η αδυναμία του ενός ήταν η φτώχεια του και του άλλου η απληστία. Η πρότασή του έγινε δεκτή.

Cum Servius Sulpicius Galba et Aurēlius Cotta consules in senātu contenderent uter* adversus Viriāthum in Hispaniam mitterētur, magna inter patres conscriptos dissensio erat, aliis* pro Galbā et aliis* pro Cottā dicentibus; solus* P. Scipio Aemiliānus cum toto* senātu dissensit: «Neutrum*» inquit «mihi mitti placet, quia alter* nihil habet, alteri* nihil est satis». Nam Scipio Aemiliānus aequae malam imperii magistram iudicābat inopiam atque avaritiam. Quā sententiā graviter et sine ullā* malevolentīā dictā Scipio obtinuit, ut neuter* in provinciam mitterētur.

Άγαλμα Ρωμαίου στρατηγού (από το Τίβολι: 1ος αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

contendo, -tendi, -tentum, -tendēre, 3 (cum + tendo) φιλονικώ,

αντιδικώ

uter -tra -trum (αντων. επίθ.) ποιος από τους δύο; (= *πότερος*;)

Viriāthus -i ο Βιρίαθος (Λουζιτανός βοσκός, αρχηγός επανάστασης εναντίον της ρωμ. κυριαρχίας το 147 π.Χ.)

patres conscripti οι Συγκλητικοί

dissensio -ōnis (θ.) διαφωνία⁽¹⁾

dico pro aliquo μιλάω υπέρ, υποστηρίζω κάποιον

dissentio, -sensi, -sensum, -sentīre, 4 (dis + sentio) διαφωνώ

placet (απρόσ. + δοτ. προσ. και απαρ.) κρίνω

alter -era -erum ο ένας από δύο πρόσωπα (= *έτερος*): **alter... habet** ο ένας δεν έχει τίποτα (δεν έχει

περιουσία), για τον άλλο τίποτα δεν είναι αρκετό (είναι άπληστος)

aeque (επίρρ.) εξίσου, το ίδιο⁽²⁾

malus -a -um κακός
magistra -ae δασκάλα· σύμβουλος⁽³⁾

inopia ένδεια, φτώχεια
avaritia -ae απληστία· **aeque... avaritiam** ο Σκιπίωνας θεωρούσε το ίδιο κακούς συμβούλους της εξουσίας (στην άσκηση της εξουσίας) και τη φτώχεια και την απληστία

graviter (επίρρ.) με σοβαρότητα, με κύρος⁽⁴⁾

malevolentia -ae κακόβουλία⁽⁵⁾

ullus -a -um (αντ. επίθ.) κανένας

obtineo, -tinui, -tentum, -tinēre, 2 (ob + teneo + ουσ. συμπερ. πρόταση) πετυχαίνω

provincia -ae επαρχία

Ετυμολογικά: 1. < dis-sentio 2. < aequus 3. < magister 4. < gravis 5. < male-volo· πρβ. bene-volentia.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τα **αντωνυμικά επίθετα** έχουν τη μορφή δευτερόκλιτων επιθέτων και κλίνονται όπως τα **δευτερόκλιτα** επίθετα, με τη διαφορά ότι σχηματίζουν τη γεν. του εν. σε -īus και τη δοτ. σε -i (όπως δηλ. οι αντωνυμίες). Τα αντωνυμικά επίθετα είναι τα εξής:

unus, ullus, nullus,
solus, totus, alius
uter, alter, neuter.

Το αντωνυμ. επίθετο ullus -a -um (κάποιος, κανείς) χρησιμοποιείται σε αρνητικές προτάσεις ή εκφράσεις **επιθετικά**. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το αντωνυμ. επίθετο nullus· π.χ. sine ullā malevolentia = nullā malevolentia. Σε αρνητικές προτάσεις η αντίστοιχη προς την ullus αντωνυμία με χρήση **ουσιαστικού** είναι η quisquam, quicquam. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το nemo ή το nihil· π.χ. nec quisquam aderat = nemo aderat. Nec quicquam viderat = nihil viderat.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αναγνωριστούν όλοι οι τύποι των αντωνυμικών επιθέτων που υπάρχουν στο κείμενο. Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό που βρίσκονται.
- II. Να αντικατασταθεί το αντωνυμ. επίθετο ullus (μαζί με την άρνηση) από το nullus σύμφωνα με το παράδειγμα που υπάρχει στις παρατηρήσεις.
Neque ullus servus venerat.
Neque ulla civitas melior est.
Neque ullus amicus ei erat.
Neque ullis locis hostes aderant.
- III. Να αναγνωριστούν (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία) οι παρακάτω προτάσεις uter... mitterētur; quia... habet; ut... mitterētur

- IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος είναι φίλος μου·
Πολεμούν (rugno) χωρίς καμιάν ελπίδα (spes).

Όταν τα αποφάγια ξανασερβίρονται!

Gabba de piscibus, qui cum pridie ex parte adēsi et versāti postero die positi essent, dixit: «Festinēmus, *alii* subcēnant»

(Κοϊντιλιανός 6,3,90)

Όταν σέρβιραν στο Γάββα ψάρια μισοφαγωμένα από την προηγούμενη μέρα, που τα 'χαν γυρίσει απ' την άλλη πλευρά, αυτός παρατήρησε: «Ας βιαστούμε, περιμένουν κι άλλοι να δειπνήσουν!»

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Οι αριθμοί παραπέμπουν στα μαθήματα· Π = Παρατηρήσεις στο αντίστοιχο μάθημα· Α = Ασκήσεις στο αντίστοιχο μάθημα· Ε = «Επιμύθιο» στο τέλος του κάθε μαθήματος)

a, ab (προθ. + αφ.) =
από 11,15Π
abdo, -didi, -ditum,
-dēre, 3 = κρύβω 17,20
abeo, -īvi(abii), -itum,
-īre = φεύγω 21
abhinc (χρον. επίρρ.) =
εδώ και 41
abicio, -iēci, -iectum,
-icēre 3* = πετάω κάτω
μακριά 45· καταθέτω
(τα όπλα) 34
abstineo, -tinui,
-tentum, -tinēre, 2 =
απέχω από 31
absum, afui, abesse =
απουσιάζω 18,21·
απέχω 47Π
ac = atque(σύνδ.
συμπλεκτ.) = και 13,15
accēdo, -cessi,
-cessum, -oedēre, 3 =
πλησιάζω· προστίθεμαι,
συνοδεύω 32· συμβαίνω 29E
accendo, -cendi,
-censum, -cendēre, 3
= καίω, κάνω θυσία 21E
accīdo, -cīdi, -cidēre, 3

(ad + cādo) = πέφτω
κάτω· accīdit
συμβαίνει 12
accipio, -cēpi, -ceptum,
-cipēre, 3* (ad +
capio) = (υπο)δέχομαι
10· μαθαίνω 24
Accius-ii(i) = ο Άκκιος 27
accumbo, -cubui,
-cubitum, -cumbēre, 3
= είμαι αναγεγραμμένος 34E
accusātor -ōris (αρσ.) =
κατηγορός 30
accūso, 1 = κατηγορώ 29Π
acer -cris -cre = οξύς
8Π
acerbus -a -um = δυσά-
ρεστος στη γεύση, πικρός,
άγουρος 27
Acerra -ae = ο Ακέρρας
16E
acies -ēi = παραταγμένος
στρατός· μάχη 36
Actiācus -a -um = Ακ-
τιακός 14
ad (προθ + αιτ.) προς 2·
δίπλα, κοντά σε 8
addūco -duxi, -ductum,

-ducĕre, 3 = οδηγώ
(κάπου, προς) 18,20· παρα-
κινώ 17Π
adĕdo, -ĕdi, -ĕsum,
-edĕre, 3 = μισοτρώνω
50E
adeo, -ii, -itum, -īre
= πλησιάζω 45
adfero βλ. affero
adficio βλ. afficio
a(d)gnosco -gnōvi,
-gnitum, -gnoscĕre, 3
= αναγνωρίζω 20
adhaeresco -haesi,
-haesum, -haerescĕre,
3 = προσκολλίεμαι,
καρφώνομαι 45
adhortor, αποθ. 1 προτρέπω
45
adhūc (επίρρ.) = μέχρι
τώρα (τότε) 29
adimo, -ĕmi -emptum,
-imĕre, 3 (ad + emo·
+ αιτ. και δοτ.) = αφαι-
ρώ 9
aditus -us (αρσ.) =
προσέγγιση 13
adiumentum -i = βοή-
θεια 30
adligo, 1 = δένω (σε κάτι) 3
administro, 1 = διαχει-
ρίζομαι 32
admiratio -ōnis (θηλ.) =
θαυμασμός, κατάπληξη 48
admīror, αποθ. 1 =
θαυμάζω 34

admitto, -mīsi,
-missum, -mittĕre, 3
= αφήνω κάποιον να
περάσει, δέχομαι 48
admodum (επίρρ.) = πάρα
πολύ 12
admoneo, -monui,
-monitum, -monĕre, 2
= συμβουλευώ 7
adportō, 1 = φέρνω
(κάπου) 8
adsum, -fui, -esse =
είμαι παρών· έρχομαι 45
adulescens -ntis (αρσ. και
θηλ.) = νεαρός -ή 31
advenio, -venī,
-ventum, -venīre, 4 =
φθάνω 9A
advento, 1 = πλησιάζω 7
adversarius -ii = αντίπα-
λος, εχθρός 13
adversus (προθ. + αιτ.)
= εναντίον 13
adversus -a -um =
αντίξοος 1
advolo, 1 = καταφθάνω
πετώντας· ορμώ 3
aegeer -gra -grum =
άρρωστος 8E
aegrōto, 1 = είμαι
άρρωστος 23
Aemiliānus -i =
ο Αιμιλιανός 15E
Aemilius βλ. Paulus
Aenĕas -ae = ο Αινείας
2,10
aequitas -ātis = ισότητα,

δικαιοσύνη 6
aeque (επίρρ.) = εξίσου,
το ίδιο 50·
aeque atque (ac) = το
ίδιο όπως 41Π
aequus -a um = ίσος,
δίκαιος 21,49
aerarium -ii(i) = το
δημόσιο ταμείο 35
aes, aeris (ουδ.) = χαλκός,
μπρούντζος 39· χρήματα 35
Aesōpus -i = ο Αίσωπος
28
aestimo, 1 = εκτιμώ,
υπολογίζω 29Π
aestivus -a -um =
καλοκαιρινός 7E
aetas -ātis = ηλικία 20·
εποχή 41.
Aethiopia -ae = η
Αιθιοπία, 3
Afer -fri = ο Άφρος 34E
Afer -fri: Domitius Afer
= ο Δομίτιος Άφρος 41E
affero (adfero), -tuli,
-lātum, -ferre, 3 φέρνω·
προσφέρω 10Π
afficio, -fēci, -fectum,
-ficēre, 3* (ad+ facio)
= περιβάλλω· supplicio
capitis afficio θανα-
τώνω 14
Africa -ae = η Αφρική 2
Africānus -i βλ. Scipio
ager -gri = αγρός 5
agmen -inis (ουδ.) = άγη-

μα, στρατός 40
ago, ēgi, actum, agēre, 3
= κάνω 23· οδηγώ (άγω)
agricultūra -ae = γεωρ-
γία 15
Agrippa βλ. Menēnius
Agrippa
Aīax -ācis = ο Αίαντας
13E
aio (ρήμ. ελλειπτ.) = λέγω 27
alacer -cris -cre = ζωη-
ρός, πρόθυμος 13
Alba Longa = η Άλβα
Λόγγα 10
albus -a -um = άσπρος
aliēnus -a -um = ξένος
30E
aliquando (επίρρ.) = κά-
ποτε 31
aliquis -id (ουσ.), aliqui -a
-od (επιθ.) (αντ. άόρ.) =
κάποιος, κάτι 8
aliquot (αντ. άόρ. άκλ.) =
μερικοί 47
aliter (επίρρ.) διαφορετικά
41Π
alius -a -ud (αντ. επιθ.)
= άλλος (από πολλούς) 17
Allia -ae = ο Αλίας,
ποταμός της Ιταλίας 21
alligo, 1 = δένω 3E
alo, alui, alitum (altum),
alēre, 3 = (εκ)τρέφω 42
Alpes -ium = οι
Άλπεις 11
alter -era -erum (αντ.

επίθ.) = ο άλλος, ο ένας
(από δύο άτομα) 19
amabilis -is -e = αξια-
γάπητος 26
amanter (επίρρ.) = με
αγάπη 26
ambitiōsus -a -um =
φιλόδοξος
ambitiōsissime = με
πολλή φιλοδοξία 41E
ambulo, 1 = περπατώ 27E
amentum -i = ιμάντας,
λουρί 45
amīca -ae = φίλη 1
amicitia -ae = φιλία, συμ-
μαχία 4
amīcus -i = φίλος 26
amitto, -mīsi, -missum,
-mittēre, 3 = χάνω 13
amo, 1 = αγαπώ 12
amor -ōris (αρσ.) =
αγάπη 49
amoveo, -mōvi,
-mōtum, -movēre, 2
= απομακρύνω 18
an (ερωτ. μόριο) = αν, ή 44Π
ancilla -aē = υπηρέτρια 24
Anchīses -ae = ο Αγγί-
σης 2
Andromeda -ae = η
Ανδρομέδα, 3
anīlis -is -e = γερον-
τικός 26
animadverto, -verti,
-versum, -vertēre, 3
= παρατηρώ 12·

**animadverto in
aliquem** = τιμωρώ
κάποιον 42
animal -ālis (ουδ.) = ζώο
8Π
animus -i = ψυχή 5
annus -i = έτος 4,10
ante (1) (πρόθ. με αιτ.) =
προ, πριν 25· (2) (επίρρ.) =
προηγούμενως
antecello, -cellēre, 3 =
ξεπερνώ κάποιον σε κάτι 31
anterpōno, -posui,
-positum, -ponēre, 3
(+ αιτ. και δοτ.) προκρίνω,
βάζω κάτι πάνω από κάτι
άλλο 46
antequam (χρον. σύνδ.) =
προτού να 38Π
antiquitas -ātis (θηλ.) =
αρχαιότητα 4,41
antīquus -a -um =
αρχαίος 4,41
Antōnius -ii(i) : M.
Antōnius = ο Μάρκος
Αντώνιος 14
Antōnius -ii(i) : C.
Antōnius = ο Γάιος
Αντώνιος 19
appello, 1 = ονομάζω 10)
aper, **apri** = κάπρος,
αγριογούρουνο 8
aperio, -rui, -rtum,
-īre, 4 ανοίγω· αποκα-
λύπτω 9
aperte (επίρρ.) = ανοικτά 24

appareo, -parui,
 -paritum, -parēre, 2
 = εμφανίζομαι 14
appendo, -pendi,
 -pensum, -pendēre, 3
 = ζυγίζω 21
appropriquo
 (adpropinquo), 1 =
 πλησιάζω 16, 10Π
aptus -a -um = επιτή-
 δειος, κατάλληλος 32Π
apud (πρόθ. + αιτ.) = σε,
 κοντά 4
Aquilo -ōnis (αρσ.) = ο
 βοριάς 11E
ara -ae = βωμός 21E
arbitror, αποθ. 1 = νομίζω
 πιστεύω 15
arbor -oris (θηλ.) = δέν-
 δρο 25
Ardea -ae = η Αρδέα,
 πόλη του Λατίου 21
ardor -ōris (αρσ.) =
 πάθος 33
arma -ōrum (μόνο πληθ.)
 = όπλα 16
armātus -a -um = οπλι-
 σμένος· στον πόλεμο 33
Arria -ae = η Αρρία 23
ars, artis (θηλ.) = τέχνη
 13, 6Π· **artes liberāles** =
 ελευθέρια σπουδές 13
arx, arcis (θ.) = ακρόπολη
 21Π
Arverni -ōrum = οι
 Αρβέρνοι, έθνος της

Γαλατίας 16
ascendo, ascendi,
 ascensum, ascendēre,
 3 = ανεβαίνω 23
Asia -ae = η Ασία 28
aspicio, -spexi,
 -spectum, -spicēre, 3*
 = κοιτάζω 14
assideo, -sēdi, -sessum,
 -sidēre, (ad + sedeo)
 2 = κάθομαι (δίπλα) 36
assidue (επίρρ.) = συνέ-
 χεια 32E
at (σύνδ. αντιθ.) = αλλά 43
Athēnae -ārum = η
 Αθήνα 14
Atilius βλ. **Rēgulus**
atque, ac (σύνδ. συμπλ.)
 = και 9
atqui (σύνδ. αντιθ.) = κι
 όμως 25
Atreus -i = ο Ατρέας 27
Atticus -i = ο Αττικός 44E
auctoritas -ātis (θηλ.) =
 κύρος, επιρροή 42
audacia -ae = τόλμη 4·
 θράσος 28
audax -ācis = θρασύς 35Π
audeo, ausus sum,
 audēre, ημιαπ. 2 =
 τολμώ 40
audio, 4 = ακούω,
 πληροφοροῦμαι 7, 9Π
augeo, auxi, auctum,
 augēre, 2 = αυξάνω 49Π
augur -uris (αρσ.) =

οιωνοσκοπός 40
Augustus -ī = ο
 Αύγουστος 10
auris -is (θηλ.) = αυτί 7Π
aurum -i = χρυσάφι 21,36
auspiciū -ii(i) = ορνι-
 θομαντεία, οιωνός 35E
aut (σύνδ. διαζ.) ή **aut** ...
 aut = είτε ... είτε 17
autem (σύνδ. αντιθ.) = δέ,
 πάλι, εξάλλου 19
auxiliū -ii(i) = βοήθεια
avaritia -ae = πλεονεξία,
 απληστία 4
ave! = χαιρέ! 29
aversus -a -um (μτχ. παθ.
 πρκ. του **averto**) = γυρι-
 σμένος ανάποδα 18
averto, -verti, -versum,
 -vertēre, 3 = βγάζω
 κάποιον από το δρόμο
 του 39
avis -is (θηλ.) = πουλί 29
barbarus -a -um = βάρ-
 βαρος 1
beāte (επίρρ.) = ευτυχι-
 σμένα
Belgae -ārum = οι Βέλ-
 γοι, η χώρα των Βέλγων 7
bellum -i = πόλεμος 4
bellus -a -um = καλός,
 ωραίος 5E
belua -ae = άγριο ζώο,
 κήτος 3
bene (επίρρ.) = καλά 23

beneficiū -ii(i) =
 ευεργεσία 4·
benevolentia -ae =
 εύνοια, ευμένεια, καλή
 θέληση 44
bibo, bibi, -ēre, 3 = πίνω
 4E
bibliopōla -ae (αρσ.) =
 βιβλιοπώλης 45E
bini -ae -a (διανεμ.
 αριθμ.) = ανά δύο 27E
bonus -a -um = καλός
 6,27Π· **boni** -ōrum = οι
 καλοί πολίτες 22
bos, bovis (αρσ. και θ.) =
 βόδι 18
Brennus -i = ο Βρέννος 21
brevis -is -e = σύντομος 8Π
breviter (επίρρ.) σύντομα,
 με λίγα λόγια 26Π
Brutus: L. Iunius
Brutus = ο Λεύκιος
 Ιούνιος Βρούτος 9,22
Brutus: M. Iunius
Brutus = ο Μάρκος
 Ιούνιος Βρούτος 49
Cacus -i = ο Κάκος 18.
cado, cecīdi, casum,
cadēre, 3 = πέφτω 20Π,43
Caecilia -ae = η Καικιλία 38
Caeciliānus -i = ο Καικι-
 λιανός 5E
Caecīna -ae βλ. **Paetus**
caedes -is (θηλ.) =
 σφαγή 7
Caediciānus -i = ο

Καιδικιανός 34E
caedo, cecīdi, caesum,
caedere, 3 = κόβω 20Π
caelum -i = ουρανός 10
Caesar -aris: C. Iulius
Caesar = ο Γάιος
Ιούλιος Καίσαρας 7,33
Caesar -aris: Caesar
Augustus = ο Καίσαρας
Αύγουστος 10
calcar -āris = σπηρούνι
8Π
calceus -i = (υ)πόδημα,
μποτίνι 3
Caligula -ae = ο Καλι-
γούλας 20
calix -icis (αρσ.) = πο-
τήρι 4E
calvus -a -um = φα-
λακρός 47
Camillus -i: M. Furius
Camillus = ο Μάρκος
Φούριος Κάμιλλος 21,22
Campania -ae = η
Καμπανία 5
campus -i = πεδιάδα 49Π
Cannae -ārum = οι
Κάννες 11
Cannensis -is -e = των
Καννών, από τις Κάννες 11
canthus -i = κανθός (σιδε-
ρένιο στεφάνι τροχού) 33E
canis -is = σκύλος 43Π
canus -a -um = άσπρος·

ασπρομάλλης 47
capillus -i και capilli
-ōrum = τα μαλλιά 3E
cario, cēpī, captum,
capere, 3* = πιάνω
8,14Π· συλλαμβάνω 34
Capitōlium -ii(i) = το
Καπιτώλιο, 21
cartivus -a -um =
αιχμάλωτος 43
caput -itis (ουδ.) =
κεφάλι· θανατική ποινή 14
carcer -eris (αρσ.) =
φυλακή 19
caritas -ātis (θ.) = αγάπη,
στοργή 44
carmen -inis (ουδ.) =
ποίημα 9E
caro, carnis (θηλ.) =
κρέας 15
Carthāgo -inis = η
Καρχηδόνα 25
Carthaginiensis -is -e =
= Καρχηδόσιος (-ακός) 11
cagus -a -um = αγαπητός
46
caseus -i = τυρί 15
Cassiope -es = η
Κασσιόπη 3
Cassius -ii(i): C. Cassius
= ο Γάιος Κάσιος 28E
Cassius -ii(i): Cassius
Parmensis = ο Κάσιος
από την Πάρμα 14
castra -ōrum (μόνο πληθ.)

= το στρατόπεδο 7
casus -us = τυχαίο,
απροσδόκητο γεγονός ή
περιστατικό 20,37·
casu = κατά τύχη 45
catellus -i = σκυλάκι 12
Catilīna -ae:L. Sergius
Catilīna = ο Λεύκιος
Σέργιος Κατιλίνας 19
catillus -i = πιάτο 36
Cato -ōnis:M. Porcius
Cato Censōrius = ο
Μάρκος Πόρκιος Κάτωνας
ο Τιμητής 25
cauda -ae = ουρά 18
causa -ae = αιτία 17
causidicus -i = δικη-
γός 38E
cavea -ae = κλουβί 35E
caveo, cavi, cautum,
cavēre, 2 = προσέχω,
φυλάγομαι 7,25
Cēpheus -i = ο Κηφέας 3
cēra -ae = κερι 8
cedo, cessi, cessum,
cedēre, 3 = παρα-
χωρώ 38
celer -eris -ere = γρήγο-
ρος 8Π,40
celeriter (επίρρ.) = γρήγο-
ρα 45
Celtiberia -ae = η Κελτι-
βηρία 10A
cena -ae = δείπνο 23A, 26E
ceno, 1 = δειπνώ, γευμα-
τίζω 36

censeo, censui, censum,
censēre, 2 = πιστεύω,
νομίζω 46
centum (αριθμ.) = εκατό
11E
cerno, crēni, cretum*,
cernēre, 3 διακρίνω 16·
κρίνω, αποφασίζω
certāmen -inis = αγώνας,
μάχη 31
certe (επίρρ.) = βέβαια 43Π
certo, 1 = (συν)-
αγωνίζομαι 4
certus -a -um = βέβαιος,
σίγουρος 49
cerua -ae = ελάφι 48
cervīces -um (θηλ.) = τρά-
χηλος, λαιμός 26
Charīnus -i = ο Χαρίνος
3E
cheragra -ae = χειράγρα
(«χεράγρα») 31E
cibus -i = τροφή 23
Cicero -ōnis: M. Tullius
Cicero = ο Μάρκος
Τύλλιος Κικέρωνας 19
Cicero -ōnis: Q. Tullius
Cicero = ο Κόιντος
Τύλλιος Κικέρωνας 45
Cinna -ae = ο Κίννας 9E
circumdo, -dēdi,
-dātum, -dāre, 1 =
περιβάλλω, τυλίγω 6E
circumsedeo, -sēdi,
-sessum, -sedēre, 2 =

περικυκλώνω 40
cito (επίρρ.) = γρήγορα 26E
civis, civis (αρσ.) =
πολίτης
civīlis -is -e = εμφύλιος
33
civitas -ātis (θηλ.) =
πολιτεία 6
clades -is (θηλ.) =
καταστροφή, συντριβή 11
clamo, 1 = φωνάζω 37
clamor-ōris (αρσ.) =
κραυγή 49
clarus -a -um = καθα-
ρός, δυνατός 34· ένδοξος 5
Claudius -ii(i) = ο
Κλαύδιος 20,23
claudio, clausi, clausum,
claudēre, 3 = κλείνω 10
clava -ae = ρόπαλο 18
Cleobūlus -i = ο Κλεό-
βουλος 5Π
cocus -i = μάγειρας 15E
coepi, απαρ. coepisse (ρήμ.
ελλειπτ.) = άρχισα 18
coetus -us (αρσ.) = συ-
γκέντρωση, συνάθροιση 22
cogitatio -ōnis = σκέψη,
λογισμός 8
cogito, 1 = σκέπτομαι,
αναλογίζομαι 8,32
cognosco, cognōvi,
cognitum, cognoscere,
3 = γνωρίζω 24
cogo, coēgi, coactum,
cogere, 3 = συγκαλώ 40

εξαναγκάζω 37,15Π
cohibeo, -hibui, -hibi-
tum, -hibēre, 2 = συγ-
κρατώ 23
cohors -rtis (θηλ.) =
κοόρτη 16
collaudo (conlaudo), 1 =
εξυμνώ, επαινώ 10Π
collis -is (αρσ.) = λόφος 7
colloco (conloco), 1 =
εγκαθιστώ 7,10Π
collum -i = λαιμός
colo, colui, cultum,
colere, 3 = καλλιεργώ,
λατρεύω 32· κατοικώ 41·
σέβομαι 44
comedo, -ēdi, -ēsum,
-edere(-esse), 3 =
καταναλώνω, κατα-
σταλαλώ 42E
commilito -ōnis (αρσ.)
= συστρατιώτης,
σύντροφος 20
comitātus -us (αρσ.) =
συντροφιά, παρέα 11E
committo, -mīsi,
-missum, -mittere, 3
= συνάπτω 35E
commodus -a um =
κατάλληλος 32Π
commūnis -is -e =
κοινός 17
comparo, 1 = συγκρίνω 3
compello, -puli,
-pulsum, -pellere, 3 =
συγκεντρώνω· αναγκάζω 10Π

compleo, 2 = συμπληρώνω
11
complector, -plexus
sum, -plecti, αποθ.3 =
αγκαλιάζω 26
complexus -us (αρσ.) =
αγκάλιασμα, αγκαλιά 12
comprobo, -posui,
-positum, -ponēre, 3
= τελειώνω τόν πόλεμο
(bellum) με συνθήκη 11

πολλοί 34
comprehendo, -hendi,
-hensum, -hendēre, 3
= συλλαμβάνω 16
comprimo, -pressi,
-pressum, -primēre, 3
= περιορίζω, χαλιναγωγώ
33
concipio, -cēpi,
-ceptum, -cipēre, 3*
(cum + capio) = συλ-
λαμβάνω, πιάνω 14
concito, 1 = ξεσηκώνω 9
concordia -ae = ομόνοια 4
concutio, -cussi,
-cussum, -cutēre, 3*
(cum+quatio) = συ-
νταράζω 14
condemno, 1 = κατα-
δικάζω 29Π
condo, -didi, -ditum,
-dēre, 3 = κτιζώ 10
condūco, -dūxi,

-ductum, -ducēre,
3 = νοικιάζω 23
confero, -tuli, -lātum,
-ferre, 3 = συγκεντρώνω 35
confido, -fīsus sum,
-fidēre, ημιαποθ. 3 =
εμπιστεύομαι, έχω εμπιστο-
σύνη, στηρίζομαι 25
confirmo, 1 = επιβε-
βαιώνω 14
conformo, 1 = διαμορ-
φώνω, διαπλάθω 32
confugio, -fūgi,
-fugēre, 3* = κατα-
φεύγω 14
confundo, -fūdi,
-fūsum, -fundēre, 3
= συγχέω
confūsus -a -um =
μπερδεμένος, σε αμηχανία 18
coniungo, -iunxi,
-iunctum, -iungēre, 3
= συνάπτω 30Π
coniuratio -ōnis (θηλ.) =
συνωμοσία 42
coniurātus -i =
συνωμότης 19Α
coniūro, 1 = συνομωτώ 19
coniunx (coniux) -ugis
(αρσ. και θηλ.) = ο και η
σύζυγος 43
congregior, -gressus
sum, -grēdi, αποθ. 3*
= συγκρούομαι, μονομα-
χώ 31
congruens -entis =

σύμφωνος 38
 conlaudo βλ. collaudo
 conloco βλ. colloco
 conloquor, -locūtus
 sum, -loqui, αποθ. 3 =
 συζητώ, κουβεντιάζω 48
 conor, αποθ. 1 = προσπα-
 θώ 18
 conscribo, -scripsi,
 -scriptum, -scribere, 3
 = γράφω 45
 conscripti (patres) =
 οι Συγκλητικοί 50
 consecro, 1 = αφιερώνω,
 προσφέρω 34
 consequor, -secūtus
 sum, -sequi αποθ. 3 =
 ακολουθώ 19· πετυχαίνω 41
 consequitur (απρόσ.) =
 προκύπτει· συνεπάγεται 46
 conservo, 1 = σώζω 40
 consido, -sēdi,
 -sessum, -sidere, 3 (cum
 +sīdo) = κάθομαι («καθί-
 ζω τον εαυτό μου») 16
 consilium -ii(i) = σκέψη
 6· σχέδιο 45,49
 consisto, -stiti, -sistere,
 3 = συνίσταμαι, βρίσκομαι,
 περιορίζομαι 15
 conspectus -us (αρσ.) =
 θέα, όψη 43
 conspicio, -spexi,
 -spectum, -spicere, 3*
 (cum +specio) = βλέπω
 (πέφτει το βλέμμα μου) 45

constans -ntis =
 σταθερός 26A
 constantia -ae = εγκαρ-
 τέρηση, σταθερότητα 26
 constituo, -stitui,
 -stitūtum -stituere, 3
 = αναδιοργανώνω 33· απο-
 φασίζω 45
 consuetudo -inis (θηλ.)
 = συνήθεια 46Π
 consul -is (αρσ.) =
 ύπατος 9,19
 consulo, -sului, -sultum,
 -sulere, 3 (+ δοτ. χαρ.) =
 φροντίζω 22
 consulto, 1 = φροντίζω για 4
 contemno, -tempsi,
 -temptum, temnere, 3
 = περιφρονώ 36
 contendo, -tendi,
 -tentum, -tendere, 3 =
 φιλονικώ 50
 contineo, -tinui,
 -tentum, -tinere, 2
 (cum +teneo) = συγ-
 κρατώ· στερεώνω 6
 continenter (επίρρ.) = με
 εγκράτεια 30
 contingit, -tigit,
 -tingere, απρόσ. 3 =
 συμβαίνει 46Π
 continuus -a -um =
 συνεχής, διαρκής 40E
 contra (πρόθ. + αιτ.) =
 ενάντια, αντίθετα σε 1·

contra (επίρρ.) = αντίθετα 43
contundo, -tudi,
-tūsum, -tundere, 3 =
συντριβω 10
convēnio, -vēni,
-ventum, -venire, 4
= ταιριάζω 6E
converto, -verti,
-versum, -vertere, 3 =
γυρίζω (κάποιον) προς τα
πίσω 18
convīna -ae (αρσ. και θηλ.)
= συνδαιτημόνας 5E
coopto, 1 = εκλέγω 10Π
coripae -ārum (μόνον
πληθ.) = στρατιωτικές
δυνάμεις 11
coŕo- ōnis (= cauro
-ōnis) = κάπελας 40E
cornu -us (ουδ.) = κέρατο
13Π
corpus -oris (ουδ.) =
σώμα 4
corrumpo, -rūpi,
-ruptum, -rumperē, 3
= διαφθείρω 35Π
corvus -i = κόρακας 29
Cotta -ae: Aurēlius
Cotta = ο Αυρήλιος
Κόττας 50
credo, credidi,
creditum, credere, 3
= πιστεύω 24
creo, 1 = εκλέγω 15
cruciātus -us (αρσ.) =
βάσανο 32

crudeliter (επίρρ.) = με
σκληρότητα 42
cruentus -a -um = φονι-
κός, αιματηρός 19
cubiculum -i = κρεβατο-
κάμαρα 23
cultellus -i = μαχαιράκι·
ξυράφι, 49
cultus -tri (αρσ.) =
μαχαίρι 9
cum (σύνδ.) βλ. το Ευρετήριο
των γραμματικών και
συντακτικών φαινομένων
cum (πρόθ. + αφ.) με
cupide (επίρρ.) = με
πάθος 34
cupiditas -ātis (θηλ.) =
επιθυμία 31
cupidus -a -um (+ γεν.)
= αυτός που επιθυμεί 29
cupio, cupīvi (cupīi),
cupītum, cupere, 3*
= επιθυμώ 11,14Π
cur (ερωτ. επίρρ.) = γιατί;
12,43
cura -ae = έγνοια, φρο-
ντίδα 1
curia -ae = το κτίριο της
Συγκλήτου, το Βουλευτή-
ριο, 25
Curius -ii(i): M'. Curius
Dentātus = ο Μάνιος
Κούριος Δεντάτος 22,36,41
curro, 1 = φροντίζω 4,45
curro, cucurri, cursum,
currere, 3 = τρέχω 12

custōdia -ae = φυλακή 28
de (πρόθ. + αφ.) = για,
από 14
debeo, debui, debitum,
debēre, 2 (de + habeo)
= οφείλω, πρέπει 7
debilis -is -e =
αδύναμος, ανάπηρος 39
decerpō, -cerpsi,
-cerptum, -cerptere, 3
= κόβω 25
decet, decuit, decēre, 2
(απρόσ.) = αρμόζει 46
Decius -ii(i):P. Decius
Mus = Ο Πόπλιος
Δέκιος Μύς 22
decurro, -cucurri
(-curri), -cursum,
-currere, 3 = τρέχω 28E
dedecus -oris (ουδ.) =
ντροπή 30
dedo, -didi, -ditum,
-dēre, 3 = παραδίδω 16
dedūco, -dūxi,
-ductum, -ducere, 3
=
οδηγώ, φέρνω 28,37
deinceps (επίρρ.) = στη
συνέχεια 27
deinde (επίρρ.) = έπειτα 23
defero, -tuli, -lātum,
-ferre, 3 = μεταφέρω 20
deficio, -fēci, -fectum,
-ficere, 3* (de + facio)
= χάνομαι, παθαίνω έκλει-
ψη 13

defleo, -flēvi, -flētum,
-flēre, 2 = κλαίω,
θρηνώ 17A
delectus -a -um =
εκλεγμένος 4
deleo, 2 = καταστρέφω, εξο-
λοθρεύω 11· σκοτώνω 3
delictum -i = έγκλημα 9
deligo, -lēgi, -lectum,
-ligere, 3 = εκλέγω 9
denique (επίρρ.) = τέλος 2
deplōro, 1 = θρηνώ,
κλαίω 1
depōno, -posui,
-positum, -ponere, 3 =
καταθέτω· αποβάλλω 25
deporto, 1 = παίρνω μαζί
μου 30
deprehendo (deprendo),
-prehendi, -prehensum,
-prehendere, 3 = συλ-
λαμβάνω· πιάνω, ανακαλύ-
πτω 47
desero, -serui,
-sertum, -serere, 3 =
εγκαταλείπω 35
desertor -ōris (αρσ.) =
λιποτάκτης 46
desidero, 1 = επιθυμώ,
μου λείπει κάτι 1
desilio, -silui, -silire, 4 =
πηδώ κάτω 15
desisto, -stiti, -sistere, 3
= σταματώ 37
deterreo, -terrui,
-territum, -terrere, 2

= αποθαρρύνω 47
deus -i = θεός 3
deverto, -verti,
 -versum, -vertēre, 3
 (και devertor, -verti,
 -verti, ημιαποθ. 3) = κα-
 ταλύω (κάπου) 27
dexter -tra -um = δε-
 ξιός· **dextra -ae** = το
 δεξί χέρι 34
diaeta -ae = (θερινή)
 κατοικία 20
Diāna -ae = η Ἄρτεμη 8
Diaulus -i = ο Δίαυλος
 14E
dico, dixi, dictum,
 dicēre, 3 = λέγω 12·
 -pro aliquo = μιλάω υπέρ,
 υποστηρίζω κάποιον
dictātor -ōris (αρσ.) =
 δικτάτορας 21
dictum -i = λόγος 12
Didius βλ. Gallus
Dido -ōnis = η Διδώ 2
dies, diēi (αρσ.) = ημέρα
 14
difficilis -is -e = δύσκο-
 λος 26Π
diffluo, -flūxi, -flūctum,
 -fluēre, 3 = διαρρέω·
 καταλύομαι 33
dignitas -ātis (θηλ.) =
 κύρος 33
dignus -a -um = άξιμος 26
dilābor, -lapsus sum,
 -lābi, αποθ. 3 = καταρ-

ρέω 33
diligentia -ae = φρο-
 ντίδα 28
diligo, -lexi, -lectum,
 -ligēre, 3 = αγαπώ 26
dilucide (επίρρ.) = με
 διαύγεια 41
dimicatio -ōnis (θηλ.) =
 αγώνας 32
dimico, 1 = αγωνίζομαι 11
Diodōrus -i = ο Διόδωρος
 31E
discēdo, -cessi, -cessum,
 -cedēre, 3 = αποχωρώ,
 σκορπίζομαι 16· φεύγω 17
discipulus -i = μαθητής,
 βοηθός 11E
disco, didici, discēre, 3
 = μαθαίνω 29
discrīmen -inis (ουδ.) =
 κίνδυνος 25
discurro, -curri (-cucur-
ri), -cursum, -currēre,
 3 = τρέχω εδώ κι εκεί 20
displiceo, -plicui,
 -plicitum, -plicēre, 2
 (dis+placeo) = δυσα-
 ρεστώ 43E
disputo, 1 = μιλώ για,
 πραγματεύομαι 13
dissensio -ōnis (θηλ.) =
 διαφωνία 50
dissentio, -sensi,
 -sensum, -sentīre, 4
 = διαφωνώ 50
dissero, -serui,

-sertum, -serēre, 3 =
διαλέγομαι, συζητώ 38E
dissimilis -is -e =
ανόμοιος 26Π
dissimulo, 1 = προσποι-
ούμαι ότι δεν 42,47
diu (επίρρ.) = πολύ χρόνο
23· για πολύ καιρό 21
dives -itis = πλούσιος 35Π
divido, divīsi, divīsum,
dividēre, 3 = μοιράζω 21
divitiae -ārum (μόνον
πληθ.) = πλούτη 36
do, dedi, dātum, dāre,
= δίνω 12·
doceo, docui, doctum,
docēre, 2 = διδάσκω 29·
υποδεικνύω 48
doleo, dolui, dolitum,
dolēre, 2 = πονώ 3E
dolor -ōris (αρσ.) = πόνος
9· οργή 28
dolus -i = δόλος 2
domestici -ōrum (πληθ.)
= οι δούλοι του σπιτιού 34
dominus -i = κύριος,
αφεντικό 24
Domitius βλ. Afer
domus -us (θηλ.) = σπίτι
13Π,43·
domi (στάση) = στο σπίτι,
στην ιδιωτική ζωή 4
domi bellique (militiae-
que) = στην ειρήνη και
στον πόλεμο
domo (κίνηση από) = από

το σπίτι, από την πατρίδα
13Π
domum (κίνηση προς) =
στο σπίτι (πατρίδα) 12,13Π
donec (σύνδ. χρον.) =
μέχρις ότου, ωστόσο 47
dono, 1 = δίνω, δωρίζω 30E
donum -i = δώρο, 34,4Π
dormio, 4 = κοιμάμαι 18
dos, dotis (θηλ.) = προίκα
35
dubito, 1 = αμφιβάλλω 47
duco, duxi, ductum,
ducēre, 3 = οδηγώ 38·
θεωρώ 32· εκτιμώ,
υπολογίζω 29Π
dum (σύνδ. χρον.) = ενώ,
την ώρα που 20· μέχρι να 38·
όσο 38
dumtaxat (επίρρ.) =
μόνον, τουλάχιστον 44
duo, duae, duo (αριθμ.)
= δύο 9,10
durus -a -um = σκληρός,
τραχύς, δύσκαμπος 27
dux -cis (αρσ. και θηλ.) =
αρχηγός, στρατηγός 11,21
ebur -oris (ουδ.) =
ελεφαντόδοντο 39
ecce (επίρρ.) = ιδού, να 38E
edīco, -dixi, -dictum,
-dicēre, 3 = διατάζω
να 31
edo, ēdi, esum, edēre
(esse), 3 = τρώγω 35E
effemino, 1 = εκθηλώνω 15

efficio, -fēci, -fectum,
-ficēre, 3* (ex+facio)
= κατορθώνω 46· δημιουργ-
γώ 39

effigies -ēi = εικόνα,
μορφή, «είδωλο» 14

ego (προσ. αντ.) = εγώ 2Π,8

egredior, -gressus sum,
-grēdi, αποθ. 3* = βγαί-
νω 23

elābor, -lapsus sum,
-lābi, αποθ. 3 = (ξε)γλυ-
στρώ 49

elephas -ntis (elephan-
tus -i) = ελέφαντας 11

emitto, -mīsi, -missum,
-mittēre, 3 = αφήνω
ελεύθερο 48

emo, ēmi, emptum,
emēre, 3 = αγοράζω 29

enascor, -nātus sum,
-nasci, αποθ. 3 =
φυτρώνω 21E

enim (αιτιολ. σύνδ.) =
γιατί 6

Ennius -i = ο Έννιος 24

enoto, 1 = κρατάω σημειώ-
σεις 8

eo (επίρρ.) = εκεί 16·
τόσο 41Π

eo, ii, itum, ire = πηγαίνω
28Π

erhippium -ii = εφίππιο,
σέλα 15

Ephesus -i = η Έφεσος 28

Epicurēus -a -um =

επικούρειος 28

epicus -a -um = επικός 5

epistula -ae = επιστολή 1

equus -itis (αρσ.) =
ιππίας 16

equester -stris -stre =
ιππικός 15· proelium

equestre = ιππομαχία
equidem (επίρρ.) = (εγώ)
βέβαια 37

equitātus -us (αρσ.) =
ιππικό 16

equus -i = άλογο 15

erga (πρόθ.+ αιτ.) = προς
49

ergo (σύνδ. συμπερ.) =
επομένως 41

ergo, 1 = περιπλανιέμαι 8·
κάνω λάθος 39Π

et (σύνδ. συμπλ.) = και 1

etiam (επίρρ.) = επιπλέον,
ακόμη, ακόμη και 17,19

etiamsi (σύνδ. παραχ.) =
ακόμη κι αν 37,40Π

etsi (σύνδ. εναντ.) = αν και
8,21,40Π

euge (επιφ.) = εύγε 26E

Euripides -is = ο
Ευριπίδης 5Π

Evander -ndri = ο
Εύανδρος 18,41

eventus -us (αρσ.) =
έκβαση 31,46Π

evertō, -verti,

-versum, -vertēre, 3
= καταστρέφω εντελώς 21

ex (πρόθ. + αφ.) = από 7
excellens -ntis = έξοχος
διακεκριμένος 32
excipio, -cēpi,
-ceptum, -cipĕre, 3*
(ex+capio) = δέχομαι
24E
excito, 1 = (ξε)σηκώνω 14·
αποκαθιστώ 33
exclāmo, 1 = αναφωνώ 24
exclūdo, -clūsi,
-clūsum, -cludĕre, 3
(ex+claudio) = κλείνω
απέξω, διώχνω 20
excrucio, 1 = βασανίζω 1
exemplum -i =
παράδειγμα 29
exeo, -ii, -itum, -īre
= βγαίνω 35E
exercitus -us (αρσ.) =
στρατός 13
exigo, -ēgi, -actum,
-igĕre, 3 (ex+ago) =
εισπράττω 35· απαιτώ 45E
ex(s)ilium -ii(i) =
εξορία 21
eximius -a -um =
εξαιρετικός 48
existimo, 1 = νομίζω 14
exitus -us (αρσ.) =
έκβαση 37
ex(s)pecto, 1 = περιμένω
38
expedio, 4 =
απελευθερώνω 11
expello, -puli, -pulsum,

-pellĕre, 3 = διώχνω 19
experior, -pertus sum,
-perĭgi, αποθ. 4 =
δοκιμάζω 49
expeto, -petĭvi (-petii),
-petĭtum, -petĕre, 3
= επιδιώκω 32
explico, 1 = αναπτύσσω,
εκφράζω 39
expugno, 1 = κυριεύω, 2
ex(s)pĭro, 1 = πεθαίνω,
ξεψυχάω 2
ex(s)ul -is (αρσ. και θηλ.)
= εξόριστος 43
exterreo, -terrui,
-territum, -terrĕre, 2
= τρομοκρατώ 20
extraho, -traxi,
-tractum, -trahĕre, 3
= βγάζω (τραβώντας),
τραβάω έξω 9,20·
παρατείνω 47
extrĕmus -a -um =
έσχατος 25
ex(s)ulo, 1 = είμαι
εξόριστος 1
Fabia -ae = η Φαβία 20E
Fabius -ii(i): Q. Fabius
Maximus Cunctātor =
ο Κόιντος Φάβιος Μάξιμος
ο Μελλητής 11
Fabricius -ii(i): C.
Fabricius Luscinus
= ο Γάιος Φαβρίκιος
Λούσκινος 29,41
facies -ĕi = πρόσωπο 14

facilis -is -e = εύκολος 36·
facile (επίρρ.) = εύκολα
facio, fēci, factum,
facēre, 3* = κάνω 24,
14Π· εκτιμώ, υπολογίζω 29Π
factum -i = πράξη 21
fallax -ācis = απατηλός
14A
fallo, fefelli, falsum,
fallēre, 3 = εξαπατώ
fallor, falsus sum, falli, 3
= κάνω λάθος 16E
Falernus (ager) = ο
Φαλερνός αγρός (περιοχή
της Καμπανίας) 11
fames -is (θηλ.) = πείνα
46E
familia -ae = οικογένεια
30
familiāris -is (αρσ.) =
φίλος, γνωστός 17
Fannius -ii(i) = ο
Φάννιος 23E
fateor, fassus sum,
fatēri, αποθ. 2 = ομο-
λογώ 42
fatum -i = μοίρα,
πεπρωμένο 17
febris -is (θηλ.) = πυρετός
11E
felicitas -ātis (θηλ.) =
ευτυχία, καλή τύχη 30
felix -īcis = ευτυχισμένος 35
femina -ae = γυναίκα 9
fero, tuli, latum, ferre
= φέρνω 10Π· υπομένω 22·

fertur (γ' πρόσ.) = λέγεται 18
ferox -ōcis = άγριος 8,10
ferrum -i = σίδηρο·
σιδερένιο εργαλείο (όπλο) 49
fessus -a -um =
κουρασμένος 18
festīno, 1 = βιάζομαι 50E
festīvus -a -um =
πρόσχαρος 26
ficus -i και ficus -us
(θηλ.) = σύκο 25· συκιά
48E
feteo (foeteo), fetēre, 2
= βρωμάω, μυρίζω άσχημα
16E
Fidentīnus -i = ο
Φιδεντίος 1E
fides -ēi = πίστη 14·
εμπιστοσύνη 44· εμπορική
πίστη 33
fiducia -ae = εμπιστοσύνη
αυτοπεποίθηση 13· πίστη 44
fidus -a -um = πιστός 44
filia -ae = θυγατέρα 3
filiola -ae = κορούλα 12
filius -ii = γιός 102Π
fingo, finxi, fictum,
fingēre, 3 = πλάθω,
κατασκευάζω 17· vultum
fingo = προσποιούμαι 17
finis -is (αρσ.) = τέλος 10·
σύνορο 43
fio, factus sum, fieri =
γίνομαι 16· fit (απρόσ.) =
συμβαίνει 46
Flaccus -i = ο Φλάκκος 31E

flagitium -ii(i) = όνειδος,
ντροπή 30
flumen -inis (ουδ.) =
ποτάμι 15
fluvius -ii = ποτάμι 18
focus -i = εστία, φωτιά 36
fons -ntis (αρσ.) = πηγή 6
foras (επίρρ.) = προς τα
έξω 18
foris -is (συνθη. πληθ.
fores -ium) (θηλ.) =
πόρτα 20
fore = απαρ. μέλλ. του **sum**
27
forma -ae = σχήμα,
ομορφιά 3
forte (επίρρ.) = τυχαία 34·
ίσως 44
fortis -is -e = ανδρείος,
δυνατός 22
fortiter (επίρρ.) = γενναία
15A
fortūitus -a -um = τυχαίος
12
fortūna -ae = τύχη 1
foveo, fovi, fotum,
fovēre 2 = θάλπω,
περιβάλλω με αγάπη 5
fretus -a -um (+ αφ.) =
αυτός που έχει πεποίθηση,
εμπιστοσύνη 18
frigidus -a -um =
παγωμένος 15
fructus -us (αρσ.) = καρ-
πός, ωφέλεια, κέρδος 13Π,22
frugalitas -ātis (θηλ.) =

ολιγάροκεια 36
frumentum -i =
δημητριακά, σιτάρι 7
frustra (επίρρ.) = μάταια
11
fuga -ae = φυγή 16
fugio, fūgi, fugitum*
fugēre, 3* = φεύγω
16,14Π· αποφεύγω 41
fugitīvus -i = δραπέτης,
φυγιάς 28
fugo, 1 = τρέπω σε φυγή 31
fuit = βλ. **sum**
fundamentum -i =
θεμέλιο 6
Fundānus -i: C.
Minucius Fundānus
= ο Γάιος Μινύκιος
Φουνδανός 26
fundo, 1 = θεμελιώνω,
ιδρύω 2
fundo, fudi, fusum,
fundēre, 3 = χύνω·
τρέπω σε φυγή 35
funero, 1 = κηδεύω 35
funus -eris (ουδ.) =
κηδεία 23
furor -ōris (αρσ.) =
μανία 37
Gabba -ae = ο Γάββας
37,39E
Galba -ae: Servius
Sulpicius Galba = ο
Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας 50
Gallus -i: Sulpicius
Gallus = ο Σουλπίκιος

Γάλλος 13
Gallus -i: **Didius Gallus**
 = ο Δίδιος Γάλλος 41E
Galli -ōrum = οι Γαλάτες
 21
Gallia -ae = η Γαλατία 11
gaudeo, gavīsus sum,
gaudēre, ημιαποθ. 2 =
 χαίρομαι 3,24Π
gelidus -a -um =
 παγωμένος 1
gelo, 1 = παγώνω 11E
gens, gentis (θηλ.) = λαός,
 έθνος 11
genu -us (ουδ.) = γόνατο
genus -eris (ουδ.) =
 γένος, καταγωγή 6Π,19
Germāni -ōrum = οι
 Γερμανοί 15
gero, gessi, gestum,
gerēre, 3 = - bellum
 διεξάγω 12· -rem μάχομαι
 16· διοικώ 32
Gēryon -ōnis
 (Geryōnes -ae) = ο
 Γηρυόνης 18
gigno, genui, genitum,
gignēre, 3 = γεννώ 27
gladius -ii = ξίφος 16
gloria -ae = δόξα 5
glorior, αποθ. 1 = καυχιέ-
 μαι 24E
gracilis -is -e = ραδινός,
 ισχνός 26Π
gradior, gressus sum,
gradi, αποθ. 3* = βαδίζω

14Π,16Π
Graecia -ae = η Ελλάδα
 2A
Graecus -i = ο Έλληνας 2
grandis -is -e = μεγάλος
 27
gratia -ae = συμφιλίωση
 35· χάρη, εύνοια, 44
gratulatio -ōnis (θηλ.) =
 έκφραση συγχαρητηρίων 30
gratus -a -um =
 ευχάριστος 28
gravis -is -e = δεινός,
 σπουδαίος 13E
gravitas -ātis (θηλ.) =
 σεμνότητα, σοβαρότητα 26
graviter (επίρρ.) = βαριά
 19· με σοβαρότητα,
 με κύρος, 50
grex, gregis (αρσ.) =
 κοπάδι 18
habeo, habui, habitum,
habēre 2 = έχω 3·
 θεωρώ 5,15
hamus -i = αγκίστρι
 12E
Hannibal -alis = ο
 Αννίβας 11
hasta -ae = δόρυ 3
haud (επίρρ.) = non
 = όχι 44Π
Hercules -is(i) = ο
 Ηρακλής 18
heres -ēdis (αρσ. και θηλ.)
 = κληρονόμος 10E
heri (επίρρ.) = χτές 14A

Hermæum -i = το Ερμαιο 20	= εχθρός 7· αντίπαλος 31
hesternus -a -um = χθεσινός 16E	humilis -is -e = ταπεινός 26Π
heus (επιφ.) = έί! 28E	iaceo, iacui, iacitum* , iacēre , 2 = κείμαι, βρίσκομαι 5
hiberna -ōrum (μόνον πληθ.) = χειμερινό στρατό- πεδο 7	iam (επίρρ.) = πια, κιόλας, ήδη 9,21
hic, haec, hoc (αντ. δεικτ.) = αυτός 7,9Π	ianua -ae = πόρτα 24
hiemo , 1 = ξεχειμωνιάζω 7	ibi (επίρρ.) = εκεί 2,14
hiems -emis (θηλ.) = χειμώνας	idcirco (επίρρ.) = γι' αυτό (το λόγο) 36E
hinc (επίρρ.) = από εδώ 20	idem, eadem, idem (αντ. δεικτ.) = ο ίδιος 14
Hispania -ae = η Ισπανία 11	idoneus -a -um = κατάλληλος 32Π
homo -inis (αρσ. και θηλ.) = άνθρωπος 14	ignominia -ae = ατιμία, ατίμωση 43E
Homērus -i = ο Όμηρος 35	ignōro , 1 = αγνωώ 23
honestas -ātis (θηλ.) = τιμή, δόξα 32	Ilia -ae = η Ιλία, η Ρέα 10
honestus -a -um = τιμη- μένος· ευπρεπής, αξιοπρε- πής 41	ille -a -ud (αντ. δεικτ.) = εκείνος 2Π,9
honōro , 1 = τιμώ 5	illīc (επίρρ.) = εκεί 21
honor (honor) -ōris (αρσ.) = τιμή 30	Illyricum -i = το Ιλλυρι- κό 23
Horatii = οι Οράτιοι 41	illūstris -is -e = λαμπρός, ένδοξος 13
horrendus -a -um = φρικτός 14	imāgo -inis (θηλ.) = εικόνα 32
hortor , αποθ. 1 = παρακινώ, προτρέπω 32Π	imitor , αποθ. 1 = μιμούμαι, 22
hostia -ae = σφάγιο για θυσία 3	immatūrus -a -um = πρώρος 43
hostis -is (αρσ. και θηλ.)	immensus -a -um = τεράστιος, πολύ μεγάλος 21
	immineo , -minēre, 2 =

πλησιάζω απειλητικά 42
 immortalis -is -e =
 αθάνατος 22
 impedio, 4 = εμποδίζω
 47Π
 impendo, -pendi,
 -pensum, -pendere, 3
 = ξοδεύω 29
 imperator -ōris (αρσ.)
 = στρατηγός 13· αυτοκρά-
 τορας 20
 imperitus -a -um =
 άπειρος 39
 imperium -ii(i) =
 εξουσία 9,10
 impero, 1 (+ δοτ.) =
 διατάζω 7
 impetro, 1 = κατορθώνω
 κάτι 23
 impetus -us (αρσ.) =
 ορμή 33
 impleo, -plēni,
 -plētum, -plēre, 2 =
 συμπληρώνω 26
 impōno, -posui,
 -positum, -ponere, 3
 = επιβάλλω 10· βάζω επάνω
 10Π· επιβιβάζω 23
 importo, 1 = εισάγω,
 φέρνω μέσα 7
 impotens -ntis = ανίκανος
 να κυριαρχηθεί, αχαλίνωτος
 37
 improbus -a -um =
 αχρείος 14
 impudens -entis =

αναιδής 24
 in (πρόθ. + αφ.) = σε
 (στάση) 1· επίσης δηλώνει,
 χρόνο, κατάσταση,
 αναφορά, τρόπο κτλ.
 in (πρόθ. + αιτ.) = προς
 (κίνηση) 2· επίσης δηλώνει
 χρόνο, εναντίωση,
 τρόπο κτλ.
 inauditus -a -um =
 ανήκουστος, πρωτά-
 κουστος 41
 incendo, -cendi,
 -censum, -cendere 3
 = ανάβω, εξάπτω,
 ερεθίζω 17Π
 incertus -a -um =
 αβέβαιος 44Π
 incipio, -cēpi,
 -ceptum, -cipere, 3*
 (in + capio) =
 αρχίζω 1E
 incitamentum -i =
 ερέθισμα, 8
 incito, 1 = παρακινώ
 κάποιον 29
 inclāmo, 1 = φωνάζω 14
 incola -ae = κάτοικος 1
 incommodum -i =
 συμφορά 29E
 incredibilis -is -e =
 απίστευτος 17
 incuīnbo, -cubui,
 -cubitum, -cumbere 3
 = στηρίζομαι, πέφτω πάνω
 σε 13E

inde (επίρρ.) = από εκεί
28

indicium -ii(i) = από-
δειξη, τεκμήριο 49

indignor, αποθ. 1 =
αγανακτώ 24

indūco, -duxi,
-ductum, -ducere, 3 =
εισάγω· φέρνω κάτι για
συζήτηση 47

ineptus -a -um =
άκαιρος, ανόητος 36,41

iners -rtis = νωθρός,
άπραγος 15

infeliciter (επίρρ.) = στη
δυστυχία 35

infelix -icis =
δυστυχημένος 43

infestus -a -um =
εχθρικός 18

infidus -a -um =
άπιστος, αβέβαιος,
ψεύτικος 44

infirmus -a -um =
αδύναμος 4

ingeniōsus -a -um =
ευφυής 36E

ingens -ntis = πελώριος,
φοβερός 10

ingredior, -gressus sum,
-gredi, αποθ. 3* =
μπαίνω μέσα, εισέρχομαι,
εισβάλλω 43

inhaereo, -haesi,

-haesum, -haerere, 2
(+ δοτ.) = προσκολλίεμαι,
κρεμιέμαι από 26

iniuria -ae = αδικία 1·
προσβολή 9A

iniussu (+ γεν.) = παρά τη
διαταγή (κάποιου) 31

innumerabilis -is -e =
αμέτρητος 22

inopia -ae = έλλειψη 7·
φτώχεια 50

inops -opis (+ γεν.) =
αυτός που έχει έλλειψη
από κάτι 44

inquam (ρημ. ελλειπτ.) =
λέγω 12

inscius -a' -um = αυτός
που δε γνωρίζει 21Π

insero, -sēvi, -situm,
-serere, 3 = σπειρώ,
φυτεύω 48E

insidiator -ōris =
συνωμότης, δολοφόνος 20

insidiae -ārum (μόνον
πληθ.) = ενέδρα, δόλος 2

insolens -ntis =
ασυνήθιστος 41

instinguo, -stinxi,
-stinctum, -stinguere,
3 = παρορμώ, κατευθύνω
48

instituo, -stitui,
-stitūtum, -stituere, 3
= διδάσκω 29

insto, -stīti, -stāre, 1 =
ασκώ πίεση 40
integer -gra -grum =
υγιής, αρτιμελής 39
intellegenter (επίρρ.) =
με εξυπνάδα 26
intellego (intelligo),
-lēxi, -lectum,
-legēre, 3 =
καταλαβαίνω 41,42
intendo, -tendi,
-tentum (-tensum),
-tendēre, 3 = κατευθύ-
νομαι 42
inter (πρόθ. + αιτ.) =
μεταξύ 4
intercipio, -cēpi,
-ceptum, -cipēre, 3* =
αρπάζω κάτι πριν φθάσει
στον προορισμό του 45
intereo, -ii, -itum,
-īre = καταστρέφομαι,
εξαφανίζομαι 32E
interest, interfuit,
interesse (απρόσ. + γεν.)
= (με) ενδιαφέρει 29
interficio, -fēci,
-fectum, -ficēre, 3*
(inter + facio) =
σκοτώνω 9
interimo, -ēmi,
-emptum, -imēre, 3
(inter + emo) =
εξολοθρεύω 21

interpōno, -posui,
-positum, -ponēre, 3
= παρεμβάλλω 43E
interpres -pretis (αρσ. και
θηλ.) = ερμηνευτής 6
interrogo, 1 = ρωτώ 8,14·
ζητώ τη γνώμη κάποιου 40
intervenio, -vēni,
-ventum, -venīre, 4 =
παρεμβαίνω, εμφανίζομαι
απρόοπτα 47
intra (πρόθ. + αιτ.) = μέσα
intro, 1 = μπαίνω 23
intromitto, -mīsi,
-missum, -mittēre, 3
= βάζω μέσα 34
introrumpo, -rūpi,
-ruptum, -rumpēre,
3 = εισβάλλω 48
intueor, -tuitus sum,
-tuēri, αποθ. 2 = ατενίζω,
κοιτάζω 32
intus (επίρρ.) = μέσα 24
invādo, -vāsi, -vāsum*,
-vadēre, 3 = εισχωρώ,
καταλαμβάνω, πιάνω 13
invenio, -vēni,
-ventum, -venīre, 4 =
βρίσκω 9
investīgo, 1 = αναζητώ
τα ίχνη 28
invītus -a -um =
αντίθετος, παρά τη θέληση
21A
ipse, ipsa, ipsum (αντ.
δεικτ.-οριστ.) = ο ίδιος

8,9Π· *me ipsum* = τον
 εαυτό μου 9
ira -ae = οργή 43
irātus -a -um =
 οργισμένος 3
is, ea, id (αντ. δεικτ. –
 επαναλ.) αυτός 4,5Π
iste, ista, istud (αντ. δεικτ.)
 = αυτός 2E
ita (επίρρ.) = έτσι, τόσο 23
Italia -ae = η Ιταλία
 2,5Π,10,11
itaque (σύνδ. συμπερ.) =
 επομένως, λοιπόν 25
iter, itineris (ουδ.) =
 πορεία
iterum (επίρρ.) = για
 δεύτερη φορά, ξανά 12,14
iubeo, iussi, iussum,
iubēre 2 = διατάζω 7,15Π
iucundus -a -um =
 ευχάριστος 27
iudex -icis (αρσ.) =
 δικαστής 6
iudicium -ii(i) = το δικα-
 στήριο, η δικαιοσύνη 33
iudico, 1 = κρίνω
Iulia -ae = η Ιουλία 47
Iūlus -i = ο Ίουλος 10
Iuno (-ōnis) = η Ήρα 21Π
iuro, 1 = ορκίζομαι 18E
ius, juris (ουδ.) = το δίκαιο
 21· *aequo iure* = ακριβο-
 δίκαια
iustitia -ae = δικαιοσύνη 4
iuvenis -is (αρσ. και θηλ.)

= νέος 35Π
iuno, iuvi, iutum, iuvāre,
 1 = βοηθώ 4A
labor -ōris (αρσ.) =
 μόχθος, ταλαιπωρία 30
lac, lactis (ουδ.) = γάλα 15
laccio, lacessīvi,
lacessitum, lacessēre,
 3 = προκαλώ κάποιον σε 31
lacrima -ae = δάκρυ 9
laedo, laesi, laesum,
laedēre, 3 = βλάπτω,
 προσβάλλω 9
lana -ae = μαλλί 3E
languo, languēre, 2 =
 είμαι αδιάθετος 11E
lateo, latui, latēre, 2 =
 κρύβομαι 20
Latīnus, -a -um =
 Λατινικός, Λατίνος 31,32
laudo, 1 = επαινώ 30
laus, laudis (θηλ.) =
 έπαινος 30
Lavinium -ii(i) = το
 Λαβίνιο 10
lavo, lavi, lautum
 (*lavātum*), *lavāre*, 1 =
 πλένω 15
lectito, 1 = διαβάζω συχνά
 (με προθυμία, με προσοχή)
 26
legatio -ōnis (θηλ.) =
 πρεσβεία 36
legātus -i = διοικητής
 λεγεώνας 7· ύπαρχος 13·
 πρέσβης, απεσταλμένος 16

legio -ōnis (θηλ.) =
 λεγεώνα 7
lego, lēgi, lectum,
legēre, 3 = διαβάζω 27·
 μαζεύω, βγάζω 47
Lemovīces -um = οι
 Λεμόβικες (έθνος της
 Γαλατίας) 16
Lentuli -ōrum = οι
 Λέντουλοι 32E
lex -gis (θηλ.) = νόμος 6
libellus -i = βιβλίο 1E
libenter (επίρρ.) =
 πρόθυμα 6
līber -era -erum =
 ελεύθερος 6
līber -bri = βιβλίο 5
līberālis -is -e = που
 ταιριάζει σε άνθρωπο
 ελεύθερο, ελευθέριος 13
līberi -ōrum (μόνο πληθ.)
 = τα παιδιά («τέκνα») 43
lībero, 1 = ελευθερώνω 3
lībertas -ātis (θηλ.) =
 ελευθερία 6
libīdo -inis (θηλ.) =
 πάθος 33
licet, licuit (**licitum est**),
licēre, 2 (απρόσ.) =
 επιτρέπεται, είναι δυνατό 8
licet (σύνδ. εναντ. -παραχ.)
 = αν και· και αν 40
Licinus -i = ο Λίκινος 28
ligneus -a -um = ξύλινος
 36
Liternum -i = το Λίτερνο
 της Καμπανίας 34

litigo, 1 = ενάγω (δικαστ.)
 31E
litterae -ārum = τα
 γράμματα, η λογοτεχνία 32·
 επιστολή 28
locuples -plētis =
 πλούσιος 36
locus -i = τόπος 5·σημείο 37
longus -a -um = μακρός,
 μακρόχρονος 26
loquor, locūtus sum,
loqui, αποθ. 3 = μιλώ 41
Lucrētia -ae = η
 Λουκρητία 9
ludo, lusi, lusum,
ludēre, 3 = παίζω 26
lumen -inis (ουδ.) =
 φως 32
luna -ae = σελήνη 13
lupa -ae = λύκαινα 10
lupus -i = λύκος 43Π
luscus -a -um =
 μονόφθαλμος 2E
Lusitānus -i = ο Λουζι-
 τανός, κάτοικος της σημερι-
 νής Πορτογαλίας 48
lux -cis (θηλ.) = φως·
in lucem = ως το πρωί
 16E
luxuria -ae = τρυφή,
 πολυτέλεια 30
madeo, madui, madēre,
2 = είμαι μούσκεμα 40E
maestus -a -um =
 περίλυπος 9
magis (επίρρ.) = πιο πολύ
magistra -ae = δασκάλα·

σύμβουλος 50
magister -stri =
 δάσκαλος 5
magistrātus -us = οι
 αρχές, οι άρχοντες 6,15
magnificus -a -um =
 μεγαλόπρεπος, γενναιόδω-
 ρος 4
magnitūdo -inis (θηλ.) =
 μέγεθος 14
magno pere (επίρρ.) =
 πολύ 27Π
magnus -a -um =
 μεγάλος 8, 2Π, 27Π
mala -ōrum = τα δεινά, οι
 συμφορές 39
male (επίρρ.) = κακά,
 άσχημα 1E
malevolentia -ae =
 κακοβουλία 50
malevolus -a -um =
 φθονερός, κακός 29E
maīo, malui, malle =
 προτιμώ 36
malus -a -um = κακός
 27Π,50
maneo, mansi, mansum,
manēre, 2 = (περι)μένω 43
manes -ium (μόνον πληθ.)
 = οι ψυχές των νεκρών 26
Manliānus -a -um =
 του Μανλίου 42
Manlius -ii(i): T.
Manlius = ο Τίτος
 Μάνλιος 31
Manlius -ii(i): C.

Manlius = ο Γάιος
 Μάνλιος 42
manus -us (θηλ.) = χέρι
 13Π
Marcella -ae βλ. **Minicia**
Marcellīnus -i = ο
 Μαρκελλίνος 26
mare -is (ουδ.) = θάλασσα
 8Π, 35E
Marius -ii(i): C. Marius
 = ο Γάιος Μάριος 40
marīnus -a -um =
 θαλάσσιος 3
marītus -i = σύζυγος (ο) 9
marmor -oris (ουδ.) =
 μάρμαρο 39
Martius -a -um = του
 (θεού) Άρη 10
materia -ae
 (**materies -ēi**) = ύλη,
 υλικό 14Π,39
matertera -ae = θεία
 (από τη μητέρα) 38
matrimonium -ii(i) =
 γάμος 38
matronālis -is -e = που
 ταιριάζει σε δέσποινα
 (**matrōna**) 26
matūre (επίρρ.) = πρόωρα
 47
matūrus -a -um =
 ώριμος 27
maxilla -ae = σαγόνι
 (μάγουλο) 19E
maximus -a -um (υπερθ.
 του **magnus**) = πάρα

πολύ μεγάλος 4
medeor, medēri, αποθ. 2
(+ δοτ.) = γιατρέυω 33
medicus -i (αρσ.) =
γιατρός 14E
mehercule (επιφ.) = μα
τον Ηρακλή! 35
memorabilis -is -e =
αξιομνημόνευτος 39
memoria -ae = μνήμη,
υστεροφημία 30
memini, meminisse (ρημ.
ελλειπτ.) = θυμάμαι 25
mendacium -ii(i) =
ψέμα 47
Menēnius Agrippa = ο
Μενήνιος Αγρίππας 35
mens -ntis (θηλ.) = νους 6
mensis -is (αρσ.) =
μήνας 28
mentio -ōnis (θηλ.) =
μνεία 47
mentior, αποθ. 4 = λέω
ψέματα 24
mercātor -ōris (αρσ.) =
έμπορος 15,17
mercenarius -ii =
μισθωτός εργάτης 35
mereo, merui, meritum,
merēre, 2 = αξίζω·
(stipendia) mereo
υπηρετώ στο στρατό 30
meridies -ēi (αρσ.) =
μεσημέρι 14Π
merum -i(vinum) =
ανέρωτο κρασί 16E

Metellus -i = ο Μέτελλος
38
metuo, metui, metūtum,
metuēre, 3 = φοβάμαι 44
metus -us (αρσ.) = φόβος
13
meus -a -um (αντ. κτητ.)
= δικός μου 2Π,12
miles -itis (αρσ.) =
στρατιώτης 7
militāris -ris -e =
στρατιωτικός 16
mille (ακλ. πληθ.
milia -ium) = χίλιοι, 29
minax -ācis =
απειλητικός 43
Minerva -ae = η Αθηνά 8
Minicia Marcella = η
Μινικία Μαρκέλλα 26
minime (επίρρ.) =
ελάχιστα, καθόλου 43Π
minimus -a -um (υπερθ.
του parvus) = ελάχιστος 4
minister -tri =
θεράποντας, υπηρέτης 6
minitor, αποθ. 1 =
απειλώ 40
minor -us (συγκρ. του
parvus) 26· minor natu
= μικρότερος στην ηλικία 27
minus (επίρρ.) = λιγότερο
mirabilis -is -e =
θαυμαστός, παράδοξος,
περίεργος 20
miror, αποθ. 1 = θαυμάζω
36

mirus -a -um =
θαυμαστός, περίεργος 37E
miser -era -erum =
άθλιος, δυστυχής,
αξιοθρήνητος 37
miseret, miseruit,
miserēre, 2 (απρόσ.) =
λυπάμαι 29Π
miseria. -ae = δυστυχία 1
miseror, αποθ. 1 =
οικτείρω, κλαίω, θρηνώ, 17·
λυπάμαι (κάποιον) 35
Mistyllus -i = ο
Μιστύλλος 15E
Mithridātes -is = ο
Μιθριδάτης 46E
mitis -is -e = γινωμένος,
γλυκός 27
mitto, misi, missum,
mittēre, 3 = στέλνω·
ρίχνω 13
modeste (επίρρ.) = με
σεμνότητα 26
modestus -a -um =
σεμνός, κόσμιος 41
modus -i = τρόπος 9
moenia -ium (μόνον πληθ.)
= τείχη 10
molior, αποθ. 4 = μηχανεύ-
ομαι, σχεδιάζω 49
mollis -is -e = μαλακός
27· επιεικής 42
moneo, monui,
monitum, monēre, 2
= συμβουλεύω, καθοδηγώ 45
mons -ntis (αρσ.) =

βουνό 6Π,8
monstrum -i = θέαμα
παράξενο και φοβερό 13
monumentum -i =
μνημείο, τάφος 5
mora -ae = χρονοτριβή,
καθυστέρηση 38
morior, mortuus sum,
mori, αποθ. 3* = πεθαίνω
20,14Π, 16Π
mors, mortis (θηλ.) =
θάνατος
mortālis -is -e = θνητός 22
mortuus -i = νεκρός 14
mos, moris (αρσ.) = συνή-
θεια, έθιμο 38,46Π· mores
= ήθη, θεσμοί 10
motus -us (αρσ.) =
κίνηση 13
moveo, movi, motum,
movēre 2 = κινώ 3·
-arma παίρνω τα όπλα,
στασιάζω
mox (επίρρ.) = έπειτα,
αργότερα 27
Mucius -ii(i): P. Mucius
= ο Πόπλιος Μούκιος 29E
mugio, 4 = μουγκρίζω 18A
mugitus -us (αρσ.) =
μουγκρητό 18
multitūdo -inis (θηλ.) =
πλήθος
multo, 1 = τιμωρώ 31
multo (επίρρ.) = πολύ 27Π
multum (επίρρ.) = πολύ 27Π
multus -a -um = πολύς
5,27Π

mundus -i = κόσμος 46
munio, 4 = οχυρώνω 10
munus -eris (ουδ.) =
δώρο 12E
Murēna -ae: **Licinius**
Murēna = ο Λικίνιος
Μουρήνας 30
murēna -ae = μύραινα
(ψάρι) 27E
murus -i = τοίχος, τείχος·
συνήθ. **muri** -ōrum =
τείχη
Mūsa -ae = η Μούσα 1
Naevolus -i = ο Ναίβολος
38E
nam (σύνδ. αι.) = γιατί,
διότι, δηλ. 14
narro, 1 = αφηγούμαι
Nasīca -ae: **P. Cornēlius**
Scipio Nasīca = ο Πό-
πλιος Κορνήλιος Σκιπίωνας
ο Νασικάς 24
nascor, **natus sum**, **nasci**
αποθ. 3 = γεννιέμαι 27
natūra -ae = φύση 37
natus -i = γιος 2· **natus**
-a -um καταγόμενος 31
nauta = ναύτης 1Π
navālis -is -e = ναυτικός
35E
navicula -ae = πλοιάριο
23
navigo, 1 = πλέω 2
navis -is (θηλ.) = πλοίο 23
nē (σύνδ. ενδοιαστ.) =
μήπως 47Π
nē (σύνδ. βουλητ.) = να μη 45

nē (σύνδ. τελ.) = για να μη 36
-nē (εγκλιτ. ερωτ. μόριο) =
μήπως (ή δε μεταφράζεται)
24,43,44
Neapolis -is = η Νεάπολη 5
neque = ή όχι 44Π
necesse (άκλ.) =
αναγκαίο, αναπόφευκτο 33
necessitas -ātis (θηλ.) =
ανάγκη 37
neglego (**negligo**),
neglēxi, **neglectum**,
neglegēre, 3 =
αδιαφορώ για 22
nego, 1 = αρνούμαι 22Π
nemo (αόρ. αντ.) =
κανείς 14
Neptūnus -i = ο
Ποσειδώνας 3
neque (**nec**) (σύνδ. αντιθ.)
= ούτε 17, 26, 27
nequeo, **nequīni**,
nequīre, 4 = δεν μπορώ 37
nequiter (επίρρ.) = άθλια
26E
Nervii -ōrum = οι
Νέρβιοι, η χώρα των
Νερβίων 7
nescio, 4 = αγνοώ, δεν ξέρω
neuter -tra -trum
(αντ. επίθ.) = ούτε ο ένας
ούτε ο άλλος (ουδέτερος) 44
nex, **nevis** (θηλ.) = θάνα-
τος 15
nihil (αόρ. αντ.) = τίποτα 26
nihilum -i = τίποτα 28

nimbus -i = βροχή 40E
nimius -a -um =
υπερβολικός 25
nisi (σύνδ. υποθ.) = αν δεν
32
nobilis -is -e = ευγενής,
αριστοκρατικός 19
nobilitas -ātis = αριστο-
κρατική καταγωγή 29A
nocceo, nocui, nocitum,
nocēre, 2 (+ δοτ.) =
βλάπτω 3
nolo, nolui, nolle = δε
θέλω, αρνούμαι 25
nomen -inis (ουδ.) =
όνομα 10
non = όχι, δεν 2Π
pondum (επίρρ.) = όχι
ακόμα 26
nonne (ερωτ. μόριο) =
μήπως δεν 43Π
nonnulli -ae -a (αντ.
επίθ.) = μερικοί 17
nosmet (-met επίθημα)
= εμείς οι ίδιοι 46
noster -stra -strum (αντ.
κτητ.) = δικός μας 5Π
notus -a -um = γνωστός 28
novissimus -a -um =
πρόσφατος, έσχατος 26
novus -a -um = νέος 2
nox, noctis (θηλ.) = νύκτα
13
nullus -a -um (αντ. επίθ.)
= κανείς, καμιά, κανένα 29
num (ερωτ. μόριο) = μήπως

43· αν 44
numerus -i = αριθμός 16
numen -inis (ουδ.) = η
βούληση της θεότητας, η
θεότητα 46
numquam (επίρρ.) = ποτέ
40
nunc (επίρρ.) = τώρα 24
nuntio, 1 = αναγγέλλω 7
nuper (επίρρ.) = πριν από
λίγο, πρόσφατα 14E
nuptiālis -is -e =
γαμήλιος 38
nutrio, 4 = (ανα)τρέφω 10
nutrix -īcis (θηλ.) =
τροφός 26
Nympha -ae = η Νύμφη 3
ob (πρόθ. + αιτ.) =
εξαιτίας 13
obfero βλ. offero
obicio (ob + iacio), -iēcī,
-iectum, -icēre, 3* =
ρίχνω 32· μέμφομαι για 30·
προβάλλω αντίρρηση 47
obiurgo, 1 = μαλώνω 49
obsequor, -secūtus sum,
-sēqui, αποθ. 3 (+ δοτ.) =
κάνω το χατίρι κάποιου 37
obsigno, 1 = υπογράφω και
σφραγίζω 17
obsolētus -a -um =
απαρχαιωμένος 41
obtineo, -tinui, -tentum,
-tinēre, 2 (ob + teneo)
= πετυχαίνω, κατορθώνω 50
obtingit, -tigit, -tingere,

3 (απρόσ.) = μου λαχαίνει
(ο κλήρος) να 12
obviam (επίρρ.) = αντίθετα
40· obviam eo (+ δοτ.)
πηγαίνω αντίθετα με 40
obvius -a -um =
ενάντιος, αντίθετος 20
occīdo, -cīdi, -cīsum,
cīdēre, 3 (ob+caedo)
= σκοτώνω 16,20Π
occuro, 1 = καταλαμβάνω 17
occurro, occurri
(occucurri), occursum,
occurrēre, 3 = επιτίθε-
μαι 16· (+ δοτ.) = πηγαίνω
να συναντήσω 29
Octaviānus -i = ο
Οκταβιανός 14,29
oculus -i = μάτι 23
odi, odisse (ρήμ. ελλειπτ.)
= μισώ 43A
offero (obfero), obtuli,
oblātum, obferre =
φέρνω κάτι (σε κάποιον) 39
officium -ii(i) =
καθήκον, έργο, τέχνη 49
oleum -i = λάδι 29
omen -inis (ουδ) =
οιωνός 12,38
omnis -is -e (επίθ.) =
όλος, ο καθένας 6
opera -ae = εργασία, κό-
πος 29· operā (+ γεν) με
τη βοήθεια κάποιου, χάρη
σε 31
opes -um (μόνον πληθ.)

= δυνάμεις (στρατ. και
πολιτ.) 25
Orriānus-i ο Ορπιανός 8E
Orrius -ii(i): P. Orrius
= ο Πόπλιος Όρπιος 32E
orruigno, 1 = πολιορκώ 2
orrrimo, -pressi,
-pressum, -primēre,
3 (ob + premo) =
πιάνω επ' αυτοφώρω 47
optimus -a -um (υπερθ.
του bonus) = άριστος 22
ora -ae = ακτή 3
oraculum -i = μαντείο 3
oratio -ōnis(θηλ.) = λόγος
ρητορικός 36E
Orcus -i = ο θεός του κάτω
κόσμου, ο Πλούτωνας 14
ordo -inis (αρσ.) = τάξη 42
orior, ortus sum,
orīri αποθ. 4 = ανατέλλω·
γεννιέμαι, εμφανίζομαι 48
ornamentum -i = στολί-
δι, διακριτικό 33
ornatrix -trīcis (θηλ.) =
κομμώτρια 47
oro, 1 = παρακαλώ 23
ortus -a -um (μτχ. του
orior) = καταγόμενος 10
os, oris (ουδ.) = στόμα 24E
osculor, αποθ. 1 = φιλώ 34
osculum -i = φιλή 12
ostendo, -tendi,
-tentum (tensum),
-tendēre 3 = δείχνω 25
ostium -ii = πόρτα 24

Ovidius -ii(i): P. Ovidius Naso = ο Πόπλιος Οβίδιος Νάσωνας 1,2Π
Racuvius -ii(i): M. Racuvius = ο Μάρκος Πακούβιος 27
paedagogus -i = παιδαγωγός (δούλος) 26
paenitet, paenituit, paenitēre, 2 (γ' πρόσ.) = μετανοιώνω 27, 29Π
paenula -ae = πανωφόρι 39E
Paetus -i: Caecīna Paetus = ο Καικίνας Παίτος 23
palma -ae = φοίνικας 21E
par, paris = όμοιος, ίδιος, ίσος 29
parce (επίρρ.) = συγκρατημένα 26
parcus -a -um = οικόνομος, φειδωλός 4
parens -ntis = γονιός 32E
pareo, parui, paritum, parēre 2 = υπακούω 22
pario, peperī, partum, parēre, 3* = γεννώ 10· κερδίζω 37
pariter (επίρρ.) όμοια 41Π
paro, 1 = ετοιμάζω· αποκτώ 4· (+ απαρ.) ετοιμάζομαι να 9
pars, partis (θηλ.) = μέρος 18· partes -ium πολιτική παράταξη 23

parvulus -a -um = μικρούλης
parvus -a -um = μικρός 12,26
passus -us (αρσ.) = βήμα 27E: το ρωμαϊκό ή διπλό βήμα (μέτρο πέντε ποδών)
pastor -ōris (αρσ.) = βοσκός 18
pater -tris (αρσ.) = πατέρας 9· **patres conscripti** οι Συγκλητικοί 25,50· πατρικοί 35
paternus -a -um = πατρικός 26
patientia -ae = υπομονή 26
patior, passus sum, pati αποθ. 3* = ανέχομαι· υπομένω 14Π, 15Π, 16Π, 43
patria -ae = πατρίδα 2
patrimonium -ii(i) = πατρική περιουσία 42E
Patro -ōnis = ο Πάτρωνας 28
patrōnus -i = συνήγορος, προστάτης 25E
raucus -a -um = λίγος 14
paulātim (επίρρ.) = λίγο-λίγο 17
Pauliānus -a -um = του Παύλου 13
paulisper (επίρρ.) = για λίγο 38
paulo post = λίγο αργότερα 20

Paulus -i: L. Aemilius
 Paulus = ο Λεύκιος
 Αιμίλιος Παύλος 12,13
raupertas -tātis (θηλ.) =
 φτώχεια 36
ravidus -a -um = έντρο-
 μος 11
rax, pacis (θηλ.) = ειρήνη
 43A
rectus -oris (ουδ.) = στή-
 θος, καρδιά 41
pecunia -ae = χρήματα 21
Pelangi -ōrum = οι
 Πελαγοί 41
pellis -is (θηλ.) = δέρμα 15
penātes -ium (αρσ.) = οι
 θεοί του σπιτιού· το σπίτι 43
pennātus -a -um = φτε-
 ρωτός 3
penso, 1 = ζυγίζω 21
per (προθ. + αιτ.) = εξ
 αιτίας 13Π
percello, -culi, -culsum,
-cellere, 3 = ανατρέπω 33
perdo, -didi, -ditum,
-dēre, 3 = χάνω 9
pereo, -ii, -itum, -īre =
 χάνομαι, πεθαίνω 12,48
perficio, -fēci, -fectum,
-ficere, 3* (per +
facio) = κατορθώνω 46Π
pergo, -rexi, -rectum,
pergere, 3 (per+ rego)
 = κατευθύνομαι προς 18
periculum -i = κίνδυνος 4
perimo, -ēmi, -emptum

(-emptum), -imēre, 3
 (per + emo) = σκο-
 τώνω 23E
peritia -ae = εμπειρία,
 πείρα 29A
perītus -a -um (+ γεν.)
 = έμπειρος 17
perlego, -lēgi, -lectum,
-legere, 3 = διαβάζω
 μέχρι το τέλος 45
permoveo, -mōni,
-mōtum, -movere 2
 = παρακινώ 31
perpetro, 1 = διαπραττω,
 κάνω 7
Persa -ae = ο Πέρσης 12
persaere (επίρρ.) πολύ
 συχνά 23
persedeo, -sēdi, -sessum,
-sedere, 2 = κάθομαι για
 πολλή ώρα 38
Perses -ae = ο Περσέας
 (ο βασιλιάς της Μακεδονίας)
 12,13
Perseus -i = ο Περσέας (ο
 ήρωας) 3
perspicuus -a -um =
 διάφανος 4E
persuadeo, -suāsi,
-suāsum, -suadere, 2
 (+ δοτ.) = πείθω 45,48
pertineo, -tinui,
-tentum, -tinere, 2
 = αφορώ 37
perturbo, 1 = ταράζω 17
pervēnio, -vēni,

-ventum, -venīre, 4
= φθάνω 42
pes, pedis (αρσ.) = πόδι 15
peto, petīvi (petii),
petītum, petēre, 3 =
σρμώ· ζητώ 12Π, 31
Phīdīas -ae = ο Φειδίας
39
Philaenis -idis = η Φιλαι-
νίδα 2E
Philo -ōnis = ο Φίλωνας
18E
philosophia -ae = φιλο-
σοφία 5A
philosophus -i = φιλό-
σοφος 46
pietas -ātis (θηλ.) = ευσε-
βεια, σεβασμός 30
pilum -i = ακόντιο 16
piget, piguit (pigitum
est), pigēre, 2 (απρὸς.) με
ενοχλεί 29Π
Pisaurum -i = το Πίσου-
ρο, πόλη της Ομβρικής 22
piscātor -ōris (αρσ.) = ο
ψαράς 12E
piscatorius -a -um =
ψαράδικος 23
piscis -is (αρσ.) = ψάρι 7E
pius -a -um = ευσεβής 26Π
placeo, placui, placitum,
placēre, 2 = αρέσω 3·
placet (απρὸς.) αποφα-
σίζω 35· κρίνω 50
plane (επίρρ.) = καθαρά 41
Plato -ōnis = ο Πλάτωνας

28,35
plebs, plēbis (plēbes-ēi)
(θηλ.) = οι πληβείοι 14Π,35
plēnus -a -um = γεμάτος 1
Plinius -ii(i) = C. Plinius
Caecilius Secundus
Iunior = ο Γάιος Πλίνιος
Καικίλιος Σεκούνδος ο
νεότερος 8,26
ploro, 1 = κλαίω 2E
pluit, pluit (pluvit),
pluēre, 3 (απρὸς.) =
βρέχει 39E
poculum -i = ποτήρι 31Π
podagra -ae = ποδάγρα
31E
Roeni -ōrum = οι Καρχη-
δόνιοι 35
poëta -ae = ποιητής 1
polliceor, pollicitus sum,
pollicēri, αποθ. 2 = υπό-
σχομαι
Romprōnius -ii(i) = ο
Πομπώνιος 24E
romum -i = καρπός,
οπώρα 27
pondus -eris (ουδ.) =
βάρος 36
pono, posui, positum,
ponēre, 3 = τοποθετώ 34·
Ponticus -a -um =
Ποντικός, του Εύξεινου
Πόντου 1
Pontiliānus -i = ο Ποντι-
λιανός 22E
pontus -i = θάλασσα 2

populor, αποθ. 1 = λεη-
λατώ 43
populus -i = λαός 10, 2Π
Porcia -ae = η Πορκία 49
porrigo, -rēxi, -rectum,
-rigēre, 3 (por- + rego)
= προσφέρω 31E
porta -ae = πύλη 10
porto, 1 = μεταφέρω 2
posco, porosci, poscēre.
3 = ζητώ 49
positus sum (pono) =
είμαι τοποθετημένος, βρί-
σκομαι 6
possideo, -sēdi, -ses-
sum, -sidēre 2 =
κατέχω 5
possum, potui, posse =
μπορώ 6,13,7Π5
post (prōth. + αιτ.) = μετά 10
postea (επίρρ.) = μετά 10
posteritas -tātis (θηλ.) =
το μέλλον, οι μεταγενέστε-
ροι, η υστεροφημία 22
posterus -a -um = επό-
μενος 16
postis -is (αρσ.) = παρα-
στάδα 34
postquam (σύνδ. χρον.) =
αφού 11
postridie (επίρρ.) =
postero die την επόμενη
ημέρα 48
potestas -ātis (θηλ.) =
δύναμη εξουσία 15
poto, potāvi, potātum

(potum), potāre, 1 =
πίνω 46E
praebeco, praebui, prae-
bitum, praebēre, 2
(prae + habeo) =
παρέχω, προσφέρω 36
praecipus -cipitis =
αυτός που πέφτει με το κε-
φάλι, που γκρεμίζεται 39
praecceptor -ōris (αρσ.),
= δάσκαλος 26
praecipio, -cēpi,
-ceptum, -cipēre
(prae + capio), 3* =
καθοδηγώ 48
praecīlārus -a -um =
περίλαμπρος 12
praecoχ -ōcis = πρώιμος
25
praeda -ae = λεία 21
praedīco, 1 = διακηρύσσω
17
praedo -ōnis (αρσ.) = λη-
στής 34
praefectus -i = αξιωμα-
τούχος, αξιωματικός 43E
praecipio, -cipui,
-reptum, -cipēre (prae
+ rapio), 3* = αρπάζω 49
praesens -ntis = παρών
τωνρινός, της στιγμής 22
praesertim = (επίρρ.)
κύρια, ιδιαίτερα 35Π
praesidium -ii(i) =
φρουρά 34· στήριγμα 33
praesum, -fui, -esse =

προίσταμαι, έχω την αρχηγία
 31
 praesūmo, -sumpsi,
 -sumptum, -sumēre,
 3 = προγεύομαι 12
 praetendo, -tendi,
 -tentum, -tendēre, 3
 = τεντώνω (κρεμώ) μπρο-
 στά 20
 praeter (προθ. + αιτ.) =
 εκτός 21
 praeterea (επίρρ.) = επι-
 πλέον 48
 praeterequito, 1 = περνώ
 έφιππος μπροστά από 31
 praetor -ōris (αρσ.) =
 πραιτωρας 25E
 prandeo, prandi,
 pransum, prandēre, 2
 = γευματίζω 47E
 pravitas -ātis = δια-
 στροφή 29A
 pravus -a -um = διε-
 στραμμένος 19
 premo, pressi, pressum,
 premēre, 3 = πιέζω·
 καταβάλλω 39
 pretium -ii(i) = αξία 28
 prex, precis (θηλ.) = δέη-
 ση, παράκληση 43E
 pridie (επίρρ.) = την προη-
 γούμενη μέρα 50E
 primus -a -um = πρώτος
 41·
 princeps -ipis = ηγεμό-
 νας 16

priscus -a -um = αρ-
 चाίος 38
 priusquam (χρον. σύνδ.)
 = προτού να 38Π
 pro (προθ. + αφ.) = μπρο-
 στά 16· -ως αντάλλαγμα,
 ως αντίτιμο 21· -ως, σαν 5·
 -για χάρη (κάποιου) 32
 proditio -ōnis (θηλ.) =
 προδοσία 29Π
 proditor -ōris (αρσ.) =
 προδότης 46
 prodo, -dīdi, -dītum,
 -dēre, 3 = προδίδω,
 φανερώνω 4E
 prodūco, -duxi,
 -ductum, -ducēre, 3
 = οδηγώ μπροστά 16
 proelior, αποθ. 1 = πο-
 λεμώ 15
 proelium -ii = μάχη 15
 proficio, -fēci, -fectum
 -ficēre, 3* (pro + facio)
 = καταφέρνω 46E
 proflīgo, 1 = κατατροπώνω 11
 prohibeo, -hibui,
 -hibitum, -hibēre, 2
 (pro + habeo) =
 εμποδίζω 15Π, 18
 proicio, -iēcī, -iectum,
 -icēre, 3* (pro +
 iacio) = ρίχνω, πετάω,
 καταθέτω 16
 proinde quasi (παραβ.
 σύνδ.) = σαν να 41
 promitto, -mīsi, -missum,

-mittēre, 3 = υπόσχομαι
30E

propāgo, 1 = αφήνω απο-
γόνους, διαιωνίζω το είδος
33

prope (προθ. + αιτ.) κοντά
18, 27Π

prope (επίρρ.) κοντά 7

propero, 1 = βιάζομαι,
σπεύδω 20A

propōno, -posui,
-positum, -ponēre, 3
= βάζω μπροστά μου (ως
παράδειγμα) 32

propositum -i = σκοπός
38

propter (πρόθ. + αιτ.) =
εξαιτίας 4,7, 13Π

propterea (επίρρ.) = γι'
αυτό 35Π

propulso, 1 = απωθώ, απο-
μακρύνω 4

prorēpo, -repsi,
-reptum, -repēre, 3
= έρω προς, σέρομαι 20

prorumpro, -rūpi,
-ruptum, -rumpēre, 3
= ξεσπώ 23

prosterno, -strāvi,
-strātum, -sternēre, 3
ρίχνω κάτω, καταλύω 33

protinus (επίρρ.) = αμέσως
36

provideo, -vīdi,
-vīsum, -vidēre, 2 =
προνοώ, μεριμνώ 45

provincia -ae = επαρχία
50

proximus -a -um = πο-
λύ κοντινός 18· in pro-
ximo πλάι, δίπλα, κοντά

prudens -entis = συνετός
26Π

prudenter (επίρρ.) = συνε-
τά

prudentia -ae = φρόνη-
νηση, σύνεση 26

publicus -a -um = δη-
μόσιος 35

publice (επίρρ.) = δημόσια
36· με τη φροντίδα του κρά-
τους 35

puet, pudit (puditum
est), pudēre, 2 (απρöss.)
= ντρέπομαι 29Π

pucliticia -ae = αιδημο-
σύνη, τιμή, αγνότητα 9

puclor -ōris (αρσ.) =
ντροπή 17

puella -ae = κορίτσι, κο-
πέλλα 3

puellāris -is -e = κορι-
τσίστικος 26

puer -eri = παιδί 5

pugillāres -ium (αρσ.)
= πλάκες αλειμμένες με
κερί 8

pugna -ae = μάχη 13

pugno, 1 = μάχομαι, πολε-
μώ 31

pugnus -i = γροθιά 28E

pulcher -chra -chrum

= όμορφος 5
pulchritūdo -inis (θ.) =
 ομορφιά 48
pullarius -i φύλακας των
 ιερών ορνίθων 35E
pullus -i = ιερή όρνιθα
 35E
Punicus -a -um =
 Καρχηδονιακός 5
punio, 4 = τιμωρώ 9
puter (putris) -is -e =
 σάπιος 27
puto, 1 = νομίζω, θεωρώ
 22
quaero, **quaesīvi**, **quae-**
sītum, **quaerere**, 3 =
 ζητώ, ρωτώ, 24
quaeso, **quaesere**, 3 =
 παρακαλώ, 28
quam (επίρρ. = πόσο! 26,
 32
quam (επίρρ. επιτ. του
 υπερθ.) = όσο γίνεται πιο 40
quam (επίρρ. με συγκρ.) =
 παρά, από 28
quamdiu (σύνδ. χρον.) =
 όσο (χρόνο) 38Π
quam (επίρρ. σε συγκρ.) =
 το λόγο 30
quamquam (σύνδ. εναντ.)
 = αν και 40Π
quamvis (σύνδ. παραχ.,
 σπν. εναντ.) = 40Π, 43
quando (επίρρ.) = πότε; 25
quanto (αφ. του μέτρου)
 = πόσο 31

quantus -a -um =
 πόσος, πόσο μεγάλος 28
quare (ερωτ. επίρρ.) = για-
 τί; 4E
quare (σύνδ. συμπερ.) =
 επομένως 33
quasi (επίρρ. παραβ.) σαν να
 20· σαν 46· δήθεν 49·(σύνδ.
 παραβ.) σαν να 41
quatio, **quassi***,
quassum, **quatere** 3* =
 συντρίβω 14Π
quattuor (αριθμ.) = τέσ-
 σερις 7
que (σύνδ. συμπλεκτ.) =
 και 5
querēla -ae = παράπονο,
 διαμαρτυρία 1
queror, **questus sum**,
queri, αποθ. 3 = παραπο-
 νιέμαι, 17, 24Π
qui, **quae**, **quod** (αναφ.
 αντ.) = ο οποίος, που 3, 5,
 6Π
qui (επιθ. αόρ. αντ.) = ali-
 qui, κάποιος 37
qui (ερωτ. επίρρ.) = πώς; 43
quia (σύνδ. αιτ.) = επειδή
 13, 35
quicumque, **quae-**
cumque, **quodcumque**
 (αντ. αναφ. αοριστολ.) =
 οποιοσδήποτε 39
quid ergo = γιατί λοιπόν;
 47
quidam, **quaedam**,

quiddam (quoddam)

(αόρ. αντ.) = κάποιος 18

quidem (επίρρ.) = βέβαια
27

quiesco, quiēni, quiētum, quiescēre, 3 = ησυχάζω, ηρεμώ, αναπαύομαι
23

quin (σύνδ) = να 47Π

quin (ερωτ. επίρρ.) = γιατί
δεν; 41, 43Π

quin immo (σύνδ. αντιθ.)
= όχι μόνο αλλά και 23

quingagesimus -a -um
= πενητηκοστός 20

quinque (αριθμ.) = πέντε
37E

quis, quid? (αντ. ερωτ.) =
ποιος; τι; 12, 24

quisquam, quaequam,
quidquam (quicquam)
(αόρ. αντ.) = κάποιος 50Π

quo (σύνδ. τελ.) = για να 36

quo (τοπ. επίρρ.) όπου 42

quoad (σύνδ. χρον.) =
μέχρις ότου 38Π

quod (σύνδ. αιτ.) = επειδή,
15

quodsi (σύνδ. υποθ.) = αν
όμως 44

quominus (σύνδ.) = να
47

quoque (επίρρ.) = επίσης
8,39

quondam (επίρρ.) = κά-
ποτε 25

quoniam (σύνδ. αιτ.) =
επειδή 35

quotiens (σύνδ. χρον.) =
όσες φορές, όποτε 18E

quotiescumque (σύνδ.
χρον.) = οποτεδήποτε 29

rado, rasi, rasum, radē-
re, 3 = ξυριζώ 19E

rario, rapui, raptum, ra-
pēre, 3* = αρπάζω 14Π

ratio -ōnis (θηλ.) = φύση,
λογική 13

recēdo, -cessi, -cessum,
-cedēre, 3 = αποσύ-
ρομαι 20

recens -ntis = πρόσφα-
τος, φρέσκος 25

recipio, -cēpi, -ceptum,
-cipēre, 3* (re + capio)
= παίρνω πίσω 21

recito, 1 = απαγγέλω 1E

rectus -a -um = σωστός
22,27A

recuperatio -ōnis (θηλ.)
= επανάκτηση 28

recūso, 1 = αρνούμαι 47Π

reddo, -didi, -ditum,
-dēre, 3 = καθιστώ, κάνω
37· επιστρέφω (κάτι) 30E

redeo, -ii, -itum, -ire
= επιστρέφω 12

-ferre = παραδίδω 16·

αναφέρω 34· ανταποδίδω 44·

refert(απρόσ.) = ενδια-
φέρει 29Π

reficio, -teci, -fectum,
-ficĕre 3* (re + facio)
= αναψύχω, ξεκουράζω 18
rēgīna -ae = βασίλισσα 2
rēgius -a -um = βασιλι-
κός 3
rēgie (επίρρ.) = τυραννικά
42
rego, rexi, rectum, regĕ-
re 3 = κυβερνώ 46
regnum -i = βασίλειο 10
Rēgulus -i: M. Atilius
Regulus = ο Μάρκος
Ατίλιος Ρήγγουλος 35
remaneo, -mansī,
-manĕre, 2 = παραμένω 7
relinquo, -līqui,
-lictum, -linquĕre =
αφήνω 32· relinquitur
υπολείπεται 46Π
reliquus -a -um = υπό-
λοιπος 16
remollesco, -mollescĕre,
3 = γίνομαι μαλθακός 15
Remus -i = ο Ρώμος 10
renarro, 1 = αφηγούμαι
απ' την αρχή 2
repente (επίρρ.) = ξαφνι-
κά 3,14
repentīnus -a -um =
ξαφνικός 13
repro, repsi, reptum, re-
pĕre, 3 = έρω 3
repōno -posui -positum
-ponĕre, 3 = τοποθετώ 22

reporto, 1 = κερδίζω 11
repugno, 1 = αντιμάχομαι,
ανθίσταμαι 1
res, rei = πράγμα 14
res militāris = τα στρατιω-
τικά (θέματα) 15,17
res publica, rei publicae
= πολιτεία, δημοκρατία 41E
reseco, -secui, -sectum,
-secāre, 1 = κόβω 49
resero, 1 = ανοίγω 34
respicio, -spexi,
-spectum, -spicĕre,
3* = κοιτάζω πίσω 24E
respondeo, -spondi,
-sponsum, -spondĕre,
2 = απαντώ, αποκρίνομαι
3,12
restis -is (θηλ.) = σχοινί
37E
restituo, -stitui, -stitū-
tum, -stituĕre, 3 =
αποκαθιστώ, ξαναφέρνω 9A
restat (απρόσ.) = υπολείπε-
ται 46Π
rete -is (ουδ.) = δίχτυ 8
retineo, -tinui, -tentum
-tinĕre, 2 = κρατώ 21Π
revertor, reverti (rever-
sus sum), reverti, (ημι-
αποθ.-αποθ.) 3 = επι-
στρέφω, 21
revoco, 1 = ανακαλώ 11·
αποκαθιστώ 33
rex, rēgis (αρσ.) = βασι-
λιάς 9

rideo, risi, risum, ridēre,
2 = γελῶ 8
risus -us (αρσ.) = γέλιο 36
rogo, 1 = παρακαλῶ κά-
ποιον 21· ρωτῶ 23· ζητῶ να
38
Rōma -ae = η Ρώμη 1
Rōmānus -i = ο Ρωμαῖος 4
Rōmulus -i = ο Ρωμύλος 10
rota -ae = τροχός 33E
rumor -ōris = φήμη, νέα
20
ruo, rui, rutum, ruere, 3
= ορμῶ 31
rus, ruris (ουδ.) = αγρός 35
sacellum -i = μικρό ιερό,
μικρό τέμενος 38
sacer -cra -crum =
ιερός 5
saepe (επίρρ.) = συχνά 15
saevus -a -um = άγριος,
φοβερός, δυνατός 46E
Saguntum -i = το Σάγου-
ντο 11
Sallustius -ii(i): Gaius
Sallustius Crispus = ο
Γάιος Σαλλούστιος Κρίσπος
19
salus -ūtis (θηλ.) = σωτη-
ρία, υγεία, ευημερία 8
salutatio -ōnis (θηλ.) =
χαιρετισμός 29
salūto, 1 = χαιρετίζω επί-
σημα 34· προσαγορεύω 20
salvus -a -um = σώος 37
Samnītes -ium = οι

Σαμνίτες 36
sanctus -a -um = ιερός
27Π, 34
sane (επίρρ.) = βέβαια 27
sano, 1 = θεραπεύω 33
sapiens -ntis = σοφός 32
sapientia -ae = σοφία,
φρόνηση 4
Sardiānus -a -um =
Σαρδιανός, από τις Σάρδεις
28
satis (επίρρ.) = αρκετά 29,46Π
Saturnius -a -um = του
Κρόνου 10
Saturnus -i = ο Κρόνος
Scaevola -ae: Quintus
Mucius Scaevola = ο
Κώντος Μούκιος Σκαιόλας
40
scamnum -i = σκαμνί 36
scelus -eris (ουδ.) =
έγκλημα, ελεεινή πράξη 28
scio, scivi (scii), scitum,
scire, 4 = γνωρίζω, μα-
θαίνω 24
Scipio -ōnis: P. Cornē-
lius Scipio Aemiliānus
maior = ο Πόπλιος Κορ-
νήλιος Σκιπίωνας ο Αφρικό-
νός ο πρεσβύτερος 11,22,34
Scipio -ōnis: P. Cornē-
lius Scipio Aemiliānus
Africānus minor = ο
Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίω-
νας Αιμιλιανός ο Αφρικό-
νός ο νεότερος 22

scopulus -i = βράχος 3
scribo, scripsi, scriptum,
scribere, 3 = γράφω 26
Scribōniānus -i: L.
Arruntius Scribō-
niānus = ο Λεύκιος
Αρρούντιος Σκριβωνιανός 23
scriptito, 1 = γράφω συχνά 1
scriptor -ōris (αρσ.) =
συγγραφέας 32
se (αντ. προσ. αυτοπ.)
= τον εαυτό (του, της,
τους) 2
secrēte (επίρρ.) = (στα)
κρυφά 47
secrēto (επίρρ.) = κρυφά,
ιδιαίτερα 49
secum = cum se μαζί του
(της, τους)
secundus -a -um = δεύ-
τερος 5
sed (σύνδ. αντιθ.) = αλλά 2
sedeo, sedi, sessum,
sedere = κάθόμαι 8
sedes -is (θηλ.) = κάθισμα
38
seditio -ōnis (θηλ.) =
στάση, αποστασία 24E
Sedulius -ii(i) = ο Σε-
δούλιος 16
seiungo, -iunxi,
-iunctum, -iungere, 3
= χωρίζω 11
Selius -ii(i) = ο Σέλιος
26E
semel (επίρρ.) = μια φορά

8E
semper (επίρρ.) = πάντοτε
32
sempiternus -a -um =
αθανάτος 22
senātus -us (αρσ.) =
Σύγκλητος 22
senecta -ae = τα γηρα-
τειά 43
senex, senis (αρσ.) = γέ-
ρος 40
sententia -ae = άποψη,
κρίση 6· απόφαση 40·
ex sententiā = κατ' ευχήν
49
sentio, sensi, sensum,
sentire, 4 = καταλαβαίνω
18· πιστεύω, κρίνω 41Π
septendecim (αριθμ.) =
δεκαεπτά 5
septimus -a -um =
έβδομος 9
septuaginta (αριθμ.) =
εβδομήντα 16
sequester -tris (αρσ.) =
μεσολαβητής 35
sequor, secūtus sum,
sequi, αποθ. 3 = ακο-
λουθώ 21
serēnus -a -um = ξάστε-
ρος, καθαρός 13
sermo -ōnis (αρσ.) = λό-
γος, λόγια 41
Sertōrius -ii(i) = ο Σερ-
τώριος 48

servio, servīvi (-ii),
servītum, servīre, 4
 (+ δοτ.) = υπηρετώ 22
servitus -ūtis (θηλ.). =
 σκλαβιά
Servius βλ. Galba
servo, 1 = τηρώ, φυλάω 6·
 χαρίζω τη ζωή 17A
servus -i = δούλος
sestertius -ii = ο σοστέρ-
 τιος (νόμισμα) 29
sevērus -a -um = αυστη-
 ρός 32
Sextus -i = βλ. Tarqui-
nus
si (σύνδ. υποθ.) αν 25
si minus = αν όχι 39
sic (επίρρ.) = έτσι 32
Sicāni -ōrum = οι Σικα-
 νοί 41
siccus -a -um = στεγνός 23
Sicilia -ae = η Σικελία 37E
Siculus -i = ο Σικελός 25E
sicut (σύνδ. παραβ.) = όπως
 41Π
signum -i = σημαία 16·
 σημείο, σημάδι
Silius -ii(i): Silius Ita-
licus = ο Σίλιος Ιταλικός 5
silva -ae = δάσος 8
similis -is -e = όμοιος 14,
 26Π
similiter (επίρρ.) = όμοια
 41Π
simul (σύνδ. χρον.) = μόλις
 11Π, 14

simulac (simul atque)
 (σύνδ. χρον.) = μόλις 38Π
simul (επίρρ.) = μαζί 23·
simulacrum -i = ομοίω-
 μα, εικόνα, αγάλμα 39
simulatio -ōnis (θηλ.) =
 προσποίηση, υποκρισία 44
simulo, 1 = προσποιούμαι
 23
sine (πρόθ. + αφ.) = χωρίς 6
singulāris -is -e =μόνος,
 μοναδικός, 31
singuli -ae -a = το κάθε
 άτομο ξεχωριστά 46
sino, sivi, situm, sinēre,
 3 = αφήνω επιτρέπω 15
socer -eri = πεθερός 35
socius -ii = σύντροφος 2
solacium -ii(i) = παρη-
 γοριά 30
solarium -ii(i) = λια-
 κωτό 20
soleo, solitus sum, solē-
re, ημιαποθ. 2 = συνηθίζω 7
solitūdo -inis = ερημιά 8
sollicitus -a -um =
 ταραγμένος 14
solum (επίρρ.) = μόνον 15·
non solum... verum
etiam = όχι μόνο... αλλά
 και 32
solus -a -um = μόνος 40
solvo, solvi, solūtum,
solvēre, 3 = λύνω, χαλα-
 ρώνω, 36
somnio, 1 = ονειρεύομαι, 14

somnium -ii = όνειρο 14
somnus -i = ύπνος 14
sonōrus -a -um = ηχη-
ρός 27
soror -ōris (θηλ.) =
αδελφή 38
species -ēi = θέαμα,
μορφή 14
spectaculum -i = θέαμα
17E
specto, 1 = κοιτάζω, προ-
σέχω 28
speculātor -ōris = ανι-
χνευτής, κατάσκοπος 7
spēlunca -ae = σπηλιά 18
spero, 1 = ελπίζω 22
spes -ei = ελπίδα 12
-spicio, -spexi, -spec-
tum, -spicēre, 3* =
κοιτάζω 14Π
spiro, 1 = αναπνέω 38A
spolio, 1 = απογυμνώνω,
σκυλεύω 31
spongia -ae = σφουγγάρι
13E
squalidus -a -um =
βρώμικος 14
stabilio, 4 = στεριώνω 22
stabilis -is -e = σταθερός
44
stabilitas -ātis (θηλ.) =
σταθερότητα 33
statim (επίρρ.) = αμέσως 25
status -us (αρσ.) =
στάση 13
stella -ae = αστέρι 13

stilus -i = γραφίδα 8
stipendium -ii(i) =
μισθός 30
sto, **steti**, **statum**, **stare**,
1 = στέκομαι, υπάρχω 6,
47Π
strangulo, 1 = στραγγαλί-
ζω 19
studeo, **studui**, **studēre**,
2 = σπουδάζω, ασχολούμαι
studiōse (επίρρ.) = με επι-
μέλεια 26
studium -ii = σπουδή,
ασχολία 15
stultitia -ae = ανοησία
29A
stultus -a -um = ανόη-
τος 42
stupeo, **stupui**, **stupēre**, 2
βουβαίνομαι, θαμπώνομαι 3
suāvis -is -e = γλυκός 26A
suavitas -ātis (θηλ.) =
γλυκύτητα 26
subcēno (**succēno**), 1 =
δειπνώ 50E
subinde (επίρρ.) = έπειτα,
ευθύς 43E
subito (επίρρ.) = ξαφνικά 13
suboles -is (θηλ.) = οι
απόγονοι 33
subvenio, -vēni,
-ventum, -venīre,
4 (+ δοτ.) = βοηθώ 33
succurrit, -currit,
-cursum, -currēre, 3
(γ' πρόσ.) = μου έρχεται
κάτι στο μυαλό 43

Sulla -ae: L. Cornēlius

Sulla = ο Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας 40

Sulpicius βλ. **Gallus**

Sulpicius βλ. **Galba** 50

Sulpiciānus -a -um:

Σουλπικιανός, του Σουλπικίου 24E

sum, fui, esse = είμαι 1

summus -a -um (υπερθ. του **superus**) = ανώτατος, πάρα πολύ μεγάλος 28

sumo, sumpsi, sumptum

sumĕre, 3 = παίρνω 23·

-bellum αρχίζω πόλεμο 23

sumptuōse (επίρρ.) = πολυδάπανα 41A

super (πρόθ. + αιτ.) =

πάνω από, πάνω σε 47

superbus -a -um =

περήφανος 3

supero, 1 = νικώ 11

supervacaneus -a -um

=περιττός, ανώφελος 36

surculus -i = κλαδί 48E

suscipio, -cĕpi,

-ceptum, -cipĕre, 3*

(**subs + capio**) =

παραλαμβάνω, δέχομαι 30

suspectus -a -um =

ύποπτος 44

suspendo, -pendi,

-pensum, -pendĕre,

3 = κρεμάω 48E

suspicio -ōnis (θηλ.) =

υποψία 30

supplicium -ii(i) = τιμωρία 14

supplicia -ōrum = ικεσίες, προσευχές, λατρεία 4·

sutor -ōris (αρσ.) =

παπουτσής 29

suus -a -um (αντ. κτητ.

αυτ.) = δικός (του, της,

τους) 2Π, 5Π

Symmachus -i = ο Σύμμαχος 11E

tabernaculum -i = σκηνή 17

taceo, tacui, tacitum, ta-

cĕre, 2 = σιωπώ 41

Tacitus -i: Cornēlius

Tacitus = ο Κορνήλιος

Τάκιτος 8

taedet, taesum est

(**taedit**), **taedĕre 2**

(απρόσ.) = απεχθάνομαι,

αηδιάζω, βαριέμαι 29Π

talis -is -e (δεικτ. αντων.)

= τέτοιος, τέτοιου είδους 29

tam (επίρρ.) = τόσο 24

tamen (επίρρ. ή σύνδ. αντιθ.)

= όμως 8

tametsi (σύνδ. εναντ.) = αν

και, μολονότι 40Π

tamquam (επίρρ. παραβ.)

= όπως, ως 34· (σύνδ.

παραβ.) 41

tandem (επίρρ.) = επιτέ-

λους, στο τέλος, κάποτε 29,

38

tango, tetigi, tactum,

tangere, 3 = αγγίζω 11E
tantum (επίρρ.) = μόνο 39
tanto (επίρρ.) τόσο 41Π
tantus -a -um = τσόςος 28
Taratalla -ae = ο «Ταρα-
τάλλας» 15E
Tarentum -ī = ο Ταρά-
ντας 27
Tarquinius -ii(i): Tar-
quinius Collatinus =
ο Ταρκύνιος Κολλατίνος 9
Tarquinius -ii(i): Tar-
quinius Sextus = ο
Σέξτος Ταρκύνιος 9
Tarquinius -ii(i): Tar-
quinius Superbus = ο
Ταρκύνιος ο Υπερήφανος 9
Tarraconensis -is -e =
από την Ταρραγόνα 21E
tectum -i = σπίτι 34
tego, texi, tectum, tegē-
re, 3 = καλύπτω 45A
temerarius -a -um =
αλόγιστος 49
templum -i = ναός 5
tempto, 1 = επιχειρώ 44A
tempus -ōris (ουδ.) =
χρόνος 47, 46Π
tenebrae -ārum (μόνο
πληθ.) = σκοτάδι 32
tendo, tetendi, tentum
(tensum), tendere, 3
= τεντώνω, απλώνω 26E
teneo, tenui, tentum,
tenere, 2 = κρατώ 5· me
teneo = παραμένω

tener -era -erum = τρυ-
φερός, ευαίσθητος 5
tergum -i = πλάτη, νώτα 16
terra -ae = γη 1
terror -ōris (αρσ.) = τρό-
μος 13
Tertia -ae = η Τερτία 12
tertius -a -um = τρίτος
25
testamentum -i = δια-
θήκη 17
theologia -ae = θεολογία 5Π
thermae -ārum (μόνο
πληθ.) = θερμά λουτρα,
θέρμες 7E
Tiberis -is (αρσ.) = ο Τί-
βερις 18
Ticinus -i = ο Τίκινος πο-
ταμός 11
timeo, timui, timere, 2
= φοβάμαι 47E
timidus -a -um = φοβι-
τσιάρης 19A
timor -ōris (αρσ.) = φό-
βος 14
Titus -i = ο Τίτος 5E
togatus -a -um = τηβεν-
νοφόρος (toga = τήβεν-
νος)· στην ειρήνη 33
tondeo, totondi, tonsum
tondere, 2 = κουρεύω
19E
tonsorius -a -um = του
κουρέα (μανικιουρίστας) 49
tonsor -ōris (αρσ.) = κου-
ρέας (μανικιουρίστας) 49

tot (άκλ. δεικ. αντ.) = τόσοι
 πολλοί 32
 totus -a -um (αντ. επιθ.)
 = όλος 17
 toxicum -i = τοξική
 ουσία, δηλητήριο 46E
 trado, tradidi, traditum,
 tradere, 3 = παραδίδω
 16· αναφέρω 19
 tragoedia -ae = τραγω-
 δία 27
 tragula -ae = είδος ακο-
 ντίου (δεμένο με λουρί, με
 τη βοήθεια του οποίου το
 έριχναν) 45
 traho, traxi, tractum,
 trahere, 3 = τραβώ 18
 transeo, transii, transi-
 tum, transire = περνώ,
 διέρχομαι 11
 transfero, -tuli, -lātum,
 -ferre, 3 = μεταφέρω 10
 transfigo, -fixi, -fixum,
 -figere, 3 = διαπερνώ,
 καρφώνω 31
 transfuga -ae (αρσ.) = λι-
 ποτάκτης 30E
 Trasumēnus -i = η λίμνη
 Τρασιμένη 11
 Trebia -ae = ο ποταμός
 Τρεβίας 11
 trecenti -ae -e = τρια-
 κόσιοι 10
 tremo, tremui, tremere,
 3 = τρέμω 20Π
 trepidus -a -um =

έντρομος, περιδεής 20
 tres, tria (αριθμ.) = τρεις,
 τρία 7
 tribūtum -i = φόρος,
 εισφορά 35
 triginta (αριθμ.) = τριάντα
 20E
 tristiculus = λιγάκι θλιμ-
 μένος 12
 tristis -is -e = λυπημένος 12
 triumphus -i = θρίαμβος 12
 trochus -i = τροχός 33E
 Trōiāni -ōrum = οι
 Τρώες
 Troia -ae = η Τροία 2
 Tryphon -ōnis = ο Τρύ-
 φωνας 45E
 tu (αντ. προσ.) = εσύ 2A
 tum (επίρρ.) = τότε 3,12
 tunc (επίρρ.) = τότε 48Π
 turba -ae = πλήθος 20
 turbo, 1 = ταράζω 2
 turpis -is -e = αισχρός 15
 turris -is (θηλ.) = πύργος
 7Π
 tutor, αποθ. 1 = προστα-
 τεύω 25
 tuus -a -um (αντ. κτητ.)
 = δικός σου 2Π,24
 tyrannus -i = τύραννος 44
 ubi (επίρρ. ερωτημ.) = πού;
 43Π
 ubi (επίρρ. αναφ.) = όπου 18
 ubi (σύνδ. χρον.) = όταν 11
 ullus -a -um (αντ. επιθ.)
 = κανένας 50

ultimus -a -um = ο
τελευταίος 5,9
ultra (επίρρ. και πρόθ.) =
πέρα 27Π
umquam (επίρρ.) = ποτέ 26
unde (επίρρ.) = από όπου
21
unguis -is (αρσ.) = νύχι 49
unicus -a -um =
μοναδικός 1
unus -a -um (αριθ.) =
ένας 35· μόνος 33
unus aliquis (αντ. αόρ.) =
ένας κάποιος, ένας
οποιοσδήποτε 46
unusquique,
unaquaeque,
unumquidque
(**unumquodque**) (αντ.
αόρ.) = ο καθένας
ξεχωριστά 46
urbs, urbis (θηλ.) = πόλη
18,6Π
urgeo, ursi, urgere, 2 =
σπρώχνω (στέλνω) 3
usus -us (αρσ.) = χρήση 15
ut (επίρρ.) πως 26
ut (επίρρ. παραβολ.) ως, σαν 5
ut (σύνδ. βουλ.) να 23,45
ut (σύνδ. ενδ.) μήπως δεν 47Π
ut (σύνδ. παραβ.) σαν να 41Π
ut (σύνδ. παραχ.) και αν 40Π
ut (σύνδ. συμπ.) ώστε 23,37,46
ut (σύνδ. τελ.) για να 36
ut (σύνδ. χρον.) όταν, μόλις 11
uterque, utraque,

utrumque (αντ. επίθ.) =
και ο ένας και ο άλλος,
έκαστος 33
uter -tra -trum (αντ.
επίθ.) = ποιος από τους
δύο 50
utilis -is -e = χρήσιμος 48
utilitas -ātis (θηλ.) = ωφέ-
λεια, το καλό, ευημερία 46
utinam (επίρρ.) = μακάρι
22Π
utor, usus sum, uti, ἀποθ.
3 = χρησιμοποιώ 36
utrum ... an (ερωτ. μορ.) =
άν ... ή 47
uxor -ōris (θηλ.) =
σύζυγος (η) 9
vacuus -a -um = άδειος
8
valde (επίρρ.) = πάρα πολύ
3
valeo, valui, valere, 2 =
είμαι υγιής 8
valetudo -inis (θηλ.) =
κατάσταση υγείας 26
validus -a -um =
δυνατός 4
Vatinius -ii(i) = ο
Βατίνιος 27E
Veientānus -a -um =
Βηεντανός, από τους
Βηίους 21
vel (σύνδ. διαζ.) = ή
(**vel ... vel** = ή... ή) 28
vello, velli (vulsi),
vulsum (volsum),

vellere, 3 = μαδάω 19E
vellus -eris (ουδ.) = το
μαλλί 6E
vēlum -i = παραπέτασμα,
κουρτίνα 20
velut (επίρρ. παραβ.) =
σαν να 49· (σύνδ. παραβ.)
ως, σαν, σαν να (velut si)
41Π
venabulum -i =
κυνηγετική λόγχη 8
venatio -ōnis = κυνήγι 8
vendo, vendidi,
venditum, vendere 3
= πουλώ 29Π
venēnum -i = δηλητήριο
46E
veneror, αποθ. 1 =
προσκυνώ, λατρεύω, 34
venio, vēni, ventum,
venire, 4 = έρχομαι 14
ventus -i = άνεμος 2
verbum -i = λόγος 7
Vercingetorix -igis = ο
Βερκιγγετόριγας 16
vereor, veritus sum,
vereri, αποθ. 2 =
φοβάμαι 45
Vergilius -ii(i) = ο
Βιργίλιος 5
veritas -ātis = αλήθεια
47A
vero (σύνδ. αντιθ.) = όμως,
αλλά 22,30
versiculus -i = στιχάκι 9E
verso, 1 = στρέφω, γυρίζω

50E
versus -a -um = στραμμέ-
νος 18
verto, verti, versum,
vertere, 3 = στρέφω 16·
terga verto = στρέφω τα
νώτα, το βάζω στα πόδια
verus -a -um = αληθινός
20E
vesper -eri (αρσ.) = εσπέρα,
βράδυ 12
vester, vestra, vestrum
(αντ. κτητ.) = δικός σας
5Π,32
vestibulum -i = πρόδο-
μος, είσοδος 34
vestigium -ii(i) = ίχνος,
αποτύπωμα 18
vestis -is (θηλ.) = φόρεμα
47
veto, vetui, vetitum,
vetare, 1 = απαγορεύω
15Π
vetustas -ātis (θηλ.) =
αρχαιότητα 32
vexo, 1 = βλάπτω,
καταστρέφω 40E
via -ae = δρόμος 18
Vibius -ii(i):Vibius
Curius = ο Βίβιος
Κούριος 17E
victor -ōris (αρσ.) =
νικητής 29
victoria -ae = νίκη 11
victoriātus -i (εν.
nummus) = Ρωμαϊκό

νόμισμα, μισό δηνάριο 37E
video, vīdī, visum,
vidēre, 2 = βλέπω 3
videor, visus sum, vidēri
(+ δοτ. προσ. και απαρ.)
φαίνομαι, (μου) φαίνεται
27,48
viētus -a -um = μαρα-
μένος 27
viginti (αριθμ.) = είκοσι 29
vilis -is -e = ευτελής 39
vincio, vinxi, vinctum,
vincīre, 4 = δένω,
στερεώνω 33
vinco, vici, victum, vin-
cere, 3 = (κατα)νικώ 13
vindemia -ae = τρύγος,
σταφύλια 40E
vinum -i = κρασί 15
vispillo -ōnis (αρσ.) =
νεκροθάφτης 14E
vir, viri = άνδρας 5
Viriāthus -i = ο Βιρίαθος
50
virtus -ūtis (θηλ.) =
ανδρεία 17

vis, vim = δύναμη, βία 7
vito, 1 = αποφεύγω 33Π
vitrum -i = γυαλί 4E
vitupero, 1 = επικρίνω 46
vino, vixi, victum,
vivere, 3 = ζώ 23
vivus -a -um = ζωντανός
16
vix (επίρρ.) = μόλις, πριν
καλά-καλά 14
voco, 1 = καλώ 49
volo, volui, velle = θέλω
24
voluntas -ātis = βούληση,
θέληση 40
vox, vōcis (θηλ.) = λόγος
32· φωνή 34· διάδοση 17
vulnero, 1 = τραυματίζω,
πληγώνω 19
vulnus -eris (ουδ.) =
τραύμα 9
vultus -us (αρσ.) =
πρόσωπο 17
Zama -ae = η Ζάμα 11
Zēno -ōnis = ο Ζήνωνας
35

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

(Οι πρώτοι αριθμοί παραπέμπουν στα μαθήματα, οι δεύτεροι στις παραγράφους των Παρατηρήσεων (= Π))

αιτιατική 1, Π2 28, Π1-2

αίτιο εξωτερικό αναγκαστικό 3, Π2. 13, Π6. 17, Π4. --εσωτερικό αναγκαστικό 17, Π4-- ποιητικό 15, Π5. 33, Π4.

ακολουθία των χρόνων 23, Π3.24,Π5.35, Π2. 36, Π1.38,Π1. 40,Π3. 41,Π2. 44,Π1. 45,Π2. 46,Π1. 47,Π4. 48,Π4.

αλληλοπάθεια 4,Π3

αλφάβητο: βλ. το Επίμετρο, I

αναδιπλασιασμός 12,Π(δ).

αναφοράς προσδιορισμός 1,Π2. 4,Π5. 34,Π5

αντικείμενο άμεσο 1,Π2. --- έμμεσο 2,Π2.

αντωνυμία αναφορική 6,Π2. 42,Π.

αντωνυμία αόριστη 18,Π4

αντωνυμία δεικτική 2,Π3. 9,Π4. 13, Π5. 14,Π2.

αντωνυμία δεικτική (επαναληπτική) 4, Π4.

αντωνυμία κτητική 2,Π1. 5,Π5.

αντωνυμία προσωπική 2,Π3.

αντωνυμικά επίθετα 50,Π

απαγόρευση 25,Π4

απαρέμφατο του ενεργ. ενεστ. 7,Π1-3. 9,Π2

απαρέμφατο του ενεργ. μέλλοντα 20,Π9

απαρέμφατο του ενεργ. παρακειμ. 18,Π1-3

απαρέμφατο του παθητ. ενεστ. 15,Π2. 16,Π2

απαρέμφατο του παθητ. παρακειμ. 19,Π2

απαρέμφατο ειδικό - τελικό 7,Π2. 15,Π6. 18,Π2. 19,Π2. 45,Π3

απαρεμφάτου υποκείμενο 7,Π3. 15,Π6

αποθετικά ρήματα 15,Π3. 16,Π3. 20,Π2

απομάκρυνση 13,Π2. 28,Π1

αρκτικοί χρόνοι 24,Π5 (πρβ. ιστορικοί χρόνοι)

αρχικοί χρόνοι ρημάτων 11,Π2. 15,Π4
αυτοπάθεια 5,Π5-6
αφαιρετική της αιτίας 3,Π2. 17,Π4. 31,Π2
αφαιρετική της αναφοράς 4,Π5. 27,Π2
αφαιρετική απόλυτη 19,Π5. 21,Π
αφαιρετική της ιδιότητας 14,Π3. 19,Π4
αφαιρετική της καταγωγής 31,Π2
αφαιρετική οργανική 1,Π2. 31,Π1.
αφαιρετική του ποιητικού αιτίου 15,Π5
αφαιρετική συγκριτική 31,Π2
αφαιρετική τοπική 31,Π1
αφαιρετική του τρόπου 2,Π2
αφαιρετική της ύλης 31,Π2
αφαιρετική του χρόνου 5,Π7
αφαιρετική του χωρισμού 31,Π1-2
αφομοίωση συμφώνων 10,Π3
γενική αντικειμενική 6,Π3. 29,Π2
γενική της αξίας 29,Π3
γενική διαιρετική 29,Π2.4
γενική του εγκλήματος 29,Π3
γενική επεξηγηματική 29,Π2
γενική με επίθετα 29,Π4
γενική με επιρρήματα (διαιρετική) 29,Π4
γενική της ιδιότητας 14,Π3. 19,Π4. 29,Π2
γενική κτητική 1,Π2. 5,Π5. 29,Π2
γενική με ρήματα 29,Π3
γενική υποκειμενική 6,Π3. 29,Π2
γένος των ουσιαστικών: βλ. το Επίμετρο, V3
γερουνδιακό 33,Π1
γερουνδιακή έλξη 49,Π
γερούνδιο 32,Π
cado, caedo (και τα σύνθετά τους) 19,Π6
cario (και τα όμοια ρήματα της γ' συζυγίας) 14,Π5
cum αιτιολογικός 35,Π2
cum αντίστροφος 14,Π4. 38,Π3
cum επαναληπτικός 15,Π7. 38,Π3

cum ιστορικός 24,Π6
 cum εναντιωματικός 40,Π1
 cum χρονικός 24,Π6. 38,Π3
 δοτική (αντικείμενο έμμεσο) 2,Π2. 30,Π1
 δοτική προσωπική (30,Π2):
 δοτική προσωπική της αναφοράς 30,Π2
 δοτική προσωπική ηθική 30,Π2
 δοτική προσωπική κτητική 20,Π10. 30,Π2
 δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου 30,Π2
 δοτική προσωπική χαριστική – αντιχαριστική 30,Π2
 δοτική του σκοπού (κατηγορηματική) 30,Π3
 δοτική (συμπλήρωμα) 3,Π2. 30,Π1
 do (σύνθετά του) 17,Π3
 dum 20,Π11. 38,Π2
 έγκλιση του τόνου: βλ. το Επίμετρο, IV
 ειδικής πρότασης έλλειψη 7,Π2
 έκταση φωνήεντος 12,Π(γ)
 ενεστώτας της οριστικής (ενεργητ.) 1,Π4, 3,Π1. 9,Π1
 ενεστώτας της οριστικής (παθητ.) 15,Π1. 16,Π1
 ενεστώτας της υποτακτικής 22,Π1-2
 eo 28,Π3
 επανάληψη 15,Π7. 38,Π3
 επεξήγηση 5,Π8
 επίθετα β' κλίσης 1,Π1. 2,Π1. 5,Π1 (-er).
 επίθετα γ' κλίσης 8,Π2
 επίθετα: παραθετικά των επιθέτων:
     συγκριτικός βαθμός 26,Π1-2 και 4
     υπερθετικός βαθμός 19,Π3. 26,Π3.4
     ανώμαλα παραθετικά 27,Π1
 επιρρήματα από επίθετα 26,Π5
     επιρρημάτων παραθετικά 26,Π6
 ερωτηματικές προτάσεις ευθείες 43,Π1-7
 ερωτηματικές προτάσεις πλάγιες 44,Π1-3
 ετερογενή 5,Π3 (locus)
 ετεροπροσωπία 7,Π3. 18,Π2. 19,Π2
 fero 10,Π2

φιο 16,Π5

θέση των λέξεων 13,Π4· βλ. και το Επίμετρο, VIII
ιστορικοί χρόνοι 24,Π5

κατεύθυνση (κίνηση προς) 1,Π2. 13,Π2. 28,Π1

κλίσεις: βλ. ουσιαστικά και το Επίμετρο, V

κτήση 5,Π5. 20,Π10 (δοτ. κτητική)

μέλλοντας της οριστικής (ενεργητ.) 8,Π3. 10,Π1.

μέλλοντας της οριστικής (παθητ.) 16,Π4

μέλλοντας της υποτακτικής 20,Π8. 44,Π1

μέλλοντας συντελεσμένος (ενεργητ.) 13,Π2

μέλλοντας συντελεσμένος (παθητ.) 19,Π1

μετάπτωση: βλ. φωνητικές αλλοιώσεις και το Επίμετρο, VII

μετοχή του ενεστώτα 20,Π1.2.4

μετοχή του μέλλοντα 20,Π3.4.8

μετοχή του παρακειμ. 17,Π2. 20,Π4

μετοχή αιτιολογική 20,Π7

μετοχή επιθετική 20,Π6

μετοχή επιρρηματική 20,Π7

μετοχή κατηγορηματική 7,Π2. 20,Π7

μετοχή εναντιωματική 20,Π7

μετοχή χρονική 20,Π4.7

μετοχή υποθετική 20,Π7

μετοχής υποκείμενο 20,Π5. 21,Π1

ονομαστική 1,Π2

οργανική 31,Π1.3

όργανο 1,Π2. 31,Π3

οριστική (πραγματικό) 23,Π2

οριστική: σχηματισμός χρόνων: βλ. Ενεστώς, Παρατατικός κτλ.

ουσιαστικά α' κλίσης 1,Π1. β' κλ. 2,Π1. 4,Π1. 5,Π1 (-er). γ' κλ.

6,Π1. 7,Π4. 8,Π1. δ' κλ. 13,Π3. ε' κλ. 14,Π1

ουσιαστικά από τα ελληνικά 2,Π1. 5,Π4

ουσιαστικά σε -ius, γεν. -i 2,Π1

παθητική προσωπική σύνταξη 18,Π3

παράθεση 5,Π8

παραθετικά των επιθέτων 26,Π1-4

παραθετικά των επιρρημάτων 26,Π6

παραθετικά ανώμαλα 27,Π1
παρακείμενος ενεργητ. 11,Π1. 12,Π
παρακείμενος παθητ. 19,Π1
παράλειψη του ρήματος 4,Π6. 33,Π5
παρατατικός της οριστ. (ενεργ.) α' 4,Π2. β' 5,Π2. γ'-δ' 9,Π3
παρατατικός της οριστ. (παθητ.) 17,Π1
παρατατικός της υποτακτ. 23,Π1
περιφραστική συζυγία (παθητ.) 33,Π2.3
περιφραστική συζυγία (ενεργ.) 20,Π8
πλάγιος λόγος 48,Π1-4
ποιητικό αίτιο 15,Π5. 33,Π4
possum 7,Π5
προθέσεις 1,Π2. 2,Π2. 4,Π5. 10,Π3. 13,Π3.5 κτλ.
προστακτική του ενεστώτα 25,Π1
προστακτική του μέλλοντα 25,Π2
προστακτική του παθητ. ενεστώτα 25,Π3
προστακτική του παθητ. μέλλοντα 25,Π3
προστακτική των αποθετικών ρημάτων 25,Π6
προστακτικής χρήσεις 25,Π5-6
προτάσεις (δευτερεύουσες):
αιτιολογικές 35,Π1-2 -- αιτιολογ. ουσιαστικές 24,Π7
προτάσεις αναφορικές 42,Π
προτάσεις βουλητικές 45,Π1-3
προτάσεις εναντιωματικές 40,Π1
προτάσεις ενδοιαστικές 47,Π1
προτάσεις παραβολικές 41,Π1-2
προτάσεις παραχωρητικές 40,Π2
προτάσεις πλάγ. ερωτηματικές 44,Π1-3
προτάσεις συμπερασματικές 37,Π
προτάσεις συμπερασμ. ουσιαστικές 46,Π1-2
προτάσεις τελικές 36,Π1-3. 49,Π
προτάσεις υποθετικές 39,Π
προτάσεις χρονικές 11,Π3. 38,Π1-3
προτάσεις του quominus και του quin 47,Π2-4
προτάσεις δευτερεύουσες στον πλάγιο λόγο 48,Π3
προτάσεις κρίσεως 48,Π2 (α)

προτάσεις επιθυμίας 48,Π2 (β)

προτερόχρονο: βλ. χρόνος

προφορά: βλ. το Επίμετρο, I

πτώσεις 1,Π2. 2,Π2. 3,Π2. 29,Π. 30,Π. 31,Π· βλ. και το Επί-
τρο, V

quod (με ουσιαστικές προτάσεις) 24,Π7

ρήμα (γενικά): βλ. το Επίμετρο, VI

ρήματα της γ' συζυγ. σε-ιο 14,Π5

ρήματα ψυχικού πάθους 24,Π7

σειρά των λέξεων στην πρόταση: βλ. το Επίμετρο, VIII

σκοπός 32,Π. 34,Π2.4. 36,Π3 (βλ. και προτάσεις τελικές 36,Π1-3).
49,Π1-5

σουπίνο (17,Π2). 34,Π1-5

στάση 1,Π2. 13,Π2. 28,Π1

σύγκριση (β' όρος) 26,Π7. 41,Π1· σύγκριση απόλυτη 27,Π3

σύγχρονο βλ. χρόνος

συλλαβισμός: βλ. το Επίμετρο, II

συμφωνία του επιθέτου με το ουσιαστικό 1,Π5

συνοδεία 2,Π2. 31,Π3

συντελεσμένος μέλλοντας ενεργ. 13,Π2

συντελεσμένοι χρόνοι παθητ. 19,Π1-2

sum (ενεστώς) 1,Π4· eram 4,Π2· ero 10,Π1· fui 11,Π1· fueram

13,Π1· sim 22,Π1· essem 23,Π1· fuerim 24,Π1· fuissem 24,Π3

ταυτοπροσωπία 7,Π3. 18,Π2-3. 19,Π2

τονισμός 5,Π4. 9,Π2· βλ. και το Επίμετρο

τοπική (αφαιρετική) 31,Π1.4

τόπου προσδιορισμός 4,Π5. 28,Π1

τρόπου προσδιορισμός 2,Π2. 32,Π. 41,Π1

υπερθετικός των επιθέτων 19,Π3. 26,Π3-4

υπερθετικός των επιρρημάτων 26,Π6

υπερσυντέλικος της οριστικής (ενεργ.) 13,Π1

υπερσυντέλικος της οριστικής (παθητ.) 19,Π1

υπερσυντέλικος της υποτακτικής (ενεργ.) 24,Π3

υπερσυντέλικος της υποτακτικής (παθητ.) 24,Π4

υποκείμενο 1,Π2

υποκείμενο του απαρεμφάτου 7,Π3. 18,Π2-3

υποκειμένο της μετοχής 20,Π5. 21,Π1
υποτακτική του ενεργ. ενεστώτα 22,Π1
υποτακτική του παθητ. ενεστώτα 22,Π2
υποτακτική του ενεργ. μέλλοντα 20,Π8. 44,Π1
υποτακτική του ενεργ. παρατατικού 23,Π1
υποτακτική του παθητ. παρατατικού 23,Π1
υποτακτική του ενεργ. παρακειμένου 24,Π1
υποτακτική του παθητ. παρακειμένου 24,Π2
υποτακτική του ενεργ. υπερσυντελικού 24,Π3
υποτακτική του παθητ. υπερσυντελικού 24,Π4
υποτακτική (δυνητική, απορηματική, του απραγματοποίητου, προ-
τρεπτική, ευχετική, παραχωρητική) 22,Π2· υποτακτικής χρήση
22,Π2. 23,Π2

υστερόχρονο: βλ. χρόνος

ut (χρονικός) 11,Π3

ut (παραβολικός) 41,Π1-2

ut (παραχωρητικός) 40Π

ut (τελικός) 36,Π1-3

ut (συμπερασματικός) 37,Π. 46,Π1-2

ut (βουλευτικός) 46,Π1-3

ut (ενδοιαστικός) 47,Π1

ut (ανακεφαλαίωση των χρήσεων) 47,Π5

φωνητικές αλλοιώσεις: 10,Π3. 14,Π5 Σημ. (a > i, a > e).

αφομοίωση συμφ. 10,Π3

έκταση φωνηεντ. 12,Π(γ)

μετάπτωση 14,Π6· βλ. και το Επόμετρο, VII

ρωτακισμός 4,Π2. 6,Π1. 10,Π1

χρόνος: σύγχρονο 24,Π5-6. 38,Π2

προτερόχρονο 24,Π5-6. 38,Π2

υστερόχρονο 24,Π5. 38,Π2

χρόνοι (αρχικοί - ιστορικοί) 24,Π5

χρόνου προσδιορισμός 4,Π5. 5,Π7. 25,Π7. 28,Π2

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XX-XXIV

- I. Να μετατραπεί η πρώτη από τις δύο προτάσεις της κάθε περιόδου σε πρόταση εισαγόμενη με τον ιστορικό cum (+υποτ.).
Scribōniānus occīsus erat et Paetus Rōmam tractus est.
Arria conduxit piscatoriam naviculam et navem secūta est.
Cicero Catilinam ex urbe expulit et socios eius deprehendit.
Hercules gregem aspexit et partem abesse sensit.
Hercules vestigia foras versa vidit et confūsus discedere coepit.
- II. Στην παρακάτω άσκηση η πρώτη από τις δύο προτάσεις να μετατραπεί σε απόλυτη αφαιρετική.
- III. Να μετατραπούν οι προτάσεις με τα μαύρα γράμματα σε μετοχικές με συνημμένη μετοχή και να συμπυκθούν οι δύο προτάσεις σε μία.
Claudius in castra delētus est et imperātor factus est.
Gallus legātus Pauli erat, **qui bellum adverus Persen gerēbat**.
Species Cassium terrōre concussit et e somno eum excitāvit.
Galli Rōmam occupāvērunt et delevērunt.
Camillus Gallos, **qui abitūri erant**, secūtus est.
Vidi imperatōrem milites **adhortāri**.
- IV. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής (ενεργητικής ή παθητικής) του ενεστώτα ή του παρατατικού. Να δικαιολογηθεί ο χρόνος με βάση τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.
Rogat Paulus, num Caligula ..... ab insidiatoribus (exclūdo).
Rogābat Paulus, num Caligula ..... (me abdo).
Rogat Paulus, num equitātus ..... (appropriquo).
Rogābat Paulus, num hostes ..... (fugio).
Rogat Paulus, num dux Arvernōrum ..... (capior).
Rogābat Paulus, num arma ..... (proicio).
Rogat Paulus, num nos lacte ..... (nutrior).
Rogābat Paulus, num vos in fluminibus ..... (lavor).
- V. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι της υποτακτικής (ενεργητικής ή παθητικής) του παρακειμένου ή του υπερσυντελικού. Να δικαιολογηθεί ο χρόνος με βάση τους κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.
Rogat Paulus, num Galli legiōnes Rōmānas ..... (deleo).
Rogāvit Paulus, num urbs Rōma ..... (evertor).
Rogat Paulus, num Camillus Gallos ..... (sequor).
Rogāvit Paulus, num Camillus Gallos ..... (sequor).
Rogat Paulus, num Scribōniānus arma ..... (moveo).
Rogāvit Paulus, num Scribōniānus ..... (occīdor).
Rogat Paulus, num Arria naviculam ..... (condūco).
Rogāvit Paulus, num filius cibum ..... (sumo).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXV-XXVII

- I. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της προστακτικής του ενεστώτα:
(Vos) hominem ..... (investīgo, 1) summāque diligentīa eum Roman ..... ! (mitto, 3).
(Tu) armis bene ..... ! (utor, αποθ. 3).
(Vos) armis bene ..... ! (utor, αποθ. 3).
(Vos) amicum paternum..... ! (com-
plector, αποθ. 3).
(Tu) veritātem .....! (dico, 3).
(Tu) captivos ad imperatōrem .....! (duco, 3).
(Tu) mihi tragoediam tuam .....! (lego, 3).
(Tu) cibum patri ..... (fero)!
- II. a. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της προστακτικής του ποιο, για να δηλωθεί η απογόρευση.
(Vos) ..... hominem comprehendere!
(Tu) ..... marīto tuo respondēre!
(Vos) ..... in cubiculum redīre!
(Vos) ..... aurum recipere!
(Tu) ..... inter vela te abdere!
- b. Στις παραπάνω φράσεις να αντικατασταθεί ο τύπος nolī (nolīte) + απαρέμφ. από το nē + υποτακτ. του παρακειμένου του αντίστοιχου ρήματος.
- III. Να σχηματιστούν τα επιρρήματα από τα παρακάτω επίθετα και έπειτα να σχηματιστούν τα παραθετικά των επιρρημάτων:
frigidus, ferox, nobilis, impudens, humilis, acer.
- IV. Να συμπληρωθούν τα κενά με το συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό του επιθέτου που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση:
Arria ....., ... (magnam) navem secuta est.
Post mortem Marcellae mater erat ....., ...
(tristis), pater erat ....., ... (miser), ambo (και οι δύο) erant ..... (infelix).
Mater oculis ....., ... (siccis) redībat.
Quae deinceps scribam, ..., ... (bona) erunt.
Quae dura nascuntur, postea fiunt ....., ... (mitia).
Verba amīci ..... (iucunda) mihi videbantur.
- V. Να συμπληρωθεί ο β' όρος της σύγκρισης και με τους δύο τρόπους εκφοράς:
Minicia erat amabilior ..... / ..... (Tullia).

Accius minor natu erat ..... /
(Pacuvius).
Pacuvius maior natu erat ..... /
(Accius).
Puto Licīnum audaciōrem fuisse ..... /
(Trogus).
Dicunt Zēnōnem felicius vixisse ..... /
..... (Plato).

- VI. Na συμπληρωθεί ο προσδιορισμός του χρόνου:
..... (bellum Punicum secundum)
Hannibal Alpes transiit.
Accius ..... (pauci dies) Tarenti apud Pacuvium
remansit.
Ovidius ..... (multi anni) in terrā Ponticā exulāvit.
..... (illa tempora) Carthagine Dido imperium
tenēbat.
Cassio ..... (nox) apparuit species horrenda.
Germāni ..... (hiems) in fluminibus lavantur.
Multi ..... (Cannensis pugna) vitam amisērunt.
Romāni ..... (bellum) pericula audaciā propulsābant.
Hannibal ..... /
(post + pauci dies) Alpes transiit.
Catilīna .....
(Cicero et Antōnius consules) contra rem publicam coniurāvīt.

- VII. Na συμπληρωθεί ο προσδιορισμός του τόπου:
..... (Rōma) illo anno duo consules creāti sunt.
Cicero ..... (Arpīnum-i) natus est.
..... (Thēbae-ārum) templum Herculis erat.
Apollo ..... (Dēlus-i) colebātur.
Illā aestāte (καλοκαίρι) ..... (Crēta-ae) cum amicis fui.
Dicunt amicū tuū ..... (Neapolis-is) natum esse.
Cassius ..... (Italia) ..... (Graecia)
confūgit.
Cras (αύριο) Tullius ..... (Dēlus) abībit et
(Thēbæ-ārum) veniet.
Cicero ..... (Arpīnum-i) confugere volēbat.
Legāti ..... (Ithaca-ae) missi sunt.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXIX-XXXI

- I. Να αντικατασταθεί ο υπερθετικός του επιθέτου από τη γενική της ιδιότητας:
Statua pulcherrima (magna pulchritudo) =
puer modestissimus (magna modestia) =
paedagōgus prudentissimus (magna prudentia) =
iter longissimum (quadraginta dies) =
iuvenis fortissimus (magna fortitudo) =
- II. Να συμπληρωθεί ο σωστός τύπος της γενικής του ουσιαστικού (ή του επιθέτου) που βρίσκεται σε παρένθεση και να χαρακτηριστεί το είδος της:
..... (Manlius) filius castra ..... (hostes) praeter-equitāvit.
..... (consul) iussu milites in certāmen ruērunt.
Asia suspiciōnem ..... (luxuria) habēbat.
..... (rex) nomen in odio fuit.
Civitas ..... (magna auctoritas).
Hunc librum ..... (magnus) facio.
..... (proelium) eventus mirabilis fuit.
Pars ..... (milites) pugnā abstinuit.
- III. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό τύπο της λέξης που βρίσκεται στην παρένθεση:
Te paenitet ..... filii tui (facta).
Nos pudet ..... (tantum dedecus).
Vos taedet ..... (vita).
Me misēret ..... (tu).
Mī filii, me ..... pudet (tu).
- IV. Να συμπληρωθούν τα κενά με την κατάλληλη πτώση του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση:
Milites ex legiōne decimā castris ..... (praesidium) relictī sunt.
Viri clari ..... (gloria) fuērunt civitatibus suis.
Haec sententia patriae ..... (salus) fuit.
Patri tuo ..... (magnum dedecus) es.
Pausanias vēnit Atticis ..... (auxilium).
Maiōrum facta nobis ..... (exemplum) erunt.
Να αναγνωριστεί το είδος της δοτικής στις παρακάτω προτάσεις:

Epistolam tibi scripsi.
 Ancilla dixit Nasīcae Ennium domi non esse.
 Cato patribus ficum ostendit.
 T. Manlius exercitui Rōmanōrum praefuit.
 Pareāmus senātui!
 Licet nobis feliciter vivere.
 Filius patri simillimus est.

VI. α. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή ουσ. και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση.

β. Να αναγνωριστούν οι αφ. των προτάσεων 1, 2, 3, 10, 13, 15, 16, 17.

1. Paulus ex ..... (urbs) abit.
2. Aenēas ..... (Venus-eris) natus est.
3. Phidias fēcit statuam ex ..... (ebur-oris).
4. I. Brutus populum rōmānum a ..... (reges) liberāvit.
5. T. Manlius hostem ..... (arma-ōrum) spoliāvit.
6. Alpes Italiam ab ..... (Gallia) seiungunt.
7. Hannibal ex ..... (insidiae-ārum) Fabii se expedivit.
8. Ex ..... (dictum) filiae suae spem triumphī praesumpsit.
9. Terror Cassium e ..... (somnus) excitāvit.
10. Germāni vinum a ..... (mercatōres) ad se importāri non sinunt.
11. Galli ex ..... (fuga) in civitatēs discēdunt.
12. Magnus timor exercitum occupāvit ex ..... (voces) Gallōrum.
13. Hercules gregem ex ..... (locus infestus) amovēre coepit.
14. Hercules de ..... (via) fessus ibi dormiēbat.
15. Claudius a ..... (milites) in castra delātus est.
16. Paula modestior ..... (Porcia) est.
17. Unus ex ..... (Galli) Caesari traditus est.

VII. α. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή ουσιαστικού και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση.

β. Να αναγνωριστούν οι αφαιρ. των προτάσεων 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14:

1. Caesar cum ..... (quattuor

legiōnes) in Galliam pervēnit.

2. Minicia ..... (magna patientia) valetudinēnem tulit.

3. Hominem cum ..... (diligentia) investigā!

4. Aesōpus ..... (dolor) adfectus est.

5. Claudius imperium cēpit ..... (mirabilis casus).

6. Arria ..... (sicci oculi) in cubiculum redībat.

7. Ancilla domini ..... (iussu) dixit Ennium domi non esse.

8. Hercules ..... (ira) incensus Cacum interfēcit.

9. Galli ..... (muri -ōrum) oppidi maxime confīdunt.

10. Cicero cum ..... (filius suus) Rōmam vēnit.

11. I. Brutus posteritātis ..... (gloria) dignus fuit.

12. Paula Porciam ..... (modestia) antecellit.

13. Arria ..... (dolor) adducta ex cubiculo egrediebātur.

14. Minicia puella ..... (matronālis gravitas) fuit.

VIII. Να συμπληρωθούν τα κενά με την αφαιρετική του ουσιαστικού (ή του ουσιαστικού και επιθέτου) που βρίσκεται στην παρένθεση και να δικαιολογηθεί η χρήση της:

Accīus ..... (grandis aetas) ad Pacuvium vēnit.

..... (bellum Punicum tertium) Carthāgo delēta est.

..... (posterus dies) Claudius imperātor factus est.

Camillus diu in ..... (exilium) fuit.

Murēna in ..... (Asia) continenter vixit.

Scribōniānus arma in ..... (Illyricum) moverat.

..... (pauci dies + post) Ennius ad Nasīcam vēnit.

Cato attulit ..... (quidam dies) in curiam ficum ex Carthagine.

Patria nostra in ..... (extrēmum discrimen) fuit.

Brutos et Scipiōnes in deōrum ..... (coetus) repōno.

Licinus ..... (Athēnae) pro libero fuit.

Ficus ..... (Carthāgo) decerpta erat.

Patri magno adiumento fuit in ..... (pericula) Murēna.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXII-XXXIV

- I. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος του γερουνδίου:
Pueri venērunt ad ..... (ludo, 3).
Libri ..... idonei sunt (lego, 3).
Poëta ..... peritissimus est (scribo, 3).
Tempus ad ..... breve erat (consulo, 3).
Caesar invēnit naves parātas ad ..... (navigo, 1).
..... discimus (doceo, 2).
Charta utilis ..... est (scribo, 3).
- II. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του σουπί-
νου του ρήματος που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση:
Legātos ad Caesarem misērunt ..... auxilium (rogo, 1).
Galli castra ..... venērunt (oppugno, 1).
Fulvius Athēnas ..... abiit (exsulo, 1).
Id ..... difficillimum est (facio, 3*).
Hoc, quod dicis, incredibile ..... est (audio, 4).
Spectaculum mirabile ..... erat (video, vidi, visum, vidēre, 2).
Pueri ..... eunt (dormio, 4).
- III. Να αντικατασταθεί το *debeo* + απαρ. από τον αντίστοιχο τύπο
της παθητικής περιφραστικής συζυγίας. Να δηλωθεί το ποιη-
τικό αίτιο.
- Ducem salutāre debēmus.
  - Scipio praesidium domesticōrum conlocāre debet.
  - Praedōnes arma abicere debēbant.
  - Rōmāni senatui parēre debuērunt.
  - Domum ire debebāmus.
  - Equites Gallis occurrere debent.
  - Hostem proelio lacescere debuerāmus.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXV-XXXVIII

- I. Να αντικατασταθεί ο προσδιορισμός του αναγκαστικού αιτίου
ή η αιτιολογική μετοχή από αιτιολογική πρόταση:
Victōres **propter furōrem** ferōces fiunt (furor victōres invādit).

Puella, longā morā standi **fessa**, rogāvit materteram ut sibi loco cederet (**fessus sum**).

Ob maximam frugalitātem Curius Samnitium divitias contempsit (maximā frugalitāte utor).

- II. Στις παρακάτω αιτιολογικές προτάσεις να δικαιολογηθεί η έγκλιση και ο χρόνος του ρήματος (όπου χρειάζεται):
- α. Cum omnes pugnāre cupiant, salvi esse non possumus.
  - β. Ennius Nasīcam accusāvit, quod aperte mentiebātur.
  - γ. Ennius Nasīcam accusāvit, quod aperte mentirētur.
- III. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω δευτερεύουσες προτάσεις και να δικαιολογηθεί η έγκλιση και ο χρόνος με τον οποίον εκφέρονται:
- α. Caecilia in sacello persedēbat, ut vocem congruentem proposito audīret.
  - β. Arria filio funus ita parāvit, ut ignorarētur a marīto.
  - γ. Gallus se ipsum interfēcit, nē ab hostibus caperētur.
  - δ. Regulus tam pauper fuit, ut nihil filiis reliquerit.
  - ε. Manius Curius tantā frugalitāte utebātur, ut nemo eum corrumpere posset.
  - ζ. Zēno nullum servum habet, quo felicius vivat.
- IV. Να αντικατασταθεί το σουπίνο ή το εμπρόθετο γερούνδιο από τελική πρόταση:
- α. In sacellum venērunt **omen petītum**.
  - β. In Africam cum hostibus **pugnātum** abiit.
  - γ. Menēnius Agrippa mercenarium mittit agrum **curātum**.
  - δ. Amīci venērunt **ad spectandum**.
- V. Να συμπληρωθούν τα κενά με το σωστό τύπο του ρήματος που βρίσκεται στην παρένθεση:
- Abi (προστ.) ex urbe, nē cives ..... (corrumpo, 3).
Arria egrediebātur, nē marītus mortem fili ..... (nosco, 3).
Manius Curius Samnitium divitias ita contempsit, ut legāti frugalitātem eius ..... / ..... (admīror, αποθ. 1).
Cicero Rōmam vēnit, quo acrius pro concordīā civium (dico, 3).
Tanto dolōre Aesōpus est adfectus, ut nihil ei gratius esse quam recuperatio fugitivi (possum).
- VI. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος που βρίσκεται στην παρένθεση:
- Postquam Hannibal Saguntum ..... (expugno).

Alpes transire constituit.

Cum Accius ex urbe Rōmā Tarentum ..... (venio), ad Pacuvium devertit.

Haec ubi domestici Scipiōni ..... (refero), is fores reserāri iussit.

Ut (χρον.) praedōnes praesidium (animadverto), arma abiecērunt.

Dum Cicero in urbe ..... (sum), pro concordia civium dicēbat.

Vix Arria ex cubiculo egressa erat, cum se dolōri ..... (do).

Cum (επαναλ.) furor cives ..... (invādo), pugnare cupiunt.

Rēgulus mortuus est, antequam filiis dotem ..... (relinquo).

Dum Africānus praesidium domesticōrum ..... (conloco), clamor magnus auditus est.

Praedōnes expectābant, donec Scipio fores (resero).

Cum Caecilia in sacello ..... (sum), vox aliqua audita est.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XXXIX-XLIV

- I. Να συνδεθούν οι παρακάτω προτάσεις σε υποθετικούς λόγους ανάλογα με το είδος που ζητείται:
  - α. Scaevola interrogātus est. Sententiam dicere noluit (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα).
  - β. Mihi mortem minitaberis. Numquam Marium hostem iudicābo (ανοικτή υπόθεση).
  - γ. Sermōne obsolēto uteris. Nemo intellegit, quae dicas (δυνατή υπόθεση).
  - δ. In Catilinam animadverti. Id nonnulli crudeliter factum dixērunt (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα στο παρελθόν).
  - ε. Horum auctoritatem secūti sunt. Coniuratiōnem confirmavērunt (υπόθ. αντίθ. προς την πραγματικότητα).
- II. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις (εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
  - α. Quamquam adulescens hostes fugaverat, consul tamen eum morte multāvit.
  - β. Cum Licinus servus esset, Athēnis pro libero se vidēri volēbat.

- γ. Etsi Murēna Asiam vidit, continenter tamen in eā vixit.
 δ. Etiamsi pauper sapiens sit, eum tamen paupertas non prohibet.
 ε. Etiamsi plane loquāris, nemo tamen te intellegit.
- III. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω παραβολικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία):
- α. Dixi contra atque sentiēbam.
 β. Nuntiāta sunt nobis alia ac tu scripseras nobis.
 γ. Similis erit finis atque antea fuerat.
 δ. Fecisti sic, ut praedōnes solent.
 ε. Haec, sicut dixi, ita facta sunt.
 ζ. Ita eum paupertas prohibet, quasi imperītus sit.
 η. Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta esset.
- IV. Να αναγνωριστούν οι παρακάτω αναφορικές προτάσεις (είδος, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων):
- α. Ilia duos filios peperit, quos lupa nutrīvit.
 β. Claudius in diaetam, cui nomen est Hermaeum, recesserat.
 γ. Camillus rediit in exilium, unde rogātus reversus est.
 δ. Te nec paupertas nec dolor prohibet, quod sapientis est.
 ε. Scipio domesticum quendam misit, qui fores reserāret.
 ζ. Sapiens dignus est, qui laudētur.
- V. Να μετατραπούν οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες (εξάρτηση πρώτα από το rogat mater και μετά από το rogāvit mater):
- α. Num tibi ingredienti fines patriae ira cecidit?
 β. Nonne intra illa moenia domus ac penātes tui sunt?
 γ. Utrum libera an captīva sum?
 δ. Quis te genuit atque aluit?
 ε. Quid dicam (υποτ.) filiis tuis?

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ XLV-L

- I. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε βουλευτικές με εξάρτηση από το ρήμα που είναι μέσα στην παρένθεση:
- α. Cives Rōmāni legibus parent (Cicero monet + αιτιατ.).
 β. Iulia canos secrēte non legit (Augustus persuasit + δοτ.).
 γ. Servus tacet (Sertōrius monuit + αιτιατ.).
 δ. Porcia certissimum indicium amoris sui erga Brutum dat (Porcia con-

- stituit = ενεστ.).
- ε. Neuter consulum in provinciam missus est (Scipio persuāsit patri-
bus).
- II. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε ουσιαστι-
κές συμπερασματικές με εξάρτηση από το ρήμα που είναι μέσα
στην παρένθεση:
- Gallus tragulam intra castra abicit (Gallus effēcit).
  - Miles quidam tragulam conspexit (Accīdit παρακ.).
  - Servus cervam in cubiculum Sertōri(i) emittit (Tempus est).
  - Vituperandus est proditor patriae (Sequitur).
  - Victōres victis imperant (Ius est belli).
  - Vir bonus patriam non prodit (Sequitur).
- III. Να μετατραπούν σε ενδοιαστικές προτάσεις ή προτάσεις του
quominus και του quin οι παρακάτω κύριες προτάσεις (το ρήμα
της εξάρτησης υπάρχει στην παρένθεση):
- Epistula intercipitur (Caesar timēbat nē).
  - Gallus epistulam ad Cicerōnem defert (Gallus non recūsāt quin).
  - Epistula ab hostibus non intercepta est (Per Gallum stetit quominus).
  - Iulia secrēte canos suos legēbat (Augustus Iuliam impedīvit nē
quominus).
  - Vituperandus est proditor patriae (Nemo dubitat quin).
  - Cerva cum Sertōrio conloquebātur (Milites non dubitābant quin).
  - Porcia se ipsam interficit (Brutus timuit nē).
- IV. Να προσδιοριστεί το είδος των παρακάτω προτάσεων που
εισάγονται με το σύνδεσμο ut:
- T. Manlius edixit ut milites pugnā abstinērent.
 Arria milites orābat ut simul imponerētur.
 Tam prope a muris habēmus hostem, ut patria in periculo sit.
 Ut Licinus Athēnas vēnit, ibi pro libero fuit.
 Corvum sutor Octaviāno attulit, ut eum magni venderet.
 Restat ut Caesar libidines comprimat.
 Regulus timuit ut rus suum a mercenario curarētur.
 Ut sapiens pauper sit, paupertas eum non prohibet.
 Caecilia sic fēcit, ut sorōris (suae) filia rogāvit.
- V. Να προσδιοριστεί το είδος του συνδέσμου cum στις παρακάτω
προτάσεις:
- Cum Cicero epistulam perlegisset, milites adhortātus est ut salūtem
sperārent.
 Cum Gallus ad castra Cicerōnis vēnit, epistulam ad amentum tra-
gulae adligāvit.

Cum Sertōrius aliquid durius militibus imperaverat, a cerva sese monitum esse praedicābat.

Vix Porcia cultello elapso se vulneraverat, cum clamor ancillārum ortus est.

Cum cerva perisse credita esset, in cubiculum Sertōri repente intro-rūpit.

Cum unusquisque nostrum mundi pars sit, commūnis utilitas nostrae antepōnenda est.

VI. Να μετατραπεί ο ευθύς λόγος σε πλάγιο (το ρήμα της εξάρτησης βρίσκεται στην παρένθεση):

α. Caesar cum legionibus adveniet. (Legātus dixit).

β. Ad Cicerōnem epistulam defer! (Caesar Gallo imperat).

γ. Mundus regitur numine deōrum (Philosophi censēbant).

δ. Laudandus est, qui pro re publicā cecidit (Cicero dixit).

ε. Ego, pater, cana esse malo (Iulia respondit).

ζ. Hodie magna dissensio inter patres conscriptos fuit (Narrant).

η. Neutrum mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil est satis (Scipio in senātu dixit).

θ. Neuter in provinciam mittatur! (Scipio censet ut):

ι. Cur tonsōris officium praeripuisti? (Brutus Porciam rogāvit).

VII. Να μεταφραστεί στα λατινικά με όλους τους δυνατούς τρόπους η πρόταση «έστειλαν κατάσκοπο, για να μάθει το σχέδιό μας».

VIII. Στα παρακάτω παραδείγματα να προστεθεί στο γερούνδιο το αντικείμενο που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση και να γίνει η γερουνδιακή έλξη· να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι:

α. Cives alacres sunt ad imitandum (exēpla).

β. Cives alacres sunt ad intuendum (imagines).

γ. Cicero cupidus administrandi (rem publicam) erat.

δ. Colendo (homines excellentes) animum suum conformābat.

ε. Cicero expetendo (laudem) se in tot dimicatiōnes pro salute civium obicere potuit.

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΜΑΘΗΜΑ**

Μάθημα XXI: Πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum
Η απόλυτη αφαιρετική

Μάθημα XXII: Προτροπές προς τους Ρωμαίους

1. Η υποτακτική του ενεργητικού ενεστώτα
2. Η υποτακτική του παθητικού ενεστώτα

Μάθημα XXIII: Ένα υπέροχος άνθρωπος

1. Η υποτακτική του ενεργητικού και παθητικού παρατατικού
2. Η χρήση της υποτακτικής
3. Η ακολουθία των χρόνων

Μάθημα XXIV: Το πάθημα ενός ψεύτη

1. Η υποτακτική του ενεργητικού παρακειμένου
2. Η υποτακτική του παθητικού παρακειμένου
3. Η υποτακτική του ενεργητικού υπερσυντελείου
4. Η υποτακτική του παθητικού υπερσυντελείου
5. Η ακολουθία των χρόνων
6. Ο ιστορικός και ο χρονικός cum
7. Προτάσεις ουσιαστικές με το quod

Μάθημα XXV: Πώς ένα σύκο στάθηκε αφορμή να καταστραφεί η Καρχηδόνα

1. Η προστακτική του ενεργητικού ενεστώτα
2. Η προστακτική του ενεργητικού μέλλοντα
3. Η προστακτική του παθητικού ενεστώτα και μέλλοντα
4. Η απαγόρευση
- 5-6. Παρατηρήσεις στη χρήση της προστακτικής
7. Ο προσδιορισμός του χρόνου

Μάθημα XXVI: Ο Πλίνιος αναγγέλει ένα θλιβερό γεγονός

- 1-2. Τα παραθετικά των επιθέτων
3. Ο υπερθετικός των επιθέτων σε -er και -lis
4. Περιφραστικός σχηματισμός των παραθετικών
5. Ο σχηματισμός των επιρρημάτων
6. Τα παραθετικά των επιρρημάτων
7. Ο β' όρος της σύγκρισης

Μάθημα XXVII: Το πνεύμα ωριμάζει όπως οι καρποί

1. Τα ανώμαλα παραθετικά
2. Οι εκφράσεις maior natu και minor natu
3. Παρατηρήσεις στη χρήση του συγκριτικού (απόλυτη σύγκριση)
4. Η απουσία της οριστικής στον πλάγιο λόγο

Μάθημα XXVIII: Στα ίχνη ενός δραπέτη δούλου

1. Ο προσδιορισμός του τόπου
2. Ο προσδιορισμός του χρόνου
3. Το ρήμα eo, ii(iv), itum, ire

Μάθημα XXIX: Ο Οκταβιανός, ο παπουτσής και το κοράκι

Οι χρήσεις της γενικής

Μάθημα XXX: Ο Λικίνιος Μουρένας και τα ήθη της Ανατολής

1-3. Οι χρήσεις της δοτικής

Μάθημα XXXI: Η γενναιότητα δε βγαίνει πάντα σε καλό

Οι χρήσεις της αφαιρετικής

Μάθημα XXXII: Ένας πανηγυρικός της λογοτεχνίας

Το γερούνδιο

Μάθημα XXXIII: Καιρός για ανασυγκρότηση

- 1-3. Το γερονδιακό και η παθητική περιφραστική συζυγία
4. Το ποιητικό αίτιο
5. Παράλειψη του sum

Μάθημα XXXIV: Ο Σκιπίωνας ο Αφρικανός και οι λήσταρχοι

- 1-3. και 5 το σουπίνο
4. Ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα XXXV: Ο φιλόσοφος μπροστά στα δεινά της εξορίας

Οι αιτιολογικές προτάσεις

Μάθημα XXXVI: Μια απόπειρα δωροδοκίας

- 1-2. Οι τελικές προτάσεις
3. Ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα XXXVII: Η κατάρα των εμφύλιων πολέμων
Οι επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις

Μάθημα XXXVIII: Η μοίρα της Καικιλίας
Οι χρονικές προτάσεις

Μάθημα XXXIX: Ένα πρότυπο ιδανικού ανθρώπου
Οι υποθετικοί λόγοι

Μάθημα XI.: Ακλόνητη αποφασιστικότητα μπροστά στις απειλές του δικτάτορα

1. Εναντιωματικές προτάσεις
2. Οι παραχωρητικές προτάσεις

Μάθημα XLI: Μίλα για να σε καταλαβαίνουν, όχι για να μιλάς
Οι παραβολικές προτάσεις

Μάθημα XLII: Ο Κικέρωνας και η συνωμοσία του Κατιλίνα
Οι αναφορικές προτάσεις

Μάθημα XLIII: Η οργή της μάνας
Οι ευθείες ερωτήσεις

Μάθημα XLIV: Η ζωή των τυράννων
Οι πλάγιες ερωτήσεις

Μάθημα XLV: Μια επιστολή στα Ελληνικά αναπτρώνει το ηθικό των πολιορκημένων
Οι βουλευτικές προτάσεις

Μάθημα XLVI: Το γενικό συμφέρον μπαίνει πριν από το ατομικό
Οι ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις

Μάθημα XLVII: Ο Αύγουστος και η φιλαρέσκεια της κόρης του Ιουλίας

1-4. Οι ενδοιαστικές προτάσεις και οι προτάσεις του quominus και του quin

5. Ανακεφαλαίωση των χρήσεων του συνδέσμου ut

Μάθημα XLVIII: Το ελάφι του Σερτωρίου

Ο πλάγιος λόγος

Μάθημα XLIX: Η Πορκία και ο Βρούτος

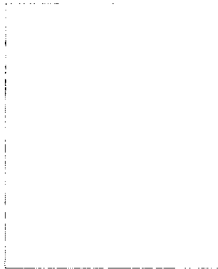
Η γερονδιακή έλξη και ο προσδιορισμός του σκοπού

Μάθημα L: Η φτώχεια και η απληστία είναι κακοί σύμβουλοι της εξουσίας

Τα αντωνυμικά επίθετα

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ISBN 960 - 06 - 0021 - X